هەرێمی كوردستان - عێراق
پەرلەمانی
كوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆلەكان

91

سالّی/ 2013 – بەرگی نەوەت ویەك

چاپی یەكەم/ سالّی 2013

پێرست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (9) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2013/4/22 ل 5

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (10) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2013/4/23 ل 47

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (11) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2013/4/24 ل 133

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (12) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2013/4/29 ل 155

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (13) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2013/4/30 ل 211

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (14) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2013/5/6 ل 279

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (15) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2013/5/7 ل 341

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (16) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2013/5/8 ل 359

دوو شەممە ڕێكەوتی 2013/4/29

كاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دووشەممە ڕێكەوتی 2013/4/29 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (12)ی خولی سێیەم, ساڵی (2013) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (12)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دوو شەممە ڕێكەوتی 2013/4/29 دا بەم شێوەیە بێت:

1- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پێشنیاری یاسای هەمواركردنی سێیەمی یاسای ماف و ئیمتیازیاتی كەس و كاری شەهید و ئەنفال كراوەكان لە هەرێمی كوردستان.

2- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای پاراستنی تەندروستی دەروونی لە هەرێمی كوردستان - عیراق.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەكەین، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی چوارەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (12)، ڕۆژی دانیشتن (2013/4/29)، بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار كراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی كاری دانشتنی ژمارە (12)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دووشەممە ڕێكەوتی 2013/4/29دا بەم شێوەیە بێت:

1- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پێشنیاری یاسای هەمواركردنی سێیەمی یاسای ماف و ئیمتیازیاتی كەس و كاری شەهید و ئەنفال كراوەكان لە هەرێمی كوردستان.

2- خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای پاراستنی تەندروستی دەروونی لە هەرێمی كوردستان - عیراق.

بەخێر هاتنی بەڕێزان وەزیری شەهیدان، وەزیری هەرێم بۆ كاروباری پەرلەمان و وەفدەی یاوەرەكەیان دەكەین بەخێر بێن.

داوا لە لیژنەی یاسایی و لیژنەی پێشمەرگە دەكەین بفەرموون بۆ سەر سەكۆی لیژنەكان، فەرموو كاك عبدالله.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی بڕگەی خاڵی دوو، مادەی پەنجاو چوار لە پەیرەوی ناوخۆیی پەرلەمانی کوردستان، ئەو مافەی داوە بە هەر دە ئەندامان پەرلەمان، کە ئەتوانن داوا بکەن بابەتێك بخرێتە کار نامەی دانیشتەکانی پەرلەمانەوە، بە ئامادەبوونی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران یاخود وەزیری پەیوەندیدار، لەسەر ئەو بنەمایە 10 رۆژ پێش ئێستا، لە پەرلەمانتاری زۆربەی فراکسیۆنەکانی ئێرە، داوامان کرد بابەتی دیاری نەکردنی وادەی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان بخرێتە کارنامەی دانیشتنەکان، بە ئامادەبوونی بەڕێز سەرۆکی حکومەت بەوپێیەی کە بەپێی ماددەی (38)، یاسای پارێزگاکان لە دەسەلآتی ئەودایە و، تا ئێستا کاتەکەی دیاری نەکردیە، ئەگەر جەنابیشتان دەزانن 8 ساڵ لەسەر ئەو مسەلەیە تێپەڕیوە، جەنابتان لە مانگی 2012/12 بە نووسراوی فەرمی داواتان لە حکومەت کردووە، کە وادەیەك دیاری بکات بۆ هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان و، سەرۆکی هەرێمیش کە باسی ئەوە دەکات ئەو پێی خۆشە لەکاتی خۆی هەڵبژاردنەکان بکرێت، ئەنجومەنی پارێزگاکان هەم هی هە ولێر، هەم هی سلێمانی داوایان کردووە هەڵبژاردن لەکاتی خۆیدا بکرێت، هەروەها هەموو حزب و لایەنە سیاسیەکان داوایان کردووە ئەم هەڵبژاردنە لەکاتی خۆیدا بکرێت، لە هەمان کاتدا کۆمسیۆنیش ئامادەیی تێدایە ئەم هەڵبژاردنە بکرێت، جا ئەمڕۆ بەرنامەی کار داندراوە و، ئەو بابەتەی تێدا نیە، بەپێی خاڵی 3ی هەمان ماددە کە باسم کرد، ئەم بابەتە ئێستا دەبێت بخرێتە بەردەم پەرلەمانتاران، بۆئەوەی یەك لایی بکرێتەوە، کە ئایا سەرۆکی حکومەت بانگ بکەین، یان نەیکەین، بەتایبەت کە جەنابتان دەزانن سەرۆکی حکوەت یاسا جێبەجێ ناکات، یەعنی ئەرکی پەرلەمانیشە بەدواداچوون بکات و وەڵامی نووسراوەکەی جەنابتان بداتەوە ، مەسەلەی هەڵبژاردنیش پرسێکە پەیوەندی بە ئیرادەی خەڵك و مەسەلەی دیموکراسی و پرسی چاکسازی و ئەو بابەتانەوە هەیە، ناکرێت یەعنی هەموو لایەنەکان داوای هەڵبژاردن بکەن، تەنها کەسێك کە سەرۆکی حکومەتە عاصی بێت لەو پەرلەمانە، بۆیە من تکا لە جەنابتان دەکەم یان سەرۆکی حکومەت بانگ بکەن، یان ئەمڕۆ ئەو بابەتە بخرێتە دەنگدانەوە بۆئەوەی یەك لایی بێتەوە، چونکە ئەو مەسەلە پەیوەندی بە ئیرادەی خەڵك و پرسی چاکسازی و مەسەلەی دیموکراسیەوە هەیە.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالله جارێ جەنابت قانونت تەواو کردووە، حەق نیە پەرلەمانتارێك وشەی عاصی بوون بەکاربێنێت ئەوە یەك، ئێمە سەد جار داوامان کرد بۆئەوەی قسەکانت وەربگیرێت، بۆئەوەی قسەکانت بڵێین وەڵلا حەقیەتی، دیفاعت لێ بکەین، حەق نیە هەندێك قسە بەکاربێنی ، هەندێ وشە بەکاربێنی دوایی ئینسان نەتوانێ دیفاعت لێ بکات، وشەی تر هەیە بەکاری دێنی، بۆ ئەو وشەیە بەکاردێنی؟ ئەوە یەك، دوو: خۆتان دەزانن ئێستا حکومەتی هەرێمی کوردستان زۆر سەرقاڵە، سەرقاڵە بە وەزعی کەرکووك،

سەرقاڵە بە موزاهەرەکانی عیراق، خەریکە لە عیراق دەتەقێتەوە، ئیلا سەرۆکی حکومەتی کوردستان ئێستا بە وەفد هەفتەیەکە لە کۆبوونەوە دایە، بۆئەوەی چۆن ئامادەسازی بکەن بڕۆن بۆ بەغدا، ئەوان هیچ مانعێکیان نیە کە بێن، بەڵام سەرقاڵی وەزعەکانی ترن، لە فەترەیەکی داهاتوودا ئەوان دیراسەی مەسەلەکان دەکەن و جوابیشمان دەدەنەوە، فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەتاوەکو هەمووارکردنی یاسای ئەنجومەنی پارێزگاکان نەکرێت، ئەو هەڵبژاردنە ناتواندرێت ئەنجام بدرێت و، هەموو فراکسیۆنەکان لەسەر هەندێك خاڵ ماوە، کە ئێمە بتوانین بگەینە تەوافقێك بۆ ئەو بابەتە، ئەو خاڵانەی کە ماوە تێگەیشتن نیە لەنێوانماندا بۆ هەندێك بابەت و، من ئێستا نامەوێت باسی خاڵەکان بکەم، کە ئێمە ڕاو بیرو بۆچوونی جیاوازمان هەیە، بەڵام بەبێ هەموارکردنی ئەو یاسایە ناتواندرێت هەڵبژاردنەکان ئەنجام بدرێت، هەروەها بەڕێزان برادەرانی تورکمان لەسەر یاسای هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان ئیعتزازیان هەبووە و، تەعدیلیان پێشکەش کردووە و، بەڕێز سەرۆکی هەرێمیش وابزانم وەریگرتووە، بۆیە دەبێت ئەوانە چارەسەر بکرێت، ئینجا وادەکە دیاری بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ئێستا دەچینە بەرنامەی کار، فەرموو لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید (بەزاز):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاپۆرتی هاوبەشمان دا لەسەر یاسای هەمووارکردنی سێیەمی یاسای ماف و ئیمتیازاتی شەهید و ئەنفالکراوەکان لە هەرێمی کوردستان، بەس پێش ئەوەی ڕاپۆرتی خۆمان بخوێنینەوە، ئێمە لە لیژنەی یاسایی کاتی خۆی بە نووسراوی ژمارە 214 لە 2011/10/26 نووسراوێکمان ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کرد، بۆئەوەی داوا لە حکومەتی هەرێم بکات ئەو پرۆژەی کە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەشکرا بوو، سەبارەت بەهەمووارکردنی یاساکە، حکومەت ئاگادار بکرێتەوە لە ناوەڕۆکی پرۆژەکە و، لە ئەنجامدا حکومەت وەڵامی پەرلەمانی داوە و ، ئەو یاسایانە کە ڕەوانەی کردووە تێبینی حکومەتی تێدایە، ئێستا بووە مەبەستی گفتوگۆ لە پەرلەماندا و، ڕاپۆرتی هەر دوو لیژنە سەبارەت بە پرۆژەکە بەمشێوەیە تەقدیم کراوە، کە ئێستا ڕاپۆرتەکە هاوبەشە و، دەبێتە بنەما بۆگرتنی لەسەر پرۆژەکەو بۆ هەمووارکردن، ڕاپۆرتەکەی هاوبەش بەس بە زمانی عەرەبیە

الى/ رئاسة برلمان كوردستان-العراق

م/ تقرير مشترك حول مشروع قانون (التعديل الثالث لقانون حقوق و امتيازات ذوي الشهداء و المؤنفلين)

عقدت لجنتا الشؤون القانونية و شؤون البيشمەرگە و الشهداء و المؤنفلين بتاريخ 29/نەورۆز/ 2713 كوردي المصادف ليوم 2013/4/18 ميلادي اجتماعاً مشتركاً لدراسة مشروع قانون (التعديل الثالث لقانون

حقوق و امتيازات ذوي الشهداء و المؤنفلين المرقم (9) لسنة 2007) المقدم من قبل رئاسة مجلس الوزراء بموجب كتابها المرقم (1465) في 2013/2/11 و المحال الى لجنتنا و اللجان المعنية بعد القراءة الأولى له في البرلمان بجلسته الاعتيادية المرقمة (2) فى 1/ 4 /2013 ، بعد المناقشة و المداولة توصلت اللجنتان الى ما يلي:

تؤيد اللجنتان المشروع مبدئياً و تقترحان صياغة ديباجة له و اتباع نفس الاسلوب المتبع في صياغة و تشريع القوانين في برلمان كوردستان:

1- بالنسبة للمادة (الاولى) من المشروع: نقترح الصياغة الآتية:

المادة الاولى:

اولاً: تعدل مقدمة الفقرة (5) و البنود (ا ، ب، ج) من المادة الاولى من القانون و تقرا كالآتي:

5- الشهيد: كل من فقد حياته في خندق الكفاح المسلح (كثيَشمةرطة) او النضال السياسي دفاعاً عن الحركة التحررية الكوردستانية ضد الانظمة القمعية المتعاقبة او نتيجة جرائم الابادة الجماعية او جرائم ضد الانسانية او جرائم حرب ضد شعب كوردستان في الاقليم و المناطق الكوردستانية خارج ادارة الاقليم و يصنف كالآتي:

أ- الشهيد المناضل: كل من ضحى بنفسه في خندق الكفاح المسلح (كثيَشمةرطة) او النضال السياسي او من جرائهما ضد الانظمة المتعاقبة دفاعاً عن الحركة التحررية الكوردستانية و ما تلاها.

ب- شهيد الابادة الجماعية: كل من استشهد او فقد حياته نتيجة جرائم الابادة الجماعية اثناء جرائم الانفال او استعمال الاسلحة الكيمياوية او الابادة الجماعية للبارزانين و الكورد الفيلين و جرائم اخرى مشابهة لتلك الجرائم.

ج- الشهيد المواطن: كل من استشهد او فقد حياته نتيجة الاعمال الحربية او الاعمال الارهابية او جرائم ضد الانسانية او اثناء الهجرة المليونية لشعب كوردستان.

ثالثاً: تعدل الفقرة (6) من المادة الاولى من القانون و تقرأ كالآتي:

(6- ذوي الشهيد و المؤنفل: الزوج او الزوجات و الابن و البنت و الام و الاب و الاخوة و الاخوات الاشقاء او غير الاشقاء).

وشةى (الاشقأ) لة راشرؤتةكةماندا بة هةلَة نةنووسراوة،

(2- بالنسبة للمادة (الثانية) من المشروع: <u>اللجنة القانونية</u>: تقترح اضافتها الى اصل المادة كفقرة (ثانياً) لها لان اصل المادة تعالج موضوع اثبات المشمولين بالقانون و الجهات التي تقدم لها ادلة الاثبات و التعديل المقترح شامل لكل ذي مصلحة والفرق بين المفهومين واسع.

3- بالنسبة للمادة (الثالثة) من المشروع: نقترح الصياغة الآتية:

المادة الثالثة:

اولاً: تعدل مقدمة الفقرة (اولاً) و البند (2)) من المادة الرابعة من القانون و تقرا كالآتي:

}اولاً: تشكل لجنة خاصة بموجب احكام هذا القانون برئاسة احد الموظفين المختصين يختاره الوزير و عضوية عدد من موظفي الوزارة لا يقل عددهم عن اربعة اعضاء على ان يكون احدهم قانونياً للنظر في الاعتراضات المقدمة من قبل ذوي الشهداء و المؤنفلين على القرارات الصادرة عن المديريات العامة في المحافظات و تصدر قرارات اللجنة بالاغلبية و يصادق عليه الوزير.

2- يحق لكل شخص ذي مصلحة التظلم لدى اللجنة الخاصة من القرار الذي اصدرته خلال مدة (30) ثلاثين يوماً من تاريخ التبلغ او اعتباره مبلغاً).

ثانياً : تضاف بند بتسلسل (4) الى الفقرة (ثانياً) من المادة و يعاد تسلسل البنود تبعاً لذلك و تقرأ كالآتي:

(4- على اللجنة الخاصة الرد على التظلمات المقدمة اليها خلال مدة لا تتجاوز (30) ثلاثون يوماً من تاريخ تقديمها).

ثالثا : تعدل البند (4) و التي تصبح بتسلسل (5) و البند (5) و التي تصبح بتسلسل (6) من الفقرة (ثانياً) من المادة (الرابعة) وتقرأ كالآتي:

(5- يحق لأي شخص ذي مصلحة اللجوء الى المحاكم المختصة لاثبات شموله باحكام هذا القانون بعد اصدار اللجنة قرارها برفض التظلم ويعفى مقدم الطلب من الرسوم العدلية.

6- يكون قرار المحاكم المختصة التي اصدرت القرار وفقاً للبند (5) من هذه المادة قابلاً للطعن امام محكمة التمييز خلال مدة (30) ثلاثين يوماً من تاريخ التبليغ بالقرار او اعتباره مبلغاً).

4- بالنسبة للمادة (الرابعة) من المشروع: نقترح الصياغة الآتية:

اولا: تعدل البنود (3 ، 4 ، 6) من الفقرة (ثالثاً) من المادة (الخامسة) من القانون و تقرأ كالآتي:

3- يستثنى اولاد الشهيد المناضل من احكام البنود (3 ، 4، 6) من الفقرة (ثالثاً) من المادة (الخامسة).

4- يستثنى الاولاد العاجزين من الشرط الوارد في البند (3) اعلاه.

6- الاخوة و الاخوات: اذا لم يكونوا يتسلمون اي راتب اخر من القطاع الحكومي.

ثانياً: تضاف بند بتسلسل (7) الى الفقرة (ثانياً) من المادة (الخامسة) من القانون و تقرأ كالآتي:

(7- يستثنى اخوة و اخوات الشهيد و المؤنفل العاجزين من الشرط الوارد في البند (6) اعلاه).

ثالثاً: تعدل الفقرة (ثالثاً) من المادة (الخامسة) من القانون و تقرأ كالآتي:

(1- تصرف مستحقات الوالد و الوالدة مدى الحياة.

2- تصرف مستحقات (الزوج) او (الزوجة) مدى الحياة بشرط عدم الزواج مرة اخرى.

3- يوقف صرف مستحقات الزوج او زوجة الشهيد الذين تزوجوا مرة اخرى اذا كان للشهيد وارث من الدرجة الاولى و تصرف لهم منحة اما اذا لم يكن للشهيد وارث من الدرجة الاولى فيقسم الراتب بين الوارث من الدرجة الثانية .

رابعاً: تعدل الفقرة (خامساً) من المادة (الخامسة) و تقرأ كالآتي:

(خامساً- تصرف المستحقات كلها للابن او البنت طيلة حياتهما اذا كان اي منهما الوارث و المستحق الوحيد).

خامساً: تعدل الفقرة (سادساً) من المادة (الخامسة) و تقرأ كالآتي:

(سادساً- يستثنى اولاد و اخوة و اخوات ضحايا الابادة الجماعية و اولاد الشهيد المناضل من الشرط الوارد في البندين (3 ، 6) من الفقرة (ثانياً) من هذه المادة.)

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دکتۆرە.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

5- بالنسبة للمادة (الخامسة) من المشروع: نقترح الصياغة التالية:

اولا: تعدل الفقرة (اولاً) من المادة (السابعة) من القانون و تقرأ كالآتي:

{ اولا:

1- يمنح زوج الشهيد المناضل و ضحايا الابادة الجماعية وحدة سكنية او قطعة ارض على النحو الآتي:

أ- اذا كان الشهيد اعزباً فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض بأسم والديه.

ب- اذا كان الشهيد أعزباً و والداه متوفين، فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض بأسم اخوته و اخواته.

ج - اذا كان الشهيد متزوجا و ليس لديه اولاد، فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض بأسم زوجه ووالديه.

د- اذا كان الشهيد متزوجاً و لديه اولاد، فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض باسم اولاده و زوجه.

2- اذا كان الشهيد متزوجاً باكثر من واحدة او واحد فيكون لمن بقى مرتبطاً بالشهيد بالرابطة الزوجية وقت استشهاده و لأولاده من الشهيد او لأولاد الشهيد من زوجه المنفصل او المتوفي قبل استشهادة نفس الحقوق والامتيازات المقررة في هذا القانون.

3- اذا كان في العائلة اكثر من شهيد واحد، يكون توزيع الراتب التقاعدي على النحو الآتي:

أ- يستلم الوالد و الوالدة و اولاد الشهداء كل الرواتب التقاعدية مع مراعاة حكم البند (3) من الفقرة (ثانياً) من المادة (الخامسة).

ب- يحصل كل من اخوة و اخوات الشهيد المناضل او المواطن على راتب تقاعدي كل على حدة.

ج- اذا كان كلا الوالدين شهيدين وفق حالة الشهيد المناضل و الشهيد المواطن فيمنح لأولاد الشهداء راتب تقاعدي واحد استثناءً من حكم البند (3) من الفقرة (ثانياً) من المادة (الخامسة) }.

د- اذا كان لعائلة واحدة اكثر من شهيد واحد و بقى وارث واحد، يصرف له راتب الشهداء كالآتي:

1- الشهيد الاول: جميع الراتب.

2- الشهيد الثاني: 75 ٪ خمسة و سبعين بالمائة من مجموع راتبه.

3- الشهيد الثالث: 50 ٪ خمسون بالمائة من مجموع راتبه.

4- الشهيد الرابع: 25٪ خمسة و عشرون بالمائة من مجموع راتبه.

ثانياً: تحذف البند (4) من الفقرة (ثانياً) من المادة (السابعة) و تعدل البندين (3 ، 7) و يعاد تسلسلها و تقرأ كالآتي:

(3- على الحكومة اعادة رفات الشهيد من داخل الاقليم و خارجه و تتحمل تكاليف ذلك.

ثالثاً: 1- تضاف فقرة فرعية بتسلسل (6) الى الفقرة (ثانياً) من المادة (السابعة) كالتالي:

(6- تخصيص نسبة 5٪ خمسة بالمائة من التعينات لاولاد الشهداء وفقاً للظوابط الصادرة من مجلس الوزراء).

2- تضاف بندين بتسلسل (8 ، 9) الى الفقرة (ثانياً) من المادة (السابعة) و تقرأ كالآتي:

(8- ينظم بتعليمات.

9- ينظم صرف مخصصات الزوجية و اولاد الشهيد بتعليمات تصدر عن وزارة المالية و الاقتصاد).

6- بالنسبة للمادة (السادسة) من المشروع:

فلا يحتاج الى تعديل و انما اعطاء الوزير في هذا التعديل الجديد صلاحيات اصدار التعليمات اللازمة و صياغتها كالآتي:

(للوزير اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون).

7- بالنسبة للمادة (الثامنة) من المشروع: و الصحيح ان تسلسلها المادة (السابعة) : نؤيدها و لا توجد عليها اي ملاحظة:

(لا يعمل باى نص قانوني او قرار يتعارض مع احكام هذا القانون).

8 - بالنسبة للمادة (التاسعة) من المشروع: و الصحيح ان تسلسلها المادة (الثامنة): نؤيدها و لا توجد عليها اية ملاحظة.

(على مجلس الوزراء و الجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون).

9 - بالنسبة للمادة (العاشرة) من المشروع: و الصحيح ان تسلسلها المادة (التاسعة): لا توجد عليها اية ملاحظة.

(ينفذ هذا القانون اعتباراً من تاريخ نشره في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

10 - بالنسبة للاسباب الموجبة : لا توجد عليها اية ملاحظة.

راجين التفضل بالاطلاع و عرض المشروع و التقرير المشترك على البرلمان للمناقشة و ابداء الرأي المناسب و التصويت.

بەڕێز د.ارسلان بايز اسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك محمد.

بەڕێز محمد احمد علی (شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەقی راپۆرتەکە بە کوردی:

بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان- عیراق

بابەت/ راپۆرتێکی هاوبەش سەبارەت بە پرۆژەی یاسای هەموارکردنی سێیەمی یاسای ماف و دەستبەریەکانی (ئیمتیازات) کەس و کاری شەهیدان و ئەنفالکراوەکان

رۆژی 7013/3/29 ی کوردی بەرامبەر بە 2013/4/18 زایینی هەردوو لیژنەی کاروباری یاسایی و کاروباری پێشمەرگەو شەهیدان و ئەنفالکراوەکان، کۆبوونەوەیەکی هاوبەشیان ئەنجامدا بۆ تاوتوێکردنی یاسای هەموارکردنی سێیەمی یاسای ماف و دەستەبەریەکانی (ئیمتیازات) کەس و کاری شەهیدان و ئەنفالکراوەکان، ژمارە (9)ی ساڵی 2007 کە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بە نووسراوی ژمارە (1465) لە 2013/2/11دا پێشکەشی پەرلەمانی کردووەو ڕەوانەی لیژنەکەمان و لیژنە پەیوەندیدارەکان کراوە، دوای ئەوەی پەرلەمان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (2)ی خۆیدا لە رۆژی 2013/4/1دا خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرد و، لەئەنجامی گفتوگۆو ڕاگۆڕینەوە هەردوو لیژنەکە، گەیشتنە ئەو دەرئەنجامەی خوارەوە:

هەردوو لیژنەکە لەڕووی مەبدەئەوە پشتگیری لە پرۆژەکە دەکەن و، تاکو دیباجەیەکی بۆ دابڕێژرێت هەمان ئەو شێوازە پەیڕەو بکرێت کە لە داڕشتن و پەسەندکردنی یاساکاندا لە پەرلەمانی کوردستان پەیڕەو دەکرێن، سەبارەت بە ماددەی یەکەمی پرۆژەکە ئەم داڕشتنەی خوارەوە پێشنیار دەکەین:

یەکەم: پێشەکی فەقەرەی (5) و بەندەکانی (أ، ب، ج) لە ماددەی یەکەمی یاساکە هەموار دەکرێتەوەو بەمشێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

شەهید: هەموو ئەو کەسانەی لە سەنگەری خەباتی چەکداریدا وەکو پێشمەرگە (یان خەباتی سیاسی بۆ بەرگریکردن لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان لە دژی رژێمە داپلۆسێنەرە یەك لەدوایەکەکان، یان تاوانە کۆمەڵکوژیەکان یان تاوانی دژی مرۆڤایەتی دژ بە گەلی کوردستان لە هەرێمی کوردستان و ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی ئیدارەی هەرێم گیانی لە دەست دابێت و بە شەهید لە قەڵەم دەدرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە ناو دەبرێن:

أ- شەهیدی شۆڕشگێڕ یان خەباتگێڕ: هەموو ئەو کەسانەی کە لە سەنگەری خەباتی چەکداریدا وەکو (پێشمەرگە) یان خەباتی سیاسی یان لە هەردوو خەباتی پێشمەرگانەو سیاسی دابووە بۆ بەرگریکردن لە

بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان بەرامبەر رژێمە یەك لە دوایەکەکان گیانی لە دەست دابێت بە شەهیدی شۆڕشگێڕ (خەباتگێڕ) دەناسرێت.

ب- شەهیدی کۆمەڵکوژی: هەموو ئەو کەسانەی کە لە ئەنجامی تاوانە کۆمەڵکوژیەکانی وەك تاوانی ئەنفال و بەکارهێنانی چەکی کیمیاوی و کۆمەڵکوژی و ئەنفالکردنی بارزانیەکان و کوردە فەیلیەکان و تاوانی تری هاوشێوەی ئەم تاوانانە گیانی لە دەست دابێت بە شەهیدی کۆمەڵکوژی دەناسرێت.

ج- شەهیدی هاووڵاتی: هەموو ئەو شەهیدانە دەگرێتەوە کە گیانیان لە دەست داوە بەهۆی کردەوەی جەنگ یان تیرۆر، هەروەها تاوانەکانی دژی مرۆڤایەتی یان کۆڕەوە ملیۆنەکەی خەڵکی کوردستان.

سێیەم: بڕگەی شەش لە ماددەی یەکەمی یاساکە بەمشێوەیە دەخوێندرێتەوە:

6- کەس و کاری شەهید و ئەنفالکراوەکان مێرد یان ژنەکانی و کوڕ و کچ و دایك و باوك و خوشك و برا زڕەکانی دەگرێتەوە.

2- سەبارەت بە ماددەی دووەمی پرۆژەکە لیژنەی یاسایی پێشنیارێك زیاد دەکات بۆ ئەسڵی ماددەکە بڕگەی دووەم لە ئێستادا ئەسڵی ماددەکە چارەسەری بابەتی سەلماندنی ئەوانەی یاساکە دەیانگرێتەوە، ئەوانەی بەڵگەکانی سەلماندن پێشکەش دەکەن و هەموارکردنەوەی پێشنیارەك گشتگیرە بۆ هەموو خاوەن بەرژەوەندیەکان و جیاوازی نێوان بۆچوونەکانیش فراوانە.

3- سەبارەت بە ماددەی سێیەمی پرۆژەکە ئەم داڕشتنەوەیە پێشنیار دەکەین:

ماددەی سێیەم:

یەکەم- پێشەکی بڕگەی یەکەم و بەندی (2) لە ماددەی چوارەمی یاساکە هەمواردەکرێتەوە بەمشێوەیە دەخوێندرێتەوە.

یەکەم: پێکهێنانی لیژنەیەکی تایبەتمەند بەپێی بەندەکانی ئەم یاسایە بە سەرۆکایەتی فەرمانبەرێکی پسپۆر کە وەزیر دەست نیشانی دەکات و بە ئەندامیەتی ژمارەیەك فەرمانبەر کە لە 4 دانە کەمتر نەبێت و یەکێك لەوانەش یاسا ناس بێت و بۆ چاوخشاندنەوە بەو سکاڵاو رەخنانەی کەس و کاری شەهیدان و ئەنفالکراوان لەسەر بڕیارە دەرچووەکانی بەڕێوەبەرایەتییە گشتیەکانی ناو پارێزگاکان پێشکەشی دەکەن، پەسەندکردنی بڕیارەکانی بەزۆرینەی ئەندامانی لیژنەکەو بە ئیمزای وەزیر دەبێت.

دووەم: مافی هەموو کەسێکە بۆ بەرژەوەندی زوڵم لێکراوەکەی لای لیژنەی تایبەتمەند بە بڕیارە دەرچووەکان لە ماوەی (30) رۆژدا سکاڵا تۆماربکات.

دووەم: زیادکردنی بەندێك بە ڕیزبەندی چوار، بڕگەی دووەمی ماددەکە و جارێکی تر ڕیزبەندی بەندەکان بەمشێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە.

4- لەسەر لیژنەی تایبەتمەندە وەڵامی داوا پێشکەش کراوەکانی زوڵم لێکراوان بداتەوە بەجۆرێك لە ماوەی 30 رۆژ لانەدات لە رۆژی پێشکەش کردنیانەوە.

سێیەم: هەموارکردنی بەندی چوار دەگۆڕێت و بە ڕیزبەندی پێنج و بەندی پێنجیش دەبێتە بەندی شەش لە بڕگەی دووەمی ماددەی چوار و بەمشێوەیە دەخوێندرێتەوە.

5- هەموو کەسێکی خاوەن بەرژەوەندی مافی ئەوەی هەیە لەدوای دەرچوونی بڕیاری لیژنەی تایبەتمەند بە ڕەت کردنەوەی سکالاَی زوڵم لێکراوی ڕووبکاتە دادگای تایبەت بۆ سەلماندنی سوودمەندبوونی لە حوکمەکانی ئەم یاسایە، سکالاَکەر لە هەموو رسوماتێکی دادوەری دەبەخشرێت.

6- دەتواندرێت لە ماوەی 30 رۆژدا لە بەرواری ئاشکراکردنی بڕیارەکەوە لە دادگای پێداچوونەوە تانە لە بڕیاری دادگای تایبەت بدرێت بەپێی بەندی پێنجی ئەم ماددەیەی دەرچووە.

چوارەم: سەبارەت بە ماددەی چواری پرۆژەکە پێشنیاری ئەم داڕشتنەوەیە دەکەین:

یەکەم: هەموارکردنەوەی بەندەکانی (3- 4- 6) لە بڕگەی سێیەمی ماددەی پێنجەمی یاساکە و بەمشێوەیە دەخوێندرێتەوە.

سێیەم: حوکمەکانی بەندی (3- 4- 6) لە بڕگەی سێیەمی ماددەی پێنجەم لەسەر منداڵی شەهیدی شۆڕشگێڕدا جێبەجێ ناکرێت.

4- ئەو مەرجەی لە بەندی سێی سەرەوەدا هاتووە بەسەر منداڵی کەسانی پەککەوتەدا جێبەجێ ناکرێت.

6- خوشك و براکان ئەگەر هیچ مووچەیەکی تری لە کەرتی حکومەت وەرنەگرن.

دووەم: بەندێك بە ڕیزبەندی حەوت بۆ بڕگەی دووەمی ماددەی پێنجەمی یاساکە زیاد دەکرێت و بەمشێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە.

حەوتەم: خوشك و برای شەهید و ئەنفالکراوان و کیمیاباران ئەگەر پەککەوتە بن ، ئەو مەرجانەی سەرەوەیان بەسەردا جێبەجێ ناکرێت کە لە بەندی شەشی سەرەوەدا هاتووە.

سێیەم: هەموارکردنەوەی بڕگەی سێیەمی ماددەی پێنجەمی یاساکە بەمشێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

1- ئیمتیازاتی باوك و دایك بەدرێژایی ژیان خەرج دەکرێت.

2- خەرجکردنی ئیمتیازاتی هاوسەر یان هاوسەری شەهید بەدرێژایی ژیانیان بەو مەرجەی هاوسەرگیری نەکاتەوە.

3- ڕاگرتنی خەرجکردنی ئیمتیازاتی هاوسەر یان هاوسەری شەهید ئەگەر هاتو هاوسەرگیری کردەوە ئەگەر شەهیدەکە وارسی پلەیەکی هەبوو مینحەیەکی بۆ خەرج دەکرێت، بەلاَم ئەگەر شەهیدەکە وارسی پلەیەکی نەبوو ئەوە راتبەکە لەنێوان وارسە پلە دووەکاندا دابەش دەکرێت.

چوارەم: هەموارکردنەوەی بڕگەی پێنجەم لە ماددەی پێنجەم بەمشێوەیە دەخوێندرێتەوە.

پێنجەم: خەرجکردنی ئیمتیازاتەکان بۆ هەموو کوڕ و کچەکان کە لە ژیاندا ماون ئەگەر هەر یەکێکیان وارسی تەنها شەهیدەکە بکەن.

پێنجەم: بڕگەی پێنجەمی ماددەی شەشەم هەمواردەکرێتەوەو بەمشێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە.

شەشەم: منداڵ و خوشك و براكانی قوربانیانی كۆمەڵكوژیەكان و منداڵی شـەهیدی شۆڕشـگێڕ ئـەو مەرجـە نایگرێتەوە كە لە بەندەكانی (3- 6)ی بڕگەی دووەمی ئەو مادەیەدا هاتووە.

پێنجەم: سەبارەت بە ماددەی پێنجەمی پرۆژەكە پێشنیاردەكەین بەمشێوەیە دابڕێژرێتەوە:

یەكەم: هەمواركردنەوەی بڕگەی یەكەم لە ماددەی حەوتی یاساكەو بەمشێوەیەی خوارەوە:

یەكـەم: 1- هاوسـەری شـەهیدی شۆڕشـگێڕ و قوربانیـانی كۆمەڵكوژیـەكان یەكەیـەكی نیشـتەجێبوونی یـان پارچە زەویەكیان پێ دەدرێت بەم شێوازەی خوارەوە:

أ- ئەگـەر شـەهیدەكە سـەڵت بـوو یەكـەی نێشـتەجێبوونەكەی یـان پارچـە زەویەكـە بـەناوی دایـك و یـان باوكیەوە تۆماردەكرێت.

ب- ئەگەر شەهیدەكە سەڵت بوو دایك و باوكی كۆچی دواییان كرد بوو ئەوە یەكەی نیشـتەجێبوونەكە یـان پارچە زەویەكە بەناوی خوشك و براكانیەوە تۆماردەكرێت.

ج- ئەگەر شەهیدەكە هاوسەرگیری كرد بوو، بەڵام منداڵی نەبوو ئـەوە یەكـەی نیشتەجێبوونەكە بـەناوێكی دایك و باوكی و هاوسەرەكەیەوە تۆماردەكرێت.

د- ئەگەر شەهیدەكە هاوسەرگیری كرد بوو و منداڵیشی هەبوو ئـەوا یەكـەی نیشـتەجێبوونەكە یـان پارچـە زەویەكە بەناوی منداڵەكانی و هاوسەرەكەیەوە تۆماردەكرێت.

دووەم: ئەگەر شەهیدەكە زیاتر لە هاوسەرێكی هەبوو ئەوە یەكەی نیشتەجێبوونەكەی یان پارچە زەویەكە بەناوی ئەو هاوسەرەیانەوە تۆماردەكرێت كە بەر لە شەهید بوونی پەیوەندی شەرعی هاوسەرگیریان هەبوو لەگەڵ ئەو منداڵانەی كە لە شـەهیدەكە بوویـەتی یـان بـەناوی منداڵـەكانی هاوسـەرە جیابووەكـە یـان كـۆچ كردووەكە، كە بەر لە شەهید بوونی پەیوەندی هاوسەرگیری شەرعی هەبوو تۆمار دەكرێت هەموو ئەو ماف و دەستەبەریانەش وەردەگرێت كە لەم یاسایەدا باس كراون.

سێ: ئەگەر لە خانەوادەیەكدا زیاتر لە شەهیدێك بـوو ئـەوا مووچـەی خانەنشـینی شـەهیدەكە بەمشـێوەیە دابەش دەكرێت.

أ- بـاوك و دایــك و منداڵــەكانی شــەهید هــەموو مووچــەی خانەنشــینی شــەهیدەكە وەردەگــرن بــە لەبەرچاوگرتنی بەندی سێی بڕگەی دووەمی ماددەی پێنجەم.

ب- هەریك لە خوشك و برای شەهیدی شۆڕشگێڕ یان هاووڵاتی بەجیا مووچەی خانەنشینی وەردەگرن.

ج- ئەگەر دایك و بـاوك پلـەی شـەهیدبوونیان هـەبوو بـەپێی حاڵەتـەكانی شـەهیدی شۆڕشـگێڕ و شـەهیدی هاووڵاتی ئەوە منداڵەكانی شەهیدەكان مووچەی خانەنشینیان پـێ دەدرێـت بـە لەبەرچاوگرتنی حـوكمی بەندی سێ لە بڕگەی دووەمی ماددەی پێنجەم.

د- ئەگەر خانەوادەیـەك زیـاتر لـە شـەهیدێكی هـەبوو، تـەنها وارسـێكی مـابوو ئـەوە بەمشـێوەیەی خـوارەوە مووچەی شەهیدانی بۆ خەرج دەكرێت:

1- شەهیدی یەكەم: هەموو مووچەكەی.

2- شەهیدی دووەم: لە (75٪)ی کۆی مووچەکە.

3- شەهیدی سێیەم: لە 50٪ی کۆی مووچەکە.

4- شەهیدی چوارەم و بۆ سەرەوە: لە 25٪ی کۆی مووچەکە.

دووەم: بەندی چوار لە بڕگەی دووەمی ماددەی حەوتەم لادەبرێت و هەردوو بەندی (3- 7) هەموار دەکرێن و بەمشێوەیەی خوارەوە ڕیزبەندی بۆ دەکرێتەوەو دەخوێندرێتەوە.

سێ: ئەرکی گواستنەوەی هێنانەوەی تەرمی شەهید لەناو هەرێم و دەرەوەی هەرێم دەکەوێتە ئەستۆی حکومەت و خەرجی هێنانەوەکەش دابین دەکات.

سێیەم: 1- فەقەرەی لاوەکی بە ڕیزبەندی شەش بۆ بڕگەی دووەمی ماددەی حەوتەم زیاد دەکرێت و بەمشێوەیەی خوارەوە.

شەش: بەپێی ئەو مەرجانەی کە لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دەرچووە لە (5٪)ـی دامەزراندن بۆ منداڵی شەهید دادەنرێت.

دوو: دوو بەند بەڕیزبەندی (8- 9) بۆ بڕگەی دووەمی ماددەی حەوتەم زیاد دەکرێت و بەمشێوەیە دەخوێندرێتەوە، بەپێی ئەو ڕێنماییانەی کە لە وەزارەتی دارایی و ئابووی دەردەچن و دەرماڵەی هاوسەری و منداڵی شەهید ڕێك دەخرێتەوە.

شەش: سەبارەت بە ماددەی شەشەمی پرۆژەکە پێویستی بە هەموارکردنەوە نیە، بەڵکو لەو هەموارکردنەوەیەدا دەسەڵات بدرێت بە وەزیر بۆ دەرکردنی ڕێنمایی پێویست بەمشێوەیە دابڕێژرێتەوە، پێویستە لەسەر وەزیر ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسانکردنی جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربکات،

حەوتەم: سەبارەت بە ماددەی هەشتەمی پرۆژەکە ڕاستیەکەی ڕیزبەندی ئەو ماددەیە، ماددەی حەوتەمە پشتگیری لێ دەکەین و هیچ سەرنج و تێبینیەکمان نیە لەسەر ئەو ماددەیە، کار بە هیچ دەقێکی یاسایی یان بڕیارێك ناکەین کە پێچەوانەی ئەحکامەکانی ئەو یاسایە بێت.

هەشتەم: سەبارەت بە ماددەی نۆیەمی پرۆژەکە، ڕاستیەکەی ڕیزبەندی ئەو ماددەیە ماددەی هەشتەمە پشتگیری لێ دەکەین و هیچ سەرنج و تێبینیەکمان لەسەر ئەم ماددەیە نیە، پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەو یاسایە جێبەجێ بکات.

نۆ: سەبارەت بە ماددەی دەیەمی پرۆژەکە ڕاستیەکەی ڕیزبەندی ئەو ماددەیە ماددەی نۆیەمە، هیچ سەرنج و تێبینیەکمان لەسەری نیە، ئەم یاسایە لە ڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی رەسمی وەقائیعی کوردستان دەکەوێتە بواری جێبەجێ کردن.

دە- سەبارەت بە هۆکارە پێویستیەکانی، هیچ سەرنجێکمان لەسەر نیە، داواکارین بفەرموون بە بینن و پێشکەش کردنی پرۆژەکەو ڕاپۆرتە هاوبەشەکە بە پەرلەمانی کوردستان بۆ گفتوگۆکردن لەسەری و پێشکەشکردنی ڕاووبۆچوونی پێویست و دەنگدان لەسەری.

لەگەڵ ڕێزدا.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك صباح.

بەڕێز صباح بیت الله شكری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة الاولى:

اولاً: تعدل مقدمة الفقرة (5) و البنود (ا ، ب، ج) من المادة الاولى من القانون و تقرا كالآتي:

5- الشهيد: كل من فقد حياته في خندق الكفاح المسلح (كثێشمەرطة) او النضال السياسي دفاعاً عن الحركة التحررية الكوردستانية ضد الانظمة القمعية المتعاقبة او نتيجة جرائم الابادة الجماعية او جرائم ضد الانسانية او جرائم حرب ضد شعب كوردستان في الاقليم و المناطق الكوردستانية خارج ادارة الاقليم و يصنف كالآتي:

أ- الشهيد المناضل: كل من ضحى بنفسه في خندق الكفاح المسلح (كثێشمەرطة) او النضال السياسي او من جرائهما ضد الانظمة المتعاقبة دفاعاً عن الحركة التحررية الكوردستانية و ما تلاها.

ب- شهيد الابادة الجماعية: كل من استشهد او فقد حياته نتيجة جرائم الابادة الجماعية اثناء جرائم الانفال او استعمال الاسلحة الكيمياوية او الابادة الجماعية للبارزانين و الكورد الفيلين و جرائم اخرى مشابهة لتلك الجرائم.

ج- الشهيد المواطن: كل من استشهد او فقد حياته نتيجة الاعمال الحربية او الاعمال الارهابية او جرائم ضد الانسانية او اثناء الهجرة المليونية لشعب كوردستان.

ثالثاً: تعدل الفقرة (6) من المادة الاولى من القانون و تقرأ كالآتي:

(6- ذوي الشهيد و المؤنفل: الزوج او الزوجات و الابن و البنت و الام و الاب و الاخوة و الاخوات الاشقاء او غير الاشقاء).

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

با كوردیەكەش بخوێننەوە، فەرموو.

بەڕێز ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵلاهی من لە یەك شت تێناگەم ئەو ڕۆتیناتەی خوێندنەوەی یاساكە، خوێندنەوەی ڕاپۆرتەكە بە كوردی و عەرەبی، یەعنی ئەمە چ سوودێكی هەیە؟ یەعنی ئەوە سەعاتێك تێپەڕیوە ئێمە دانیشتووین و، ئەسڵەن گوێشی لێناگرین، لەبەرئەوەی كە ڕاپۆرتەكە خۆی پێشتر هەیە، ئەگەر خوێنداربێتەوە خوێندرایەتەوە، ئەگینا كەس لێرە لەو مەوزوعە سەر دەرناكات، ئیتر چ پێویست دەكات، دەتوانێ چ ئیزافە بكرێت؟ ئەگەر بۆ تۆماركردنیش بێت تۆمار كراوە، پێشتر ڕاپۆرتەكە دراوە هەم بە ئێمە، هەم بە لیژنەكانیش، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

باشە تازە خوێندرایەوە، بەس بۆ جارێکی تر حەز دەکەن نایخوێنینەوە، نە بە کوردی، نە بە عەرەبی، فەرمووو کاك پێشەوا.

بەڕێز پیشەوا توفیق مغدید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە بەڕێزان خوێندیانەوە ئەوە راپۆرتی هاوبەشە، راپۆرتی هاوبەشیش داوا ناکات بکرێت بە ئەسڵ بۆ گفتوگۆ لەسەر هەموارەکە، بۆیە مەفروز وایە ئەوەی کە کاك صباح خوێندیەوە ئەوە راپۆرتی هاوبەش بوو، وا پێویست دەکات ئەوە ئەسڵی پرۆژەکە بخوێندرێتەوە، دوایی ڕەئی لیژنەکان چیە ئەوکات ئەندامانی پەرلەمان قسەی لەسەر بکەن، بۆیە مەفروز وایە ماددەی یەکەم لە ئەسڵی پرۆژەکە، کە ئەوەیە لەبەر دەستی ئێمەدایە ئەوە بخوێننەوە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووو لیژنەی هاوبەش.

بەڕێز عونی کمال سعید (بەزاز):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە قسەکانی بەڕێز کاك پێشەوا زۆر ڕاستە، فیعلەن دەبێ ماددەی پرۆژەکە یەکەمجار بخوێندرێتەوە ئینجا راپۆرتی لیژنەی هاوبەش لەسەری ڕەئی بدات، دوو: سەبارەت بە تۆمارنەکردنی یان نەخوێندنەوەی راپۆرتەکان یان قانونەکە، ئەوە پێچەوانەی پەیڕەوە دەبێت لە پرۆتۆکۆڵ تەسجیل بکرێت و تۆمار بکرێت، واتە پرۆژەکە چۆن پێشکەش کرایە لەلایەن چ جیهەتێك هاتیتەوە، مەزموونی پرۆژەکان چیە، بە چ شێوازێکە دوایی لە پەرلەماندا قانونەکە چۆن دەردێ و چۆن دەنگی لەسەر دەدرێت، دەبێت تۆمار بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کەواتە ماددەی یەکەم بخوێنەوە، فەرمووو.

بەڕێز عونی کمال سعید (بەزاز):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الاولى:

اولاً: تعدل مقدمة الفقرة (5) من المادة الاولى من القانون و تقرا كالآتي:

5- الشهيد: كل من فقد حياته في خندق الكفاح المسلح (كثيشمةرطة) او النضال السياسي دفاعاً عن الحركة التحررية الكوردستانية ضد الانظمة القمعية المتعاقبة او نتيجة جرائم الابادة الجماعية او جرائم ضد الانسانية او جرائم حرب ضد شعب كوردستان في الاقليم و المناطق المستقطعة و يصنف كالآتي:

ثانياً: تعدل الفقرة (ا) من الفقرة (5) من المادة الاولى وتقرأ كالآتي:

أ- الشهيد المناضل: كل من ضحى بنفسه في خندق الكفاح المسلح (كثيَشمةرطة) او النضال السياسي او من جرائهما ضد الانظمة المتعاقبة دفاعاً عن الحركة التحررية الكاوردستانية و ما تلاها.

ثالثاً: تعدل الفقرة (ب) من الفقرة (5) من المادة الاولى وتقرأ كالآتي:

ب- شهيد الابادة الجماعية: كل من استشهد او فقد حياته نتيجة جرائم الابادة الجماعية اثناء جرائم الانفال او استعمال الاسلحة الكيمياوية او الابادة الجماعية للبارزانين و الكورد الفيلين.

رابعاً: تعدل الفقرة (الفرعية ج) من الفقرة (5) من المادة الاولى وتقرأ كالآتي:

ج- الشهيد المواطن: كل من استشهد او فقد حياته نتيجة الاعمال الحربية او الاعمال الارهابية او جرائم ضد الانسانية او اثناء الهجرة المليونية لشعب كوردستان.

خامساً: تضاف فقرة فرعية الى الفقرة 5 من المادة الاولى وبتسلسل (د) وتقرأ كالآتي:

د- الشهيد الوطني الطفل: يشمل الذي يقل عمره عن 18 سنة عدا ضحايا الابادة الجماعية والقتل لاسباب مختلفة كالعمليات الارهابية والتفجيرات والقتال العسكري وضحايا الالغام و يسجل كشهيد وطني الطفل ويمنح ذوى هويات خاصة و تصرف له منح لمرة واحدة واذا ما كان في العائلة اكثر من شهيد وطني الطفل فيمنح اكبرهم سناً راتب شهري ويسجل الباقون كشهيد وطني الطفل.

سادساً: تعدل الفقرة (6) من المادة الاولى من القانون و تقرأ كالآتي:

(6- ذوي الشهيد و المؤنفل: الزوج او الزوجات و الابن و البنت و الام و الاب و الاخوة و الاخوات غير الاشقاء و كل من اثبت ان الشهيد او المؤنفل كان يعيله او كان معيلاً للشهيد او المؤنفل). ئێمه له لیژنەی هاوبەش سیاغەکەمان دارشتیه، لەبەرئەوەی له پەرلەمانی کوردستان، له قەوانینەکانی پەرلەمانی کوردستان (الفقرة الفرعية) هیچ بەکارنەهاتووە، واته لەجیاتی ئەو بەگوێرەی تەسەلسولی ماددەکان، مادده ،فەقەره، بڕگه واته بەند، بەندمان ئیزافه کرد، فەقەرەی فەرعیمان لادا، سەبارەت به گۆڕانکاری که له پرۆژەکه هات بوو له هەردوو لیژنەی هاوبەش ئەنجامامان داوە، له بڕگەی پێنجەم، بەندی پێنجەم واته (الشهيد) کەلیمەی پێشمەرگه ئیزافه کرایەوە لەقانونی ئەسڵەکه نەبووە، (والمناطق الكوردستانية خارج الاقليم) لەجیاتی (المناطق المستقطعة) بەکار هاتووە، له بڕگەی (أ)یش کپێشمەرگه ئیزافه کراوە دوایی (عن الحركة التحررية الكوردستانية)، لەجیاتی تەعبیرەکەی پێشووتر، سەبارەت به بڕگەی (ب) (شهيد الابادة الجماعية: كل من استشهد او فقد حياته نتيجة جرائم الابادة الجماعية اثناء جرائم الانفال او استعمال الاسلحة الكيمياوية او الابادة القمعية)، بوویته الابادة الجماعية للبارزانين و الكورد الفيلين و جرائم اخرى مشابهة لتلك الجرائم.)،ئیزافه کرایته سەر پرۆژەکان، (ج– الشهيد المواطن: كل من استشهد او فقد حياته نتيجة الاعمال الحربية او الاعمال الارهابية او جرائم ضد الانسانية او اثناء الهجرة المليونية لشعب كوردستان.) (جرائم ضد الانسانية) زیاد کراوەتەوە لەسەر بڕگەکان، (الشهيد الطفل) لامان دایە، لەبەرئەوەی ناوەڕۆکی بڕگەکانی تر تەعبیر له هەمان مەفهوم دەکات، تەحدیدی عومر نەکرایە، (6– ذوي الشهيد و المؤنفل: الزوج او الزوجات و الابن و

البنت و الام و الاب و الاخوة و الاخوات الاشقاء او غير الاشقاء.) بەو سیاغەیە لەجیاتی سیاغەی كۆن دا هاتووە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

ڤیان خان نوقتەی نیزامت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە لەكاتی خوێندنەوەی یەكەمی پرۆژە یاسای هەمواری سێیەم، كە نێردرا بۆ ئێرە ئاماژەمان بەوە كرد كە فراكسیۆنی گۆڕانیش لە ساڵی 2010 ەوە ئەم پرۆژەی ناردووە، دوایی هەر خۆت ئاماژەت بەوە كرد كە پێویستە لەكاتی ممونافەشە كردنی راپۆرتەكە سوود لە پرۆژە یاساكە وەربگیرێت، كەواتە بۆ كۆمەڵێك بڕگە سوود لەو پرۆژە یاسایەی فراكسیۆنی گۆڕانیش وەرگیراوە، كەواتە دەبێت ئەو پرۆژە یاسایەش بخوێندرێتەوە، كە 3 ساڵ، 4 ساڵ پێش ئێستا ڕەوانە كراوە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵی كاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی (شارەزووری):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەوە جارێ ئەو پرۆژە یاسایەی داندراوە، 10 ئەندامی پرۆژەی فراكسیۆنیە ئەوە یەك، دوو: ئێمە ئیستفادەمان لەو پرۆژەیە كردووە ڤیان خان خۆشی دەیزانێ، ئێمە لە 2010/6/30 جوابی ئەو پرۆژەیەمان داوەتەوە بۆ حكومەتی هەرێمی كوردستان، پێشكەشی لیژنەی ئێمەش نەكراوە، پێشكەشی 2 لیژنە كراوە، لیژنەی دارایی و لیژنەی كاروباری كۆمەڵایەتی، ئەوانیش بە هەمان شێوە ئەو پرۆژەمان ناردووە بۆ حكومەت، دوای ئەوە كۆنفرانسمان لەگەڵ حكومەتدا كردووە و، خۆشی شاهێدە لە لیژنە، من خۆم پرۆژەكەم هێناوەتە پێشی و، وتم ئیستفادەم لە پرۆژەكانی ئەوانیش كردووە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا ماددەی یەكەم بەشێوە ئەسڵیەكەی خوێندرایەوە، دوایێ تەعدیلەكەشی خوێندرایەوە، با جارێ بزانین جەنابی وەزیر تێبینی لەسەر چیە؟ فەرموو.

بەڕێز ئارام احمد/ وەزیری شەهیدان و ئەنفالكراوان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەناوی وەزارەتەوە زۆر سوپاستان دەكەین، ماوەیەكە هیمەتێكی باشتان كردووە، بۆئەوەی ئەو یاسایانەی وەزارەت كە خزمەتگوزاری گرینگ پێشكەش دەكات، بە توێژێكی گرینگ وەكو زیندانیانی سیاسی و شەهیدان، زۆر سوپاستان دەكەین، دووەم: هەروەها سوپاستان دەكەین بۆ مۆڵەتی دابەشكردنی گوڵی شەهیدان، كە ئێستاكە ئەوە وەكو نەریتێك وایە لە وڵاتان و لە میللەتانی تریش هەیە، بۆئەوەی ببێتە

سیمبولێکی هاوبەشی شەهیدان، ئەو نەریتەی سۆزان خان بەڕاستی ئەنجامی دا زۆر هاندەر بوو بۆ ئێمە سوپاسی دەکەین، هیوادارین بەردەوام گوڵ دابەش بکەین، سەبارەت بە هەموارکراوی یاسایی ماف و ئیمتیازاتی شەهیدان ماددەی یەکەم، ئێمە لەگەڵ بەڕێزان ئەندامانی لیژنەی شەهیدان و پێشمەرگە کۆبووینەوە، کۆك بوون لەسەرئەوەی ئەم دەقە ئامادە بکرێت و، ئەوەی کراوە ناوی پێشمەرگە وەکو پێناسەی شەهیدی خەباتگێڕ زیاد کراوە، لەبەرئەوەی پێشمەرگە ناوێکی پیرۆزە، میللەتانی تریش خۆیان ناوێکیان هەیە بۆ تێکۆشەرانیان، ئەوە گرینگە بمێنێتەوە لەبەر پیرۆزی، سەبارەت بە دەقەکانی تر ئێمە هیچ کێشەیەکمان نیە، هەر تەنها ئەوەی شەهیدی منداڵی هەبوو، مەبەستمان ئەوە بوو ئامارێك هەبێت بۆ جینۆسایدناساندن، گرینگە بزانرێ شەهیدی منداڵمان هەیە و بەتایبەتی لەو پرۆسانەی ئەنفال و کۆمەڵ کوژیەکان، ژمارەیەکی زۆر منداڵ و ژن شەهید کراون و، دەرخستنی ئەوە لە ئاماردا بۆ جینۆساید ناساندن و بۆ راکێشانی سۆزی نێو نەتەوەیی گرینگ بوو، هەر ئەو تێبینیەم هەبوو، ئەگینا باشە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ تێبینی هەیە؟ ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە، ئەوەی ناوی نەنووسراوە تکایە پێمان بڵێن (سیوەیل خان- کاك لقمان- نەسرین خان- کاك قادر- کاك فاضل- کاك نەژاد- رازاو خان- کاك قادر احمد- کاك سەردار- کاك یاووز- د.صباح- ناسك خان- کاك دڵشاد- ڤیان خان- کاك پێشەوا- کاك کاردۆ- کاك شوان- د.شڤان- هاژە خان- پەروین خان- گەشە خان- ئەڤین خان- کاك شێردڵ- کاك حەمە سعید- د. احمد- کاك خلیل- سەرگوڵ خان- حاجی بیلال- کاك صباح بیت الله- کاك عبدالله ی مەلا نوری، کا سەرهەنگ- د. عمر- کاك سالار- کاك ئاسۆ)، سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی یەکەم پێناسەکان هاتیە، تەبعەن هەمووی دووبارەیە، ئەگەر هی شەهید پێناسە کرایە ئینجا بە عەرەبیەکەی دەڵێم بەس نایخوێنمەوە، لەبەرئەوەی درێژەی پێنادەم، شەهید پێناسەکرایە بە هەموو شێوەیەکی، بەوەی کە شەهید بووە لە سەنگەر یان بابڵێین **(النضال السياسي)** یان **(ضد الانظمة القمعية)** واتە بە هەموو شێوەیەك پێناسە کرایە، واتە پێویست ناکات تەسنیف بکرێت، ئەگەر تەسنیفیش دەکرێتن پێویست ناکات ئەو وشەی شەهید پێناسە بکرێتن لە سەرەتایەکەی، تەنها بڵێ (الشهيد ويصنف كالآتي) ئەوەلەن و دووەم و سێیەم تەسنیف کرایە ئەوە یەك، شەهیدیشمان هەیە هەرچەندە ناخۆشیشە کە باسی دەکەین لەوانەیە برینمان بکولێنتەوە، شەهیدی ناوخۆ ئەوانەی لە شەڕی ناوخۆ کوژراینە با ئەوها بڵێین جارێ، ئەگەر بە شەهیدیان حیساب دەکەین کە حیسابیش کرایە، دەبێت لێرە پێنانسەیەك بیگرێتەوە، ئەگەر بە شەهیدیشیان حیساب ناکەین ئەوە حیسابێکی ترە، ئەگەر ئێستا بینین ئەو سێ پێناسەی کە تەسنیف کرایە، ئەگەر بە **(الشهيد المناضل)** حیساب بکەین ناکرێت شەهیدی ناوخۆ بە **الشهيد المناضل** حیساب بکرێت، بۆخۆی لەبەرئەوەی دەڵێت **ضد الانظمة المتعاقبة دفاعاً عن الحركة التحررية** ، ئەگەر بە

ئیبادەی جەماعیەش حیساب بکەین هەر ناکرێت، چونکە ئەوە شەڕی ناوخۆ بووە، ئەگەر بە شەهیدی مواتنیش حیسابی بکەین هەر ناکرێت شەهیدی هاووڵاتی، واتە شەهیدانی شەڕی ناوخۆ بە شەهید حیساب کران، بەڵام پێناسەیەکیان هەبێت، ئەگەر پێمان عەیب بێ تازە شتەکە هەڵەیەکەو غەڵەتەکە کرایە، بەسەر میللەتی کوردا هاتیە، دەتوانین لێرە دیاری بکەین و، بەڵام دوای چەند ساڵێك دەتوانین لە ماددەکان، یان لە یەك بڕگەکان دیاریکرا ئەوکاتە هەموار بکرێتەوە، دەتوانین ئەو پێناسەی لاببەین و، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك لقمان فەرموو.

بەڕێز لقمان سلیمان حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تێبینیم لەسەر شەهیدی خەباتگێڕ (**الشهید المناضل**) هەیە، لێرەدا بەڕاستی ڕوون نیە کێ دەگرێتەوە، زۆر بە ڕوونی دیاری نەکراوە، بەڕای من باشتر وایە بنووسرێت شەهیدانی خەباتی پێشمەرگایەتی و، هەروەها شەهیدانی سێدارە لە زیندانە تاریکەیکانی داگیرکەرانی کوردستان، ڕێگاکانی تری قوربانی دان و بەرخۆدانی خەباتی کوردایەتی ناویان بهێندرێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو نەسرین خان.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من لەسەر کۆی ماددەی یەکەم قسە دەکەم، لە ماددەی یەکەم کە باسی پێشمەرگەو شەهید دەکات، بەڕاستی وەکو هاوکارم سیوەیل خان وتی دەبێت لێرە جێگایەك دابنێین، بۆ ئەو شەهیدانەی کە لە شەڕی ناوخۆ شەهید بوون، چونکە ناکرێت تۆ ئەم پێناسەیە دابنێیت، بەڵام بەدەر بێت لە پێشمەرگەکان کە شەهید بوون لە شەڕی ناوخۆ، یەعنی ئەوە دەبێت خۆمان حەکەم بین بەسەر خۆمانەوە ئەوە لێرە چ پێناسەیەکی بۆ دادەنێین؟ پێناسەی ئەو پێشمەرگانە چیە لێرە کە شەهید بوون ئەوە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم هەر لەسەر ئەو بڕگەیە دیارە ئێمە کە باسی پێشمەرگە دەکەین، باسی شەهید دەکەین لێرە، ئێمە لە ئەقەلیاتەکانیشدا شەهید هەیە، لە تورکمانەکان شەهید هەیە، لە مەسیحیەکان شەهید هەیە، دیارە لەوانەیە پێشمەرگە نەبووبێتن، بەڵام لە هەمان کاتیشدا ڕژێمی بەعس لێی گرتوون و ئیعدامی کردوون، ئەمەش دەبێتە خاڵێك بە ڕەئی من جێی بکرێتەوە، کەواتە ئەو ئەقەلیاتانەش کە لە کوردستان دەژین، دەبێت ئاماژەی پێ بکرێت، لە خاڵی شەهیدی خەباتگێڕ ئەوە من پێم باشە کە مەسەلەی پێشمەرگە شەهیدەکانی شەڕی ناوخۆ لەوێشدا هەم جێگای بکرێتەوە، لە خاڵی (ب) باسی شەهیدی جینۆساید دەکات، ئێمە ڕێزمان بۆ هەموو شەهیدان هەیە، بۆ جینۆساید و بۆ سەرتاسەری هەرێمی کوردستان هەیە، بەڵام ناکرێت لێرە تەنها بارزانیەکان و کوردە فەیلیەکان ئێمە ڕێزمان بۆیان هەیە، بۆ هەردوو لایان، بەڵام ئەی

هەڵبجەییەکان، لێرە چۆن جێگایان دەکرێتەوە؟ ئەوانە جینۆسایدکراون هەڵبجەییەکان؟ لەبەرئەوە پێویست بەوە دەکات یان دەبێت ناوی هەموویان لە یەك کەوانە ناوبهێندرێت جینۆساید، یاخود کەناوی فەیلیەکان و بارزانیەکانمان هێنا، لەڕاستیدا دەبێت ناوی هەڵبجەییەکانیش بێنین، لە خاڵی شەشەمدا کە باسی بڕگەی شەش ماددەی یەکەم کە هەموار دەکرێتەوە، شەشەم خانەوادەی شەهید و ئەنفالکراو، دیارە ئێمە دەست خۆشی لە لیژنەی پێشمەرگە و شەهیدان دەکەین، بەڵام ئێمە دوێنێ لە نووسینگەی پەرلەمانی کوردستان لە سلێمانی، نوێنەری شەهیدان هات بوون، سەردانیان کرد بووین، کە ئەوانیش کۆمەڵێك داواکاریان هەبوو، لەڕاستی یەکێك لەو داواکاریانەیان ئەوەبوو، کە چۆن ئەگەر خێزانێك 3 کەسی شەهید بووبێت هەرسێ مووچەکە وەردەگرێت؟ داوای ئەوەیان دەکرد کە ئەو ئەنفالەکان بەسێ ئەنفالکراو مووچەیەك وەردەگرن، ئەگەر لە 4 ئەنفالکراو زیاتری هەبوو ئینجا 2 مووچە وەردەگرن، بۆیە ئەوان داوای ئەوە دەکەن کە ئەوانیش وەکو پێشمەرگەی شەهید، هەر ئەنفالکراوێك بە حەقی خۆی مووچەی بۆ دابین بکرێت، لەبەرئەوە من تەئکید دەکەمەوە لە پێشنیارەکەی خۆم، کە دەبێت لەو ماددەیە جێگای پێشمەرگە شەهیدەکانی ناوخۆ بکرێتەوە، چونکە ئەوە حەقێکی خۆیانە، یان ئەوەتا مادام بە شەهید دامان ناون و شەهیدیشن بە فیعلی دەبێت لێرە جێگایان بکرێتەوە، یان ئەوەتا ئەگەر بە شەهید دایان نانێین لە ماددەیەکی تردا جێیان بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك قادر حسن فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا تێبینیەکی بچووکم لەسەر بڕگەی یەکەم، بڕگەی پێنج کە دەڵێت شەهید هەرکەسێکە، پێم باشە بڵێت شەهید ئەو کەسەیە هەتا ئاخیری، لە دووەم (أ) کە دەڵێت شەهیدی خەباتگێڕ هەرکەسێك خۆی قوربانی کردبێت لە خەندەقی بەرخودانی چەکداری وەك پێشمەرگە، یان خەباتی سیاسی یان دەرئەنجامی هەردووکیان دژی رژێمە یەك لەدوایەکەکان وەك بەرگریەك، بەرگری زۆرجار بە ڕێگریش دێت، یەعنی بەرگری بە حاڵەتی سلبی، بۆیە وەکو خەبات کارێك یان تێکۆشەرێك لە بزووتنەوەی رزگاریخوازی کوردستان و ئەوەی دوای ئەویش، من وام پێ باشە و مەفهومەکەی وازحترە، ئەوەی تر شەهیدی جینۆساید و شەهیدی خەباتگێڕ و شەهیدی نیشتمانی و شەهیدی هاووڵاتی، من پێم باشە بکرێتە دوو شەهیدی سەنگەر و شەهیدی هاووڵاتی، هاووڵاتی نیشتمانی و ئەوانی تریش بگرێتەوە، ئەو هەموو ناوە بە تەسەوری من زیادە، ئەوەی تر سەبارەت بەو ئەو گوڵەی وەزارەتی شەهیدان دەست خۆشیان لێ دەکەین، بەڵام من پێم جوانتر بوو کە سوور بووایە گوڵەکە، چونکە ئەوەلەن بە تەبیعەت خۆی سوورە، دووەمینیش شەهید بە سوور مەشهورە، بە خوێن مەشهوورە، ئەگەر مەبەستیش ئاشتی بێت دوورکەوینەوە لە خوێن ڕشتن و

ئەوانە، خۆ ئەوە ڕەنگی ئەساسی پەرچەمی کوردستان سوورە ئەوە یەك، بنەوەشی ئەگەر سووور بووایە سەرەوەی سپی بووایە، ئێمە ئاشتیمان بە خوێن بە دەست هێنا، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فاضل بەشارەتی فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەرچەند خۆم لە لیژنەی پێشمەرگەم، بەڵام چەند تێبینیەکم لەسەر ڕاپۆرتە موشتەرکەکە هەیە، ئەم خاڵەشی کە من ئیشارەتی پێ دەدەم لە لیژنەی پێشمەرگەش باسکرا، ئەویش مەسەلەی خەندەقە، قەرار بوو وەکو سەنگەر ناوی بێت، نەك وەکو خەندەق، دوو: چەکدار چونکە بەڕاستی ئێمە لە ڕابردوو وشەی چەکدارمان بە وشەیەکی ناشرین بەکار دەهێنا، هیوادارم ئەوەش بگۆڕدرێت مەسەلەی چەکدار بکرێت بە پێشمەرگە، چونکە چەکدار نیە پێشمەرگەیە، لە بڕگەیەکی تری هەر ماددەی یەکدا هاتووە، چونکە ئەوە بە ڕەسمی گۆڕدرا، ناوچە دابڕاوەکان کراوە بە ناوچەکانی کوردستانی دەرەوەی هەرێم ئەوەش مولاحەزەیەکی ترە کە هەیە، خاڵێکی تر کە زۆر مەبەستە باسی لێوەبکەم، لە کۆی پرۆژەکە ئەو پرۆژە هاوبەشەی کە من خوێندمەتەوە، بە حەقیقەت من لێرە مەغدوریەتێك لە مووچەی شەهید بەدی دەکەم، هیوادارم جا نازانم تا چ حەد ئەو پێشنیارەی من جێ بگرێ، یان سەربگرێ ڕاست بکرێتەوە، چونکە بەڕاستی مەغدوریەتێکی تەواو لە مووچەی پێشمەرگە هەیەو دیارە هەمووومان دەزانین شەهیدەکان بەتایبەتیش شەهیدی سەنگەر و، شەهیدی پێشمەرگە هەمووی شەهیدە لە کوردستان، ئێستاکە دەزانین مووچەی شەهیدێك 500 هەزارە، بەڵام لێرە مەبەستەکەی من ئەوەنیە خوانەخواستە لە ئەهمیەتی یان لە حقوقی هیچ کەسێك کەم بکرێتەوە، بەڕێزێك، کەمئەندامە کراوە بە کەمئەندام مووچەکەی ملیۆن و نیوێکە، بەڵام مووچەی پێشمەرگەیەك 500 هەزار بێت، بۆیە بە حەقیقەت ئەوە مەغدوریەتێکە هەیە لە هەرێمی کوردستان، هیوادارم چارەسەر بکرێت، چونکە ناکرێت ئەو ڕەوتە هەر بەو نەوعیەتە بڕوات بڵێین تازە کراوە با هەر وابێت، چونکە هەمووومان دەزانین شەهیدەکان زۆربەیان بەشەخسی دۆست و برادەر و عەزیزمان بوون، ناکرێت کە ڕوحی خۆی کردبێتە قوربانی مووچەکەی 500 هەزار بێ، بەڵام بەڕێزێك کراوە بە کەمئەندام ملیۆنێك و 500 هەزار مووچەکەیەتی، ئەوە بەڕاستیەکەی مەغدوریەتێکی گەورەیەو هیوادارم ڕاست بکرێتەوە، لایەنێکی تر کە بەحەقیقەت من هیوادارم نازانم لیژنەی یاسایی تا چ حەدێك لەگەڵ ئەو بۆچوونەی من دایە، ئەم ڕاپۆرتە هاوبەشە بەڕاستی من پێم باش بوو وەکو دەڵێت بە ڕیزبەندیەك بێ، چونکە هەموو شەهیدانی کوردستان ئەوەی کە منداڵێکیش لە سکی دایکی بەهۆی خەبات و پێشمەرگایەتی و کۆچ ڕەو لەناو چووبێت، لەلای ئێمە هەر قوربانی گەل و نیشتمان و بەدەستهێنانی ئازادیە، بەڵام حەق وابوو بەڕاستی لەناو یاساکەدا ناوی شەهید بە تەسەلسول دا هاتبایە، شەهیدی پێشمەرگایەتی، شەهیدی ڕاپەڕین، شەهیدی کیمیاباران و ئەنفال هەمووی بە جیا بهاتبووایە، چونکە هەر

یەکێکیان حقوقی جیایە، ئیمتیازی هەیەك لەوانە جیایە، بەڵام لەناو یاساکەدا هەمووی تەقریبەن بڵێم تێکەڵ و پێکەڵی زۆر هەیە لەناو یاساکان، هیوادارم لە پاشان ئەوە جیا بکرێتەوە ڕیزبەندییەك لەناو وشەی شەهیددا بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك محمد.

بەڕێز محمد احمد علی (شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کاك فاضل باسی دەکات لە راپۆرتە کوردیەکەی حکومەتدا هاتووە، ئێمە راپۆرتی کوردی لیژنەی هاوبەش بەڕاستی نەکراوە بە کوردی، ئەوەی ئێوە لاتانە کوردیە، لە کوردیەکەی حکومەتدا هاتووە، ئەگینا ئەوەی کاك فاضل باسی دەکات ئێمە ڕێزبەندیمان کردووە، شەهیدی پێشمەرگە، شەهیدی هاووڵاتی لە راپۆرتە هاوبەشەکە، مەناتیقی خارجی ئیقلیمان بۆ زیاد کردووە، ئەوە راپۆرتەکەی حکومەتە کە کراوەتە کوردی، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە نەژاد فەرموو.

بەڕێز نەژاد عزیز سورمێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستی من لەگەڵ زۆربەی قسەکانی کاك فاضلی دا بووم، بەخۆشم ئەو قسانەم هەبوو، بەتایبەتی لەسەر وشەی چەکدار، بەخۆتان دەزانن کە وشەی چەکدار بۆ تویژێك بەکار دەهات، کە جیا بوو لەگەڵ پێشمەرگە باسی ناکەم کێ بوون ئەوانە، بەڵام من پێم وایە لە عەرەبیەکەش خەندەق بکرێتە سەنگەر، هەتا لە عەرەبیەکەش (**کل من فقد حیاتە في (سنگر) الکفاح المسلح**) سەنگەر لەناو قەوس زۆر تەبیعیە، باشە پێشمەرگە بۆ بە عەرەبی هەیە، بۆ سەنگەر نیە؟، سەنگەریش بوویتە تەسمیە، ئیستلاح، حەزدەکەم کاك فرست ڕوونتری بکاتەوە، شەهیدی سەنگەر (**الشهید المناضل**) مانای چیە؟ یەعنی (**الشهید غیر المناضل**) هەیە؟ ، قسە وەدەکە یەعنی ئەگەر (**الشهید المناضل**) هەیە، (**الشهید غیر المناضل**) یش هەیە، شەهیدی سەنگەر دیارە وازحە ئەوەی لە سەنگەر شەهید بووە، مەبەستیش لێرە ئەوەیە (**شهید الابادة الجماعیة: کل من استشهد او فقد حیاته**)، (استشهد او) زیادە بە ڕەئی من لە هەرسێکیان یەعنی (فقد حیاته)، (او الاشقاء) وابزانم کاك عونی زیادی کردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

رازاو خان فەرموو.

بەڕێز رازاو محمود فرج:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەسەر ماددەی یەكەمی پێشنیار كراو بۆ هەمواركردن، ماددەی یەكەم لەسەر چوارەم تێبینیم هەیە كە پێناسەی شەهیدی مواتن دەكات، كاتێك **(جرائم ضد الانسانیة)** لە پێناسەكەدا هاتووە، من پێم وایە ئەوە زیادە، چونكە ئەوەی لە جەرائیمی زدی ئینسان شەهید كرابێت، خۆی دەبێتەوە بە شەهیدی جینۆساید، هەروەك خۆی هەیە ئەوە لە پرۆژە پێشنیاركراوەكەی حكومەتە، چونكە وابزانم بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان وتی دەكرێت لەسەر راپۆرتەكەو لەسەر پرۆژە پێشنیار كراوەكەش هەر گفتوگۆ بكرێت، هەروەها باس لەوە دەكات شەهیدی مواتن ئەوانەی كە لەكاتی كۆڕەوە ملیۆنەكەی گەلی كوردستاندا شەهید كراون، دیارە ئێمە بەم تەعبیرە، بەم بەكارهێنانی ئەو دەستەواژەیە دیارە مەبەستمان لە كۆڕەوەكەی سالی 1991، بەلام ئەگەر ئێمە بە مێژووی نەتەوەی كوردا بگەڕێینەوە دەیان كۆڕەومان هەیە لە قۆناغە جیاوازەكاندا، بۆیە دەستەواژەی كۆڕەوەكانی تریش زیاد بكرێت، بۆئەوەی هەموو ئەوە هاوولاتیانەی شەهید كراون لەو كۆڕەوانە بتواندرێت ئەم یاسایە بەسەری جێبەجێ بكرێت، هەروەهادەست خۆشیش لە هەردوو لیژنە دەكەم، كە شەهیدی وەتەنی (الطفل)یان لابردووە، چونكە پێویست ناكات دەچێتە چوارچێوەی شەهیدی مواتنەوە، هەروەها سەرەنجم هەیە لەسەر شەشەم، كە باس لە **(ذوي الشهيد)** دەكات، وەك هەر لە ئەسلی قانونەكەش هاتووە، تا راپۆرتی هەردوو لیژنە، راپۆرتی هاوبەش **(ذوي الشهيد)**ی پێناسە كردووە، من پێم وایە لەدوای ئەوەی كە دەلێت **(الاخوات غیر الاشقاء)** ئەوە زیاد بكرێت (و كل من اثبت) ، یەعنی هەر بگەڕێینەوە پرۆژە پێشنیار كراوەكەی حكومەت (و كل من اثبت ان الشهید او المنفل كان یعیله او كان معیلاً للشهید او المؤنفل بقرار قضائی)، واتە پێم وایە دوا بڕیاری دادگا یەك لاكەرەوە دەبێت، كەشەهید لەلایەن كێیەوە بەخێو كراوە یاخود كێی بەخێو كردووە لە ژیانی خۆی، چونكە بەڕاستی ئەوە واقیعەكەی كوردستانی خۆمان وایە، چەندین حالەتمان هەیە لەوانە بێت خەلكانێك شەهیدیان پەروەردە كرد بێت، زۆر لە پێشتر لە خوشك و براو كەسە نزیكەكانی، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر احمد سمایل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لە خودی پێناسەكەدا كەچی لە پێناسەی لیژنەی هاوبەش پێناسەكە جوانتر كراوە، بەلام پێشنیار دەكەم پێناسەكە لە سەرەتادا ئەمەی بۆ زیاد بكرێت، شەهید هەر كەسێك وەك پێشمەرگە لە خەباتی ڕزگاری نیشتمانی لە سەنگەردا شەهید بووبێت، یان لە زیندانەكاندا لە سێدارە درابێت ئەوە وەكو ماددەی یەكەم، بەلام من دوێنێ لەگەلّ برای بەڕێزم كاك محمد شارەزووری بۆ ئیشێك سەردانی وەزارەتی پێشمەرگەمان كرد، لەوێ كێشەیەكیان هەیە كە ئێستا رووبەڕوویان دەبێتەوە، كێشەی ئەو شەهیدانەیە كە ئێستا لە جوولەی سەربازەكاندا یان لەپاراستنی هەرێمدا دروست دەبێت، چ لە وەزارەتی پێشمەرگە، چ لە

وەزارەتی ناوخۆ، بۆیە من پێشنیار دەکەم بۆ شەهیدی خەباتگێڕ بەندێك زیاد بكرێ، هەركەسێك لە وەزارەتی پێشمەرگە یان وەزارەتی ناوخۆ لە پاراستنی هەرێمدا بەهەر هۆیەك گیان لە دەست بدات بە شەهید حیساب بكرێت، چونكە ئەوە جگە لەوەی لە جوولەیەكی سەربازیدا پێشمەرگەیەك شەهید دەبێت، یان سەیارەكەی وەردەگەڕێت، بەهۆی خانەنشینیەوە بە شەهید حیساب ناكرێت، مووچەو ژیانی ئەو خێزانەش تووشی ئەزمەیەكی زۆر دەبێت ئەوە یەكێكە لە داواكانی وەزارەی پێشمەرگە، بۆیە پێشنیار دەكەم بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان هاوكار بن لە یادكردنی ئەم بەندە، من بۆ تێبینیەكەی بەڕێز جەنابی وەزیرلەسەر شەهیدی منداڵ وەكو لایەنی سیاسی پشتگیری مانەوەی ماددەكە دەكەم، بەلأم دەمەوێت ماددەكە تەعدیل بكرێت بەشێوەیەك لە هەرێمی كوردستان، لە وڵاتی ئێمەدا كوڕ یان كچ كە دەگاتە تەمەنی 17 ساڵ بە گەورە حیسابە، بۆیە هەرگیز ناكرێت هاووڵاتیەك كە تەمەنی 17 ساڵە شەهید دەبێت، چ ژن، چ كچ، چ كوڕ بێت لەچوارچێوەی ئەوەی كە لە خوار تەمەنی 18 ساڵەوەیە وەك شەهیدی منداڵ حیساب بكرێت، بۆیە پێشنیار دەكەم وەكو ئەوەی لە تەعدیلەكەش چاك كراوە، مووچەكانیان بدرێتێ، بەلأم لە زمنی شەهیدی منداڵدا وەكو شتێكی سیاسی بمێنێتەوە، ئەگەر ئەوە تا 10 ساڵ بەرەو سەر بەیەكجاری وەك شەهید حیساب بكرێت و، لە 10 ساڵ بەرەو خوارەوە وەك شەهیدی منداڵ بمێنێتەوە، وەكو پشتیوانیەكی سیاسی بۆ زەحیە لە هەرێمی كوردستان، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وێڕای پشتگیریم بۆ راپۆرتی هاوبەش سەبارەت بەو ماددەیە، مادام ناوی شەهیدی هاووڵاتی و ئەنفال و ئەوانە تەسنیف كراوە، من پێم باشە بڕگەیەكی بۆ زیاد بكرێت بۆ هەموو ئەو تێكۆشەرە ژیان بەخت كردووانەی كە لە زیندانەكاندا، لە ئەنجامی ئازار و ئەشكەنجەی دڕندانەدا گیانیان لە دەست داوە، یاخود ئەوانەی كە لە سێدارە دراون، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك یاووز فەرموو.

بەڕێز یاووز خورشید عثمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەبعەن من پێشەكی پشتگیری لە قسەكانی نەسرین خان دەكەم، لەوبەشەی كە باسی شەهیدانی نەتەوەكانی تر دەكات لەو پرۆژە یاسایە، مولاحەزەی من لەو ماددەیە لە ثالثاً فەقەرە (ب) (**شهید الابادة الجماعیة**)، بەڕێزان وابزانم لە عیراق لە سایەی حكومەتە یەك لەدوایەكەكانی حكومەتی عیراق هیچ نەتەوەیەك نیە كە بێ بەش كرابێت لە ئیبادەی جەماعی و شەهید دان، ئێمەی توركمان هەتا ئەمڕۆ بە

دەیان شەهیدمان دایە، ئەگەر باس لە ئیبادەی جەماعی دەکرێت، ئەوەتا لە بەهاری ساڵی 1991، لە ئاڵتون کۆپری 80 هاووڵاتی منداڵ و گەنج و پیر، هەموو لە قەبرستانەك، لە ناحیەك ئیبادەی جەماعی کران، هەتا ئەمڕۆش شەهید کردنی هاووڵاتیانی تورکمان بەردەوامە، بۆیە من پێم وایە لەو ماددەیەدا لەگەڵ ڕێزم بۆ شەریحەی بارزانی و کوردی فەیلی، وەلەو ئەمن دەزانم ئەوەی خاڵی (ب) وافیە، یەعنی ئەگەر ئەوانە نەش نووسرێت زۆر تەبیعیە، ئەگەر ئیشارەت بە بارزانی و کوردی فەیلی بکرێت، تکا دەکەم تورکمانیش ئیزافە بکرێت و، بەم شێوەیە دابڕێژرێت (**شهيد الابادة الجماعية: كل من استشهد او فقد حياته نتيجة جرائم الابادة الجماعية اثناء جرائم الانفال او استعمال الاسلحة الكيمياوية او الابادة الجماعية للبارزانين و الكورد الفيلين والتوركمان**)، (او فقد حياته) بەمن زیادەیە، لەگەڵ ڕێزم، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. صباح فەرمووو.

بەڕێز د. صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە لوتفی تەقدیر و لە حوسنی تەدبیرێك، کە ئەمڕۆ لە مانگی 4 واتە مانگی کارەساتی ئەنفالە، دەستپێکردنی کارەساتی ئەنفالە لە مێژووی بزاڤی نەتەوایەتی گەلی کوردستان، ئێمە موناقەشەی تەعدیلی یاسایەك دەکەین، کە پەیوەندیدارە بە ماف و ئیمتیازاتی کەس و کاری شەهیدان و ئەنفالکراوان، بۆیە هەرچەند وردەکاری بکەین لە پێناسەو لە تەسنیفی شەهیدان یان ئەنفالکراوان وابزانم جێی خۆیەتی، چونکە ڕێزگرتن لە کەس و کاری شەهیدان و ئەنفالکراوان واتە ڕێزگرتن لە شەهیدان و ئەنفالکراوان خۆیان، من هەندێك تێبینیم هەیە لەسەر ئەم یاسایە، لەسەر ئەو پرۆژەیە لە ماددەی یەکەمدا پێم وایە (**الشهيد المناضل**) کە داندراوە بە پلەی بەرزی تەسنیفی شەهیدان، ئەو فامەی لێ دەکرێت کە غەیری ئەوانە (**المناضل**) نەبن، بۆیە پێشنیار دەکەم یان شەهیدی پێشمەرگە بوترێت یان شەهیدی سەنگەر، تەئیدی هەموو ئەو بەڕێزانە دەکەم کە ئیقتراحیان کرد، بکرێت بە شەهیدی سەنگەر یان شەهیدی پێشمەرگە، چونکە ئەوانی تریش بەڕاستی خەباتگێڕن، زۆر موناسیبە کە ئەوەش شەهیدی پێشمەرگە بێت، چونکە مردن 2 جۆرە مردنێك کە دێت بۆ لات، مردنێك کە دەچی بۆلای، ئەو کەسەی کە پێشمەرگەیەو شەهید دەبێت خۆی بەرەو پیری مردن دەچێ، هەروەکو پیرەمێرد دەڵێت (لاوان بە عەشقەوە دەچوون بەرەو پیری مەرگەوە) ئەوە حەقی خۆیانە، کە ئێمە بە ئسلوبێك لە ئسلوبەکان کە یەکێکیان داڕشتنی قانونە، ئێمە خەڵکەکەمان لەسەر ئەو ئەدەبیاتە پەروەردە بکەین، چونکە مەجموعەیەك موئەشیرات و عەلاماتمان هەیە لە تەئریخی بزاڤی کوردایەتی، کە دەبێت بە زیندوویی بمێنێتەوە لەوانە وشەی پێشمەرگە، وشەی سەنگەر، وشەی راپەڕین، وشەی کۆڕەو، وشەی ئەنفال، وشەی جینۆساید ئەوانە بە حەساسیەتێکی زیاترەوە لەم دەقە یاساییە جێگیر بکرێت، پێم وایە تەعبیری (**ضد الانظمة المتعاقبة**) پێویست نیە نە لە پێناسەکە، نە لە تەسنیفەکان، چونکە کە وترا (**دفاعاً عن الحركة التحررية الكوردستانية**)، دیارە کە بزاڤی ڕزگاریخوازی

كوردستان لە موقابيلى كێوە دروست بووە، لە موقابيلى ئەو رژێمە داگيركەرە پەيتا پەيتايانەوە، كە ئامادەنەبوون نە بەشێوەيەكى ئينسانى، نە بەشێوەيەكى قانونى و دەستوورى مامەڵە لەگەڵ مافە رەوايەكانى گەلى كوردستان بكەن، بۆيە لە هەر كام لە برِگەكانى ئەم ياسايەدا ئەم پرۆژەيە دا هاتووە ئەو **(ضد الانظمة القمعية المتعاقبة)** پێويست ناكات، چونكە قانون نابێت وشەى زيادى تێدابێت، پاشان كە دەڵێ **(و ما تلاها)** ديارە مەبەست لەوەيە ئەو كەسانەى، ئەو خەڵكەى كە لە ئەنجامى ئەحداسى مەئساوى ناوخۆى كوردستاندا شەهيد بوون، ياسا نابێت رموزى تێدابێت بەراستى، ئەوانە خەڵكانێك بوون كە بەبيروبۆچوونى خۆيان ديفاعيان لە مەباديئى خۆيان كردووە، يەعنى بۆ لێرەدا زۆر بە سەريح نەوترێت، چونكە كەس و كاريان هەيە، كەس و كاريشيان مافيان هەيە بەسەر ئێمەوە وەكو هاووڵاتى، كە فيعلەن دەبێت داگيركارو مسۆگەرى مافەكانيان بين، لە برِگەى (ج) من تەركيزم لەسەر تەقريرە هاوبەشەكەيە، كە دەستخۆشى لە هەردوو ليژنەى بەرِێز دەكەم، كە دەڵێت **(الشهيد المواطن: كل من استشهد او فقد حياته نتيجة الاعمال الحربية او الاعمال الارهابية)** ئەوە (الاعمال)ەكەى دووەم زيادە **(نتيجة الاعمال الحربية او الارهابية)**، لە برِگەى سێيەم كە دەڵێت (تعدل الفقرة (6) من المادة الاولى من القانون و تقرأ كالآتي: **ذوي الشهيد و المؤنفل)** كێيە؟ جارێ ببيتە **(ذو الشهيد و المؤنفل)**، چونكە ئێمە لە حاڵەتى پێناسەكردن داين و بەتەبيعەت لە بيدايەتى جوملەوەيە، لە زمانى عەرەبيدا (زوج) بۆ پياويش و بۆ ژنيش بەكاردێت، يەعنى خواى پەروەردگار دەفەرموێت (قل يا ادم اسكن انت وزوجك الجنة)، (زوج) ئەو وشەيەيە كە لەدوا ليزمەى زمان رِزگارمان دەكات، يەكێك لەو رەخنانەى لە زمانى عەرەبى دا دەگيرێت دەڵێت فەرق لەنێوان ژن و پياو دەكات، يەعنى حاڵەتێكى جێندەرى لوغەوى لە زمانى عەرەبيدا هەيە، خۆش بەختانە لە (زوج)دا ئەوەنيە، بەپياوو بە ژنيش دەوترێت (زوج)، بوونى (زوج او زوجة) لە دەقەكە كێشەيەكى بۆ تەرجومە كورديەكە دروست كردووە، كە دەڵێت هاوسەر يان هاوسەرەكان، يەعنى لێرەدا كورد هەر دەڵێت هاوسەر، كەواتە بوونى يەك وشە كافيە، پێويست بە (زوجات)يش ناكات، چونكە هەر كەسێك عنوانى (زوج)ى بەسەردا تەتبيق ببێت ئەو مافەى بۆ دەستەبەر دەبێت، كەواتە ئەوەش مولاحەزەيەكە كە پێم وايە حەقە رەچاوى بكەين، ديسان كە دەڵێت (الاخوة والاخوات) ئيتر پێويست بە (الاشقاء و غير الاشقاء) ناكات، كە تۆ بە شمولى وتت، كە وتت (الاخوه والاخوات)شمولى ئەوانيش دەكات، چونكە موتلەقێكە (المطلق يجري على اطلاقه مالم يكن تقيد)، تەواو يەعنى ئەوە هيچ زەرورەتێكى نيە، سوپاس.

بەرِێز د.ارسلان بايز اسماعيل/ سەرۆكى پەرلەمان:

ناسك خان فەرموو.

بەرِێز ناسك توفيق عبدالكريم:

بەرِێز سەرۆكى پەرلەمان.

سەرەتا پێش ئەوەى لەبيرم بچێت پشتگيرى قسەكانى كاك ياووز دەكەم، تەمەنا دەكەم ئەگەر ئەو كەم وكورتيەمان هەيە وەكو ياسايى بۆى جێگير بكەينەوە، چونكە بەراستى وەكو خۆى ئيشارەتى پێدا،

ئەوانیش لەگەڵ ئێمە هاوشان بوون لە هەموو ئەو جەرایمانەی ڕووی کردووەتە ئەم میللەتە، پێشنیار دەکەم هەر دەقێك، هەر ماددەیەك کە دەخوێندرێتەوەو تەعدیل دەکرێت، یان وەکە جەنابی وەزیر یان لیژنەی پێشمەرگە بۆمان ڕوون بکاتەوە سەبەبی تەعدیلی ئەو ماددەیە، جەوهەری تەعدیلە بۆچیە، چونکە خەڵکێك پرسیار دەکات دەڵێت لە 2007 هەتا ئێستا شەهیدی تازە کەمە ئەوە یەك، دوو: ئەوە چی بوو کەس و کاری شەهیدان هەر نەبڕایەوە هەر دەڵێن ئیمتیازاتیان بۆ زیاد دەکەن، بەڕاستی بۆیە من ئەو حەقە دەدەم بەخۆم یەکێکم لە کەس و کاری شەهید، بۆیە ئەوقسە دەکەم، بۆئەوەی ئەو شتە ڕۆشن ببێتەوە لای خەڵك، ئیمتیازات زیاد ناکەی جاری وا هەیە تەسهیلات دەکەی، لە نەتیجەی مامەڵەی وەزیر کۆمەڵێك گرفتی بۆ دروست بووە، لەبەرئەوە دەیەوێت ئاسانکاریەك بکات بۆ گەیاندنی ئەم مافە بە هاووڵاتیان، لەبەرئەوە ئەگەر بکرێت ئەو ئەزیەتە بکێشن هەر ماددەیەك پێمان بڵێت تەعدیلەکە چیە؟ بۆ نموونە ئەوەی من بینیومە ئەو ماددەیە لە پێناسەی شەهید دا لە ئەسڵەکە باسی مەناتیقی جێناکۆکەکان، یان بابڵێین ناوچە کوردستانیەکانی دەرەوەی ئیقلیم تێدا باس نەکرابوو، ئەم ماددەیە ئەوەی حەل کردووە، کە جێگای دەستخۆشیە بەڕاستی، ئەوەی کە د. صباح وتی زۆر لەگەڵ ئەوەم بەڕاستی ئەو **(الشهيد المناضل)** شەهیدی خەباتگێڕ، من پێم وایە ئەوەی کە لە ئیبادەی جەماعی تیاچوو، ئایا کیمیاباران بووبێت یان ئەنفال بووبێت، نەتیجەی خەباتیان تیاچوو، ئەی باشە ئەگەر لادێیەکان نەبوونە شوێن هەوارو پاڵپشت بۆ پێشمەرگەکان بۆچی ئەنفالکران؟، هەموومان دەزانین ئەگەر هەڵەبجە نەتیجەی ئازاد کردن نەبووایە، پێشمەرگەکان بەخەڵکەکەیان نەوتبایە ئازادمان کردووە، پێویست ناکات کەس چۆڵی بکات، ئەو خەڵکە تەمەتوعی بە ئازادیەوە کردووە، ئینجا خۆ نەش دەکرا هەموومان لە شاخ بین، هەر مەجموعەیەکمان حاڵەتی مەدەنی و ئەو خەڵکە بەڕێوەبەرین، لەبەرئەوە پشتگیری قسەی د. صباح دەکەم کە بەڕاستی من نووسیومە لای خۆم، کە ئەم **(الشهيد المناضل)** بەس نەمدەزانی چ بەدیلێکی بۆ دابنێم، ئەگەر بکرێت شەهیدی سەنگەر یان پێشمەرگە شتێکی باش دەبێت، بۆئەوەی مەفهومی موخالف نەدات بەوی تر، ئەوەی کە بە ئیبادی جەماعی تیاچووە یان ئەوەی کە شەهیدی مواتنە، کە وابزانین خەباتگێڕ نەبووبێت، یەعنی ئەوە تۆزێك ئەگەر حەلێکی بۆ بکرێت، شتێکی تر کە من لە ژیانی ڕۆژانە دەیبینم مەسەلەن یەکێك پێشمەرگەیە، بەلاَم لە شەڕدا تیانەچووە لەکاتی ئیجازەی خۆی لە سەیارە وەرگەڕاوە کراوە بە شەهید و، شەهیدانە وەردەگرێت منداڵی تەمەتوع دەکات بە ئیمتیازاتەوە ئایا ئەوە جێگای دەبێتەوە؟ لە هیچ پێناسەیەك نەمبینی، ئەگەر ئەوە جێگای دەبێتەوە با لە یەکێك لە پێناسەکان هەبێ، مەسەلەن لە شەهیدی مواتن بنووسن ئەگەر پێشمەرگە بوو لە حادیسەی سەیارە، یان لەناو جێگاش مرد هەر بە شەهید حیساب دەکرێت، چونکە ئەوە بە عەمەلی تەتبیق دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك دڵشاد.

بەڕێز دڵشاد حسین قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی هەر تێبینیەکی گشتی بۆ لیژنەی یاسایی، من لە ئەندامێکی لیژنەی یاسایی هەمان پرسیارم کرد، ئێمە لە یاساکان ئەو کاتەی کە هەموار دەکرێت، هەموارەکان بە ماددەیەکی یاسایی دادەبەزێت، یان یاسا ئەسڵیەکەش بە ماددەیەکی یاسایی دادەبەزێت، جاری وا هەیە یاسایەك چەندجار هەموار دەکرێتەوە، پێشنیاردەکەم لەم یاسایەو بۆ داهاتوو ئەو یاسایانەی کە هەمواردەکریت بنووسرێت یاسای فلاَن لەگەڵ هەموارەکانی، بۆئەوەی وازح تربێت بۆ خەڵك، کە ئەم یاسایە لە کوێ هەموار کراوە، زۆرجار ئێمە لە هەمواركردندا دەچینە ماددەیەك هەموار کراوە نازانین هەموار کراوە، لە جێگایەکی تر نازانین هەموار کراوە، بۆیە لە زۆر شوێن من بینیومە نووسراوە (القانون وكافة تعديلاتة، القانون واخر تعديلاتة) ئەوە داڕێژراوەتەوە، بۆئەوەی وازح بێت بۆ یاساکە، چونکە زۆرجار لە یاساکان موتابەعەم کردووە کێشە دروست دەکات، بەتایبەتی لەم یاسایەوە تەنها پێشنیاردەکەم، پێشنیاری دووەمم لە پێناسەی شەهیددا مادام ئەوە پێناسەیەکی گشتیەو پاشان دابەشکراوە، پێم وایە شەهیدی هاوولاّتی ئەلغام و ئەوانە دەگرێتەوە، دەکرێت لەو پێناسەشدا دابڕێژرێت، چونکە لێرە جارێ (الشهيد المناضل) جیانەکراوەتەوە، جارێ کۆی تەعریفی شەهیدەکە نەکراوە، پاشان بە فەقەرە جیاکراوەتەوە، بۆیە ئەوەی لە تەعریفی هاوولاّتیشدا هەیە و، زائیدەن کە لە ئەسڵیەکەدا هەیە بڵێین هی ئەلغام و ئەحداسی ناوخۆ ئەوانەشی بۆ زیاد بکرێت، بۆنموونە بنووسرێت (الشهيد: کل من فقد حياته في خندق الكفاح المسلح (کپێشمەرگە) او النضال السياسي من اجل الحرية او دفاعاً عن الحركة التحررية الكوردستانية ضد الانظمة القمعية المتعاقبة)، کە ئێمە ئەوەمان کرد بێگومان ئەو نەتەوانەشی کە لە هەرێمی کوردستانن، کە خەباتیان کردووە دەکرێت کە لە پێناوی ئازادی، کە دەوترێت لەپێناوی ئازادی تەسەور دەکەم مەبدەئێکی باشە، کە پێشمەرگە لەپێناوی ئازادی شەڕی کردووە، پاشان یەك جوملەی بۆ زیادبکرێت ئەویش (الاحداث السياسية الداخلية)، بۆئەو ڕووداوە سیاسییە ناوخۆیەکان، چونکە بەپێی عەمەلیە ئێستا وابزانم ئەو شەهیدانە وەکو شەهیدی سەنگەر حەقیان هەیە، بۆیە پێم وایە ئەوە ئیزافە بکەین ئەگەر لێرە یان لە فەقەرەی (الشهيد المناضل) ئەوە زیاد بکرێت، ئەو جوملە تەقریبەن باشترە، ڕووداوە سیاسیە ناوخۆیەکان باشترە بە بڕوای من، هەر لەگەڵ هاوکارانم لەگەڵ وشەی (الشهيد المناضل)، بۆئەوەی بکرێت بە شەهیدی پێشمەرگە، یان شەهیدی سەنگەر باشترە، لە سێیەم بڕگەی (ب) کە نووسراوە (الابادة الجماعية للبارزانين و الكورد الفيلين و جرائم اخرى مشابهة لتلك الجرائم.)، بڕوام وایە ئەوە جیاکەرەوەیە، تۆزێك کێشە دروست دەکات لەوەی خەڵکێك ناوی نەبراوە، جێگای تریش هەیە ناوی نەبراوە، پێم وایە بکرێت (وكافة الابادة الجماعية) بەس بێت، بۆئەوەی ناو نەبردرێت، یان مەسەلەن (الابادة الجماعية) کافەکەشی ناوێ، (الابادة الجماعية) بۆئەوەی کە هەموو شوێنەکان بگرێتەوە، نازانم ئەوە دەکرێت لەڕووی یاساییەوە، مەبەستم ئەوەیە شوێنەکە دیاری نەکرێ، یان گروپەکان دیاری نەکرێن، بۆئەوەی زۆرترین خەڵك بگرێتەوە، کێشە دروست نەبێت، لایەنی تریش گلەیی بکات بڵێت بۆ ناوی هەڵەبجە نەهات، ئەی بۆ ناوی گەرمیان نەهات، ئەی بۆ ناوی فلاَن نەهات؟ یان بۆئەوەی لەو ئەشکالە

لە سیاغەیەکی زمانەوانی بیگرێتەوە، لە شەهیدی هاوولاتی بەڕاستی ئێوە شەهیدی نیشتمانیتان لابردووە، بەلام لە شەهیدی هاوولاتی موتەفەجیرات و ئەختائی عەسکەری و زەحایەی ئەلغامتان دانەناوە، بۆیە پێشنیار دەکەم لە شەهیدی هاوولاتی ئەو 3 فەقەرەش دابندرێت، کە لە زمنی شەهیدی هاوولاتیە، تەفجیرات، ئەختائی عەسکەری، زەحایەی ئەلغام، لە شەهیدی وەتەنی تەعریفێك کراوە، بەلام جگە لە تەعریفەکە ئێوە لاتان بردووە بەپێی لیژنە، بەلام 3 کەلیمات هەیە، کە بۆ شەهیدی هاوولاتی زیاد بکرێت، (التفجیرات- الاخطاء العسکریة- وضحایا الالغام)، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو ڤیان خان.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی یەکەم کە لە پێنجەمدا پێناسەی شەهید کراوە بەشێوەیەکی گشتی، دیارە من پێشنیارێکم هەیە، ئەگەر بێتو کە پێشتریش کۆمەڵێك برادەر تێبینیان هەبوو لەسەر بەکارهێنانی وشەی چەکداری، بەس دوو دێڕی یەکەم ئەگەر بڵێین دەیخوێنمەوە، ئەگەر بزانین لیژنە پێی باش بێت تەبەنی بکرێت، شەهید هەر کەسێك لەسەنگەری خەباتی پێشمەرگایەتی، یان لە تێکۆشانی سیاسی بۆ بەرگریکردن لە خەڵکی کوردستان و، بەشداریکردن لە بزووتنەوەی رزگاریخوازی گەلی کوردستاندا، من ئەو پێشنیارەم هەیە ئەگەر پێیان باش بێت، کۆمەڵێك تێبینیم هەیە لەسەر هەم پێناسەی یەکەم، هەم پێناسەکانی تر، دیارە ئێمە پێشتر ئاماژەمان بەوەدا کە ئەو پێناسەیە لە بەشی دووەمیدا هەموو ئەوانەی کە من خوێندمەوە، دیارە لەپێناو ئامانجێکدا خەباتیان کردیە، یاخود شەهید بوون، کە ئەویش دەوترێت لە دژی رژێمە داپڵۆسێنەرەکانی تاوانەکانی کۆمەڵ کوژی، ئەوەی من تێبینیم هەیە لەسەری ڕژێمە داپڵۆسێنەرەکانە، چونکە ئێمە بڵێین و نەڵێین لەدوای راپەڕینەوە کۆمەڵێك ئەحداسی تر بەسەر هەرێمی کوردستاندا تێپەڕی، من ئەگەر وردەکاریەکەشی باس نەکەم، لەبەرئەوەی ئەوە حاڵەتێکە و ڕوویداوە، بەلام ئێمە دەبێت لە ناوەڕۆکدا پێناسەکە چارەسەری بۆ بدۆزینەوە، چونکە ئێمە بڵێین و نەڵێین دوو پارتی سیاسی، یاخود کۆمەڵێك پارتی سیاسی لە هەرێمی کوردستاندا هەن، ئێمە ناکرێت بە پارتە سیاسیەکانی خۆمان بوترێت، یاخود هەر کەسێك دوای ئەوە شەهید بووبێت بوترێت ڕژێمی داپڵۆسێنەر، بۆیە لەناوهێنانی هەموو ئەو هاوولاتیانەی کە دەوترێت لە شەڕی ناوخۆدا شەهید بوون، دیارە گرینگیەکەی بۆ ئەوە دەگێڕینەوە کە لەگەڵ ناوەڕۆکی پێشنیارەکە ناگونجێت، بۆیە دەبێت لێرەدا چارەسەری ئەوانەی لە شەڕی ناوخۆدا شەهید بوون، دەبێت چارەسەر بکرێت لە داڕشتنەوەی پێناسەکە بەشێوازێکی تر، لە بڕگەی (أ)دا کە دەوترێت شەهیدی خەباتگێڕ، ئێمە لە لیژنە بە وەزیرمان وت لەسەر شەهیدانی ناوخۆ، دیارە ئەو گەڕاندیەوە بۆ ئەوەی کە لە کۆتایی پێناسەکە دەوترێت، ئەوەی کە لە دوایی دا هاتووە ژیانی خۆی کردبێتە قوربانی، بەلام ئەوەش لەگەڵ پێشەکی پێناسەکە جارێکی تر ناگونجێت، چونکە ئێمە باس لە

ڕژێمی داپڵۆسێنەر دەکەین، بۆیە بە بڕوای من ئەوەی لەدوای ئەویشەوە بێت بە کردارەکانی تر، وەکو تەقینەوە یاخود کردەوەی سەربازی لە هەر شوێنێکی تر بوو بێت، بەنیسبەت شەهیدانی جینۆساید، بە بڕوای من تەنها دێڕی یەکەمی کە باس لە پێناسەکە دەکات، کە دەوترێت هەرکەسێك شەهید بوو بێت، یان ژیانی لەئەنجامی تاوانەکانی جینۆساید، کاتی تاوانەکانی ئەنفال یان بەکارهێنانی چەکی کیمیایی لەناو برا بن، بەبڕوای من ئەوە کافی دەبێت، ڕاستە هەر دوو دۆسیەکە کە باس لە بارزانیەکان و فەیلیەکان دەکات، کە ناویان هێنراوە دیارە گرینگیەکەی بۆ ئەو دەگەڕێنرێتەوە، کە ئەوە لەلایەن دادگای تاوانەکانەوە بە فەرمی دانی پێدانراوە، بەلاَم خۆ لە بەرامبەریشدا کەیسی هەڵەبجەش دانی پێدانراوە، بۆیە ئەگەر ئێمە بمانەوێت کەمترین گلەیی بێتە سەر وەزارەتی شەهیدان، یاخود پەرلەمانی کوردستان بە بڕوای من وا باشە ناوی هیچ شوێنێك نەهێندرێت، تەنها باس لە تاوانەکان بکرێ، چ ئەنفال بێت، چ کیمیاباران بێت، بەنیسبەت شەهیدانی هاوولاَتی باس لەوە دەکرێت، کە هەر کەسێك لە کرداری جەنگی یان کاری تیرۆری یان لە کۆڕەوە ملیۆنەکەی گەلی کوردستان ژیانی لە دەست دابێت، دیارە هەموو کردارێکی جەنگی بۆ نموونە تەقینەوەیەك دەکرێت، هەموو تەقینەوەیەك کرداری جەنگی یاخود کرداری تیرۆریستی نیە، بۆیە دەبێت لێرەدا کە شەهیدی هاوولاَتیەو، زۆرترین هاوولاَتی لێرەدا سوودمەند دەبێت لەو مافە، کەواتە ناکرێت ئێمە تەنها حەسری بکەین لە کرداری جەنگی و کرداری تیرۆری، چونکە وەکو پێشتر وتم بۆ نموونە تەقینەوەی ئەلغامێك بە کۆمەڵێك هاوولاَتیدا کە چوون بۆ سەیران، خۆ ئەوە لە کرداری جەنگی دا نەبووە یاخود کاری تیرۆریستیش نەبووە، کەواتە دەبێت لێرە تەقینەوە زائیدەن قوربانیانی مین، قوربانیانی مین مەبەستم ئەوەنیە کە لە ڕێکخراوەکان کار دەکەن و ئەرکیان هەیە، ئەوە دیارە خۆیان یاسایەکیان پێشکەش بە سەرۆکایەتی پەرلەمان کردووە بۆ واژووی پەرلەمانتاران، بەلاَم من قسەم لەسەر ئەو هاوولاَتیانەیە کە هاوولاَتیەکی ئاساییەو لە شوێنێکدا مینێکی پێ دەتەقێتەوە، یاخود تەقینەوەیەك لە شوێنێك دەکرێت، بەلاَم بەبێ ئەوەی کاری تیرۆریستی یاخود کاری جەنگی بێت، من پشتگیری ئەو بۆچوونەی رازاو خان دەکەم، دیارە کۆڕەوە ملیۆنەکەی گەلی کوردستان مەبەستمان ساڵی 91ـە، بەلاَم لە هەمان کاتدا پێش وەفتیش گەلی کورد بەکۆڕەوی تردا تێپەڕیوە، بۆیە ئەگەر ئێمە بمانەوێت ئەوەش ئیزافە بکرێت، کۆڕەوەکانی تر کە گەلی کورد پێیدا تێپەڕیوە، داواکارم پێشنیارێکیشم هەیە بۆ شەهیدانی هاوولاَتی ئەوە ئیزافە بکرێت، کە هەر هاوولاَتیەك بە کارەبا گیان لە دەست دەدات، من مەبەستم ئەوە نیە کە لە وەزارەتی کارەبا کارمەندەکان لەکاتی، لە ئەسنای کاردا، چونکە دیارە پرۆژەیەك پێشکەش بە پەرلەمان کراوە بەناوی شەهیدانی رووناکی، بەلاَم بۆ نموونە هاوولاَتیەکی ئاسایی لە ماڵەکەی خۆیدا بە کارەبا گیان لە دەست دەدات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك پێشەوا فەرموو.

بەڕێز پێشەوا توفیق مغدید:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من داواكارم لیژنەی هاوبەش هەم بە زمانی عەرەبی، هەم بە زمانی كوردی بیخوێنێتەوە، لەبەر ئێمە نا، ڕەنگە لەبەر كەس و كاری شەهیدان و ئەنفال كراوەكان، دوایی كە گوێبیست بن بزانن ئەو هەمواره چیە، پێشتر دەقەكەتان بە زمانی عەرەبی خوێندەوە، بەڵام بە زمانی كوردی نەتان خوێندەوە و، ماددەكانی تر، بەنیسبەت ئەو ماددەیە دیارە كۆمەڵێك زاراوە هەیە كە پێناسە كراوە، من داواكارم ئەو ماددەیە ئیلغا بكرێتەوە، ماددەی ئەسڵی پرۆژە یاساكە، كە لە ئەسڵ دا هاتووە جگە لە شەهیدی نیشتمانی، منداڵ كە ئیزافەیە لێرە كار بەو بكرێت، چونكە بەڕاستی پێناسەكان هیچ جیاوازیەكی ئەوتۆی نیە، ئەگەر مایەوەش دەنگی نەهێنا، من داواكارم لیژنەی هاوبەش بەتایبەتی لیژنەی قانونی ئەو مولاحەزەیەی من گوێ لێ بگرن، لە پێناسەی شەهید لە دێری كۆتایی من بە كوردیەكەی دەیخوێنمەوە، دیارە باس لە هەموو ئەو شتانە كراوە كە تاوانەكانی جەنگی دژ بە گەلی كورد لە هەرێم و ناوچە دابڕاوەكان، ئێوە حەسرتان كردووە لەناو هەرێمدا مەبەستتانە، بۆیە وشەی هەرێم و ناوچە دابڕاوەكان لابەرن باشترە، دژ بە گەلی كوردستان بێت ئەوە تەحسیل حاسڵە، هەم خەڵكێك دەگرێتەوە كە لە دەرەوەی هەرێمی كوردستان بووە، پێشتریش ئەوانەی كە لە ناوچە دابڕاوەكان بوون، بە تەئكید لەناو وەزارەتی شەهیدان ئیشیان بۆ كراوە، بەنیسبەت شەهیدی نیشتمانی و منداڵیشەوە، پێشنیار دەكەم یەعنی جەنابی وەزیر پێداگری كرد لەسەر ئەوەی كە ئەوان پێیان باشە و، لە تاوان حكومەتیش دا هەیە هەروەكو لە ماددەكەدا هاتووە، مینحەیەك یان مووچەیەكی مانگانە ببەخشن بەو كەسانەی كە لە خوار 18 ساڵینە، بۆیە من پێشنیار دەكەم ئەوە ئیزافە بكرێت لەسەر ئەسڵی پرۆژە ماددەكە لە یاسا ئەسڵیەكە، نەك ئەوە ئیلغا بكرێتەوە، چونكە ئەوان پێداگری دەكەن، حكومەت لە تواناى دا هەیە و، هەموارەكەشی حكومەتە، نازانم موبەڕیری لیژنەی هاوبەش چیە، بۆئەوەی كە ئیلغاتان كردووە؟ سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك كاردۆ فەرمووو.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەرچەند تێبینیەكانم وترا، بەڵام هەر دەمەوێت تەئكیدی لێ بكەمەوە، پێم وایە بۆ پێناسەی شەهید، پێویستە پێناسەیەكی گشتی بێت بەڕاستی لەو پێناسەیە تەسنیف نەكرێت، بڵێین شەهید هەر كەسێكە ژیانی خۆی لە خەباتی پێشمەرگانە یان سیاسیانە وەك بەرگرییەك لە خەڵكی كوردستان و، بەشداری لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی كوردستان دژی ڕژێمە ستەمكارەكان بەخت كردووە، دوایی دێینە سەر ئەو تەسنیف كردنە، كە بەم شێوەی خوارەوە تەسنیف كراوە، چونكە لەسەرەوە ئەو تەسنیف كردنە زەروری نیە، چونكە كە دەڵێت شەهیدی خەباتگێڕ، یەعنی ئەمە جیاكردنەوەیەكە، بەڵام لە حەقیقەتدا ئێمە بڵێین شەهیدی پێشمەرگە، چونكە هەمیشە كە دەڵێتن لە خەندەقی بەرخودان وەك پێشمەرگەیەك، خۆی

له قەوسێك دەڵێت وەك پێشمەرگەیەك، باشە شەهیدی پێشمەرگە، چونكە شەهیدی پێشمەرگە بۆ تەسنیف بكرێت باشترە، لەبەرئەوەی هەر مەسەلە ماددیەكە نیە، مەسەلە ڕووی مەعنەویشی تێدایە، لەوەی كە تۆ پێشمەرگە جیاوازە شەهید هەر شەهیدە، من بۆ لایەنی ماددی لەگەڵ ئەوەم پێداویستی و یەكسانی، یەعنی عەدالەتی تێدا بێت، یەكێك شەهید دەبێت لەپێناوی بەرگریكردن لە میللەتەكەی خۆی، یان دژ بە ڕژێمە ستەمكارەكان، دەبێت حكومەت ئەركی بەرپرسیاری دابینكردنی ژیانی مسۆگەر بكات، ئەوە هیچ نابێت تەرەددودێكمان لەو ئەوە هەبێت، بەڵام لایەنی تری تێدایە، كە لایەنی مەعنەویە دیاریە كە پێشمەرگە، بۆیە ئەوە شەهیدی پێشمەرگە بێت زۆر پێم شتێكی ئیجابی ترە و، بۆ لایەنی ئەوانەی تر كە شەهیدانەیان دەدرێتێ شوێنەكە، ئەو برادەرانەم تەئكیدیان لێ كردەوە، كە دەڵێی ناوچە كوردستانیە كێشە لەسەرەكان، یەكێك لە شوێنێكی تر شەهید بوو، لە دەرەوەی هەرێم شەهید بوو، تۆ چۆن تەحدیدی ئەوە دەكەی؟ لەبەرئەوە كە دەڵێی شەهیدێك بەرگری لە خەڵكی كوردستان یان لە ناسنامەی نەتەوەیی، دەكرێت ئەوەش بكرێت، نەتەوە مەبەستم كورد نیە بە تەنها، بەڵكو توركمانە، مەسیحیە بەس لە خەڵكی كوردستانە و دیفاعیان لە ناسنامەی نەتەوەی خۆیان كردووە، ئەوەش زیاد بكەین هەم بەرگریكردن لە بیروڕای سیاسی، تەبعەن ئەوەش دەگرێتەوە، چونكە بەشێك لە شەهیدی ئێمە بەڕاستی پەیوەندی بە ململانێی سیاسیەوە هەیە و بە ئایدۆلۆجی هەیە و، حەقی خۆشیتیان شەهیدانە وەربگرن، بیكەینە ئەوانەی لەپێناوی بەرگریكردنی لە بیروڕای سیاسی شەهید بووینە، ئەو مافەیان هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شوان فەرمووو.

بەڕێز شوان عبدالكریم جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەرەتا سڵاو لە گیانی پاكی سەرجەم شەهیدانی كوردستان، من پشتگیری لە ناوەڕۆكی دەقی ڕاپۆرتی لیژنەی هاوبەش دەكەم، بەتایبەتی ماددەی یەك و چەند سەرنجێكم هەیە، یەكەم لە پێناسەی شەهیدا بەڕاستی لەوە دەچێت، ئەگەر من هەڵە نەبم لە ئەسڵی یاساكەش هەڵەیەك كراوە، لە تەعریفی شەهید دا، تكام وایە لیژنەی قانونی ئاگاداری ئەو تێبینیەی من بن، ئەگەر هەڵە نەبم، دیارە ئاماژەشی پێدراوە، دەڵێ لە دێڕی دووەمدا یاخود هەر لە دێڕی یەكەمەوە من دەیخوێنمەوە، عەرەبیەكە دەخوێنمەوە (كل من فقد حياته في خندق الكفاح المسلح (كپێشمەرگە) او النضال السياسي دفاعاً عن الحركة التحررية الكوردستانية)، بەڕاستی شەهید بوون دیفاع نیە لە حەرەكەی كوردستانی، دیفاعە لەبۆ شەعبی كوردستانی، یان حقوقی شەعبی كوردستانی، ئەوەیە ئەسڵی ئامانجەكە، حەرەكەی تەحەروری كوردستان وەسیلەیە، كە من تێدا خەبات دەكەم بۆ دیفاع كردنە لە مافی گەلی كوردستان، كە وتیشمان گەلی كوردستان هەموو نەتەوەكانی ناو هەرێمی كوردستان و دەرەوە دەگرێتەوە، لەبەرئەوە من پێم وایە ئەوە لە ئەسڵی یاساكەشدا بە هەڵە ڕۆیشتووە، هیوادارم من هەڵە نەبم، ئەگەر قسەكەی من وابوو ئێستا فرسەتە عیلاجی بكەین ئەوە یەكەم،

دووەم: لە پێناسەکانی تردا کە دێتە سەر پێناسەی (الشهید المناضل) باسی پێشمەرگە دەکات، دەڵێت (کل من ضحی بنفسه في خندق الكفاح المسلح)، لە شەهیدی ئیبادی جەماعی و شەهیدی مەواتن دەڵێ (کل من استشهد)، ناکرێت بەڕاستی لەوەی پێشمەرگە ئیسشهادی تێدا نەبێت، لەوانی تر ئیستشهادی تێدابێت، یان دەبێت ئەوانی تریش لابرێت، بوترێت بۆ نموونە (شهید الابادة الجماعیة: کل من فقد حیاته) وەکو ئەوەی (کل من ضحی بنفسه)، یان لەوەی یەکەمیشدا بوترێت (کل من ضحی بنفسه واستشهد في خندق الكفاح المسلح)، ناکرێت بە پێشمەرگە ناوی شەهیدی بۆ نەهێت لە پێناسەکەیدا، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

د. شڤان فەرموو.

بەڕێز د. شڤان احمد عبالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە ماددەی یەکی راپۆرتی هاوبەش دەکەم، لەگەڵ چەند سەرنج و تێبینیەکم لەسەر ئەو بڕگانەدا هەیە، دەمەوێت لێرە باسی بکەم، ئومێدەوارم بۆ بەهێزکردنی یان بۆ ڕاستکردنەوەی هەندێك لەو کەم و کوڕیانە بێت، تەعریفی عمومی کە بۆ شەهید کراوە، تەعریفێکی شمولیەو زۆرباشە، پێم باشە تەنها لە ئاخیری دێڕ کە باسی (نتیجة جرائم الابادة الجماعیة او جرائم ضد الانسانیة او جرائم حرب ضد شعب کوردستان في الاقلیم و المناطق الکوردستانیة خارج ادارة الاقلیم و یصنف کالآتي)، لێرە تووشی ئیشکالێك دەبینەوە، بە دەیان شەهیدمان هەیە لە خارجی ئیدارەی ئیقلیمن، لە بەغدایە، لە بەسرایە، لە واسط، ئەو تەعریفە شمووڵی ناکات، پێم باشە (اول عراق عموماً) بۆ ئیزافە بکرێت (و یصنف کالآتي)، ئەو تەعریفە شمولی هەموو ئەوانە دەکاتن (اول عراق عموماً)، بۆئەوەی ئەوانەی کە لە شارێکی دەرەوەی ئیدارەی هەرێمیشن شمووڵی تەعریفەکە بکا ئەوە یەك، دوو: حەقەتەن (الشهید المناضل) من پێم باشە (الشهید البیشمەرگە) بێ، نەفسی تەعریفەکەی خۆی بێت، بە هەمان شێوە ، چونکە پێشمەرگە ئیستشهادی زۆر بەجێیە بۆ ئەو، بۆئەوەی شەهیدی پێشمەرگە ئەولەویەتی هەبێ بەسەر هەموو شەهیدێکی تردا، یەعنی پێش ئەوەی شەهیدی سیاسیمان هەبێتن، پێش ئەوەی شەهیدی ئەنفالمان هەبێتن، پێش ئەوەی شەهیدی مواتنمان هەبێت، شەهیدی پێشمەرگەمان هەیە، بۆیە ئەولەویەت بەشەهیدی پێشمەرگە دەدرێت، بۆیە دەبێت ناوەکەش ئیبراز بکرێت (شهید البیشمەرگە)، بەوەی کاك شوان وتی من پێم ڕاستەو تەئیدی دەکەم، (کل من استشهد) هەمووی وەکو یەك بێتن، یان (کل من ضحی) دەبێت تەوحید بکرێتەوە قانون بەو شێوەیە جوانتر و ڕاستر دەردەچێتن، (شهید الابادة الجماعیة) من هاوڕانیم لەگەڵ ئەو ڕەئیانەی زۆر باس کران، چونکە ئەوانە کەیسی یاساییینە لە مەحکەمەی جینایی دەرچووینە، ئێمە کورد ئیفتیخاری پێ دەکەین کە ئەو کەیسانە بە جیۆساید ناسراون، بۆیە لێرە بەو شێوەیە زۆر جێی خۆیەتی و، (کل من استشهد) شمولی هەموو کەسێك دەکاتن، کورد، عەرەب، تورکمان، فارس ئەوەی لە کوردستان بێتن، ئەوە شمولی هەموویان دەکات، موشکیلەیەك کە من مولاحەزەی جدیم هەیە لەسەری، شەهیدی مواتنە

حەقیقەتەن، سەرەڕای ئەوەی کە 2 جار نەتیجەی (نتيجة الاعمال الحربية او الاعمال الارهابية) ئەعمالەکان یەکیان زیادە، وا باشە لابیرێتن، (جرائم ضد الانسانية او اثناء الهجرة المليونية او توفى في توركيا و ايران و سوريا)، ئەوانە بە سەدان خەڵکی ئێمە لە تورکیاو لە سوریاو لە ئێران، کە لە ئەسنای هەڵاتن مردوونە، ئینجا (اثناء الهجرة المليونية) حەقی خۆی بێتن بە شەهیدی مواتن تۆمار بکرێتن، مواتنێك کە لە ئێران لە ئەسنای لجوئی سیاسی یان هەڵاتن لە تورکیا، لە سوریا، لە ئێران بەپێی ساتێکی زەمەنی کە دەکرێت بەپێی تەعلیمات دیاری بکرێت ئەولاترە لە هیجرەی ملیۆنی، هیجرەی ملیۆنی دوێنێ بووە بەس ئەوانی تر لە ناوەڕاستی حەرەکەی کوردی بووینە، بۆیە من پێم باشە (او توفى في ايران و توركيا و سوريا) ئەو ئەسنای هیجرە ملیۆنەی بۆ ئیزافە بکرێتن، بەڵام لێرە کێشەیەکی زۆر گەورە دروست بووە، کە وەزارەت رووبەڕوو بووەوە، کە غەلەتێکە، تەفسیرێکە لە وەزارەت هاتووە ئەویش لە نەتیجەی ڕێنماییەکانی وەزارەت، کە پێش ئەم کابینەیە کابینەی پێشتریش وەك بڵێم پێش ئەوەش تووشی هەڵە بووینە، لێرە هیچ عومرێك تەحدید نەکراوە، بە موتلەق هاتووە، بەڵام بەپێی ڕێنمایی (14) کابینەی پێشوو و پێش ئێستا هاتووە تەحدیدی کردووە، هەر هاووڵاتیەك لە 12 ساڵ بەسەرەوە بێت بە هاووڵاتی تۆمارکراوە، بەڵام هەریەك لە 12 ساڵ بە کەمتر ئەسڵەن تۆمار نەکراوە، ئەمەش خیلافە لەگەڵ ماددەی قانونی و، من داوا دەکەم هەموویان وەکو یەك بە شەهیدی هاووڵاتی تۆمار بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

هاژە خان فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لە (الشهيد المناضل) منیش لەگەڵ ئەو هاوکارانەم، کە وتیان بکرێت بە شەهیدی سەنگەر، چونکە وابزانم ئەوە لەڕووی قانونیەوە هەروەکو ناوێکیش، من پێم وایە ئەوە گونجاوترە کە لەناو یاساکە بەوشێوەیە تەعریف بکرێت، دەربارەی (شهيد الابادة الجماعية) دیارە هەندێك لە هاوکارانم باس ئەوەیان کرد، کە هەندێك لە مکەوێناتی گەلی کوردستانیش ئەوانیش شەهیدی ئیبادەی جەماعیان هەیە، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەگەر هاتو ناوی ئەوانیش بهێندرێت، ئەگەر نا هەر هەمووی بە یەك شێوە (الابادة الجماعية شهيد كوردستان) بێت، دەربارەی شەهیدی وەتەنی دیارە وەکو بەڕێزان لە ڕاپۆرتی لیژنەی هاوبەش دا هاتووە کە لایان بردووە، بەڵام من پێم وایە بمێنێتەوە باشترە وەکو ئەوەی بەڕێز جەنابی وەزیریش باسی کرد، بەڵام من تێبینیەکم هەیە لەسەرئەوەی کە لێرە نووسراوە (وتصرف له منحة لمرة واحدة)، واتە ئەگەر بمێنێتەوە ئەوا مینحەکە چۆنە، ئایا وەکو ئەو تەقاعودیەیە کە شەهیدانە وەری دەگرن یان ئەگەر یەکجار وەری بگرێت؟، من پێم وایە ئەوەش جۆرێکە لە غەدر کردن لەوانەی کە ئێمە بە شەهیدیان دادەنێین و، یەکجار مینحەیان پێ دەدەین، دواتریش لە کۆتایی دێرەکەدا هاتووە (ويسجل فيمنح اكبرهم سناً راتب شهري ويسجل الباقون كشهيد وطني)، یەعنی تەنها تەسجیل دەکرێن، هیچ ئیمتیازێك وەرناگرن

مەبەستەكە ئەوەیە لێرە وابزانم، ئەگەر مەبەستەكە ئەوەنەبێت یەعنی پێویستی بە ڕوونكردنەوە هەیە ئەو فەقەرەیە، دیارە دەربارەی شەهیدانی ناوخۆ زۆر لە هاوكارانم باسیان كرد، من بە پێویستی دەزانم كە ئەوانیش تەعریفیان هەبێت لەناو یاساكەدا، چونكە بەڕاستی ئێمە وابزانم عەیب نیە كە باس لە شەڕی ناوخۆ بكەین، ئەو كەسانەی كە شەهیدی شەڕی ناوخۆن دیفاعیان كردووە لە بیروباوەڕەكانیان، دیفاعیان كردووە لەو ئایدیانەی كە پێی كۆچ كراون، بۆیە من پێم وایە كە ئەویش تەعریف بكرێت و، زۆربەی زۆری ولآتان كە ئێستا دیموكراسی ترین ولآتن بۆ نموونە بەریتانیا 100 شەڕی ناوخۆی تێدا كراوە، زۆر بە ئاسایش ئاماژە بە شەڕەكە دەكەن، پێم وایە ئەوە عەیب نیەكە لەناو یاساكەدا باسی بكەین، دەربارەی ئەو كەسانەی بەڕاستی من مولاحەزەم كرد لەناو ئەو تەعریفانە، ئەو كەسانەی كە لە سجن مردوون لەژێر تەعزیب، یان هەر لە سجن مردوون یەعنی ناویان نەهاتووە، لەبەرئەوەی زۆر وردكراوەتەوە یاساكە، من بە پێویستی دەزانم كە ئەوانەش ناویان بێت، دەربارەی (ذوي الشهيد و المؤنفل) پێم باشە لەدوای ئەوەی كە (الزوج او الزوجات و الابن و البنت) دوای ئەویش (احفاديش) زیاد بكرێت، چونكە بەڕاستی هەندێ لەو شەهیدانە كوڕێكیان هەبووە، یان كچێكیان هەبووە ئێستا مردوون، بەس نەوەكانیان ماوە، من پێم وایە ئەوانەش حەقی ئەوەیان هەیە كە میراتگری ئەو شەهیدە ببن و، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

پەروین خان فەرموو.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ئەوە شەهیدانەی كە چەكی خەباتیان خستە سەر شانیان، بۆ ڕزگاركردنی كورد و كوردستان بەرامبەر هیچ پاداشتێك نەبووە، كە ئەمڕۆ پێیان بدرێتەوە، بەڵكو بەرامبەر بەو باوەڕو مەبدەئەی خۆیان بووە كە هەڵیان گرتووە بۆ ڕزگاركردنی كورد و كوردستان، دیارە بوونی حكومەت و پەرلەمان لە سایەی خوێنی ئەو شەهیدە سەربەرزانەیە، بۆیە ئەگەر هەر شتێك بكرێت بۆیان هێشتا من بە كەمی دەزانم، سەبارەت بە شەهید دیارە ئێمە تێكۆشەرمان هەبووە، پێشمەرگەمان هەبووە بەدرێژای خەباتی سیاسی خۆی، لە ژیانی پێشمەرگایەتی شەرەفی شەهید بوونی پێ نەبەخشراوە، بەڵام ئەمڕۆ بەهۆی پیری یاخود بەهۆی نەخۆشیەوە كە لە ماڵەوە كۆچی دوایی كردووە، بۆیە من داوا دەكەم بڕگەیەك بۆ ئەوە زیاد بكرێت وەكو تێكۆشەری كۆچ كردوو، لەبەرئەوەی ئەوە وەزارەتی پێشمەرگە هیچ شتێكیان بۆ ناكات، ڕەوانەی وەزارەتی شەهیدانیان دەكاتەوە، بەڵام دیارە كاتی خۆی كە ئەو وەزارەتە پێشی ببێت بە وەزارەت ئیشی بۆ كردوون، كاری بۆ كردوون، بەڵام دواتر بوویتە وەزارەت واز لەم بڕگەیە هێنرا، بۆیە من داوا دەكەم وەكو بڕگەیەك زیاد بكرێت لەم ماددەیە وەكو تێكۆشەری كۆچ كردوو، بە شەهید حیساب بكرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

گەشە خان فەرموو.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵلا من تەنها لەسەر ئەو ماددەیە كە لە بڕگەی چواردا، تەعریفی شەهیدی هاووڵاتی كردووە، پشتیوانی قسەكانی رازاو خان و ڤیان خان دەكەم، ئەگەر ئێمە بە مێژووی خۆماندا بچینەوە كۆچی تریش ڕوویداوە، هەر بۆ نموونە لە كاتی شاڵاوەكانی ئەنفالدا خەڵكێك هەبوو بەر شاڵاوەكان نەكەوت، بەڵام لە ئەسنای كۆچەكەدا تووشی ئەزیەت و هەروەها شەهید بوونیش بووە، لەبەرئەوە كۆچەكانی تریش بگرێتەوە تەنها هەر كۆڕەوە ملیۆنەكە نەبێت، لە بڕگەی حەوت كە تەعریفی (ذوي الشهيد) دەكات، لە ئەسڵی یاساكە دەڵێت بە بڕیارێكی دادوەری بێت، بەڵام لێرە نە لەپرۆژەكە هاتووە، نە لە تەقریری هاوبەشی لیژنەكان هاتووەتەوە، كە ئەمە بە بڕیارێكی دادوەری بێت (كل من اثبت ان الشهيد او المؤنفل كان يعيله او كان معيلاً للشهيد او المؤنفل) یەعنی بە بڕیارێكی دادوەر بێت، كە ئەوموعیلی ئەو شەهیدە بووە، یان شەهیدەكە موعیلی بووە، چونكە لەڕووی ئیداریشەوە ڕەنگە ئاسانكاری زیاتر بكات، كە دۆكیومێنتێكی یاسایی بێت لەبەردەم دائیرەكە ئاسانترە بۆ كاروباری ئیداری، وەك لەوەی كە ئەوان بێت ئیسپاتی ئەو حاڵەتە بكەن بە شایەت بێت یان بە هەر شتێكی تر بێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەڤین خان فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر لە سەرەتاوە دەست پێ بكەین، ئێمە لە شەهیدەوە دەست پێ دەكەین، كە كاتێك تەعریف كراوە باسی ئەوە دەكات دەڵێت (كل من فقد حياته) دەتوانین ئێمە بیكەینە (كل من استشهد او ضحى بحياته في خندق الكفاح)، لێرەدا دەتوانین بڵێین ئەوەی شەهید بووە، ئەوەش دوای ئەوەی كە تەسنیف دەكرێت، كە خۆی پێشمەرگە بووە زەحیەی بەحەیاتی خۆی داوە، یەعنی بڵێین ژیانی خۆی بەخت كردووە، چونكە فەرقە لەنێوان ئەوەی كە تۆ تەزحیە بكەیت، تەزحیە ئەو كەسە دەگرێتەوە، كە خۆی بەپێی خۆی، بە ئیرادەی خۆی چووە بۆئەوەی ژیانی خۆی بەخت بكات، یاخود شەهید بووبێت شەهیدی هاووڵاتی هەیە بە ئیرادەی خۆی شەهید نەبووە، كیمیابارانە و ئەنفالە ئەوانە زۆرجار ئیرادەی خۆیانی تێدا نەبووە وەكو بە زۆرە ملێ شەهید كراون، بۆیە بەدیدی من ئەگەر بكرێتە (استشهد او ضحى بحياته)، من لێرەش پشتگیری كاك شوان دەكەم، كە دەڵێت بكرێتە (عن الحركة التحررية كوردستاني) بكرێت (عن حقوق الشعب الكوردستانية) یەعنی (ديفاعا عن حقوق الشعب الكوردستاني) نەك (الحركة التحررية)، چونكە ئەو خەڵكە كە شەهید بوون و گیانی خۆیان لە دەستدا بۆ حقوق، بۆ بەدیهێنانی مافەكانی گەلانی كوردستان، نەك تەنها گەلی كوردستان، یاخود بڵێی بەس تەنها كورد، من پشتگیری ڕەئی برادەرانم دەكەم ئەوانەی كە باسی شەهیدی سەنگەریان كرد، فیعلەن ئێمە ئەگەر شەهیدی سەنگەر لەنێوان 2 قەوسدا دابنێین، وابزانم

ئەو موستلەحە پڕ بەپێستی خۆی مەعنا دەبەخشێتە ئەو شەهیدانەی کە لە سەنگەردا شەهید بووینە، ئەگەر بکرێتە (كل من ضحى بنفسه عند الكفاح المسلح)، لێرە ئەگەر وشەی سەنگەرمان لەپێشدا باس کرد، وابزانم دوای ئەوە پێویست ناکات باس کرێتەوە، (ب) دەڵێت (كل من استشهد او فقد حياته)، کەلیمەی (فقد حياته) لێرە زیاد هاتووە، چونکە پێشان تەعریف کراوە، کە دەڵێی کێیە شەهید؟ ئەوەیە کە تەزحیەی داوە یاخود ئیستشهاد کراوە، بۆیە لێرە وشەکە دووبارە کراوەتەوە، (فقد حياته) لێرە بەمن زیادەیە هەڵگیرێت باشترە، کە کاتێك باسی ئەوانەش دەکەین، کە دەڵێت (الابادة الجماعية، الانفال او استعمال الاسلحة الكيمياوية او الابادة الجماعية للبارزانين و الكورد الفيليين)، بەڕێزان ئەوانە هەمووی موستەلحاتە واردن، دیاری کراوە، یەعنی هەر حاڵەتێك جیاوازی هەیە لەگەڵ حاڵەتێکی تر، کە تۆ باسی ئەنفال دەکەی، ئەنفال بەو کارەساتە دەوترێت کە کاتێك 182 هەزار کەس ئەنفال کران، یەعنی حەسرەن ئەوانە دەگرێتەوە، کە باسی ئەسلیحەی کیمیاوی دەکەی، باسی هەڵەبجەو بالیسان و ئەو شوێنانە دەگرێتەوە، کە چەکی کیمیاوی تێدا بەکار هاتووە، کە باسی ئیبادەی بارزانیەکان دەکەی، دیارە حاڵەتەکە دیارە و ڕوونە، کە کاتێ بووە ئەو کۆمەڵە بارزانیە گیراون و دوای ئەوە ئیبادەی جەماعی کراون، بۆیە لێرە حاڵەتەکان ناتوانین بەیەکەوە هەمووی گرێ بدەینەوە، بەڵکو هەریەکی تەسنیفاتی خۆی بە جیاوازی بکرێت و، کە دەڵێت (جرائم اخرى مشابهة)، هەڵبەتە ئەو جەرائیمانە دەگرێتەوە، کە هاوشێوەی ئەو جەریمانەن، بەلام ئەو ناوانەیان لێ نەنراوە، مەسەلەن بۆ نموونە ئەو بەڕێزانەی، ئەو برا تورکمانانەی کە لە ئالتون کۆبری 80 کەس بوونە، ئەو جەرائیمە مواشابیهانە دەگرێتەوە، تۆ نە ئەنفالە لە 88 بوو بێت، نە کیمیاویشە، بەلام کە دەڵێی جەرائیم موشابیهە، دیارە ئە لەوکاتە ئەوانە هەمووی دەگرێتەوە، شەهیدی مواتن دیسانەوە هاتووە دەڵێت (فقد حياته) دیسان من لەگەڵ ئەوەم کە (فقد حياته) هەڵبگیرێت، بەلام لەگەڵ ئەوەشدا دەڵێت (نتيجة الاعمال الحربية)، (الاعمال الحربية) دائیمەن لەنێوان 2 وڵات دەبێت، یەعنی حەرب لەنێوان 2 وڵاتە، نیتاقێکی دەولی دەگرێتەوە، بەلام لێرە ئەو هاووڵاتیانەی کە شەهید بووینە لە حەربدا نەبووە زۆرجار، لە نەتیجەی ئەعمال عەسکەری بووە، نەتیجەی ئەو ئەعمالانە بووە کە وەحشیەتی بووە، کە نیزامی سەدام و ئەوانەی پێشی ئەوان بەرامبەر بە گەلی کوردستان ئەنجامیان داوە، بۆیە بکرێت (الاعمال العسكريه) واردترە، دووەم ئەعمال هەڵبگیرێت ببێتە (الارهابيه)، سەبارەت بەوەی لە ئەسنای هیجرەی ملیۆنیە، منیش لەگەڵ هاوکارانم، ڕاستە هیجرەی ملیۆنیە تەنها بە ساڵی 91 دەوترێت، بەلام ئێمە لە ساڵانی چلەکانەوە تەهجیرمان هەیە، بۆ نموونە لەکاتی کۆماری مەهابادا، شێخ عبدالسلام بارزانی خزم و کەس و کارەکانی ئەو کاتە تەهجیر کران، ئەوانە تەهجیری قەسری بوون، دوای ئەوە دێین لە ساڵی حەفتاکان هیجرەتمان هەیە، دوایی لە ساڵی هەشتاکان هیجرەتمان هەیە، ئەگەر بە مێژووی کوردەواریدا بڕۆین کۆمەڵێك هیجرات هەیە، بۆ نموونە خەڵکانێك هەبوون کە لە مەنتیقەی لە تەماس بوون، لە مەنتیقەی ناوچە کێشە لەسەرەکانن، ئەو گوندانە بە تەهجیرێکی قەسری خەڵکەکانی ڕاگوێزرایەوە بۆ جنوبی عیراق، بۆیە دەتوانرێت لێرە بڵێین (جرائم ضد الانسانية او الهجرة المليونية وتهجير قسري لشعب كوردستان) ، من لەگەڵ

ئەوەم کەوا خاڵی شەشەمیش ببێتە (الزوج) لەجیاتی (الزوج والزوجات)، دەتوانین (ابن والبنت) بکرێتە (الابناء) یاخود (الاولاد)، (الام والاب) بکرێتە (الاباء) وشەی (الاشقاء) وەکو کاك عونی خوێندیەوە لەجێگای خۆی بوو، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك شێردڵ.

بەڕێز شێردڵ تحسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە قسەکانمدا پشتگیری لە قسەکانی کاك یاووز دەکەم، ئێمە وەکو نەتەوەی تورکمان ئەگەر ناوەکە بێت لە یاسایەکە، ئێمە پێمان باشە باسی نەتەوەکانی تریش بکەن، نەتەوەی تورکمان و برامەسیحیەکان، کە ئەوانیش مەجزەرەیان دەرحەق کراوە، بەس نیە مەجزەرە لە تورکمانەکان کرابێت لەئاڵتون کۆپری، بەڵکو لە دێرزەمانەوە بەرامبەر تورکمانەکان مەجزەرەی تر کراوە، رۆژەکانی تریش شەڕی ناوخۆ بەرامبەر برا تورکمانەکان کراوە و، دەیان تورکمانیش لە شارەکانی تر لە کەرکووك لەو مەنتیقانە بە دژ حەقیانەوە شەهید دەکرێن و دەکوژرێن، بۆیە من پێم باشە ئەگەر ناو بێتن ناوی نەتەوەی تورکمان و برامەسیحیەکانیشی لەگەڵ دابێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حەمە سعید فەرموو.

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەو ماددەی یەکەمە، بۆئەوەی پێناسەکان شامل بێت، هیچ توێژێکی لێ بەدەر نەبێت، پێویستە تۆزێك وردی بکەینەوە و، وردتر دایبڕێژینەوە، جارێ ئەو پێشەکییە یان دەبێت بە شێوەیەك بێت، کە هەمووی بگرێتەوە، یان پێویستە بەکورتی بڵێین (الشهید و یصنف کالآتي) ئیتر تەواو، یان ئەگەر پێناسەمان بۆ کرد بڵێین (کل من استشهد في خندق الکفاح المسلح (کپێشمەرگە) او النضال السیاسي دفاعاً عن الحرکة التحرریة الکوردستانیة ضد الانظمة القمعیة المتعاقبة)، لەبەرئەوە حەرەکە تەحروری وەکو کاك شوان وتی منیش پێم وایە وەسیلەیە، شەعبی کوردستانی ئەسڵترە، خۆ ئەگەر بێتو تەفسیلی بدەینێ پێویستە باسی ئەو شەهیدانە بکەین، کە لە سجندا ئیعدام بوون، لەژێر تەعزیبدا مردوون یان بێجگە لە ئیعدام، لە سجندا بووە وەفاتی کردووە و مردووە بە مردنێکی تەبیعی، بەڵام خۆ لە سجن بووە یان لە موزاهەرە داخلیەکاندا کاتی سەردەمی رژێمی بەعس لە شار و شارۆچکەکاندا چەندین موزاهەرە کراوە، خەڵك شەهید بووە بە گوللە، یان خەڵکێکی تر لەکاتێکدا مەسەلەن سەردەمی مولازم محسن یەکسەر گەنجێکی دەکوشت، لە چایخانەیەکدا یان لە بازاڕێك، کەواتە لەم وردکردنەوەیە ئەگەر ئەو وردکردنەوەی بۆ بکرێت

دەبێت ئەوانیش وردبکەیەوە، بەلاَم بۆئەوەی وردنەکرێتەوە پێناسەیەکی کورت بێت و، (الشـهيد المناضـل) من پێم وایە بێگومان (كل من استشهد) ئەویش بکرێت بە (استشهد) ئـەوە خاڵێـك، ((كـل مـن استشـهد في خندق الكفاح المسلح (کپێشمەرگە) او من خلال النضال السياسي او في سجن) ئیتر بە وەسیلەی سـجن بێـت و ئیستشهادەکەی چۆنە لە سجن ئەوەش بگرێتەوە، مەسەلەی شەهیدی ئەوەی دەتوانین بڵێین ئەو کەسانەش کە لە سیراعی داخلی شـەهید بـوون، یـەعنی لـە سیراعدا، ئـەوەش ئێسـتا بـە فیعلی ئـەو کەسانەی کـە لـە شەڕەکانی ناوخۆ شەهید بوون، بە فیعلی ئێستا مووچە و ئیمتازاتیان هەیە، کەواتە بۆئەوەی کە بـە فیعلی هەیانە ببێت بە شێوەیەکی قانونی، لێرەدا بڕگەیەکی بۆ زیاد بکەین، کە لە سیراعی داخلیدا زۆر تەبیعیە و وەکو باسکرا لە ولاَتانی دونیا، بەریتانیاو ولاَتانی تریش، کە لە کاتێکدا لە سیراعی ناوخۆ خـەڵکێك شـەهید بووە بە ماددەیەکی قانونی ئیمتیازاتی بۆ دیاریکراوە، خاڵێکی تر منیش پێم وایە کاتێك (استعمال الاسلحة الكيمياوية) بنووسین (ضد اهل حلبجة والمنـاطق الاخـرى لكوردسـتان)، یـەعنی ئـەهلی هەڵەبجە هـەموومان دەزانین ئەنفال و ئەهلی هەڵەبجە سومبلێك بوون، ئێمەی ناساند بـە ناوەنـدی ولاَتـان و کاریگـەریکی باشـی هەبوو، یەعنی کیمیاباران و ئەنفال دوو شتی زۆر دیارن کە باس بکرێن، خاڵێکی تر لەگەڵ کاك شـوانم کـە باسی لە ئاوارەکان کرد، هەر ئاوارەی ملیۆنی نیە، خەڵکانێك لە ساڵانی پێشتردا ئـاوارە بـوون، لـەو ولاَتانـەی دراوسێ لەوێ یان مردوون یان بە سەبەبی ئاوارە بوونیـان شـەهید بـوون، کەواتـە باسـی ئاوارەکـانی تـریش بکرێت، خاڵێکی تر من پێم وایە ئەو شـەهیدی مواتنـە کـە منداڵـە خـۆی منـداڵ مانایـەکی تایبـەتی هەیـە، ئێمـە هەمیشـە بۆئـەوەی ئیدانـەی ئەنزیمـە دیکتاتۆریـەکان بکـەین، دەڵـێین پـیرەژن و پـیرە پیـاوو منـداڵی کوشتووە، یان خەڵکی بێ چەکی کوشـتووەو، ئـەوە مـەعناو مـەدلولێکی هەیـە، بۆیـە پـێم باشـە بمێنێتـەوە منداڵەکە، وەکو جەنابی وەزیریش تەئکیدی کـرد، بـەلاَم بـە مـەرجی لابردنـی ئـەوەی کـەوا یـەك مینحـەی بدرێتێ و بۆ یەکجار بێت نا، بە مەرجی ئەوەی ئەویش مووچەیەکی هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د. احمد.

بەڕێز د. احمد ابراهیم علی (وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسـەکانی منـیش کـران، ئـەو داڕشـتنەوەی کـە لێـرە کـرا، دەکـرا لـەجیاتی ئـەو تەسـنیفە شـەهید و پاشـان شەهیدی خەباتگێڕ و شەهیدی ئیبادی جەماعی، مواتن و هەتا دوایی، دەکرا هەر لـە یـەك فەقـەرە هـەموو تەعریفەکە کۆبکرێتەوە، مـن پێناسـەیەکم نووسـیوە ئەگـەر لیژنـەی هاوبـەش بـە دڵیـان بـوو، (الشهيد كل مواطن كوردستاني) چونکە لێـرە کـە هـاتووە دەڵێت (الشهيد كـل مـن فقد حياتـه)، (كل) هـەموو کەسـێك دەگرێتــەوە، یــەعنی عیراقــی و کوردســتانیش دەگرێتــەوە، لــەعیراق یاســایەك دەرچــووە تەبعــەن یاســای موئەسەسەی شوهەداء ئەوانە هەموو کەسێکی عیراقی دەگرێتەوە، بەلاَم هەرێم یاسایەکی تایبـەت بـۆ خـۆی دەردەکات، لەبەرئەوە من پێم باشە لێـرە پێناسـە بەوشـێوەیە بێـت (كل مـواطن كوردسـتاني)، ئـیتر ئەگـەر

بڵێین کوردستانی له هەر شوێنێك بێت، ئەگەر له بەغداش بێت مواتنی کوردستانی بێت دەیگرێتەوە، نەك له هەرێمی کوردستان و ناوچە دابڕێنراوەکان، (کل مواطن کوردستاني من البيشمەرگه والمواطنين فقد حياته بسبب كفاحه او معارضته للانظمة القمعية المتعاقبة في العراق في الرأي او المعتقد او الانتماء السياسي بفعل من الافعال الانظمة بشكل مباشر او بسبب سجنه او تعزيبه او نتيجتهما)، هەیە تەبعەن سجن کراوە یان تەعزیب دراوە ئەوکاتە نەمردووە، یان دواتر لەنەتیجەی ئەوە مردووە، (او نتيجة جرائم الابادة الجماعية وضحايا الاسلحة الكيمياوية في حلبجة و المناطق الاخرى والجرائم ضد الانسانية للبارزانين والكورد الفيلين وتهجير القسري)، یەعنی لەجیاتی بڵێین باسی کۆڕەوەکە بکەین، کە چەندین کۆڕەو و تەهجیر هەبووە، تەهجیری قەسری هەبووە لەلایەن ڕژێمەوە، هەموو ئەو تەهجیرانەی کە لە سەردەمی ڕژێمە یەك لەدوا یەکەکان بووە بۆ میللەتی کورد، هەمووی دەگرێتەوە، ئەم تەعریفە پێم وایە شامل و جامیعە بۆ هەموو ئەو تەعریفانەی لێرە هەیە، ئەگەر هەر پێویست بێت تەسنیف بکرێت، بەڕاستی من لەگەڵ ئەوەم وەکو هاوڕێکانم باسی کرد کە (الشهيد المناضل) ببێتە شەهیدی سەنگەر، وابزانم ئێستا تەعاملی حکومەت لەگەڵ شەهیدی سەنگەر، هەر بەناوی شەهیدی سەنگەر تەعامول دەکرێت، شەهیدی سەنگەر و شەهیدی هاووڵاتی، بۆیە ناو بڵێین (الشهيد المناضل) ئەوی تریش هەر (المناضل)، هەر خەباتگێرێکە، هاووڵاتیش بووبێت لە نەتیجەی ئەوە شەهید بووبێت، هەروەها ئەوانەی ناوخۆش کە لێرە هەرچەندە دەڵێت **(و ما تلاها)**، بەڵام زۆر ڕوون نیە کە چۆن ئەوانەی ناوخۆ دەگرێتەوە، من لەگەڵ ئەوەشم کە بەڕاستی شەهیدی نیشتمانی ئەگەر بمێنێتەوە، شەهیدی منداڵ وەکو کاك حەمە سعید و هەندێك لە هاوڕێیانم باسیان کرد، یان ئەوە هەر هەڵبگیرێت وەکو ئەوەی پێناسەکەی باسم کرد هەمووی دەگرێتەوە، منداڵ و غەیری منداڵ هەمووی هەر شەهیدە، چونکە لای کەس وکارەکانیان منداڵ جیانەکراوەتەوە لە کەس و کاری تر، یان هەموویان لەلایان عەزیز و خۆشەویستن، یان تەمەن هەڵبگیرێت لێرە نەمێنێت، ئەو مووچەیەی کە پێی دەدرێت ئەو مینحە تەنها بۆ یەکجار نەبێت، بۆچی بۆ یەکجار بێت، ئەوە ناکاتە هیچ، ئەویش هەر مووچەی بۆ کەس و کارەکەی ببڕێتەوە، دوا پێشنیارم ئەوەیە کە یەك فەقەرە لێرە زیاد بکرێ، بۆ ئەو کەسانەی کەوا لەگەڵ ڕژێم کاریان کردووە، لەجاش و موستەشارەکان ئەوانە لێرە بە فەقەرەیەك وەکو تەئکید بکرێتەوە، کە ئەوانە ناگرێتەوە (لايعد شهيداً لاغراض تطبيق احكام هذا القانون كل من عمل مع النظام البائد في مؤسسات مختلفة او من البعثيين او الموالين لحزب البعث)، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئامانج لە هەموارکردنەوەی ئەو یاسایە، گرینگی دانە بە وارسی شەهیدان و بە شەهیدەکان، چ لەڕووی ماددیەوە بێت، چ لەڕووی مەعنەویەوە بێت، بەڵام بە بڕوای من شەهیدەکان هەر هەمووی

شەهیدن و، هەمووشی گیانی لەپێناوی خاك و ئەو گەلە داناوە، كە ئێستاكە هەر هەموومان بە ئازادی ژیان بەسەر دەبەین، بەڵام وەك هەست دەكەم لە یاساكە غوبنێك بەرامبەر بە شەهیدی سەنگەر هەیە لە دوو ڕووەوە، یەعنی ئەگەر لە پێناسەكەوە دەست پێ بكەین (الشهيد: كل من فقد حياته)، یەعنی وەكو ئەڤین خانیش باسی كرد، ئێمە با جیاوازی بكەین لەنێوان ئەوەی كە خۆی كردووەتە قوربانی و لەنێوان ئەوەی كە بووەتە قوربانی، یەعنی شەهیدی سەنگەر ئەوەیە كە خۆی كردووەتە قوربانی، بۆیە من پێشنیار دەكەم (الشهيد: كل من ضحى بحياته في خندق الكفاح المسلح (كپێشمەرگە) او النضال السياسي دفاعاً عن) وەكو كاك شوان وتی ئەم حەرەكەیە بگۆڕێت ببێتە (عن ارض وشعب كوردستان ضد الانظمة القمعية المتعاقبة او فقد حياته او نتيجة جرائم الابادة الجماعية او جرائم ضد الانسانية او جرائم الحرب ضد شعب كوردستان في الاقليم و المناطق الكوردستانية خارج ادارة الاقليم و يصنف كالآتي)، یەعنی ئەو پێناسەیە من پێم وایە حەقە بكرێت بە 2 بەش، وەكو لە سەرەتا وتم (الشهيد: من فقد حياته نتيجة جرائم الابادة الجماعية)، خاڵێكی تریش وەكو كاك فاضل باسی كرد لە كۆی پرۆژەكەدا باس لە ئیمتیازاتی ماددی شەهیدی سەنگەر بەتایبەتی نەكراوە، ئەوە جەنابی وەزیر دانیشتووە بە دەیان شەهیدی سەنگەری كۆنمان هەیە لە 76 و 78 پێشمەرگە بووە، یاخود پێشتریش پێشمەرگە بووە و، پێشمەرگەیەكی قارەمانیش بووە، پلەی گەورەشی هەبووە ئێستاكە مەعاشەكەی ناگاتە مەعاشی زیندانیەكی سیایی كە ڕێزم هەیە بۆیان ئەویش هەر پێشمەرگەیە، بەڵام ئەمیان شەهید بووەو قوربانی داوە، بۆیە من هیوادارم لیژنەی پێشمەرگە لەگەڵ وەزارەتدا بەڕاستی بگەنە سیغەیەك، یەعنی ئێمە خەڵكانێكی زۆر لە شەهیدەكانمان ئێستا گلەیی ئەوە دەكەن، كە لەڕووی ماددیەوە، مەعاش و یارمەتیەكانیان وەكو پێویست نیە، یان وەكو كەم ئەندام نیە، وەكو شەریحەكانی تر نیە، یەعنی بەلایەنی كەمەوە تەوازنێك لەنێوان شەریحەكانی تردا دروست ببێت، بۆئەوەی گلەیی ئەوانیشمان لەسەر نەمێنێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

سەرگوڵ خان فەرموو.

بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی یەكەمەوە من پشتیوانی پێشنیارەكەی كاك شوان و كاك حەمە سعید دەكەم، ئەو موستەلەحە بگۆڕێت لە پێناسەی شەهید، كە بكرێت بە بەرگریكردن لە گەل و خاكی كوردستان، زۆر پرسیار كرا سەبارەت بە ئەو كەسانەی كە لەئەنجامی شەڕی ناوخۆ كوژراون، من پرسیارەكە ئاراستەی جەنابی وەزیر دەكەم، ئایا بە واقیعی ئێستا ئەو شەهیدانە چۆن لەژێر چ تەسنیفێكە ئێوە لە وەزارەت مامەڵەیان بۆ دەكەن؟ بە واقیعی كۆمەڵێك هەن كراون بە شەهیدی خەباتگێڕ، كە بە شهیدی سەنگەر بڵێین ئێستا مامەڵەیان لەگەڵ دەكرێت لە وەزارەتدا، پشتگیری لە پێشنیارەكەی دكتۆر صباح و ناسك خان دەكەم، هەندێ لە برادەرانی تریش باسیان لەوە كرد لەداهاتوودا كاتێك ئێمە ئەو ماددەیە تەعدیل دەكەین،

شەهیدی خەباتگێڕ بکرێتە شەهیدی سەنگەر، چونکە ئەگەر وابێت ئەوە مەفهومێکی موخالیف دەگەیەنێت، کە تەسنیفەکانی تر خەباتگێڕ نین، بۆیە بکرێتە شەهیدی سەنگەر پێم باشترە و، لە واقیعیشدا ئێستا وا مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت، سەبارەت بەو پرسیارەی ئاراستەی جەنابی وەزیرم کرد، کاك دڵشادیش پێشنیارێکی کرد، ئەگەر بەو شێوەیە نەبوو، ئەو مەفهومەی کە دارێژراوە لەتەعدیلەکە ئەوانەی دوای ئەوە، پێم وایە قانون دەبێت سەریح بێت نابێت غموزی تێدابێت، ئەوە لەوانەیە تەفسیری تری تێدا بێت، ئەو پێشنیاری ئەوەی کرد کە ئەوانەی لە ڕووداوە سیاسیە ناوخۆییەکاندا شەهید بوون، ئەوانە ئیزافە بکرێت لەجیاتی ئەوەی لە تەعدیلەکە هاتووە، کە باس لەوە دەکات کە تەعدیلەکەی بەو شێوەیە و، ئەوەی دوای ئەویش، یەعنی پێم وایە موستەلحێکە یان دەستەواژەیەکە، کە مەفهومی زۆر غامزە دەبێت قانون سەریح بێت، سەبارەت بە شەهیدی نیشتمانی کە حکومەت یان وەزارەت پێشنیاریان کردووە، منیش پشتگیری دەکەم کە هەبێت و ، ئێمە ئیزافەی بکەین بەپێچەوانەی ڕای لیژنەی هاوبەشەوە، چونکە ئەوە ئەو کەسانەو کە ئەوان تەسنیفیان کردووە، یان بڵێین حیکمەتێك هەیە، پێم وایە سەبەبێك هەیە کە ئەوان ئیزافەیان کردووە، ئەم کەسانە دەگرێتەوە کە لە خوار 18 ساڵەوە شەهید بوون، بەڵام من پێشنیاری ئەوە دەکەم ئەگەر ئەوە تەسبیت کرا، ئەو قەوسەی کەوا وەزارەت ناردوویەتی جگە لە قوربانیانی سیاسی، پێم وایە لەناو قوربانیانی جینۆساید دا زۆر تر تەمەنی منداڵی تێدایە، ئەوانەش بگرێتەوە و، ئەو قەیدەی کە ئەوان دایان ناوە ئەگەر لە خێزانەکە 1 شەهید زیاتر هەبوو، ئەوە گەورەترینیان مووچەی بۆ ببڕێتەوە، من پێم وایە ئەو قەیدەش نەمێنێت باشترە ئەو کەسانە سوودی لێ وەردەگرن، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

حاجی بیلال فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله (بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە وشەی شەهیدی سەنگەر، منیش لەگەڵ ئەو ڕایەم ، کە بەڕاستی ئەو وشەیە کە جێگای گرتووە هەر بەوشێوەیە بمێنێتەوە، هیچ ناوی تری بۆ دیاری نەکرێت، نە ناوی خەباتگێڕ یان شەهیدی موناضل، پێم وایە شەهیدی سەنگەر لەجێگای خۆیەتی وەکو هاوڕێیانم ئیشارەتیان پێدا، هەر بەوە بێت و، تەعریفی شەهیدی سەنگەریش شەفافتر بێت لەوەی کە ئێستا هەیە، بەتایبەتی برای بەڕێزم کاکە صباح و چەند هاوڕێیەکی تریش باسی کرد، من پێم وایە لە کۆی پێناسەکانیشدا وەکو دیسان چەند بەڕێزێکیش باسیان کرد، کە باسی شەهیدی ناوخۆ کراوە، کێشە سیاسیەکانی ناوخۆ ڕوون نیە، یەعنی دەکرێت بڵێین ناڕوونیەکی زۆری تێدایە، دەکرێت ڕوون بێت، چونکە ئەوە واقیعێکە تێیکەوتووین دەبێت بە یاسا چارەسەری بکەین، سەبارەت بە ئیبادەی جەماعیش کەباسکراوە، پێم وایە ئەگەر باس لە ئیبادەی جەماعی بکەین، ناوی چەند شوێنێکمان هێنا دەبێت ناوی هەموویان بێنین، ناوی هەڵەبجە بێنین، بالیسان بێنین، گەرمیان بێنین و، چەند شوێنی تریشمان هەیە دەبێت ئەوانەش ناو بێنین، یان ئەوەتا نابێت ناوی هیچیان

بێـنین، چـونکە ئەگـەر نـاوی هەنـدێکمان هێنـاو، نـاوی هەنـدێکمان نـەهێنا پـێم وایـە جیاکرنەوەیـە، ئـەو جیاکردنەوەیـە شـتێکی بـاش نیـە، سـەبارەت بـە شـەهیدی نیشـتمانی منـداڵیش دەگرێتـەوە وەکـو جـەنابی وەزیریش باسیکرد، پێم وایە مانەوەی باشترە و، هەبێت باشە، بـەلآم تەمەنەکـەش بێتـە خـوارتر، 18 سـاڵ ڕاستە لەڕووی قانونیەوە ئەوکاتەیە کە حیسابی قانونی بۆ دەکرێت، بەلآم بکرێتـە 16 سـاڵ، وەزعـی ئێمـە جیاوازە، من شانازی بەوە دەکەم کە خۆم لە تەمەنی 17 ساڵی پێشمەرگە بوویمە لە شاخ، ناکرێت 18 سـاڵ پێم وایە زۆرە بکرێتە 16 سـاڵ باشـترە، کـە وتـت منـداڵ بکرێتـە لایـەنی کـەم 16 سـاڵ، ئـەو شـەهیدانەی تریش کە ئیبادەی جەماعی بووە، شەهیدی تری ئیبادەی جەماعیمان هەیە هەتا ئێستا زۆریان نەکراون بە شەهیدی سـەنگەر، مـن پـێم وایـە ئەوانـەش حەقـە بەتایبـەت ئـەو شـەهیدانەی بـۆ نموونـە 1974/4/24 جەنابی وەزیر پێش چەند ڕۆژ لەوێ بوون، خاوەن کەس وکاری شەهید گلەییان هەیە تا ئێستا نەکراون بە شەهیدی سەنگەر، پێم وایە ئەو جۆرە شەهیدانە حەقە شەهیدی سەنگەر بن، بە شەهیدی سەنگەر حیساب بکرێن، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاک صباح بیت الله فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی یەکەم کە پێناسەی شەهید دەکرێتن، دەڵێـت (**الشهید: کل من فقـد حیاتـە**) ئەوانـەی لـە زمانی عەرەبی شارەزان (فقد) بـە ڕەئـی مـن وشـەیەکی شایسـتە نیـە بـۆ پێناسـەی شـەهید، چـونکە (فقـد) یەعنی ونکردن (بزرکردن)، ئەوەی کە شتێك بزر دەکات یان ون دەکاتن قابیلی دۆزینەوەیە، لەبەرئەوە مـن بە پێویستی دەزانم کە (**الشهید: کل من ضحی بحیاته**) لەجیاتی (**الشهید: کل من فقد حیاته**)، لە چەند بڕگەو ماددە دا هاتووە بەڕەئی من (فقد) هەڵبگیرێت (وضحی) باشترە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاک عبداللە ی مەلا نوری فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانم زۆربەی کران، هەرئەوەندە پشتیوانی ئەو داواکاریـەی هـەردوو بـەڕێزان کـاك یـاووز و ناسـك خـان دەکەم، ئەوەی کە پەیوەستە بـە هاوولآتیـانی تورکمانـەوە، هیـوادارام دواتـر جێگـای ئـەو بابەتـە بکرێتـەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاک سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لەسەر ماددەی یەکەم، لەسەر ئەم بڕگانە من هەندێك تێبینیم هەیە بەکورتی، ئەویش لەسەر بڕگەی (أ) مەسەلەن کە هاتووە دەڵێت هەرکەسێك خۆی قوربانی کردبێت لە خەندەقی بەرخودانی چەکداری وەك پێشمەرگایەتی یان خەباتی سیاسی هەتا دوایی، لە کۆتاییدا دەڵێت کوردستانی و ئەوەی دوای ئەویش، بەڕاستی ئەوەی دوای ئەویش موستەلحێکی هەر عەیبە ئێمە لەناو یاساکە دایبنێین، دەبێت موستەلحێکی شایستە بدۆزینەوە، بۆئەوەی کە مەبەستمانە، ئەگینا ئەوەی دوای ئەویش یەعنی چی، با ئێمە بزانین ئەوە چیە، بۆیە دەبێت موستەلەحێك بدۆزرێتەوە بۆئەوەی کە مەبەستمانە لەوێ، سەبارەت بە بڕگەی (ب) ئەوەی کە هاتووە شەهیدی جینۆساید هەر کەسێك، من پێم باشە بەو شێوەیەی لێ بکرێت، هەرکەسێك شەهید بووبێت یان ژیانی خۆی لە دەست دابێت، لە ئەنجامی تاوانەکانی جینۆساید کە دیارە چیە، لەکاتی تاوانەکانی ئەنفال کە ئەویش دیارە چیە، یان بەکارهێنانی چەکی کیمیایی کە ئەویش دیارە چیە، بۆئەوەی کە باسکرا بە تەئکید من لەگەڵ ناوهێنان دانیم لێرە وردی بکەینەوەو ناوی بێنین، من پێم باشە دوای وشەی یان بەکارهێنانی چەکی کیمیاوی یان ئەوەی بۆ ئیزافە بکرێت، هەر تاوانێکی تری بە کۆمەڵ، کە دەرحەقی هاونیشتمانی ئەو وڵاتە کرابێت، یان ئەم نیشتمانە کرابێت، پێم وایە ئەوە شاملە موستەلەحێکە دەتوانین هەموو ئەو پێکهاتانەی کە لە هەرێمی کوردستان یان هەر تاوانێکی تر، کە دژی ئەوە کرابێت بکرێت بەڕاستی، پێم وایە ئەو ناوهێنانە چونکە مەسەلەی تاوانی برا بارزانیەکانە، خوشك و برا بارزانیەکانیش هەر بەشێکە لە تاوانی ئەنفال، فەیلیەکان بەشێکە لە تاوانی جینۆساید، بۆیە ئێمە وردی نەکەینەوە لێرەو باسی نەکەین، پێم باشە بەگشتی بهێنرێت، چونکە یەکێك لەو موشکیلانەی کە ساڵانێك مەسەلەن وەزارەتی شەهیدان رووبەڕووی دەبێتەوە، لەکاتی یادەکاندا ئەوەیە کە ئەم یادانە لە چەند شوێنێکی جیاواز دەکرێتەوە، بۆ نموونە دوای کیمیاباران کردنی هەڵەبجە ئێمە کیمیابارانی بالیسانمان هەیە، هی شێخ وەسانانمان هەیە، هیی سیوسینانمان هەیە، بۆیە بەگشتی بهێنرێت و، ئەوەی بۆ ئیزافە بکرێت من تەئکید دەکەمەوە، یان هەر تاوانێکی تری بە کۆمەڵ دەرحەقی هاونیشتمانیانی ئەو وڵاتە کرابێت، پێم وایە مەخسەدەکە لێرە دەپێکێت، سەبارەت بە بڕگەی (ج) من لەگەڵ ڕای ئەو خوشك و برایانەم کە مەسەلەی تەقەمەنی و لوغم جارێکی تر لێرە داخل بکرێت، مەسەلەی لوغم ئەگەر بە نموونە وەری بگرین، هەیە بە لوغم شەهید بووە، کە هەزاران لوغمی هەڵگرتووەتەوە، یەعنی ناکرێت ئێمە لێرە هیچ حیسابێك بۆ ئەمە نەکەین وەکو شەهیدی هاووڵاتی نەیناسێنین، بێ بەشی بکەین لە ماف و ئیمتیازاتەکان، بۆیە زۆر زەرورە کە مەسەلەی تەقەمەنیش ئێمە دەزانین ساڵانێکی زۆر، بەشێکی زۆری خەڵك بە مەسەلەی تەقەمەنی شەهید بووە و، ئەوە بەڕاستی سەردەمانێك خەڵك بەو شێوەیە شەهید بووە، حەقە ئێمە لێرە دەرفەتە بۆئەوەی حیساب بۆ تەقەمەنی و لوغم بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د. عمر.

بەڕێز د. عمر حمدامین خدر(نوردەینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من سەرەتا دەمەوێت ئەوە بڵێم، كە دەست خۆشانە لە وەزارەتی شەهیدان و كاروباری ئەنفال كراوان و حكومەتی هەرێم دەكەم، كە هەوڵیانداوە ئەم یاسایە هەموار بكەنەوە، بە قازانجی ئەوەی كە زیاتر و باشتر و چاكتر خزمەتی كەس و كاری شەهیدان و ئەنفال كراوەكان بكرێت، هەروەها دەست خۆشی لە لیژنەی هاوبەشیش دەكەم، كە ماندوو بوون و راپۆرتی هاوبەشیان هەیە، سەبارەت بە پێناسەكە من پێم وایە تارادەیەك پێناسەیەكی فراوانە، چونكە بەم شێوە گشتیە باشترە بڵێین، نەك بڵێین لە هاوولاتیانی هەرێمی كوردستان، چونكە دەبێت لەبیرمان بێت، خەڵكی عەرەب هەیە لەگەڵ خەبات و تێكۆشانی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی كوردستان شەهید بووە، خەڵكی ئەجنەبیمان هەیە بە مەسەلە بەڕاستی (لیزیسمێرس و گادرۆس) ئەوانە هاوولاتی بیانی بوون، بەلاّم بۆ دیفاع لە مافەكانی ئێمە لێرە شەهید بوون، ڕاستە ڕەنگە پێشمەرگە نەبوون، بەلاّم مەسەلەن فۆتۆگرافەر بووە، بەلاّم لە دیفاع كردن لە ئێمە لێرە شەهید بووە، بۆیە بەم شێوە فراوانیە بمێنێتەوە باشترە، بەلاّم هەوڵ بدەین دووبارە داڕشتنەوەی بۆبكەین تا چاكتر و باشتر مانای شەهید و گیان بەخت كردن لەناو تەعریفەكەدا بەراست بكرێت، بۆ نموونە زۆر باشیان كردووە تاوانی دژی مرۆڤایەتیان داخل كردووە، چونكە لە رابردوودا موشكیلەمان هەبوو، 2 جۆر ئیبادە هەیە، ئیبادە هەیە كە (extermination) پێ دەڵێن بە ئینگلیزی، تاوانێكە لە تاوانەكانی دژی مرۆڤایەتی، ئیبادەی جەماعی هەیە كە جینۆسایدە، ئێمە لە كوردستان خەڵكانی ئێمە بە هەردوو جۆر ئیباد شەهید بوون، بۆ نموونە ئەوەی قەلاّدزێ 4/24 ئیبادە بوون، وەكو تاوانێك لە تاوانەكانی دژی ئینسانیەت، بەلاّم ڕەنگە ئیبادەی جەماعی نەبووبێت، بۆیە لە رابردوودا بۆئەوەی ئەو شەهیدانە بچنە ئەو عینوانەوە موشكیلە هەبوو، ئێستا كە دەوترێت جەرائیمی دژی ئینسانی، ئەوانیش دەگرێتەوە و تەعریفەكە دەقیق تر دەبێت، بەڕاستی ئەو سەرنجەی كاك شوان وتی منیش لەگەڵ ئەوە بووم لەلای خۆم نەفسی مولاحەزەم هەبوو، دەبێت ئێمە بڵێین كە لە چوارچێوەی حەرەكەی تەحەروریدا دیفاعا عن وطن وحقوق شعب كوردستان) ئاوا بڵێین باشترە، چونكە حەرەكەی تەحەروری ئامانج نیە، بەڵكو وەسیلەیە لەپێناو ئامانجێكی تردا كە ئەویش تەحقیق كردنی حقوقی شەعبی كوردستانە، بەم شێوەیە دووبارە داڕشتنەوەی بۆ بكەین، منیش لەگەڵ ئەوەم كە لە كوێ دەوترێت شەعبی كوردستان لەوێ كۆتایی پێ بێت، چونكە وەكو باسم كرد خەڵكانی تریش هەیە لەسەر ئێمە شەهید بوون، ئەوانیش دەگرێتەوە، هەروەها تەعریفەكە بوعدێكی رابردووانەو مەسەلەن مێژووگەریانەی تێدایە، دەبێت ئێمە بەڕاستی كەتەعریف دەكەین بوعدێكی موستەقبەلیانەش هەبێت، ڕەنگە لە موستەقبەلدا خەڵك شەهید بێت، بۆیە هەوڵ بدەین بڵێین كە دەوترێت (دیفاعاً عن وطن و شعب كوردستان) لە ئێستا بێت یان لە موستەقبەل دەیگرێتەوە، پێویستە هەوڵ بدەین كە ئەوانەی لە داهاتووشدا شەهید دەبن ئەوانیش بگرێتەوە، سەبارەت بە پۆلین كردنەكان زۆر باسی شەڕی ناوخۆ كرایە، یەعنی ئەو شەهیدانە هەموویان وەكو شەهید حیساب كراوە،

حقوق و ئیمتیازاتیان پارێزراوە، لەناو ئەوێشدا ئاماژە بەوە دراوە لە ڕووداوەکانی دواتر، بەڵام ئێمە ناوی بێنین بەڕاستی ئەوە دیسان بوعدێکی مێژوویی هەیە، یەعنی خۆ هەر لە نەوەدەکان ئەوە نەبووە، بۆیە بەم شێوەیە کە هاتووە و، پاشان وەزارەتیش ڕێنمایی بۆ دەرکردووە، حقوق و ئیمتیازاتی ئەوان پارێزراوە، هەروەها سەبارەت بەوەی کە برگەی (ج) دیسان باسی کۆڕەوە ملیۆنەکە دەکات، منیش لەگەڵ ئەوەم تەعبیرێکی تر بەکاربێنین، بڵێین (**الهجرة الجماعية القسرية**)، کۆڕەوە بە زۆرەکان (زۆرە ملێیەکان)، چونکە چەند کۆڕەوێکمان هەبوو وەکو باسکرا لە مێژوودا چەندین کۆڕەومان هەبووە، لە ساڵانی حەفتاکان کۆڕەومان هەبووە، کۆتایی هەشتاکان کۆڕەومان هەبووە، لە بیدایەتی نەوەدەکان کۆڕەومان هەبووە، بگەڕێینەوە بۆ رابردووش کۆڕەومان هەبووە، بڵێین کۆڕەوە بە زۆرە ملێیەکان هەموو کۆڕەوەکان دەگرێتەوە، کە دەوترێت بە زۆرەملێش دیارە لەچوارچێوەی خەبات و تێکۆشان و دیفاع لە ماف و گەلی کوردستان بووە، دیسان باسی ئەوە کراوە مەسەلەی ئەعمالی حەربی، من لەگەڵ ئەوەم حەربی بمێنێتەوە، بەڵام عەسکەریشی بۆ زیاد بکەین بۆ؟ ئەعمالی حەربی لە هەرێمی کوردستاندا مەسەلەن ئێمە خەڵکمان هەیە بۆ شەهید بووە، لەکاتێکدا کە حەربێکی دەولی لەنێوان عیراق و ئیراندا هەبوو، بە دەیان هاووڵاتی ئێمە لە نەتیجەی قەسفی موتابادیل لە هاووڵاتیانی مەدەنی شەهید بوون، بەتایبەتی ناوچە سنووریەکان، دەیان بەڵگەمان هەیە، بۆیە وەکو ئەوە لەچوارچێوەی ئەعمالی حەربیدا بمێنێتەوە باشە، بەڵام کە عەسکەری داخل دەکەین، خۆ ئەوە ئەو چەند ساڵانە بەهۆی قەسفی وڵاتانی ترەوە جا هی فڕۆکە بێت، یان هی تۆپ بووبێت هاووڵاتیانی ئێمە شەهید بوون، بەڵام ئەعمالی حەربیش نەبووە بە مانا یاساییەکە، یان ئەوەی کە لە یاسای نێودەوڵەتیدا هاتووە، بۆیە حەربیەکە بمێنێت، بەڵام عەسکەریشی بۆ زیاد بکرێت، سەبارەت بە برگەی (ب) کەباسی ئەوە دەکرێت جینۆساید تاوانێکە لە هەرێمی کوردستان چونکە ئەلقەیەکە، زنجیرەیەکە، چەند کەیسێکە لە ڕووە قانونیەکەشیەوە بەڕێزتان دەزانن هەمووی لە دادگای باڵای تاوانەکانی عیراق، ئەلقە بە ئەلقە، کەیس بە کەیس، قەزیە بە قەزیە، ئیتر ئیجرائاتی مەحکەمەی بۆ کراوە، بڕیاری بۆ دراوە، بۆیە تاوانی جینۆساید پێك دێت لە ئەنفال، لە کیمیاباران هەڵەبجەو دۆڵی بالیسان و هەموو ناوچەکانی ترەوە، هەروەها بە هی بارزانییەکان، بە هی کوردە فەیلییەکان ئەوانە هەمووی بڕیاریان بۆ دەرچووە لەڕووە قانونیەکەیەوە یەك بەیەك کەیسێکی سەربەخۆ بوون، بەسەریەکەوە تاوانی جینۆسایدیان پێ دەوترێت، جگە لەوەش ناوهێنانەکە لەباری قانونیەوە دەچێتە چوارچێوەی ئەوەی پێی دەوترێت زەرورەت و تەمیزی ئیجابیە. تەمیزی سلبی نیە خوانەخواستە، بۆئەوەی ئەگەر بشڵێین، دەقیق تر بڵێین مەسەلەن هەموو خەڵکی هەرێمی کوردستان بگرێتەوە، دەکرێت بڵێین (من ابناء جميع مكونات شعب كوردستان) ئەوەی بۆ زیاد بکەین، لە ڕۆڵەکانی هەموو پێکهاتەکانی کوردستان، خاڵێکی تریش ئەوەیە کە ناوهێنانەکە لێرە ئەوەیە لەڕووی زەمەنیەوە مەسەلەن تاوانەکە جیاوازە، ئەوەی تاوانی بارزانییەکان لەڕووی زەمەنەوە پێش ئەنفال بووە، لەڕووی خسوسیەتی تاوانەکەشەوە هەریەکێکیان جۆرێك لە خسوسیەتی هەیە، بەسەریەکیشەوە هەموویان جینۆساید پێك دەهێنن، بۆیە ناوهێنانەکە لە

بابی زەرورەتی قانونیانەوە ڕوونکردنەوەو بابی تەممیزی ئیجابیە، نەك تەمیزی سلبی، دووجار باسی گوڵی شەهید کارێکی زۆرباش دەبێت، من پێشنیاردەکەم وەزارەتی شەهیدان و کاروباری ئەنفالکراوەکان پرۆژە بڕیارێك ئامادە بکات، بەناوی پرۆژە بڕیاری گوڵی شەهید، تەعریفەکەی بکات، چۆن پێك دەهێندرێت، چۆن بەکاردەهێندرێت، دەکرێت حکومەت وەکو بڕیارێك دەری بکات یان بینێرن بۆ پەرلەمان، لە پەرلەمان بڕیار دەربکرێت، بۆئەوەی بەشێوەیەك ڕێك بخرێت و دروست بکرێت، کە مانا ڕەمزیەکەو مەعنەویەکەی کە پەیوەستە بە گیان بەخت کردن و شەهید بوون، لەخۆیدا بەرجەستە بکات لەچوارچێوەی پرۆژە بڕیارێك بێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا جێگای خۆیەتی دەست خۆشی لە سەرۆکی پەرلەمان بکەین، بۆئەوەی ئەم پرۆژەیەی خستە بەرنامەی کارەوە، هەروەها لیژنەی مەعنی و وەزارەتی شەهیدانیش، لەڕاستیدا ئەم یاسایە پەیوەستە بە ماف و ئیمتیازی شەهید و ئەنفالکراوان لەباری قانونیەوە، چ لە قانونی نێودەوڵەتیەوە، یان قانونی نیشتمانی، یان بڕیاری دادگای تاوانەکان کە ئاماژەی پێکرا، دەبوو حکومەتی ئیتحادی ئیلزام بکرایە بەم هەموو ئیجرائاتانە، بەلاَم جێگای دەست خۆشیە بۆ حکومەت و پەرلەمانی کوردستان، کەخۆی چووەتە ژێر باری ئەو بەدەنگ هاتنەوانە، ئەوەی کە پەیوەندی بە تێبینیەکانی منەوە هەیە، کە بەشێکی زۆری وترا، شەهیدی سەنگەردەبێت تەسبیت بکرێت وەکو ناو و، ئەو کەسەش کە گیانی خۆی بەخشیوە بۆ بەرگریکردن لە بزووتنەوەی رزگاریخوازی، بزووتنەوەی رزگاریخوازی وەسیلەیە ،ئەلقەیەك بووە لەناوی بووە، بۆ بەرگریکردن لە مافی خەڵکی کوردستان، بۆ خاك و خەڵکیش، بڕگەی دووەم کە دەوترێت شەهیدی کۆمەڵکوژی، پێم وایە ئەوە لەڕووی قانونیەکەوە ئیشکالێکی زۆر گەورەیە، کۆمەڵکوژی پێم وایە ئەلقەیەکە لە ئەلقەکانی جینۆساید، بازنە بەرفراوانیەکەیە کە تیایدا بەپێی بڕیاری دادگای باڵای تاوانەکان کەیسی ئەنفال، کەیسی هەڵەبجە، کە بە جینۆساید ناسێندراوە، تۆ لەوێ تەعریفی دەکەی بە کۆمەڵکوژی، بۆیە پێم وایە دەبێت بوترێت شەهیدی جینۆساید و کۆمەڵکوژی یان شەهیدی جینۆساید، بۆئەوە مەدارە بەرفراوانەکەی بگرێتەوە، ئیستنادەن بۆ کەیسەکانی دادگای باڵای تاوانەکان، کە کەیسی کۆڕەو ڕاپەڕین بە دۆکیومێنت هاتووە و، تەسبیت کراوە و لەژێر دیراسەت کردن دایە، بەشێکیشی تەواو بووە، دەبێ ناو بهێندرێت لەچوارچێوەی ئەو بابەتانەی کە تەسنیفە بۆ تاوانەکان، بەتایبەتی مەسەلەی کۆڕەو و ڕاپەڕین، ئیتر نازانم بە چ تێڕوانینێك باسی کۆڕەوەکان دەکرێت، بەلاَم کۆڕەوەی ساڵی 1991 کۆڕەوێکی ملیۆنی هەرە گشتگیر بووە و، کەیسی هەیە لەدادگای باڵای تاوانەکان واتە بنەمای قانونی زۆر بەهێزتری هەیە، بۆئەوەی ئێمە ئەو یاسایە بتوانین بە نەس بیچەسپێنین، هیوادارم کاتێ قسە لەسەر

شەهید و قوربانیان دەکرێت، قسە لەسەر جوگرافیا نەکرێت، خەڵك هەبووە یەعنی قوربانیانی ئەنفال بە نموونە وەربگرین، ئەوا لە سەحراکانی جنوب بووە، خەڵکمان هەبووە لە بەغدا، لە ئەوروپا، لە شوێنەکانی تر، یەعنی جوگرافیا نەکرێتە مەقایس بۆ ناوهێنانی شوێنەکە، چونکە خەڵك پەیامێکی هەبوو دەکرێت لە شوێنی دوورەوە بکرێتە ئامانجی نەیارەکان، مەسەلەی ناوهێنانی تورکمان و ئاشوریەکان لەڕاستیدا دەکرێت بە جۆرێك لە جۆرەکان لیژنەی قانونی موعالەجەی بۆ بکەن، ئەگەر بە نەس بێت یان وەکو پێکهاتەکانی خەڵکی کوردستان بێت، چونکە رژێمی عیراقی ئەگەر ئیجحافی بە حەقی خەڵکی کورد کردبێت، بە نەتەوەی کورد کردبێت لە مومارەسەی کیمیاباران و ئەنفال و ئەو تاوانانەی تر کە ناو هێنراون، یەعنی تاوانی زۆر گەورەتری لەچوارچێوەی جینۆساید بە حەقی پێکهاتەکانی تر کردووە، کە ئەسڵەن ناوی نەهێناون، یەعنی وەکو ناویش ئیعترافی پێ نەکردووە، لەبەرئەوە بۆ ئێمە وەکو خەڵکی کوردستان زۆر گرینگە ئەم مافە بسەلمێنین، ئەبعادە سیاسیەکەشی ئاماژە پێ ناکەم و، بیریشمان نەچێت طارق جامباز برای بەڕێز ئەندامی خولی دووەم و ئەندامی لیژنەی یاسایی پێشوو ، کتێبی هەیە لەسەر پێکهاتەکان، کە چۆن لە شالاوی جینۆساید و ئەنفال و ئەوانە تیاچوون، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالم فەرمووو.

بەڕێز سالم توما کاکۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای سوپاسم بۆ بەڕێزان لە وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالکراوان، سەرۆکایەتی پەرلەمان و لیژنەی هاوبەش بۆ ئەرك و ماندوو بوونیان، من سوپاسی بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان دەکەم، کە فیعلەن شتێکیان ورووژاند ئیشارەت دان بە پێکهاتەکانتی تری کوردستان و قوربانیان، ئێمە پێکهاتەکانی تری کوردستان شەریکین لە ژیان و ، شەریکین لە خەبات و ، شەریکین لە قوربانی، ئیمانمان بەوە هەیە، کاریشی بۆ دەکەین و، دەبێت مومارەسەشی بکەین، مومکینە هەر بۆ بەرچاو ڕوونی بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان ناچمە سەر باسی ئەوەی، کە دەیان شەهیدمان هەبووە لە مێژووی بزووتنەوەی ئازادیخوازی کوردستان، یەکەم شەهیدی مەنتیقەی ئامێدی کە تیمسالی بۆ کراوە لە گەڵی ئێمە بووە، یەکەم شەهیدی ئەو پەرلەمانە شەهید فرەنسیس شەهیدی ئێمە بووە، دەیان شەهیدی تری، ئەوە بێجگە لەو دوو شالاوەی بە جیا لە ساڵی 33 بە سەرۆکایەتی بکر صدقی بووە، لە مەنتیقەی سمیلٚ 124 کەس بەیەکەوە شەهید کران، بە فەرمانی حکومەتی عیراقی ئینگلیزەکان ئەو وەختە، دووەم لە ساڵی 1969 ، 37 کەس بەیەکەوە لەجێگایەك کۆکرانەوەو ڕمیان کرا، بە پیاوی ئاینیشەوە بریندارەکانیش نەیان دەهێشت دوو رۆژ کەس بەدزیش بیان باتە نەخۆشخانە، کەواتە ئێمە فیعلەن شەریکین ، ئیمانمان پێی هەیە و قوربانیمان بۆ داوە، چونکە قەدەرمان پێکەوەیە، بۆیە من داوا دەکەم بێجگە لەو ناوانەی کە هاتووە لەگەڵ ڕێزی تایبەت و حورمەتم بۆ هەموویان، ناوی تورکمان و شەهیدانی کلد و ئاشوریش بێتن، نە لەبەر هیچ، چونکە هەندێکجار لە

مومارەسەو جێبەجێ کردنی یاسا، من خۆم داخلی کەیسێك بووم مومکینە بەڕێز وەزیریش ئاگادارە، بەڕێز دکتۆر حەسەنیش وەکو جێگری سەرۆکی پەرلەمان هانام بردووەتە بەر، یەك لە فەرمانبەرانی جێبەجێکەری یاسا دەڵێت من چۆن شەهیدێکی تۆ وەکو شەهیدێکی خۆم حیساب بکەم، کەواتە من داوا دەکەم بە رەسمی بەڕێزان پشتگیریم بکەن، ناوهێنان لێرە یان بەشێوەیەکی گشتی بێت، ناوی کەس نەیەت، هیچ موشکیلەمان نیە، یان کە ناو هات بە جیاوازی نەبێت و، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش ئەگەر تێبینیەك، قسەیەکتان هەیە؟ فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید (بەزاز):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان بە پەرۆشەوە ڕاوو بۆچوونی خۆیان پێشکەشی پەرلەمان کرد، سەبارەت بە دەوڵەمەند کردنی ئەو پرۆژەیەی، کە پێشکەش کراوە بۆ خزمەتکردنی کەس و کاری شەهید و ئەنفالکراوەکان، بەڵام پێمان باشە وەکو لیژنە وردەکاری زۆری لە ماددەکان تێدایە، با جەنابی وەزیر تێبینی خۆی لەسەر قسەکانی ئەندامان پێشکەش بکات، هەتا ئێمە دوایی بتوانین پۆلینی ئەو قسانەی کە کراوە و، سیاغەی ماددەکانیش ئامادەبێت بەیانی جێبەجێی بکەین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی پێشمەرگە فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی (شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەندێك ڕوونکردنەوەمان هەیە، پرسیارێکی ناسك خانیش بەتایبەتی ئاراستەی ئێمەی کرد، من ڕوونکردنەوەکان سەرەتا ئێمە پێناسەی شەهیدمان کردو، بۆئەوەی بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان بزانن، کە ئێمە تەسنیفی شەهیدانمان کردووە لەسەر جیاوازی لە ماف و ئیمتیازاتدا، لە قانونەکە ئەو تەسنیفە کراوە شەهیدی پێشمەرگە، شەهیدی کیمیاباران و ئەوانە، شەهیدی هاوولاتی، بۆیە ئەو تەسنیفە وا کراوە، حەزدەکەم بۆئەوەی حەقیقەت بێت لاتان لەسەر ئەساسی ئیمتیازاتەکان، چونکە شەهیدی هاوولاتی ئەو ئیمتیازاتانەی تێدانیە وەکو شەهیدی سەنگەر، شەهیدی کیمیاباران و ئەنفال هەندێك ئیمتیازاتی زیاتر بووە لە شەهیدی سەنگەر، ئەگەر ئێمە لێرە تەحدیدمان کردووە وەکو یەکمان لێکردووە، بۆیە بەجیا ناوی شەهیدەکان هاتووە، ئەگینا شەهید هەر شەهیدە، لای ئێمە موقەدەسە، لەسەر ئەو ئەساسەوە ئەو تەسنیفە کراوە، لە پێناسەکە هاتووە منیش لەگەڵ ئەوەی کاك سالم دام، بە گشتگیری هاتووە مکەوناتی شەعبی کوردستان، مکەوناتی شەعبی کوردستان بەس تەنها کورد نیە، ئەگەر بیگوتبایە قەومی کورد، میللەتی کورد ئەو کاتە حەقی بوو برا تورکمانەکان و ئاشوریەکان داوابکەن، بەس ئێمە دەڵێین مکەوناتی شەعبی کوردستان، بەڕاستی شەعبی کوردستان هەموو کەسێك دەگرێتەوە، ئەگەر بێین وردی بکەینەوە بەڕاستی

لەوانەیە هەندێك عەشیرەتیش بڵێ كاكە من زۆر شەهیدم هەیە ناوی عەشیرەتەكەی منیش بێنن، بۆیە یاساكە گشتگیرە، من داوای ئەوە دەكەم كە دەڵێین مكەوناتی شەعبی كوردستان قەسدمان لە ئیهمال كردنی هیچ قەومیەتێك یان هیچ دیانەتێك نیە لە شەعبی كوردستان، بەڵكو هەموویان خەڵكی ئەم كوردستانەن ماف و ئیمتیازاتیان پارێزراوە، بۆیە مەبەستی لەوە بووە، ناسك خان یەك پرسیاری ئاراستەی لیژنەكەی ئێمەی كرد، من داوا لە بەڕێزی دەكەم یاساكە بخوێنێتەوە دەڵێت چ ئیمتیازاتێكی تێدایە، لەدواوە بەڕاستی كۆمەڵێك ئیمتیازاتی تێدایە، بۆ شەهیدی سەنگەر، بۆ شەهیدی كیمیاباران و ئەنفال، ئەوانە ئیمتیازاتەكانن، نەك ئێمە بڵێین لە ئەوەلەوە باسی ئیمتیازاتەكان بكەین، بڵێین ئەوە مەعاشەكانمان زیاد كردووە، كۆمەڵێك ئیمتیازات هەیە بۆ كوڕ و كچی شەهیدی سەنگەر، بۆ شەهیدانی كیمیاباران و ئەنفال و ئەوانە باسی بكرێت، پرسیارێكی تریش باسی ئەوە دەكرێت كە وتم وەسفی شەهید بەڕاستی شامل و كاملە، ئێمە كە دەڵێین نیزالی سیاسی، نیزالی سیاسی ئەوانەش دەگرێتەوە كە ئیعدام كراون، ئەوانەش دەگرێتەوە كە لە سجنەكاندا كۆچی دواییان كردووە، ئەوانە بەڕاستی وەكو شەهیدی سەنگەر بوونە، بۆیە دەڵێین نیزاڵی سیاسی ئیتر هەمووی دەگرێتەوە، خۆ ناكرێت بڵێین ئەوەی كە مردووە، ئەوەشی كە ئیعدام كراوە، ئەوانە هەمووی بە شەهیدی سەنگەر حیساب كراون، من پرسیارێكم بۆ بەڕێز وەزیری شەهیدان هەیە، ئێمە موناقەشەیەكی زۆریشمان كرد بەڕاستی 2 پێناسە هاتووە بۆ شەهیدی منداڵ و شەهیدی هاووڵاتی، ئێمە پێمان باش بوو هەردوو پێناسەكە بكرێت، چونكە ئێمە لە یاساكە تەمەنمان تەحدید نەكردووە و، ئەوە بەڕاستی دەكەوێتە سەر ڕێنمایی جەنابی وەزیر، من یەك پرسیار لەو دەكەم، ئەگەر شەهیدی مواتن بێت، تەسجیلی بكات، ئەی وەزارەت ناتوانێت خۆی ئامارێك بكات و ئەو تەسجیلە لای هەبێت بۆ شتی سیاسی وەكو جەنابی دەڵێت باسی بكات؟، بۆچی من بێم ئیستیمارەیەك بە یەكێك پڕبكەمەوە بە شەهیدی حیساب بكەم، مووچەشی نەدەمێ و بە شەهیدی مواتن حیسابی بكەم، ئەی وەزارەتی شەهیدان ناتوانێت ئامارێك بكات، ئەوانەی كە جەنابی قەسدیەتی لەڕووی یاسایەكەوە ئیستفادەی لێ بكەین، نەتوانێ بە ئامارێك لای هەبێت بۆ شتی سیاسی بەكاری بهێنێت، ئێمە لە لیژنە بەڕاستی ویژدانمان قبوڵی نەكرد، كە بێین یەكێك ئیستیمارەی شەهیدی بۆ پڕبكەینەوە، مووچەشی نەدەینێ و بە شەهیدی مواتن حیسابی بكەین، قەسدی ئێمە لەوە بووە، بەڵام منیش لەگەڵ ئەو برادەرانەم كۆڕەوە ملیۆنیەكە بەڕاستی كە ئێمە تەحدیدی ئەوەمان كردووە لە كۆڕەوە ملیۆنیەكە، شتێك بووە بەسەر هەموو میللەتی كورد دا هاتووە، بەڵام ئەگەر بێین باسی كۆچی كورد بكەین بۆ ئێران ، بۆ توركیا، بۆ سوریا، بەڕاستی سەدان كۆچمان هەیە ناو نابرێت، لەوانەیە ناوی یەكێكمان بیر بچێت، بۆیە ئێمە كۆڕەوە یەك ملیۆنەكەمان كردووە بە ئەساس، ئەویشمان داوە بە وەزارەتی شەهیدان، ئەوە كۆمەڵێك تەوزیح بوو بۆ لیژنەكەی ئێمە كە ئێمە دامان، یەعنی كۆمەڵێك پرسیاریش برادەران كردوویانە، كاتی ئەوە نیە كە من جواب بدەمەوە، دەتوانین لە داهاتوودا دەكرێت منیش لەگەڵ ئەوان ئیمتیازاتی شەهیدی سەنگەر و ئەنفال و كیمیاباران، دەتوانین هەردووكیان بكەین بە یەك پێناسە ، بەڵام بۆیە پێناسەكان وا هاتووە لە ئاخیر شتیش ئێمە بۆ باسی 2

کەیس هات بوو، کەیسی بارزانیەکان و کوردە فەیلیەکان، ئێمە لەگەڵ وەزارەتی شەهیدان یەعنی ئیستفادەمان لە کۆمەڵێك موستەلەح کردووە، کە لە ماددەکانی 11 و 12 و 13 ی یاسای دادگای باڵای تاوانەکانی عیراق، کە کۆمەڵێك کەیسی بە ئیبادەی جەماعی ناساندووە، کۆمەڵێك کەیسی بە جەرائیمی حەرب ناساندووە، کۆمەڵێك کەیسیشی بە جەرائیمی دژی ئینسانیەت ناساندوە، کۆمەڵێك کەیسیش لە دادگا ماوە یەك لانەبووەتەوە، بۆیە ئێمە وتوومانە ئەو کەیسە بارزانیەکان و فەیلیەکان، ئەگەر جەنابت ڕێگا بدەی بەپێی ماددەی 11 کەیسی ئەنفال بە ئیبادەی جەماعی ناسراوە لە یاساکە، بارزانیەکان بە ئیبادەی جەماعی ناسراوە، کوردە فەیلیەکان بە ئیبادەی جەماعی ناسراوە، لەگەڵ کەیسی هەڵەبجە بە ئیبادەی جەماعی ناسراوە، کەیسی ڕاپەڕین بە جەرائیمی حەرب ناسراوە بەپێی ماددەی 13 لە یاساکە، کەیسی تەتهیری عیرقی هەیە کە هیچ برادەرێك باسی نەکرد لە ناوچە دابڕێنراوەکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان، بەڕاستی ئەویش کەیسێکە کەبەپێی ماددەی 12 لە یاساکەئەویش بە جەرائیمی دژبە ئینسانیەت ناسراوە، بۆیە لەوناوهێنانی ئەو دووانە، ئێمە زۆر موناقەشەمان کردووە، بەڵام ئەوانە لە دادگای تاوانەکان بڕیارپان لێ دراوە، بۆیە ئێمە لە یاساکە ناومان هێناوەتەوە، بەڕاستی لە ڕووە سیاسیەکە بۆ ڕووە سیاسیەکە ناو هاتووەتەوە، کە کورد لە ئایندە ئیستفادەی لێ دەکات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ئەگەر تێبینیەکت هەبێ؟ فەرموو.

بەڕێز صباح احمد(ئارام)/ وەزیری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، سەبارەت بەو تێبینیانە بەڕاستی زۆر گرینگن بۆ دەوڵەمەند کردنی هەم هەمواری یاساکە، هەم رۆشنایش بۆ ئێمە بۆ کاری داهاتوو، زۆر سوپاسی ئەو بەڕێزانە دەکەین، پێم خۆشە وا دەست پێ بکەم یاساکانی ئێمە زۆر گرینگە وابزانم وا بکەین هەماهەنگ بین لەگەڵ یاسای نێودەوڵەتی، وەکو وڵاتێك بەرەو پێشەوە دەڕۆین، وەکو پرسێکی تایبەتی جینۆسایدیش زۆر زۆر گرینگە، ناوەڕۆکەکەی گونجاو بێت لەگەڵ ئەو پەیمانە نێودەوڵەتیەی هەیە سەبارەت بە جینۆساید، جینۆساید ئێستا یەکێکە لەئەرکە گرینگەکانمان ماوەیەکە چووەتە پێش وەکو بەڕێزتان دەیزانن و، تەحەدا و ئەرکی داهاتووشمان هەیە، هەم بۆ پشتیوانی سیاسی، بۆ ڕێگەگرتن لە جینۆساید، بۆ مەسەلەی قەرەبووکردنەوەی مافی کەس و کاری شەهیدانیش لە عیراقدا، بۆیە ئەم پێناسەیەی کە هەیە باسی تاوانەکان دەکات، ئەو ڕێکەوتنامە نێودەوڵەتیەی ساڵی 1948، بە 4 تاوان پۆلینی کردووە، تاوانی جینۆساید، تاوانی دژی مرۆڤایەتی، تاوانی جەنگ، تاوانی دەست درێژی، ئێمە بە مەبەستەوە ئەو ناوانە دەهێنین لەم یاسایە، بۆئەوەی بەیانی لەگەڵ پەرلەمانەکانی دەرەوە، لەگەڵ کارە یاساییەکانی دەرەوە کە قسە دەکەین ئەوە پاڵپشتیەك بێت بۆ ئەو ئەرکەی کە لە پێشمانە، ئەوە سەبارەت بەوە، بەڵام ئێمە ئەو پێناسەیەی کە هەیە گشتیە، نیشتمانیە یەعنی پێناسەیەکە لەسەر بنچینەی نەتەوەیی نیە، هیچ ناوی کوردی تێدانیە، کوردستانیە، یەعنی کە بڵێی کوردستانی دەڵێی

توركی، دەڵێی ئێرانی، دەڵێی ئەوە هەموو پێکهاتەکان دەگرێتەوە، بۆ ناوهێنانی ئەو کەیسانەی کە هەیە هەڵبەتە ئێمە زۆر گفتوگۆمان کرد، دوو ڕێگا هەبوو یەکیان ئەوە بوو بەس بڵێین کۆمەڵکوژی و ناوی هیچ نەهێندرێت، دووەمیان ئەو کەیسانەی کە ئێستا ناسراون لەلایەن دادگای باڵای تاوانەکان، لایەنێکی تر ئەوەیە لە دەرەوە ئێمە تێبینی ئەوە دەکەین، کە لە پەرلەمانەکان ئێمە خەریکین چەمکی جینۆسایدی کورد دەچەسپێنین، تەقریبەن چەسپاوە، بەلاّم لەناوەوە هەر میللەتێك دەبینین جینۆسایدیان بەسەر هاتووە، هەندێك کەیس هەیە زەقیان کردووەتەوە ئێستاکە بەناوهێنان دەتوانن بگەڕێن، ئەگەر بۆ لایەنە یاساییەکە گرینگە، هەر بۆئەوەی خۆشمان ئەوەی جینۆسایدی بابڵێین کوردستان، پەرلەمانی سویدی، پەرلەمانی نەرویجی، بەریتانی ئەوانە کەیسیان زەق کردووەتەوە کە باس دەکەن، تەماشای راپۆرتەکانیان بکەن، بەلاّم لەگەڵ ئەوەدا دەکرێت ئیزافەیەك بکرێت، بۆ تەئکید کردنەوەی بۆئەوەی هەموو مکەوناتی شەعبی کوردستان بگرێتەوە، ئێمە ڕێگریش نینە و پێمان خۆشە و ئێمە هەمووومان بەرکەوتەی ئەو تاوانانەین، سەبارەت بە پێناسەی گشتی بەڕێزێك باسی کرد، کە پێویست بە پێناسەی گشتی ناکات، خۆی پێناسەی گشتی پێویستە، چونکە جار هەیە بەس ئاماژە بۆ پێناسەی گشتی دەکەی، یەعنی پێویست ناکات بچیە ناو پۆلێنێکەوە دەربارەی شەهیدانی شەڕی ناوخۆ لای ئێمە ئێستا تۆمار دەکرێن، ئێمە لە زیندانە سیاسیەکانیش گفتوگۆیەکی وا هەبوو پرۆژەیەك هەیە لە ئەنجومەنی وەزیران، دوو باسی ئەوە کرا ئەگەر پێشنیار بکرێت پرۆژەیەکی تایبەت هەبێت، بابڵێین یاسایەکی تایبەت هەبێت بۆ زیندانە سیاسیەکان کارێکی باشە، بەلاّم لای ئێمە ئێستا تۆمار دەکرێت و مافەکانیان پارێزراوە، سەبارەت بەشەهیدی سەنگەر یان پێشمەرگە، خۆی ئێستا لای ئێمە شەهیدی سەنگەر بەکاردەهێنین، بەلاّم ڕەنگە شەهیدی پێشمەرگە دروستتر بێت، هەربۆیە ناوی پێشمەرگەمان ئیزافە کردووە، هەم ناوەکەشی بهێندرێت، بەلاّم هەر کامێکیان بێ کێشە نابێ، شەهیدی پێشمەرگە یا شەهیدی سەنگەر کامیان باشترە، هەندێك شەهیدانی تر هەیە بڵێین لە زیندانی سیاسیە لە سێدارە دراون، لە حاڵەتی تردا ڕێکخستنی ناوخۆ بووە، دەکرێت بە ڕێنمایی ئێستا ئەوانە هەمووی دەگرێتەوە، کێشەیەك نابێ، بەلاّم ناوە پوختەکە باشە یان مەسەلەن بە سەنگەر یان بە پێشمەرگە بمێنێتەوە، دەربارەی مووچە ئەوە دواتر هەندێك بڕگە هەیە هەموارکراونەتەوە باسی دەکەین، کە پێشنیار کراوە، دەربارەی شەهیدانی کۆڕەو ئێستاکە بۆ خۆمان هەموارێکمان هەیە، کۆڕەو دەیگرێتەوە بەپێی ئەو هەموارە، بەلاّم دوای ئەو هەموارکردنەوە پێویستە ئێمە کار لەسەر ئەوە بکەین کە تا ئێستا وەستێنراوە، بەس هەمواری خۆی هەیە و دەشیگرێتەوە، ئەوەی **(الانظمة المتعاقبة)** ئێمە لەڕووی جوگرافیەوە بەڕاستی زۆر گرینگە با واقیعی بین و عەمەلیش بین، شەهیدانی کوردستان، هەموو شەهیدی گەلەکەمانن لە هەر شوێنێك بێت، لە هەر پێکهاتەیەك بێت، بەلاّم ئێمە ئیلتزاماتی داراییمان هەیە، ئیلتزاماتی ترمان هەیە، ئێستاکە ئەگەر ئەو تەعریفە جوگرافیا نەکرێت، هەرێمی کوردستان و بابڵێین ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێم، دەرگای زۆرمان بۆ دەکاتەوە، تووشی کێشەیەکی گەورەترمان دەکات، ئەگەر بە تەنها بڵێی کوردستان خۆتان دەزانن کە مەفهومی کوردستانی چی دەگەیەنێت، چ ئیلتزامێکی

بەدواوەیە، بۆیە پێمان باشە لایەنە جوگرافیایەکە بمێنێتەوە، بەلام لە دەرەوەی پێناسە شوێن هەیە، مەسەلەن شوێنی تری عیراقە، کەسێ شەهید بووە لە خوارووی عیراق ئەوانەی بابڵێین ڕاگوێزرانەوە، ئەوانە هەمووی تۆماردەکرێن لای ئێمە بە ڕێنمایی و چارەسەر دەکرێن، **(و ما تلاها)** دەقی یاساکەش ئێستاکە هەیە، ئەوە بۆ ئەو ڕووداوانەی دوای 1991، کە حکومەتمان دامەزراند دوای ئەوە، پەرلەمانمان دامەزراند لە قۆناغی حەرەکەی تەحەروری بەڕاستی دەرچووین، بەلام هەندێك شوێن، هەندێك ڕووداوی تر هەن دوای ئەوە بەڕێنمایی ئێستاکە ئەوانە تۆماردەکرێن بۆ ئەو مەبەستەیە، بۆئەوەی ئەو مافە بمێنێتەوە، دەربارەی حاڵەتی تەقینەوەکان یان تۆپ باران ئەوانەئێستاکە دەیانگرێتەوە، ئەوەی هاوولاتی بێت بە هاوولاتی تۆماردەکرێت، ئەوەی کارمەند بێت بە سەنگەر تۆماردەکرێت، یەعنی ئەو پێناسەیە ئێستا هیچ کێشەیەکی تێدانیە ئەوانە دەگرێتەوە، دەربارەی منداڵ ئێمە هەر مەسەلەی ئامار بوو، ئێمە خۆمان کۆك بووین لەگەڵ لیژنەی پێشمەرگەو شەهیدان و، ئێستاکە ئەگەر بکرێن بە هاوولاتی ئەوە مافەکەیان زیاتر دەبێت، بۆ ئامارەکە لامان گرینگ بوو بۆ مەسەلەی جینۆساید کردن، ئەو دەست نیشانەی با بڵێین لە جینۆسایدە کێ شەهید بووە؟، بەلام ئەو دەقە کۆتایی دێت ئێمە لەگەڵی کۆکین و مافی زیاتر بۆ منداڵەکان دەگەڕێتەوە، ئێمەش دەتوانین ئاماری بکەین، ئەوەی کاك شوان باسی کرد یەکێك لەوانە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان، یان بکرێت بە بەرگریکردن لە مافەکانی گەلی کوردستان، یان ئەو دەقە دەکرێت، ئێمەش پێمان باشە تێبینیەك لەوە بکرێت، کە بابڵێین پێناسەیەکی گشتی تر بێت و وردتر بێت، بەلام خۆی پێناسەکە لایەنەکانی تریش دەگرێتەوە، ئەوانەی کۆمەڵکوژی و دژی مرۆڤایەتی و تاوانەکانی تر، خۆی شەهیدی هاوولاتی هیچ تەمەنێك دیاری نەکراوە بۆ ئێمە، بەڕێنماییەکە هەبووە، ڕاستە یەکێك لە بڕیارەکانمان ئەوەیە دوای هەموارکرنەوەی ئەو یاسایە پێداچوونەوە بە هەموو ڕێنماییەکان بکەین، کارێکی وا بکەین لەگەڵ ئەوم سەردەمەو پێداویستیەکانی ئێستا بگونجێت، سەبارەت بە وشەی شەهید ئەوە موناقەشەی زۆرە، بەلام بۆ ئێمە و بۆ دەرەوە، بۆ جینۆسایدی ولاتانی دەرەوە بەڕاستی وشەیەك هەیە زۆر گرینگە (ڤیکتنس) یەعنی قوربانی، ئەوانە وشەی قوربانیان لا گرینگە، قوربانی جینۆساید، قوربانی ئەو ڕووداوانە، دەبێت ئێمە تەرکیز بکەینە سەر ئەوەی سەرەتا باسم کرد هەماهەنگی یاساکانی ئێمە لەگەڵ هەستی نێودەوڵەتی، بابڵێین یاسایی نێودەوڵەتی، وشەی (ڤیکتنس) یەعنی قوربانی زۆر زۆر گرینگە ئێمە وابکەین زەقی بکەینەوە بەتایبەتی هەم لە شەهیدی جینۆساید، هەم شەهیدی هاوولاتیش، یەعنی ئەوەی پێشمەرگەش هەر زەحیەیە ناچار بووبێت پێشمەرگە، ئەویش قوربانی ئەو ڕووداوانەیە، لەدوای ئەو هەموارەیە ئەو شوێنانەی تر کە کۆمەڵکوژی تێدا ڕوویداوە وەکو قەلادزێ، وەکو هەر شوێنێکی تری ئێستا ئەوەی سوریا ئەوە بە کۆمەڵکوژی ناسراوە، ئەوەکانی تریش دوای ئەو هەموارە هەمووی ئەوەی کە تاوانی کۆمەڵکوژیە ئێمە دەیان کەین بە جینۆساید بەپێی ئەو گۆڕانکاریە، ئێمەش پێمان باشە ئەوەی (هیجراتی قەسریە) یەعنی کۆچ ڕەوە بەزۆرەکان، چونکە ئەوانە لە مێژووی ئێمە زۆر ڕوویداوە، لایەنی کەم لە سەرەتای شەستەکانەوە، لە 63 لەوێ تاوانێکی زۆری

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (13)

سێ شەممە ڕێکەوتی 2013/4/30

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2013/4/30 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز د. حسن محمد سوره جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژماره (13)ی خولی سێیەم, ساڵی (2013) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (13)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2013/4/30 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆکردنی پێشنیاری هەموارکردنی سێیەمی یاسای ماف و ئیمتیازاتی کەسوکاری شەهید و ئەنفالکراوەکان لە هەرێمی کوردستان.

2- خستنەڕوو و گفتوگۆکردنی پڕۆژە یاسای پاراستنی تەندروستی دەروونی لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

بەڕێز حسن محمد سوره / جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەکەین، سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستانی عێراق، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی چوارەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (13) ڕۆژی دانیشتن (2013/4/30) بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (13)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (1)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2013/4/30 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆکردنی پێشنیاری هەموارکردنی سێیەمی یاسای ماف و ئیمتیازاتی کەسوکاری شەهید و ئەنفالکراوەکان لە هەرێمی کوردستان.

2- خستنەڕوو و گفتوگۆکردنی پڕۆژە یاسای پاراستنی تەندروستی دەروونی لە هەرێمی کوردستانی عێراق.

داوا لە لیژنەی شەهیدان، لیژنەی یاسایی دەکەین بێنە سەر سەکۆی لیژنەکان، بەخێرهاتنی ڕێزداران وەزیری شەهیدان و وەفدە یاوەرەکەی دەکەین، خاڵی یەکەم (خستنەڕوو و گفتوگۆکردنی پێشنیاری

هەمواركردنی سێیەمی یاسای ماف و ئیمتیازاتی کەسوکاری شەهید و ئەنفالکراوەکان لە هەرێمی کوردستان) فەرموو لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لەکۆبوونەوەی دوێنێ لە کاتی گفتوگۆکردن لەسەر پڕۆژە یاسایی هەموار کردنی سێیەمی یاسای شەهید و ئەنفالکراوەکان لە هەرێمی کوردستان، راو بۆچوونی جیاواز پێشکەش کرا سەبارەت بە پڕۆژەکە بەمەبەستی دەوڵەمەندکردنی پڕۆژەکە، بۆ ئەوەی یاسایەك دەربچێت کە زیاتر لە خزمەتی خەڵکی کەسوکاری شەهید و ئەنفالکراوەکان لە کوردستان بێ، ئەو پێشنیارانەی کە پێشکەش کرا، ئێمە پێمان باشە لە هەردوو لیژنە کە یەکە، یەکە پێشنیارەکان بخەینە دەنگدانەوە، ئینجا بەگوێرەی ئەوەی ئەو پێشنیارانە ئەگەر هاتو قبوڵکرا، واتە هەر پێشنیارێك لە سێ ئەندام زیاتر پێشنیاریان کردیە بیخەینە دەنگدانەوە، ئەگەر هاتو قبوڵکرا سیاغەکەی بەگوێرەی وی دابڕێژن، تەعاروز لەگەڵ ماددەکانی دیکە و قانونەکەش نەکاتەوە، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا هەر پێشنیارێك سێ ئەندامی بەڕێز پێشنیاریان کردووە، فەرموون بیخوێننەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم پێشنیار (شەهیدی مناضل) بکرێتە شەهیدی پێشمەرگە، یان شەهیدی سەنگەر، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە / جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك محمد.

بەڕێز محمد احمد علی (شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، من پێموایە شەهیدی سەنگەر بێ گشتگیرە، چونکە ئەوانەش کە ئێعدام کراون دەگرێتەوە، ئەوەش کە لەسجندا مردووە دەگرێتەوە، ئینجا لەگەڵ ئەوەدا کۆمەڵێك خەڵك هەبووە بەرگری بووە لە کاتی خۆیدا لەناوچە رزگار کراوەکان ئەوانەش شەهید بوون لەگەڵ پێشمەرگەدا، پێشمەرگە نەبوون، بوون بەشەهیدی سەنگەر، بۆیە من پێشنیاری ئەوە دەکەم کە شەهیدی سەنگەر بێ مانایەکەی فراوانتر دەبێ تاوەکو شەهیدی پێشمەرگە، چونکە حەسر دەبێ لەسەر ئەو کەسانەی کە بەس پێشمەرگە بوون، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

وەڵلاّ پێش ئەوە وا تەسەوڕ دەكەم ئەمە تەبعەن پڕۆژەی حكومەتە، دوێنێش لە تەفسیلەكەی، لەشەرحەكەی جەنابی وەزیر ئەویش تەئیدی كرد كە ببێتە شەهیدی سەنگەر، بۆیە ئەوان خۆیان خاوەنی پێشنیارەكە لەگەڵ گۆڕینی ناوەكەیە، ئیتر هیچ ئیعتزازێك نییە بۆی، ئێستا ئەم پێشنیارە دەخەینە دەنگەوە، پێشنیاری ئەوەی كە (شەهیدی ماضل) بكرێ بەشەهیدی سەنگەر، كێ لەگەڵدایە؟ تكایە دەستی بەرز بكاتەوە، زۆر سوپاس، (50) ئەندام لەگەڵ ئەوەیە كە ببێتە شەهیدی سەنگەر، كێ لەگەڵدانییە؟ تكایە دەست بەرز بكاتەوە، زۆر سوپاس، بەكۆی دەنگ بوو بە شەهیدی سەنگەر، فەرموو كاك كاردۆ.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

كاك عەونی سەرەتا وتی چەند پێشنیارێك هەیە كە ئەگەر لەلایەن سێ ئەندام پێشتیوانی كردبێ دەیخەینە دەنگەوە، قسە لەسەر ئەوە كرا ئایا شەهیدی پێشمەرگە بێ یان شەهیدی سەنگەر؟ موشكیلە نییە، گرینگ مەفهومەكەیە، تۆ چ پێناسەیەكی دەدەیتێ، بەڵام شەهیدی پێشمەرگە وامان پێناسە كردبوو كە هەموو ئەو خەڵكانەیە كە لە بەرگری خەڵكی كوردستان، مافەكانی خەڵكی كوردستان، لەخەباتی چەكداری یان لەتێكۆشانی سیاسی، كە ئەوە زیندانی سیاسیش دەگرێتەوە، ئەوەی لە ناوچەكانیش بووە، كە مادەم تێكۆشانی سیاسی كردییە، بەمانای پێشمەرگە دەگرێتەوە، بەڵام سەنگەر ئەوەیە كە لەسەنگەر شەهید دەبێ، زۆر، زۆر جیاوازە، بەڵام پێشمەرگەیە، بەس پێشمەرگەی نیزامی سیاسییە، یەعنی مەبەستم ئەو روونكردنەوەیە بوو، نەتان هێشت خستانە دەنگدانەوە، ئەوەش نەتیجەكەیەتی، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، تەبیعی ئەم روونكردنەوەی كاك كاردۆ لەراستیدا ئەگەر تەسنیفی شەهیدان بكەین لەسەر ئەساسی پێشمەرگە بوون و هاووڵاتی كەواتە دوو تەسنیف دەبێ، یەعنی دەبێ بەشێكی تری یاسایەكەی ئێمە لابەرین، بەڵام لەسەر ئەساسی شەهیدی سەنگەر، شەهیدی هاووڵاتی و شەهیدی جینۆ ساید، لەسەر ئەم ئەساسە بۆیە بەڕێز وەزیر كە خۆی خاوەنی پڕۆژەكەیە، خۆی لەبیدایەتدا لەگەڵ ئەوە بوو كە ببێتە شەهیدی سەنگەر، بۆیە یەكەم شت ئەمەمان دایە دەنگدان، دەنگی وەرگرت، بۆیە ئیتر بەمشێوەیە تەسبیت بوو، فەرموو د. عمر.

بەڕێز د. عمر محمد امین (نورەدینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕاستیدا حەقیقەتەكە بەمشێوەیەیە، لە پڕۆژەكەدا هاتووە بە (شەهیدی موناضل)، پێشنیارەكە ئەوەیە شەهیدی خەباتگێڕ بكرێ بە شەهیدی سەنگەر، ئەمە پێشنیارەكە بووە، بۆیە هەر پێشمەرگەیەك لەسەنگەری خەباتی چەكداریدا شەهید دەبێ، شەهیدی سەنگەرە، سەنگەریش لێرەدا بەمانا مەعنەوییەكەی خەبات و تێكۆشانە، نەك بەمانا فیزیایەكەی كە بریتییە لە كۆمەڵە گڵ و خۆڵ و بەرد، بۆیە ئەوەی كە لەناو زیندانیشدا شەهید دەبێ، زیندانی سیاسی ئەوەش هەر سەنگەری خەباتە، ئەوەی كە

لەناو سەنگەری روو بەروو بوونەوەی چەکداریشدا شەهید دەبێ ئەویش شەهیدی پێشمەرگەیە، بۆیە سەنگەر لێرەدا بەمانا فراوانەکەیەتی، نەك بەمانای کە ئیتر چاڵێك هەڵبقەنی، بۆیە ئەو پێشمەرگەیەی کە لەناو سەنگەردا شەهید بووە، هەر دەیگرێتەوە، ئەو کەسەش لەناو سەنگەری خەباتی سیاسی لەزینداندا شەهید بووە ئەویش هەر دەگرێتەوە، بۆیە تەعبیرەکە دروستە، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون بۆ پێشنیاری دووەم.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیاری دووەم، لابردنی شەهیدی طفل، پێشنار بکرێ ئیلغا بکرێ یان بمینێتەوە، لەبەر چی داوامان کردووە کە ئەمە نەمێنێتەوە؟ چونکە عومر تەحدید نەکرایە لە قانونەکە، بەهەموو تەمەنەکان موشمولن بە قانونەکە و بەشەهید ئیعتیبار دەکرێن، پێی ناوێ جیاوازی بکەین بڵێین شەهیدی طفل، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان و ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە دوێنێ سەبارەت بەو بابەتە باسمان کرد، پێشتریش لەگەڵ ئەو بەڕێزانەی لیژنەی شەهیدانیش دانیشت بووین، کە داواکرابوو مەسەلەی ئامارەکە بوو، ئێمە ئێستا رێککەوتین لەوەی بکرێتە شەهید وەکو شەهیدی هاووڵاتی تۆمار بکرێن، ماف و ئیمتیازاتیشیان زیاتر دەبێ، هەتا مووچەکەیان زیاتر دەبێ، لەبەر ئەوە ئێمە پێمان باشە ئەگەر نەمێنێ لەپۆلینەکە، بەڵام خۆمان بەرێنمایی جێگەی بۆ بکەینەوە، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئیلغا کردنی تەعریفی شەهیدی طفل کێ لەگەڵ ئەوە دایە کە ئیلغا بکرێ؟ تکایە دەست بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، زۆرە، بۆیە ئێستا دەڵێین کێ لەگەڵ ئەوە دانییە؟ تکایە دەست بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، تەنها (3) ئەندام، بەکۆی دەنگ ئەم بڕگەیەش ئیلغا کرا، فەرموو کاك عونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو سیاغەی ئێستا دەیخوێنینەوە دیسان ئەگەر تێبینی هەبوو لەسەری سیاغەی نیهائی نییە، با نەڵێن ئەندامانی پەرلەمان.........، ئەوەی حەسم کراوە هیچ، پەیوەندیمان بەوی نییە، بەڵام هەندێك تەعبیر بەکار هاتووە لەوانەیە ئەندامان مولاحەزەیان هەبێ لەسەری، با پێیان وەر بگیرین.

تعدل الفقرتان (5) و (6) من المادة الاولى من القانون و كالآتي:

5- الشهيد: كل من ضحى بنفسه اثناء الكفاح المسلح (كپێشمەرگە) او النضال السياسي دفاعاً عن حقوق مكونات شعب كوردستان ضد الانظمة الاستبدادية المتعاقبة في كوردستان والمناطق الكوردستانية خارج ادارة الاقليم ويصنف كالاتي:

أ- الشهيد السنگر:......./ بەکوردیەکەی بڵێم دەبێتە شەهیدی سەنگەر، ئەوە واریدە، بەڵام بەعەرەبییەکەی چی لێ بکەین، (الشهيد المناضل) دوێنێش قبوڵ نەکرا، گۆتیان ئەو کەلیمەی لاببەن ئەوان..........

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەوە تەسمیەیە، بۆیە لەجێگای خۆیەتی کە سەنگەریش بنووسرێ، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو وشەیە ئێستا پێشمەرگە بۆتە مەفهومێك یەعنی لە زمانەکانی تریشدا دەناسرێ، ئەوەی سەنگەر خۆی زمان ئامرازێکە بۆ ئاسان کردنی پەیوەندی کردن، یەعنی ئێمە لەگەڵ بەغدا یەکێك لەو شتانە هەمانە کە بنووسی (الشهيد السنگر) دەبێ دیسان تەعریفێکی بۆ بکەیتەوە، لێت دەپرسێ ئەمە چییە؟ یەعنی قورسێکە ئەو پەیوەندییە، بەس ئەوەی پێشمەرگە جیاوازە، پێشمەرگە چەسپیوە وەکو چەمك، بەڵام ئەوەی سەنگەر بکرێ بە خەندەق باشترە، بۆ ئاسان کردنی پەیوەندی، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووبارە دەیخوێنمەوە.

أ-شهيد خندق النضال (سنگر).

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە گوێمان لە ڕەئی بەڕێز وەزیریش گرت کە پێشمەرگە مەبەستم ئەوە نییە ئەو سەنگەرەی کە بەڕێزی بۆ شەرح کردم کە گوایە مەبەستی خاك و خۆڵە، هەرچەندە ئێمە شانازی دەکەین، هەر دیفاع لەخاك و خۆڵەکەیە، بەڵام مەبەست لە ڕێزدانانە بۆ پێشمەرگە، جیاکردنەوەیەتی، چونکە ئێستا یەعنی کە تۆ پێشمەرگە بە مانای ئەوەی خەباتی سیاسی کردییە، ئەوەی لە زیندانەکان بووە.......

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ ئەمە دەنگی وەرگرت، جواب مەدەرەوە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشمەرگە ناسراوە، یەعنی ناسراو مەبەستم لەوە نییە هەر کەسێك بەس چەکی لەشان بووبێ، هەموو شێوازەکانی تری خەبات دەگرێتەوە، پێشمەرگایەتی بووە، لە پێناسەکەش دیارە، لەبەر ئەوە دانانی پێشمەرگەکە بۆ دەرەوە، بۆ نێودەوڵەتی، بۆ عێراق دیاری کراوە، سەنگەر ئەو مانایە نادات، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون ئەڤین خان.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم ئەم یاسایە ئەساسەن خۆی بەس بۆ ئێمەیە، بۆخۆمانە، لەناو هەرێمی کوردستاندا بەکاردێت، وابزانم وشەی سەنگەریش وشەیەکی زۆر واریدە، کە باسی سەنگەر دەکەی هەموو خەڵك دەزانێت باسی چی دەکەی، مەبەستی ئەساسی موشەریع لێرە کە کاتێ دەڵێ شەهیدی سەنگەر، مەبەستی ئەوەیە ئەو پێشمەرگانەی کە فەعلییەن لە جەنگدا، لە سجنەکاندا، لەکاتی خەبات کردندا فعلەن شەهید بوونە، بۆیە وابزانم دوێنێش چەند کەسێك، چەند پەرلەمانتارێکی بەڕێز داوای ئەوەیان کرد کە وشەی سەنگەر قەی چی دەکا باوارید بێ و دابندرێ، وشەی زۆر هەیە واریدە و داندراوە، وەکو جەنابی وەزیریش باسی کرد، پێشمەرگەیە یاخود هەندێك زاراوە هەیە بەکاردەهێندرێ، دەتوانین ئێمە زاراوەی سەنگەریش هەر بەهەمان شێوە دانێین، هیچ خیلافێکی قانونی هەڵناگرێ و هیچ تەئسیرێکی لوغەوی و مەعنەویش هەڵناگرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بیخوێنەوە بۆ ئەوەی تەسویتی لەسەر بکەین.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووبارە ماددەکە هەمووی دەخوێنمەوە.

تعدل الفقرتان (5) و (6) من المادة الاولى من القانون و كالآتي:

5- الشهيد: كل من ضحى بنفسه اثناء الكفاح المسلح (كپێشمەرگە) او النضال السياسي دفاعاً عن حقوق مكونات شعب كوردستان ضد الانظمة الاستبدادية المتعاقبة في كوردستان والمناطق الكوردستانية خارج ادارة الاقليم ويصنف كالآتي:

أ-شهيد خندق النضال (سنگر): كل من استشهد اثناء الكفاح المسلح (كپێشمەرگە) او النضال السياسي او من جرائهما ضد الانظمة االاستبدادية للانظمة المتعاقبة دفاعاً عن أرض وشعب كوردستان.

ب- شهيد الابادة الجماعية: كل من استشهد نتيجة جرائم الابادة الجماعية اثناء جرائم الانفال او استخدام الاسلحة الكيمياوية او الابادة الجماعية للبارزانين و الكورد الفيليين أو أية جرائم ارتكب بحق مكونات شعب كوردستان.

ج- الشهيد المواطن: كل من استشهد نتيجة الاعمال الحربية او الارهابية او التهجير القسري والتهجرات الاخرى او اثناء الهجرة المليونية لشعب كوردستان.

6- ذوي الشهيد و المؤنفل: الزوج او الزوجات و الابن و البنت و الام و الاب و الاخوة و الاخوات الاشقاء و غير الاشقاء كل من اثبت با قرار قضائي ان الشهيد او المؤنفل كان يعيله او كان معيلا للشهيد او المؤنفل.

بەڕێز حسن محمد سوره/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بە حەقیقەت بوونی موکەویناتیش لەجێی خۆیەتی، بۆ ئەوەی بزاندرێ کە لە مەسئەلەحی ئیبادەی جەماعی موکەوناتی هەرێمی کوردستانیش هەموویان موعارەز بوونە بۆ ئەو ئیبادەی جەماعییە، بۆیە لەجێی خۆیەتی ئەگەر بگوترێ، بەڵام ئەگەر سیاغەکە بەدڵتان نییە ....، فەرموون کاك سالم.

بەڕێز سالم تۆما کاکۆ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

موکەوینات شامله هەمووی دەگرێتەوە، پێمان باشە، ئیشکال نییە، دوێنێ کەمن داوام کرد پشتگیریم بکەن، لەجێ بەجێکردنی یاسا ئیشکال هەیە، عەلەنەن مۆزەڤ جێ بەجێکار دەڵێ شەهیدی تۆ وەکو شەهیدی من حیسابی بکەم، دوایی جەریمەی ئیبادەی جەماعییەك کراوە بەرامبەر گەلی ئێمە، پێمان باش بوو بە قوەتی قانونەکە ناوی ئەمەش بێ، کە تەنها رژێمەکانی عێراق دژی کورد نەبووە، بەتەنها ئەو تاوانانەی دژی کورد جێ بەجێ نەکردووە، بەڵکو بەرامبەر هەموو موکەوینەکانی تری کردووە، ئەوەبوو بۆ خاتری قوەتی قانونەکە ئێمە پێمان باش بوو ناوی ئەوانیش بێتن، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سوره/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ناوی هاتووە، جەنابی وەزیر لێرە دانیشتووە، ئەگەر سەیری عەمەلیاتی جینۆساید بکەین، زیاتر لە (44) حاڵەت وەکو مێژوو حاڵەتی جینۆساید هەیە، ناوی هەموویان نەهاتووە لێرە، تەنها ئەم چوار حاڵەتەی کە لێرە بەناو هاتووە کە مەعنای گشتی و لەهەمان کاتدا لەبەر ئەوەی کە بەڕێزیان تەوزیحی دا، کە ئەمانە ئیعتراف پێکراوە لەلایەن مەحکەمەی دادی نێودەوڵەتی عێراقی، لەلایەن مەحکەمەی جینایەتی عێراقی، لەلایەن پەرلەمانی عێراقی، بۆیە ناویان هاتووە، ئەگینا (44) حاڵەتی تر لەو شێوەیە هەیە، ئەگەر ناوی یەکێکیان بێنین، دەبێ هەموویان بێنین، بۆیە شەهید بە وشەی کوردستانی کیفایەتە، ئیبادەی جەماعی پێویستە بگۆترێ هەموو موکەویناتی گەلی کوردستان، چونکە یەك حاڵەت نییە لەگەڵ مەسیحی، یەك حاڵەت نییە لەگەڵ تورکمان، لەوانەیە چەند حاڵەتێکیش بێ لەو حاڵەتانە، بە تەئکید موشەرەعیش

لێرانە مەبەستی هەموو حاڵەتەکانە، ئەو حاڵەتانەیە کەوا لەگەڵ هـەموو موکـەویناتی هـەرێمی کوردسـتان بەکورد، بە تورکمان، بە هەموو پێکهاتەکانی مەسیحی لەگەڵ هەموو لایەك کراوە، ئەرمـەن، لەگـەڵ هـەموو لایەنەکان، بۆیە بەتەئکید یەعنی حاڵەتەکە تەواوە، فەرموو کاك عبدالقادر.

بەڕێز عبدالقادر اکرام جمیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی بەڕاستی قەزیەکی سیاسی هەیە بۆ یەعنی هەرێمی کوردستان، ئێمە زۆر حەز دەکەین ئەو ناوچانەی ئێستاکە خاریجی هەرێمی کوردستانن ئەوانە دەبێ بگەڕێنەوە بۆ ناو هەرێممان، ئێمە دەبێ هەوڵبدەین ئەو خەڵکانەی کەوا لەناوچەکانی دەرەوەن، یەعنی لەدەرەوەی ئیدارەی هەرێمی کوردستان دایە ئەوانە تەشجیع بکەین، هەتا یەعنی ئەوانیش هەوڵبدەن، ئەوانیش داوا لە حکومەتی عێراقی بکەن یان لەهەموو ئەتراف بکەن کە ئەوانە بگەڕێنەوە بۆ ناو هەرێمی کوردستان، ئەگەر ئێمە حەزبکەین ئەو ناوچانەی خاریجی ئیدارەی ئیقلیمی کوردستان بگەڕێتەوە سەر هەرێمی کوردستان، ئەوا لەو ناوچانەدا تورکمان و کلد و ئاشوری هەیە، ئەوانیش شەهیدیان زۆرە، ئیحتیماله کاکەیش هەیە، شەبەکیش هەیە، ئەگەر ئێمە حەزدەکەین تەشجیعی ئەوە دەکەین کە ئەو شوێنانەی خاریجی هەرێم بگەڕێنەوە سەر هەرێمی کوردستان، ئاسانترین شت ئەوەیە لەناو ئەو یاسایەدا شوێنیان بکەینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

تەسەوڕ دەکەم پێویست ناکات، چونکە ناوی کورد نەهاتووە تا ناوی تورکمان یان مەسیحی، یەعنی بەگشتی هاتووە، هەموو کوردستانیان، مەکەوەناتی هەرێمی کوردستان یەعنی کورد، تورکمان، مەسیحی، ئەرمەن، ئیتر لەشوێنێك ناوی کورد نەهاتووە لەوانەیە ئەوە ناوی شوێنێکی تر بێ، کاتێك باسی جەرائیمی ئەسلیحەی کیمیاوی دەکەین، هەموو لایەنەکان، هەموو پێکهاتەکان یەعنی تووش بوونە، بەڵام حاڵەت هەیە تایبەتە بە تورکمان، حاڵەتی ئیبادەی جەماعی هەیە تایبەتە بە تورکمان، حاڵەتی ئیبادەی جەماعی هەیە تایبەتە بە مکەوەناتێکی مەسیحی، بۆیە لێرە پێم باشە ناوی مەکەوەناتی هەرێمی کوردستان وەکو مەکەوەنات بێ، بەڵام ئێمە نایەین ناوی حاڵەت بە حاڵەتمان گۆتبێ، هەروەکو پێم وتن ئەگەر بێین ناوی حاڵەتەکان باس بکەین، جەنابی وەزیر لێرەیە، فەرموو با جەنابیان تەوزیحێك بدەن.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا بەڕێز کاك سالم یەکێك لەو هۆیانەی باسی کرد، کە دەڵێین شەهیدی ئێمە و ئەوان، ئەمە سیاسەتەی ئێمە، هی حکومەت بەتایبەتی وەزارەتی ئێمە ئەوەیە شەهید بەهیچ شێوەیەك کەس نەڵێ شەهیدی ئێمە و ئێوە، ئێمە یەك شەهیدمان هەیە، شەهیدی کوردستان هەیە، ئێمە ئەو بیروباوەڕەی تەبایی و یەکڕێزییە بڵاو بکەینەوە، شەهید، شەهیدی کوردستانە، هی کەس نییە بەڕاستی، ئەوە وا دەکا بەتۆ دەڵێ هەڵە دەکا، یەعنی ئەوە لەئێستاوە لە وەزارەت بێ یان لە هەر شوێنێك بێت، پاشماوەیەکی خراپە

دەبێ ئێمە تەشجیعی ئەوە بکەین، یەك هەڵوێستی پەیدا بکەین، شەهید، شەهیدی کوردستانە، دەتوانیت بەرامبەری بوەستیتەوە ئەگەر یەکێك وای وت، ئێمە سەبارەت بە تۆمارکردن ئێستا ئەوانەی سوریا بە جینۆساید تۆمار کراون لای ئێمە، بەڵام لerووی مەنتیقییەوە شتەکە عاتفی نییە، ئەمە لە پێناسەکە لەسەر بنچینەی نەتەوەیی نەبووە، ناوی کوردی تێدانییە بەهیچ شێوەیەك، کوردستانییە، ئەمە یەك، دووەم، ئەو کێسانەی کە ناسراون یەعنی باسمان کرد بۆنی نێو نەتەوەیی هەیە کە ئێستا لەپەرلەمانەکانی دونیا ئەو چوارە دەتوانین پاڵپشتی بۆ پەیدا بکەین، بەرگری لێ بکەین، بۆ ئەوەی بناسرێن ئەو چوار کەیسەی کە باسکراوە، بەڵام پێشمان خۆشە یەعنی ئەوەی ئەو بەڕێزە باسی کرد بۆ ئەوەی ئەوانەی دەرەوەی هەرێمی کوردستان تەشجیعی ئەو لایەنانەش بکەین کە مەسەلەی ئەوانە بیان گرێتەوە، ئێمە بیکەینە پڕۆژەیەك، یەعنی لەسەر کەیسی ئەو جینۆسایدانەی کە بەسەر بڵێن ئەگەر لایەنی تورکمانییە، عەرەبییە، ئەوانیش کە هاتوون بیکەینە کەیسێك لە بەغدا بەیەکەوە کاری لەسەر بکەین، بۆ ئەوەی کە هین بوو دیسانەکە یاسایەکە هەموار بکەینەوە، بیخەینەوە ناو ئەو یاسایەوە، یەعنی کارێك بکەین بیکەینە پڕۆژەو هەڵمەتێك، ئەوە ئیشێکی باشە، چونکە زۆر کەیسی ترمان هەیە ئێستا ئەگەر لیستێك بکەین لەوانەیە پەنجا لیستمان هەبێ بەڕاستی هەم هی نەتەوەیی، هەم کەیسی تر، بەڵام ئەوانە لەبەر ئەوەی ئەو هۆیە قانونییە هەیە کە ناسراوە ئەوە لای ئێمە بۆ ئێمە گرینگە، ئێمە ئەم بەیانییە بۆ نموونە کۆبوونەوەیەکمان هەبوو لە مۆنەمێنتی کەسنەزان لەگەڵ زیاتر لە پەنجا خەڵکی شارەزاو بزنسمان و ئەوانە مەسەلەی جینۆسایدمان باسکرد، ئەوانە باس دەکەین، تێیدەگەن، چونکە بەڵگە هەیە، بۆ ئێمە گرینگە، بەڵام پاشە رۆژ لەئێستە بەدواوە پێمان خۆشە لەگەڵ بەڕێزتان دانیشین، لەسەر ئەو پڕۆژانە کاربکەین، ئەوانەی تورکمان بۆ ئێمەش باشە، بەس بەڕاستی مەسەلەی جینۆساید، ئیمتیاز نییە، یەعنی بڵێی با جینۆسایدی کورد هەبێ، تورکمان هەبێ، شتێکی ناخۆشە، یەعنی بریا نەمان بوایە ئێمە، شتێك نییە ئێمە وەکو ئیمتیاز بەکاری بێنین جا پێمان باشە مەکوەناتەکە باشە ئێستاکە، چونکە ئەگەر بچینە ناو ئەوە ئەوکاتە دەبێ ئەوەکانی تریش بێنین، ئەوەی چەکی کیمیاویش هەمووی ورد بکەینەوە، ئەوەی ئەنفال هەمووی ورد بکەینەوە، ئەوەی لایەنەکانر تریش وردەکاری زۆر تێدادەبێ، یەعنی مەسەلەی نکۆڵی کردن نییە، بەس مەسەلەی ئەوەیە بۆ پڕۆژەی داهاتوو پێمان خۆشە بەیەکەوە کاربکەین، وەکو مەفهومی پێشمەرگەو سەنگەریش یەعنی هەمووی لێك بدەیتەوە ناتوانیت بیخەیتە ناو یاساوە، بەڵام بۆ ئێستا پێمان باشە، ئەو دەقە گونجاوە، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشتگیری داواكاری ئەو برا بەڕێزانەی توركمانەكان و ئاشووریەكان دەكەم، یەعنی من پێم سەیرە چ زەرەرێكە، یەعنی ئەگەر ئەم دوو وشەیە زیاد بكرێت، یەعنی بوونی ئەم دوو وشەیە هیچ دەگۆڕێ لەمەسەلەكە؟ یەعنی ئەگەر تێیدابێت؟ قانونەكە خراپ دەكا؟ بۆیە پێویستە تێیدا بێت، مادام داواكاری ئەوانە، روونكردنەوەكەی بەڕێزیشیان وای كرد كە یەعنی زۆر زەرووڕە تێیدابێت، پێم وایە وەزیریش هەر پشتگیری دەكات، بۆیە تەئكید دەكەمەوە كە ئەو دوو ناوەی تێدابێت، توركمان و كلد و ئاشورییەكان، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك شوان.

بەڕێز شوان عبدالكریم جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پرسیارێك لە لیژنەی قانونی دەكەم، ئایا هیچ ڕێگریەكی یاسایی هەیە لە ئیزافەكردنی ناوی ئەو موكەویناتە؟ بەتایبەتی كە لە رەشنووسی دەستووردا هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو د. عمر.

بەڕێز د. عمر محمد امین (نورەدینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەراستیدا مەوزوعەكە ئەو ناوهێنانە هیچ شتێك لەبەر ئەوەی كە لەرووی لایەنی یاساییەوە یان لەرووی لایەنی ناوهێنانەوە هیچ ڕێگرییەك لە ئارادانییە، یەعنی ئێمە چەندین جار ناومان هێناون، لەقانونی تایبەتدا، لەپڕۆژەی تایبەتدا، لەدەستووردا، ئەوەی كە زۆر گرینگە لێرە بەفعلی لەرابردوودا لەهەموو روویەكەوە ناوهێنانی موكەویناتی شەعبی كوردستان، كورد، توركمان، سریانی، كلد و ئاشووری، ناوهێنانیان زۆر، زۆر ئاساییە، بەس كە دێتە سەر ئەو فەقەرەیە ئایا زەرووڕەتێكی قانونییە بەمشێوەیە بێ؟ یان نا؟ پرسیارەكە لێرەدایە، دەنا لەسەر ئەوە نییە بڵێین بەشێك تەئیدی دەكا، بەشێك تەئیدی ناكا، كە دێتە سەر ئەوە ناوهێنانێكی پێویست و زەرووڕەتێكی قانونی بێ سەد جار ناویان دەهێنین، لەرابردووشدا دەیان هەڵوێست و چەندین قانون وەكو ئاماژەمان پێدا هەتا پڕۆژەی دەستوور جارێك تەعدیل و پێداچوونەوەی بۆ كرا، بۆ ئەوەی بەشێوەیەك ناوی ئەوان بێت كە لە ئەقەلییەوە بگۆڕێت، كە ببن بە پێكهاتەی سەرەكی لەهەرێمی كوردستان، ئەمە لە پڕۆژەی دەستووریشدا وەكو پێكهاتەی سەرەكی هاتووە نەك وەكو ئەقەلیات، بەڵام قەزییەكە ئەلێرەدایە كە تەعریفی شەهیدی ئیبادەی جەماعی دەكرێ، دوێنێ پێشنیاری ئەوە كرا بڵێین هەركەسێك كە شەهید بووە لەرۆڵەكانی پێكهاتەكانی گەلی كوردستان دوێنێ ئاماژە بەوە درا كە هەر هەمووی دەگرێتەوە، ناو هێنانەكانی تر كە باس لە جەریمەی ئەنفال دەكرێ، باس لەكیمیایی دەكرێ، باس لە ئیبادەی جەماعی بارزانییەكان دەكرێ، باس لە كوردە فەیلییەكان دەكرێ، ئەوە ناوهێنانێك نییە لەسەر ئەساسی

نەتەوایەتی و ئیتنی و عرقی و رەگەزی، ئەمە ناوهێنانێکە لەسەر ئەساسی ئەوەی کە بەم عینوانەوە کۆمەڵێك تاوان ئەنجام دراوە بوون بە عینوان بۆ کۆمەڵێك قەزییەی قانونی، بڕیاری پەرلەمان و بڕیاری مەحکەمەشیان لەسەر دەرچووە، بۆیە دەبێ شتەکە لێك جیا بکەینەوە، ناوهێنانی ئەوان زەروورەتێکی قانونی بێ هەمووومان تەئیدی دەکەین و زۆر ئاساییە، بەڵام وەکو باسمان کرد لەبەرامبەر ناوهێنانەکانی تردا داخیل نەکرێ، چونکە ئەوان وەکو ئاماژەمان پێدا عینوانێکە بۆ ئەنجامدانی تاوانێك و قەزیەکی قانونی کە بڕیاری مەحکەمە و پەرلەمانی لەسەر وەرگیراوە، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، دیارە هەمووتان تەئیدی ئەوە دەکەن ناوبێ، لەبەر ئەوە من داوا لەلیژنەی یاسایی دەکەم سیاغەی بکاتەوە، (واي جرائم أخرى بحق كافة مكونات الاقليم من الكورد، التوركمان، والمسحين)، تەبیعی هەمووی ناوی بێنێ، هیچ ئیشکالێك نییە، فەرموو کاك عونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سیاغەی ئەو فەقەرەیە بەم شکلەیە (شهيد الابادة الجماعية: كل من استشهد نتيجة جرائم الابادة الجماعية اثناء جرائم الانفال او استخدام الاسلحة الكيمياوية او الابادة الجماعية للبارزانيين او الكورد الفيليين او اية جريمة اخرى ارتكبت بحق مكونات شعب كوردستان من الكورد والتركمان والكلدان والسريان والاشوريين والارمن)، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا تەواوە، ئێستا بەو سیاغەی کە ئەم ماددەیە خوێندرایەوە.......، پێشتر باسمان کرد ئەوەی تێبینی هەیە قسەی خۆی بکردبایە، ئێستا بەس قسە لەسەر ئەمە بوو، ئێستا سیاغەکەی خوێندراوەتەوە تکایە ئاگاداری خودی سیاغەکە بن، فەرموو کاك سەرهەنگ.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبڕگەی (ج)دا پێشنیار هەبووە زیاد لە سێ، چوار ئەندامی پەرلەمان، زیاتریش پێشنیاری کردووە ئەوەی کە بە حاڵەتی تەقەمەنی و لوغم شەهید دەبن لێرە لە شەهیدی هاووڵاتی دا جێگایان بۆ بکرێتەوە، چەند کەس ئەو پێشنیارەی کردووە، تکایە بیخەرە دەنگەوە، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە زیادکردنی ناوەکان وەکو ناوهێنانی بڵێین کورد و تورکمان و عەرەب و پێکهاتەکانی تر، ئەگەر زیاد بکرێت تەبعەن باشترە، بەڵام نەك لەدەقی جینۆسایدەکە، لە پێناسە گشتییەکە، چونکە ئێمە شەهیدی پێشمەرگەشمان هەیە هی تورکمان و عەرەب، شەهیدی هاووڵاتیش هەیە کە لە پێناسە گشتییەکە ناوهات (کل مکونات) ئەوانە دەگرێتەوە، مانای وایە هی شەهیدی پێشمەرگە، هی سەنگەر دەگرێتەوە، جینۆساید دەگرێتەوە، هاووڵاتییەکەش دەگرێتەوە، ئەوەی لوغمەکەش ئەوانە هەمووی باسمان کرد، لای ئێمە دوو جۆرە، ئەوانە بە لوغم شەهید دەبن تۆمار دەکرێن، ئەوانەی هاووڵاتین بەشەهیدی هاووڵاتی تۆمار دەکرێن، ئەوانەی کارمەندن بەشەهیدی سەنگەر تۆمار دەکرێن، بەرێنمایی، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك سالار.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لەراستیدا لە ناوهێنانی قوربانیدا ئەوانەی کە خۆیان بەخشیوە، هەموو پێکهاتەکان دەکرێ شەهیدیان (عەرەب، تورکمان، ئاشورییەکان) یان، بەڵام لەچوارچێوەی جینۆسایددا پێم بڵێ یەك حاڵەتی نەتەوەی عەرەب هەبێ لە جینۆسایدی گەلی کوردستاندا، من بە حوکمی ئەوەی سەرۆکی لیژنەی مافی مرۆڤم ئەگینا تەفاسیلێکم لەسەر ئەم ئیجحافە دەوت، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم یاسایە تەبعەن نافیزە بۆ ئێستا و بۆ داهاتووش، هەر ئەم چەند رۆژە حاڵەتی ئالەم شێوەیە خەریکە روو دەدات، بۆیە بەڕاستی پێویستە ئێمە باسی هەرێمی کوردستان دەکەین ئەوەی ئێستا و ئەو ناوچانەی دەرەوەی هەرێمی کوردستانیش، بۆیە جێی خۆیەتی ئێمە باسی مکەوناتی هەرێمی کوردستان دەکەین هەموو ناوەکان بێنین، فەرموو کاك قادر.

بەڕێز قادر احمد اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ناوهێنانی ئەقەلیاتی نەتەوەکانم لەم یاسایەدا، بەڵام ئەو سیاغەیەی ئێستا خوێندرایەوە ئەقلیاتەکانی باسکردووە، بەڵام هەم لە ئیبادەی جەماعی دا، هەم چەکی کیمیایەکە لادرا، هەمیش ئەنفال لادرا، بەتەنها لەگەڵ نەتەوەی کورد و تورکمان و ناوەکان تەنها دوو قەزیەی لەناوهات، بارزانییەکان و فەیلییەکان، یان نابێ ناوی هیچ یەکێك لەمانە بێت، یان ناوی هەموویان بێ بەناوی نەتەوەکانەوە، چونکە ئەمەی نووسرابوو پێشتر دەقیق تر بوو لەمەی ئاخیری خوێندرایەوە، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

تێبینییەکە لەجێی خۆیەتی ئەم چوار حاڵەتە وەك خۆی دەمێنێ ئینجا دوایی جەرائیم ئوخرا دێت، فەرموو ئاخر سیاغەتان بخوێننەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاخیر سیاغە بەم شێوەیە:

تعدل الفقرتان (5 و 6) من المادة الاولى من القانون وكالآتي:

5- الشهيد: كل من ضحى بنفسه اثناء الكفاح المسلح (كپێشمرگە) او النضال السياسي دفاعاً عن حقوق مكونات شعب كوردستان ضد الانظمة الاستبدادية المتعاقبة في كوردستان والمناطق الكوردستانية خارج ادارة الاقليم ويصنف كالآتي:

أ- شهيد خندق النضال (سەنگەر): كل من استشهد اثناء الكفاح المسلح كپێشمرگە او النضال السياسي او من جرائهما ضد الانظمة الاستبدادية المتعاقبة دفاعاً عن ارض وشعب كوردستان.

ب- شهيد الابادة الجماعية: كل من استشهد نتيجة جرائم الابادة الجماعية اثناء جرائم الانفال او استخدام الاسلحة الكيمياوية او الابادة الجماعية للبارزانيين او الكورد الفيليين او اية جريمة اخرى ارتكبت بحق مكونات شعب كوردستان من الكورد والتركمان والكلدان والسريان والاشوريين والارمن وغيرهم.

ج- الشهيد المواطن: كل من استشهد نتيجة الاعمال الحربية او الارهابية او التهجير القسري او اثناء الهجرة المليونية لشعب كوردستان او التهجيرات الاخرى.

6- ذوي الشهيد والمؤنفل: الزوج او الزوجات او الابن والبنت والام والاب والاخوة والاخوات الاشقاء وغير الاشقاء وكل من اثبت بقرار قضائي ان الشهيد او المؤنفل كان يعيله او كان معيلاً للشهيد او المؤنفل.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەینە دەنگەوە، بەم سیاغەی کە ئێستا خوێندرایەوە کێ لەگەڵدایە؟ تکایە دەست بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، زۆرە، کێ لەگەڵدانییە؟ تکایە دەست بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، (10) ئەندام پەرلەمان لەگەڵدانییە، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة (الثانية): تعدل المادة الثالثة وتقرأ كالآتي:

المادة الثالثة:

لذوي المصلحة اثبات شمولهم باحكام هذا القانون بكافة طرق الاثبات القانونية.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەکوردییەکەی.

بەڕێز محمد احمد علی (شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم لە ئەصڵی پڕۆژەکە.

ماددەی سێیەم هەموار دەکرێتەوە بەم شێوەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

ماددەی سێیەم: خاوەن بەرژەوەندی بۆی هەیە بەگشت ڕێگاکانی سەلماندنی یاسایی بیسەلمێنێت کەوا حکومەکانی ئەم یاسایە دەیان گرێتەوە.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لیژنەی هاوبەش.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی هاوبەش داوامان کردووە ئەو ماددەیە ببێتە بڕگەیەك لەماددەی هەموارکراو، واتە تەفسیلاتی زیاتری دایتێ لە ئەصلی قانونەکەدا، ئەو زیادەیە ببێتە فەقەرەی دووەم لەماددەکەدا، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هیچ تێبینیەکمان نییە، کۆکین لەگەڵ ئەو دەقەدا.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئەندامانی پەرلەمان کێ قسەی هەیە لەسەر ئەم ماددەیە؟ تکایە ناوەکانتان بڵێن، زۆر سوپاس، ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە (کاك اسماعیل، هاوڕاز خان، د. ڕۆژان، تارا خان، د. احمد)، فەرموو کاك اسماعیل.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، خاوەن بەرژەوەندی، خاوەن بەرژەوەندی چی؟ یەعنی بەڕاستی بەرژەوەندی شەهید چی لەچی دایە؟ ئەوە کەی بەرژەوەندییە؟ بەرژەوەندییەکە بەڕاستی دەبێ بگۆڕدرێتن، حەق هەیە بڵێ خاوەنی کەسوکاری شەهید، هەموو حەقێکی هەیە نەك خاوەن بەرژەوەندی، بەرژەوەندی شتێکی خراپە و بۆ کاروکەسابەت بەکاردێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی لەراستیدا مەصلحە عەرەبییەکە کراوە بەکوردی بەمشێوەیەی لێهاتووە، هەر بەخۆی مەسڵەحە، فەرموو هاوڕاز خان.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا منیش هەمان ڕەئی كاك اسماعیلم هەیە، یەعنی خاوەن بەرژەوەندی بەڕاستی كەلیمەیەكە لەجێگای خۆی نییە، هەر خاوەن یان كەسوكاری شەهید بێت، بەڵام من بەو چەند ساڵەی كە لە پەرلەمانم بەراستی شتێكم بۆ دەركەوتووە و لەسەری موكوڕ بین باشە، ئەویش بابەتی یاسا دەبێت بابەتێكی زۆر شەفاف بێت، زۆر وازح بێت، زۆر ڕوون بێت، چونكە ئەو یاسایانە ئەگەر هەر تەخسیرێكی دی هەڵبگرێ یان هەر غموزیەتێكی تێدابێت بەڕاستی ئیشكال بۆ هاووڵاتی دروست دەكات، هەروەكو ئەوەی پێشینەی هاوسەرگیری كە تا ئێستاش ئیشكالی هەیە، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەصڵی یاسایەكەم كە باس دەكات دەڵێ ئەوانەی دەكەونە بەر حكومەكانی ماددەی یەكەم لەم یاسایە بەبەڵگەكانی فەرمی سەلماندنی دەچەسپێنی˚و لەكاتێكدا ئەم بەڵگانە نەبوون، ئەو لێرە دەڵێ (بكافة طرق الاثبات)، ئەوە بەڕاستی هەر بۆخۆی غموزیەتێكی تێدایە بەڕاستی، من پێم باشە تەفسیلی زیاتری پێبدرێ ئەو ماددەیە، بەمشێوەیە نەبێ، چونكە ئەو زۆر وازح نییە لەبۆ هاووڵاتی، ئیشكالی بۆ دروست دەكا لەرێگاكانی سەلماندن، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان تەسجیل نابێ، بۆیە داواتان لێ دەكەین هێمنی بپارێزن، باشترین وەفا بۆ خوێنی شەهیدان ئەوە كە گوێبگرن، جوانترین موناقەشە لەسەر ئەم یاسایە بكەن، ڕێگاتان پێ دەدەین كە بەتەواوی موناقەشەیەكی تەواوی لەسەر بكرێ، فەرموو د. ڕۆژان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەو پێشنیارەی هەمواركردنی ئەم ماددەیە، بەڕای من پێویست بە هەمواركردن ناكات، پێشنیار دەكەم كە ئەو پێشنیارە ئیلغا بكرێتەوە، لەبەر ئەوەی ئەصڵی ماددەكە كە هاتووە باس لەهەموو ڕێكارە قانونیەكان دەكات، بۆ سەلماندنی مافی ئەو كەسانەی كەوا مافێكیان هەیە، مەشمولن بە حكومەكانی ئەو یاسایە، باس لەهەموو ڕێكارەكی یاسایی دەكات، هیچ كێشەیەك نییە لە سەلماندن، هەموو ڕێكارەكی یاسایی و هەموو ئاسانكارییەك كرایە بەپێی هەر یاسایەك، بەپێی هەر بەڵگەیەك، هەر دۆكیۆمێنێك دەتوانن ئەوانەی مەشمولن حكومەكانی ئەو یاسایە دەیانگرێتەوە مافی خۆیان بسەلمێنن، بۆیە پێویست بەم هەمواركردنە ناكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو د. احمد:

بەڕێز د. احمد ابراهیم علی (وەرتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش هەمان رای د. ڕۆژان و بەڕێزانی ترم هەیە، كە ئەو ماددەیە پێویست بەهەمواركردن ناكات، ئەو دەقەی كە لەئەصڵی یاسایەكەدا هەیە، هەموو ڕێگایەكانی دەستنیشان كردووە، وابزانم زۆر شامل ترو جامع تریشە، لێرە زۆر كورتی كردۆتەوە، پێویست ناكات تەنها ئەوەی كە لەئەصڵی یاسایەكەدا هاتووە كە

تەسبیتی(المشمولین باحکام المادة الاولى من هذا القانون بالوثائق الرسمیة) لەحاڵەتی نەبوونی ئەو وەسایقی رەسمییە (یصار الى اثباتها بالطروق القانونیة الاخرى أمام اللجان المختصة)، بەڕای من لێرانە ئەوە بکرێتە (لجنة مختصة)، کە دوایی دەڵێ (تشکل لجنة خاصة، امام اللجنة المختصة او محاکم البداءة والجهات المختصة في المدیریات العامة في محافظات الاقلیم)، تەنها ئەوەی ئەصڵی یاسایەکە تۆزێك گۆڕانکاری تێدا بکرێت نەك ئەوەی کە ئێستا پێشکەش کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس تەوزیحێکی قانونی، کاك د. احمد ئیشارەتی دا کە مەحاکمی بیدائە، مەحاکمی بیدائە بە هەڵەیەکی چاپی هاتووە لە قانونەکەدا، مەحاکمی ئەحوال شەخسییەیە، سەرۆکایەتی پەرلەمان تەعمیمێکی بڵاوکردەوە لەو بارەیە بۆئاگاداری، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك محمد.

بەڕێز محمد احمد (شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری قسەکەی د. رۆژان دەکەم، بەڕاستی ئەو ماددەیە بۆ هەموارکردن بەزیاد هاتووە، چونکە لە دوای ماددەکانی دیکە کۆمەڵێك رێ و شوێنی قانونی دیکەی هێناوەتەوە بۆ ئەوەی کە وارسی شەهید کە مەصڵەحەتی هەبێ و تەعن لە قەرارەکانی لیژنەکانی وەزارەت بدا بۆیە لێرە هاتنی ئەم ماددەیە بەزیادی دەزانم و پشتگیری قسەکەی دەکەم، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك صباح .

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتگیری لە پێشنیاری د. رۆژان دەکەم، بە حەقیقەت ئەو ماددەیە پێویستی بە سیاغەکردن نییە و سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو تارا خان.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعدی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەراستی من لەسەر ئەصڵی یاسایەكە دەچمەوە، وێڕای دەستخۆشیم لە لیژنەی هاوبەش و ماندووبوونیان، زۆر گرینگە ماددەی دووەمەكە لە دوایشدا سێیەم كە پشتگیریان دەكەم كە لەوەی هەركەسێ حكومی ئەو یاسایە دەیگرێتەوە ئەوانە بگرێتەوە، بەڵام لەهی دووەم كە مەبەستمان ئێمە لە دەرهێنانی ئەم یاسایە هەمواركردنەوەی جاری سێیەم چییە؟ ئێمە دەزانین ئەوەی كە لێرەدا باسكراوە بەڕاستی من نازانم موقابیل بە شەهیدی دانانێم یان كەسوكاری شەهید، لەبەر ئەوەی ئەو شەهیدە تۆ قەرەبووی ناكەیتەوە، هەرچی بكەی بەرامبەر شەهید، نازانم چۆن هەدەفەكە لە قانونەكە بەس دابین كردنی ماف و ئیمتیازاتی مافی كەسوكاری شەهید بەشێوەیەك هاتووە وەك ئەنەهو ئێمە هەموو شتمان بۆ كردوون، من لێرە ئەو پێشنیارە دەكەم، بەكورتی بەم شێوەیە بێ، (مەبەست لە دەرچواندنی ئەم یاسایە بۆ رێز لێنان و بەرز نرخاندنی پێگەی شەهید بەدەستەبەر كردنی هەندێك لەماف و ئیمتیازاتەكانی بۆ كەسوكاری شەهیدان و ئەنفالكراوان)، ئەگەر ئێمە هەندەكەی لەگەڵ دانەنێین چونكە بەڕاستی خۆمان وابزانین هەموو شتێكمان بۆ كردوون، ئەوە بەرامبەر بەشەهید تەسەوڕ دەكەم چاككردنەوەیەك هەبێ لەو ماددەی دووەم ئینجا بێنە سەر ماددەی سێیەم كە پشتگیری خۆمی بۆ دەكەم كە بمێنێتەوە بەپێی بەڵگەی فەرمی چی دەیگرێتەوە كەسوكاری شەهید ئەوانە بگرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا لەو ئەندامە بەڕێزانەی قسەیان كردچوار ئەندامی بەڕێز داوایان كرد كە ئەم هەمواركردنە نەكرێ و واتە ئیلغا بكرێ، بۆیە پێش ئەوەی كە بیدەینە دەنگدان.....، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری كاروباری شەهیدان و ئەنفالكراوان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خۆی راستییەكەی لەواقعدا ئێمە هیچ كێشەیەكمان لەگەڵ دەقە ئەصڵییەكەدا نەبووە، ئەمەی كە هەیە، هی كۆنەكە، كێشەمان نەبووە، یەعنی ئەگەر كۆنەكە بمینێتەوە وەكو خۆی ئێمە كێشەمان نییە، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو ئاهەنگ خان.

بەڕێز ئاهەنگ عارف رؤوف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، من پرسیارێكم هەیە لەوەی، ئایا ئەو قانونە و ئەو ئیمتیازاتانە مینحەیە دەدرێتە بەڕێز شەهیدەكان؟ یانیش ئیلتیزاماتێكە كە دەدرێ وەكو تەملیك، ئەگەر وەكو تەملیك بێ دەبێ ئیلتیزاماتی تەملیك بەخۆتان باش دەزانن، لەو فەرەزنا شەهیدێك قەرزدارە، شەهیدێك شەریكی یەكێكە، مەصڵەحەی دەگرێتەوە، چونكە ئەتوو دەڵێی ئەوەی قەرزدار بێ بۆ ئەوەی ئیلتیزاماتی لەسەر نەمێنێ، بۆ ئەوەی ئیسراحەت بە عائیلەكەی شەهیدیش بكەی سبەی و دووسبەی، یەعنی ئەمن دەمەوێ ئیستیفسار

لەوەی بکەم، شەهید هەبووە خاوەن مەسڵەحەت بووە لەگەڵ یەکێکی لەپێش دوکانی خۆی حکومەت هاتییە دوکانەکەی روخاندییە و خاوەنەکەشی کوشتییە و ئەوەی تریش شەریکی بووە، ئایا مەسڵەحە ئەوەی ناگرێتەوە ئەتوو ئیلتیزامەکەی لەسەر شەریکەکەی لابدەی کە ئەوە عائیلە نییە، ئەگەر ئیلتیزامی لەسەر لانەدەی مەسەلەن ئەتوو یەکێکی تریشت بە قانون لەو حاڵەتەی مەغدوور کردیە، ئەوجا ئەوە ئیستیفساری دەوێ، ئەگەر مینەح هەبێ یان نەبێ، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی ئەوەی گفتوگۆی مووچە و مینحە ئێمە دامان نابوو بۆ دوایی، هەندێ بڕگەی تر هەیە، بەڵام هەر لەئێستاوە مەسەلەی مووچە بەمووچە هاتووە تا ئێستاکە، بەڕای ئێمە ئەوە مینحەیە، چونکە مووچەی بەرامبەر بەکارێك دەدرێت، یەعنی یەکێك لەم هەموارکردنانەی پێمان وایە پێویستە مووچە بکرێ بە مینحە، ئیتر ناوەکەی بەخشش بێ یان هاوکاری دارایی بێ، لەدەرەوە پێی دەوترێ هاوکاری دارایی، لەبەرچی، یەك، لەبەر ئەوەی مووچەی بەرامبەر بەکار دێ، فەرمانێك یەکێك جێ بەجێی بکات، دوو: ئەوەی ئێستاکە بۆتە رێگر لەکارکردنی کوڕ و کچی شەهید بەڕاستی تشتێکی خراپە، مووچەکە وەردەگرێ رێگری کراوە لەبەر ئەوەی مووچەیەکی دیکە ناتوانێ وەر بگرێت، دەبێ لەماڵەوە دابنیشێ، بەڵام ئەگەر مینحەبێ ئان بەشێك لەمینحەکە وەربگرێ هاندەر دەبێ بۆ ئەوەی ئەو کوڕ و کچی شەهیدە بچێ کاربکات یان لەدەرەوەش هەر بەم شێوەیە، ئەمە مافێکە بۆ قەرەبووکردنەوەیە، بەرامبەر بەکارێك نییە، تا ئێستا بەمووچە هاتووە، بەڵام پێمان باشە بکرێ بەمینحە، دواتر گفتوگۆی زیاتری لەسەر دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە / جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان رەجائەن هەر قسەیەك دەکرێ لە شوێنی خۆیدا بکرێ، ئەم بابەتە بابەتی ماددەکانی دوای ئێستایە، بۆیە ئێستا ئێمە قسە لەسەر هەموارکردنەوە دەکەین کە لەماددەی دوودا هاتووە، بۆ ماددەی ئەصڵی یاسایەکە، چوار ئەندامی بەڕێز داوا دەکەن ئەو هەموارکردنە نەکرێ، واتە ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێتەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە؟ئەم ماددەیە ئیلغا بکرێتەوە؟ تکایە دەست بەرزبکاتەوە، زۆر سوپاس، بۆ ئەوەی روونتر بێ، ئەو پێشنیارەی کە هەموارکردنەکە واتە ئەمەی کە لە ماددەکەی هەموارکردن هاتووە، بگەڕێینەوە بۆ ئەصڵەکە، واتە ئەصڵەکە وەکو خۆی دەمێنێ، زۆرە، کێ لەگەڵ نییە؟ تکایە دەست بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ ماددەی دوو کە لە پڕۆژەی هەموارکردنەکەدا هاتووە ئیلغا کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة:

اولا: تعدل الفقرة اولا من المادة الرابعة وتقرأ كالآتي:

اولاً: تشكل لجنة خاصة بموجب احكام هذا القانون برئاسة احد الموظفين المختصين يختاره الوزير وعضوية عدد من موظفي الوزارة لايقل عددهم عن اربعة اعضاء على ان يكون احدهم قانونياً للنظر في الاعتراضات المقدمة من قبل ذوي الشهداء والمؤنفلين على القرارات الصادرة من المديريات العامة في المحافظات وتصدر قرارات اللجنة بالاغلبية ويصادق عليه الوزير.

ثانياً: تعدل الفقرة الفرعية (2) من الفقرة ثانيا من المادة الرابعة وتقرأ كالآتي:

2- يحق لكل شخص ذي مصلحة التظلم ولمرة واحدة لدى اللجنة الخاصة من القرار الذي اصدرته خلال (30) يوماً من تاريخ التبلغ و اعتباره مبلغاً.

ثالثا: تضاف فقرة فرعية جديدة الى الفقرة (2)من المادة الرابعة وبتسلسل (4) ويعاد تسلسل الفقرات الفرعية اللاحقة تباعا وتقرأ كالآتي:

4-على اللجنة الخاصة الرد على التظلومات الواردة اليها خلال مدة لا تتجاوز (30) يوماً من تاريخ وصول هذه التظلمات.

رابعا: تعدل الفقرة الفرعية (4) والتي تصبح بتسلسل (5) من الفقرة ثانيا من المادة الرابعة وتقرأ كالآتي:

5- يحق لاي شخص ذي مصلحة اللجوء الى المحاكم المختصة لاثبات شموله بأحكام هذا القانون بعد اصدار اللجنة قرارها برفض التظلم ويعفى مقدم الطلب من الرسوم العدلية.

خامسا: تعدل الفقرة (5) من الفقرة ثانيا من المادة الرابعة من اصل القانون والتي ستصبح بتسلسل (6) وتقرأ كالآتي:

5- يكون قرار المحاكم المختصة التي اصدرت القرار وفقا للفقرة الفرعية (5) من هذه المادة قابلاً للطعن امام محكمة التمييز خلال مدة (30) يوماً اعتباراً من تاريخ التبلغ بالقرار او اعتباره مبلغاً.

بەڕێز حسن محمد سورە / جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەکوردییەکەی.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم یەکەم:

یەکەم: بڕگەی یەکەمی ماددەی چوارەم هەموار دەکرێت بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

یەکەم: لیژنەیەکی تایبەت بەپێی حکومەکانی ئەم یاسایە بەسەرۆکایەتی یەکێك لە فەرمانبەرە تایبەتمەندەکان کە وەزیر دیاری دەکات وئەندامیەتی ژمارەیەك لە فەرمانبەرانی وەزارەت کە ژمارەیان لە چوار ئەندام کەمتر نەبێت بەمەرجێك یەکێکیان یاسایی بێت پێکدەهێندرێت بۆ تێڕوانینی ئەو ناڕەزایی بوونەی کە لەلایەن خانەوادەی شەهیدان و ئەنفالکراواندا لەسەر ئەو بڕیارانەی لە بەڕێوەبەرایەتیە گشتیەکانی پارێزگاکان دەردەکرێن، بڕیارەکانی لیژنە بەزۆرینە دەبێت و لەلایەن وەزیر پەسەند دەکرێت.

دووەم: بڕگەی دوو لە بڕگەی دووەمی ماددەی چوارەم هەموار دەکرێت بەم شێوەیە:

2- هەر کەسێکی خاوەن بەرژەوەندی مافی هەیە بۆ یەکجار تەزەلۆم بکات تانە بگرێت لەلایەن لیژنەی تایبەت لەو بڕیارەی کە پەسەندی کردووە لە ماوەی (30) ڕۆژ لەرێککەوتی پێڕاگەیاندنی یان هەژمارکردنی بەوەی پێی ڕاگەیەندراوە.

سێیەم: بڕگەیەکی نوێ بۆ بڕگەی دووەمی ماددەی چوارەم بەریزبەندی (4) زیادەکرێت و زنجیرەی بڕگەکانی تر دەگۆڕێت و بەم شێوەیە:

4- پێویستە لەسەر لیژنەی تایبەت وەڵامی تانە گرتنەکان بداتەوە لەماوەیەك کە لە (30) ڕۆژ لەرێککەوتی گەیشتنی ئەو تانە گرتنە تێپەڕ نەکات.

چوارەم: بڕگەی چوار کە ریزبەندییەکەی دەبێتە بڕگەی پێنج لەبۆ بڕگەی دووەمی ماددەی چوارەم هەموار دەکرێت بەمشێوەیە:

5- هەرکەسێکی خاوەن بەرژەوەندی ماف هەیە پەنا بباتە بەر دادگای تایبەتمەند بۆ ئەوەی بیسەلمێنێت حکومەکانی ئەم یاسایە دەیگرێتەوە پاش دەرکردنی بڕیاری لیژنە بە ڕەتکردنەوەی تانە گرتنەکە و پێشکەشکاری داواکاری لە رسوماتی دادوەری دەبەخشرێت.

پێنجەم: بڕگەی پێنجەم لەبڕگەی دووەمی ماددەی چوارەم لە دەقی یاسایەکەدا ریزبەندییەکەی دەبێتە شەش و بەمشێوەیە هەموار دەکرێت:

بڕیاری دادگا تایبەتمەندەکان کە بەپێی بڕگەی (5)ی ئەم ماددەیە بڕیاریان دەرکردووە قابیلی تانە گرتنن لەبەردەم دادگای تەمیز لەماوەی (3) ڕۆژ لە ڕێککەوتی ڕاگەیاندنی بڕیارەکە یان هەژمارکردنی بە پێڕاگەیاندراو، یەعنی لەو بڕیارەی کە پێی راگەیاندراوە، کوردییەکە تۆزێك هەوڵمدا لەگەڵ عەرەبییەکە رێکی بخەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە / جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لیژنەی هاوبەش.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی هاوبەش رای لەسەر ماددەکە بەم شێوەیە کە بە زمانی عەرەبی دەیخوێنمەوە.

تقترح اللجنتان الصياغة الآتية:

المادة الثالثة:

اولاً: تعدل مقدمة الفقرة (اولا) و البند (2) من المادة الرابعة من القانون و تقرأ كالآتي:

اولاً: تشكل لجنة خاصة بموجب احكام هذا القانون برئاسة احد الموظفين المختصين يختاره الوزير و عضوية عدد من موظفي الوزارة لا يقل عددهم عن اربعة اعضاء على ان يكون احدهم قانونياً للنظر في الاعتراضات

المقدمة من قبل ذوي الشهداء و المؤنفلين على القرارات الصادرة عن المديريات العامة في المحافظات و تصدر قرارات اللجنة بالاغلبية و يصادق عليه الوزير.

2- يحق لكل شخص ذي مصلحة التظلم لدى اللجنة الخاصة من القرار الذي اصدرته خلال مدة (30) ثلاثين يوماً من تاريخ التبلغ او اعتباره مبلغاً).

ثانياً : تضاف بند بتسلسل (4) الى الفقرة (ثانياً) من المادة و يعاد تسلسل البنود تبعاً لذلك و تقرأ كالآتي:
(4- على اللجنة الخاصة الرد على التظلمات المقدمة اليها خلال مدة لا تتجاوز (30) ثلاثون يوماً من تاريخ تقديمها).
ثالثا : تعدل البند (4) و التي تصبح بتسلسل (5) و البند (5) و التي تصبح بتسلسل (6) من الفقرة (ثانياً) من المادة (الرابعة) وتقرأ كالآتي:
(5- يحق لأي شخص ذي مصلحة اللجوء الى المحاكم المختصة لاثبات شموله باحكام هذا القانون بعد اصدار اللجنة قرارها برفض التظلم ويعفى مقدم الطلب من الرسوم العدلية.
6- يكون قرار المحاكم المختصة التي اصدرت القرار وفقاً للبند (5) من هذه المادة قابلاً للطعن امام محكمة التمييز خلال مدة (30) ثلاثين يوماً من تاريخ التبليغ بالقرار او اعتباره مبلغاً)، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، تەوزیح بە نیسبەت عیبارەی (ذي مصلحة) موستەڵەحاتێکی قانونییە، واتە هەر کەسێك بەرژەوەندییەکی هەبێ لە هەر بابەتێك لە بابەتەکان پەیوەست بەو یاسایە دەتوانێت تانە لەقەرارەکان بدات لەو شوێنەی کە دەرچووە بەپێی ڕێکارەکانی یاسایی بەدواداچوونی بۆ بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە هەموارکردنی ئەم ماددەیە، هەڵبەتە هۆیەکەی ئەوە بووە ئەو لیژنەیە دروست بێ لەوانەیە پرسیار بێتە پێشەوە، لەوەو پێش دەقەکە دەڵێ بەڕێوەبەری گشتی دیوان بکرێت بە سەرۆکی ئەو لیژنەیە، ئەمەش لیژنەی سکاڵایە، سکاڵا یەکێکە لەکارە گەورەکانی ئێمە، زۆرە، بەڕێوەبەری گشتی دیوان خۆی ئەرکی زۆرە، بەعەمەلی دەرکەوتووە ئەو ناتوانێ ئەو کارە وەکو پێویست رابپەڕێنێ، لەبەر ئەوە گۆڕانکاری بووە بە مرونەتێك بۆ ئەوەی خەڵکی تر دابنێین، کە ئێستاش دامانناوە، یەعنی ناچاربووین دایبنێین، باسی پرۆسەکەشتان بۆ دەکەم لای ئێمە سکاڵا بەزۆری لەسەر ئەوەیە ئەگەر شەهید نییە بکرێ بەشەهید، کە دەڵێ نایگرێتەوە، سکاڵا دەکا دەڵێت ببێت بەشەهید، ئەمە بڕیارێکی زۆر گەورەیە تۆ بڕیار دەدەی، دەڵێ هاووڵاتی بکرێ بە سەنگەر، سەنگەرە پلەی زیاد بکرێ، یان هاووڵاتییە بکرێ بە جینۆساید، هەڵبەتە

هەندێکی ڕەوایە، هەندێکیش هاندەرە داراییەکە هەیە لە پشتییەوە، بەڵام ئەرکێکی زۆر گەورەیە، پرۆسەکە لای ئێمە بەشێوەیەکە بۆ ئەوەی بەباشی بڕواتە ڕێوە لەناوچەکان بڵێین لەبەڕێوەبەرایەتی لیژنەیەك هەیە مەیدانی دەچێت ئەو سکاڵایە تەماشا دەکا، دێتەوە بەڕێوەبەرایەتی پارێزگاکان، ئینجا دێتەوە ئەو لیژنەیەی ناو وەزارەت بۆ ئەوەی بە فلتەری باش دا بڕوات، چونکە بەڕاستی بەخۆتان دەزانن ئەرکێکی گەورەیە، جاری وا گلەیی هەیە دەڵێن زۆر خەڵك کراوە بەشەهید یان پلەی بەرزکراوەتەوە، بۆیە ئەوە کۆنترۆڵ بکرێ و داد پەروەری تێدابێ، ئێمە تێبینییەکمان هەیە لەسەر ئەو هەموارکردنەوەی کە کراوە، بڕگەی چوارەم دەڵێ لەسەر لیژنەی تایبەتمەندە وەڵامی داوا پێشکەشکارە زوڵم لێکراوەکان بداتەوە بە جۆرێك لەماوەی (30) ڕۆژ دا لا نەدات لە ڕۆژی پێشکەشکردنیەوە، بەهیچ شێوەیەك توانای ئەوە نییە لەماوەی (30) ڕۆژدا وەڵامی ئەو سکالایە بدرێتەوە، چونکە بڕیارێکی ئاسان نییە، کە سکالاْ دێتەوە لای ئێمە دەینێرین بۆ لیژنەی مەیدانی ناوچەکە، خۆتان دەزانن چەندی پێدەچێت تاوەکو لیژنەکە کۆدەبێتەوە و دەچێتە بابڵێین لادێیەك، کە دەچێ لەخەڵك دەپرسێ، بەڵگە کۆدەکاتەوە، دیسان ئەو دەنێرێ بۆ لیژنەی پارێزگایەکە، ئەوانیش پێداچوونەوەیەکی پێدا دەکەن، دێتەوە بۆ لای لیژنەکەی ئێمەش، یەعنی بە عەمەلی دەرکەوتووە بەهیچ شێوەیەك بە (30)ڕۆژ، هەر جاری وایە، مانگی وا هەیە لە کوردستاندا ڕۆژی زۆری هەر مۆڵەتە بەڕاستی، یەعنی ئیلتیزامێکە بۆمان ناکرێ، ئێمە دامانابوو پێشنیاری ئەمان (90) ڕۆژ بوو، ئەوە واقعی ترە، عەمەلی ترە، بکرێ، تێبینییەکی ترم هەیە لەسەر داواکارییە پێشکەشکراوە زوڵم لێکراوەکان، تۆ ناتوانی بڵێی ئەو کەسە زوڵم لێکراوە، لەو کاتەدا، یەعنی ئەوە لە عەرەبییەکە تەرجەمە کراوە بەس لەو کاتەیە هەتا سکالآیە کە ساغ نەبێتەوە ناتوانی بڵێی زوڵم لێکراوە، ئێمە پێشنیار دەکەین لە جیاتی زوڵم لێکراوان بکرێ بە سکالاْ کار، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

وەڵا یەك پرسیار هەبوو (ب) دەڵێ مەهامی ئیعترازەکە دەدرێتە لیژنەیەك کە مۆزەفێکی موختەس سەرۆکیەتی، ئیعتراز دەکات لەسەر ئەو قەرارەتانەی کەوا مودیریەی عامەی موحافەزە دەری دەکا، ئایا مۆزەفێکی موختەس ئیعتراز لەسەر قەراراتی مودیریەی عام بکات تەناقوزێکی تێدانییە؟ نازانم ئەگەر جەنابی وەزیر تەوزیحێکمان بداتێ، فەرمووو.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پێمان وایە تێیدانییە، چونکە دەڵێ پسپۆڕ، پسپۆڕ لای ئێمە بەزۆری لەپلەی ڕاوێژکارەکان دامانناون، بەڕێوەبەرە گشتیەکانمان داناون، لەو پلە تایبەتانە دامانناون، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، منیش ڕەئیم وابوو کە پێویست بوو دەرەجەکەی تەحدید بکرێ، بۆ ئەوەی بەلای کەم دەرەجەکەی موقابیلی مودیر عام بێت، ئێستا ئەندامانی پەرلەمان کێ قسەی هەیە لەسەر ئەمە؟ تکایە

ناوەکانتان بڵێن، زۆر سوپاس، ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە (د. بشیر، سیوەیل خان، ئاهەنگ خان، کاک شوان، کاک گۆران، کاک عبدالسلام، رازاو خان، هاژە خان، کاک جلال، کاک قادر احمد، د. عمر، کاک سالار، کاک حەمە سعید، سەرگوڵ خان، د. احمد، کاک محمد شارە زووری، د. رۆژان، کاک شێرزاد)، فەرموو کاک د. بشیر.

بەڕێز بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو ماددەیەدا لەپێکهێنانی ئەم لیژنەیە وەکو جەنابیشتان باستان کرد لەوانەیە ئیشکالیەتێك رووبدات، کە ئەو لیژنەیە یەکەم جار لە پارێزگاکان لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی گشتی پارێزگاکانەوە تەماشا دەکرێ، کە دێتە وەزارەت ئەو لیژنەیەی کەوا تەماشای دەکات دەبێ لێرە دیاربێت کە لە بەڕێوەبەری گشتی کەمتر بێت، بۆیە بۆ ئەوەی تووشی ئیشکالێکی ئاسایی نەبین من پێم باشە هەر لە نەسی دەقەکەدا کە دەڵێی لیژنەیەکی تایبەت بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە بەسەرۆکایەتی یەك لەفەرمانبەرە تایبەتمەندەکان کە وەزیر هەڵی دەبژێرێت پلەکەی لە بەڕێوەبەری گشتی کەمتر نەبێت، ئەوە تەسبیت بکرێت، بۆ ئەوەی ئەگەر بەڕێوەبەری گشتی بێ یان راوێژکار بێت، کە نەتواندرێ ئەم خەلەلە پەیدابێت، خاڵێکی دیکەش ئەوەیە وشەی تەزەڵوم بەڕاستی کە لەزمانی عەرەبی لەوانەیە مانایەکەی خۆی بدات، هەشبێ لە قانون دا، بەڵام ئەتۆ بێی نەفسی وشەکە بکەیە کوردی بە تەزەڵوم وەکو مەسەلەی سەنگەرەکەمان لێبی، نا تەزەلوم بە کوردی وشەیەکی رەکیکە بیکەینە سکاڵاکار وەکو جەنابی وەزیریش ئاماژەی پێدا، یان گازاندەکار، بەڵام لەوانەیە سکاڵاکارەکە باشتر بێ، مەسەلەی (30) رۆژەکە جەنابی وەزیر ئاماژەی پێدا کەوا ناتوانن یان لەزۆر حاڵەتەکان (30) رۆژ بۆ ئەوان کەمە، بەتایبەتی کە رۆژانی عوتڵەو ئەوانەمان زۆرە، (90) رۆژیش بەلای ئێمەوە زۆرە، (90) رۆژ یەعنی خەڵکەکە راوەستێ بۆ وەڵامی مەسەلەیەك بەڕای من بکرێتە لە (60) رۆژ تێپەڕ نەکات، ئەو ماوەیە لە (60) رۆژ تێپەڕ نەکات، پێویستە وەڵامیان بدرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سیوەیل خان.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من هەمووی د. بشیر کردی، پشتیوانی لێ دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

دەستت خۆش، فەرموو ئاهەنگ خان.

بەڕێز ئاهەنگ عارف رؤوف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، من لەگەڵ هەردوو پێشنیارەکەی جەنابی وەزیرم، زۆر مەنتیقییە، بە (30) ڕۆژ موستەحیلە بتوانی قەرارەکی لەسەر هیچ کێسەکی بدەی، من خۆم کێسەکم هەیە لەو بابەتەی حەوت ساڵە لە مەحکەمەیە، برادەرانیش لێرە ئاگادارن هەندەکیان پێشتر، فعلەن وایە بە (30) ڕۆژ زۆر، زۆر کەمە، پێشنیارەکەی زۆر بەجێیە، پێشنیاری دووەمیشی زۆر، زۆر مەنتیقییە، سکاڵا دائیمەن کە ئەتوو دەڵێی شەکوا، شەرت نییە ئەمن ڕاست بم لەو شەکوایە، لەوانەیە ڕاست بم، لەوانەیە غەڵەت بم، بەس دەڵێی تەزەڵووم موسبەقەن ئەتوو حکوم لەسەر شتەکی دەدەی زوڵمم لێ کرایە، ئەوەش جائیز نییە، بۆیە لەگەڵ هەردوو پێشنیارەکەی جەنابی وەزیرم، زۆر مەنتیقییە و زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاک شوان.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سێ تێبینیم هەبوو، دوانیان بەڕێزان تەئکیدیان لێ کردەوە لەسەر ئەوەی سکاڵاکار و موودەتەکە کە (60) ڕۆژ زیاتر نەبێت، ئەمەنیش پشتگیری ئەوە دەکەم، ئەوەی سێیەمم لە زمانەوانییە، لە دووەم و سێیەمدا بەند بە موئەنەس هاتووە، خۆی موزەکەرە، دووەم لە باتی (تضاف)، (یضاف بند) بێ تەسەسول، لە سێیەمیشدا لەباتی (تعدل) (یعدل بند)، دوایش دەڵێ (التي تصبح) دەبێ بڵێ (التي یصبح) واتە ئاخیری چاکبرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاک گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەقانونەکە دوو مودە داندراوە، مودەیەك بۆ ئەو کەسە داندراوە کەوا زوڵمی لێ دەکرێ، کە لە دوای تەبلیغ کردنەوە لەماوەی (30) ڕۆژدا دەبێ شکایەت بکا، پێم وایە مودەکە مەعقولترە، بەڵام ئەگەر ئەو حاڵەتە لەبەر چاو بگیرێ ئەوەی کە لە کوردستاندا دەگوترێ عوتلات زۆرە و حاڵەتەکان بابڵێین ڕۆتیناتی ئیداری و ئەم حاڵەتانە زۆرە، ئەگەر ئەو بکرێتە (45) ڕۆژ، ئەم حاڵەتی کە دەڵێن (30) بۆ وەزارەت کەمە، بەفعلی منیش لەگەڵدام، بەڵام ئەگەر (30) نەبێ بەدیلی وەزارەت پێمان بڵێ چەندە؟ (60)؟، (90)؟ شەش مانگە؟ لەبەر ئەوە نابێ مودەتەکە ئەوەندە زۆر بێ، چونکە ئێمەش بینیومانە سکاڵای خەڵك زۆر هاتووە کە لە وەزارەت ئیتر بە هەر هۆکارێك بێ وەڵام نەدراوەتەوە، لەبەر ئەوە دەبێ مودەتەکە ئەگەر (30) ڕۆژ نییە، بۆ نموونە ئەگەر (60) ڕۆژ مەعقوڵە، کە پێم وایە (60) ڕۆژ مەعقوڵە ئەوە هەڵبژێردرێ بۆ وەڵامدانەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عبدالسلام.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی فعلەن ئەو (30) ڕۆژە ڕەنگە کافی نەبێت، بەڵام لەهەمان کاتدا ئێمە حاڵەت هەیە دوو ساڵ و سێ ساڵ چاوەڕوان دەبین، بۆیە من دەنگم دەخەمە پاڵ دەنگی ئەوانەی کە داوا دەکەن فەترەیەکی مەعقوڵ دابندرێ، دووەمیان چەند تێبینییەکی لوغەوییە لەسەر عەرەبییەکە، ئەوە نووسیومە لەسەر کاغەز لەنیهایەتی لاپەڕە دوو (عليه) دەبێتە (عليها) (تصدر قرارات اللجنة بالاغلبية و يصادق عليها الوزير)، لەبیدایەتی سەفحەی سێ راستە (ذي مصلحة) قانونییە، بەڵام تەسەوڕ دەکەم یەعنی تاوەکو ئەو ئیشکالە نەمێنێت بڵێین (حق للمشمولين بأحكام هذا القانون)، لە هەر جێگایەك (ذي مصلحة) هاتبێت (المشمولين بأحكام هذا القانون)، لەسێیەم وەکو کاك شوان گوتی (بند) موزەکەرە، (يضاف)، بەس من ئەم سیاغەم هەیە (يضاف بند بتسلسل (4) الى الفقرة (ثانيا) و يقرأ كالآتي)، چونکە (يضاف) (اربعة) داعی نییە بڵێی (تسلسل اربعة)، لەسێیەم دوو گۆڕاون، من پێشنیارم هەیە جارێکی تر لە جیاتی (تعدل) ببێتە (يعدل) تەبعەن، یەعنی بڵێین (ثالثا : يعدل البند (4) من الفقرة (2) من المادة (4) و التي تصبح بتسلسل (5) ويقرأ كالآتي: يحق للمشمولين الى اخره.........، پاشان بڵێین رابعا: يعدل بند (5) من الفقرة (2) من المادة (4) التي يصبح بتسلسل (6) ويقرأ كالآتي، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون رازاو خان.

بەڕێز رازاو محمود فرج:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من لەگەڵ ئەو هەموار کردنە دام ئەگەر ببێتە هۆکار بەوەی کە ئەو ژمارە زۆرەی دۆسییەی کە لە وەزارەتی شەهیدان هەیە و تا ئێستا وابزانم باس لە مەشغولیەتی بەڕێوەبەری گشتی کرا، ئەگەر بە مەشغولیەتیش بێ چەندین دۆسییە هەیە و یەکلاش کراوەتەوە، ئەگەر هۆکارەکەی ئەو پەسەندکردنەی لەلایەن وەزارەتەوە وابزانم هۆکارێکە بەوەی تاوەکو ئێستا ئەو دۆسیانە یەکلا نەکراونەتەوە، بۆیە من ئەم (يصادق عليه الوزير) هیوادارم کە لەگەڵ ئەم هەموارکردنەدا ئەمە نەبێتە هۆکارێك بۆ دواکەوتنی زیاتری ئەو دۆسیانەی کە چەندین ساڵە لە وەزارەتە و یەکلاش کراونەتەوە، دیارە من دەستخۆشی لە راپۆرتی لیژنەی موشتەرەك دەکەم کە ئەو دەستەواژەیەی لابردووە کە دەڵێ بۆ یەکجار بۆی هەیە تانە لێبدات، من پێموایە ئەمە کراوە بێت، قسەکە لەسەر ئەوەیە کە ئەگەر بێت و ئەو ماوەیە لەبەردەم ئەم لیژنەیە کەم بێت، ئەی ئایا لەبەردەم کەسوکاری شەهیداندا ئەو ماوەیە کەم نییە؟ بەتایبەتی کە دەڵێ وا دادەندرێت کە

ئاگادارە، بۆ کەسوکاری شەهید و ئەنفالکراو و هەموو ئەوانەی تریش وابزانم ئەو بابەتەی کە کاک گۆران باسی کرد مەسەلەی پشوو بۆ هەمووانە و ڕێگرە ئەگەر ئێمە ئەو مودەیەی ئەوانیش زیاد بکەین کە کاتەکە کراوەتر بێ و زیاتر بێ لەبەردەمی ئەواندا بەوەی کە ئێعتراز بگرن، دیارە لێرە لە ڕاپۆرتی لیژنەدا (30) ڕۆژی داناوە، بەڕێز وەزیریش داوای ئەوەی کرد کە ئەو ماوەیە کەمە بەو پاساوانەی کە بەڕێزی هێنایەوە، بۆیە منیش پشتگیری لەکاك گۆران دەکەم، ئەو ماوەیە لە (60) ڕۆژ زیاتر نەبێ، چونکە حەقی خۆیانە، من پێموایە کۆمەڵێك کەسوکاری شەهید هەیە بۆ سێ ساڵ، چوار ساڵە دۆسییەیان لە وەزارەتی شەهیدانە و تا ئێستاش وەڵامیان نەدراوەتەوە، بۆیە من ئەوە بە زەروور دەزانم کە تەسبیت ببێ ئەو فەقەرە ئیزافییە بەوەی چۆن بۆیان هەیە لە مودەیەکدا ئەوانیش وەزارەتیش مولزەم بێ بەوەی کە لە مودەیەکدا وەڵامی تانەی ئەو کەسوکارە بداتەوە، مەوزوعی مەحاکمی موختەسیش پێموایە شوێنی خۆیەتی، چونکە ئێستا مەحکەمەی ئیداریشمان هەیە دەتواندرێ لەو ڕووەوە تانە لە هەموو ئەوانە بدرێت و سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو هاژە خان.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لە تەشکیلکردنی لیژنەکەدا بەڕاستی من تێبینیم لەسەر ئەوە هەیە (احد الموظفین المختصین) هەرچەند بەڕێز وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان تەوزیحێکی دا لەسەر ئەوە، بەڵام من پێم باشە کە بەڕێوەبەرایەتی لیژنەکە کەسێك سەرپەرشتی بکات کە بەڕێوەبەرایەتی بەڕێوەبەری گشتی ئەنفال و شەهیدان بێ، چونکە ئەو زیاتر موختەسە بە ئیش و کارەکاندا، خۆشی لەیاسای وەزارەتی شەهیداندا هاتووە لە یاسای ژمارە هەشتی ساڵی 2006 دا هاتووە لە ماددەی سێیەم لە پێکهاتەی وەزارەتەکان ئەو بەڕێوەبەرایەتییە هەیە، ئەو بەڕێوەبەرایەتی گشتییە، بەڵام خۆی لە ئەصڵی ماددەکەدا بڵێی یاسای ماف و ئیمتیازاتی کەسوکاری شەهیدان ئەوە هاتووە کە بەڕێوەبەرەکە بەڕێوەبەری گشتی دارایی و کارگێڕی بێ، بەڵام من پێم باشە کە بەڕێوەبەری گشتی شەهیدان و ئەنفالکراوان بێ کە سەرۆکی ئەو لیژنەیە بێت، دەربارەی وشەی تەزەڵوم دیارە زۆر لە هاوکارانیشم باسیان کرد، من تەنها ئەو پرسیارەم هەیە نازانم وشەی تەزەڵوم وشەیەکی مەعروفە لە موستەڵەحاتی قانونی، ئەگەر مەعروف بێت باوەڕناکەم یەعنی کێشە هەبێ ئەگەر لەناو قانونەکە بمێنێتەوە، بەڵام دیارە یەعنی تەرجومە کردنی بۆ کوردی زۆر ئەوە نییە یەعنی مانایەکەی نەگەیاندووە، زوڵم لێکردن یەعنی شتێکی تر دەگرێتەوە، بۆیە بەڕاستی دەبێ ئەوە ڕوون بکرێتەوە، دەربارەی ئەو ماوەی کە باسکرا بۆ تەعنەکە، منیش لەگەڵ ئەوەم کە (60) ڕۆژ بێت، کە زۆربەی هاوکارانیشم باسیان کرد، چونکە وەکو گوتیان (30) ڕۆژەکە کەمە بۆ ماوەی تەعنەکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

دەربارەی موستەڵەحەکە دیارە تەئکید دەکرێتەوە لەلای سکرتێری پەرلەمان، کە ئەمە موستەڵەحێکی قانونییە، لەوانەیە تەرجومەی کوردییەکەی موەفەق نەبێ، بۆیە دەکرێ قسە لەسەر ئەوە بکەن کە لە کوردییەکە چی دابندرێ بەدیلی ئەوەی کە ئێستا کراوە، فەرموو کاک جلال.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ماددەی سێیەم، ئەوەلەن دوو کەڕەت ئەوەلەن نووسراوە بکرێ بە یەکەم، ئەوەلەنی دووەم بکرێ بە یەکەم، ئینجا دووەم و سێیەم، بەڕای من ئەم لیژنەیە یەکلاکەرەوەیە، زۆر گرینگە خەڵکی موختەس و خاوەن خیبرەی تێدا بێت، ئەمە یەك، دوو، بڕیارەکانی ئەم لیژنەیە دەچێتەوە بەردەمی مەحاکیمەکان، مەحکەمەی تەمیز، مەحکەمەکانی تر، لەوانەیە شکایەت و شکایەتکاری تێدابێ و تەزەڵومیشی تێدابێ، بۆیە بەڕای من بەمشێوەیە دابڕێژرێتەوە (تشکل لجنة خاصة بموجب أحكام هذا القانون برئاسة موظف من الدرجة الاولى ذات الاختصاص والخبرة وعضوية عدد من موظفي الوزارة ذوي الاختصاص والخبرة)، ئەمە گرینگە، چونکە یەکەم کە دەڵێ (احد الموظفين) لەوانەیە لەگەڵ ڕێزم بۆ بەڕێز وەزیر یەکێك دابندرێ کە ئەو خیبرەیەی نەبێت یان ئەو ئیشەی نەکردبێ، قەراراتەکانی ئەم لیژنەیەش گرینگە، (موظفين ذات الاختصاص والخبرة من ضمنهم حقوقياً)، یەعنی شەرت نییە قانونی بێ، (من ضمنهم حقوقيا او يصادق عليه الوزير) لەگەڵ ڕەئییەکەی کاك عبدالسلام کە بکرێ بە (عليها) ئەو (ذي مصلحة)ە، ڕاستە موستەڵەحێکی قانونییە، بەڵام هەموو (ذي مصلحة) بکرێ بە (المشمولين باحكام هذا القانون)، شتێکی باشترە، من تەئیدی ڕەئی بەڕێز وەزیر دەکەم، کە دەڵێ (30) ڕۆژ کافی نییە، بەڵام ئەگەر جەنابی بۆمان دیاری بکات چەندبێ، زیاد بکرێ شتێکی باشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك قادر احمد.

بەڕێز قادر احمد اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەپێکهێنانی لیژنەکە دیاری کراوە کە یەکێکیان یاسایی بێ، من پێشنیار دەکەم بەرپرسی لیژنەکە یاسایی بێ، نەك یەکێکیان یاسایی بێ، قوەتی قانونی ڕەنگە زۆرتر بدا، لە ئەوەی کە دەڵێ هەرکەسێك خاوەن بەرژەوەندی، وشەی خاوەن بەرژەوەندییەکە بەبڕوای من جارێکی تر ئەوەش بکرێتەوە وارسی شەهید، چونکە بەخۆی ئەصڵی یاسایەکە بۆ شەهیدە، لە شەهیدیش بۆ وارسی شەهیدە، وارسی شەهیدیش بەپێی قانون دیاری کراوە تا چەند دەڕوا و کێ دەگرێتەوە، وشەی وارس زیاد بکرێ، لەوەی کە بۆ وارسی شەهیدەکە داندراوە (30) ڕۆژ، منیش لایەنگری ئەوە دەکەم لە (60) بۆ (90) ڕۆژ هەرچییەکیان لەسەری ڕێك بکەویت بەس ئەم (30) ڕۆژە کەمە، بەڵام ئەمەی حکومەت کە (30) ڕۆژ داندراوە لایەنگری

مانەوەی ئەوەی حكومەت دەكەم كە (30) رۆژ داندراوە من لایەنگری مانەوەی ئەوەی حكومەت دەكەم كە (30) رۆژ بوو، بۆ ئەوەی حكومەت ئیلتیزاماتی سەر شانی خۆی باشتر جێ بەجێ بكات، كاتی لەوە زۆرتر لەبەر دەست دابێ، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو د. عمر.

بەڕێز د. عمر محمد امین (نورەدینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵلاهی منیش سەرەنجم لەسەر ئەوە هەبوو سەرۆكی لیژنەكە دەڵێ (برئاسة احد الموظفین المختصین المقصود بالمختصین) یەعنی ئایا دەبێ لێرەدا مەبەست لەو موختەسینە ئەوە بێ كە پسپۆڕیەتی هەبێ لە یەكێك لە بوارەكاندا یان پلەی هەبێ؟ بۆیە ئەگەر بگوترێ مەسەلەن یان بەوەی كە كاك جلال گوتی مەسەلەن دەرەجەكەی بگوترێ یان پسپۆڕیەتەكەی، یەكێكیانی لەگەڵ بێ، سیفەتێكی لەگەڵ بێ نەك ئاوا بەم شێوەیە بمینێتەوە، سەبارەت بە ماوەكەش وەڵلاهی من پێموایە گوێ لە بەڕێز وەزیر و وەزارەت بگرین، چونكە ئەوان لەناو پڕۆسەكە دان، ئیشیان لەناودا كردووە، دەزانن چەند وەختیان پێویستە، بۆیە لەوەدا گوێ لە ئەو بگرین و پێشنیاری ئەو چەندە بۆ ماوەكە، تەئیدی رەئی و پێشنیاری ئەوان بكەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو سەرگوڵ خان.

بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەو ماددەیەوە یەك، دوو پێشنیار كرا بۆ ئەوەی ئەو لیژنەیە چۆن بێت، بەراستی ئەو لیژنەیە زەرورە، لەبەر ئەوەی ئەو ماف و ئیمتیازەی كە لەم یاسایە بۆ كەسوكاری شەهید و ئەنفالكراوەكانە ئەو لیژنەیە رۆڵی گرینگی تێدا هەیە، بۆیە منیش پێموایە دەبێ سەرۆكەكەی لایەنی كەم دەرەجەكەی لە مودیر عام كەمتر نەبێ، پشتگیری ئەو پێشنیارەی هاژە خان دەكەم كە بەڕێوەبەری گشتی كە لە وەزارەت بۆ شەهیدان و ئەنفالكراوە ئەو سەرۆكی لیژنەكە بێت، سەبارەت بە تەزەلوم لەوانەیە منیش پێموایە تەرجومەكەی لە كوردیدا بەمشێوەیە، بەخۆی تەزەلوم موستەڵەحێكی قانونییە، یەكێكە لەو رێگایانەی كە تەعن لە قەراراتە ئیدارییەكان دەدرێ، لە مەحاكمیش هەیە لەقەرارەكانی تەنفیز و مونەفیز عەدل، بۆیە ئەوە ئاساییە ئەگەر بمێنێتەوە، بەڵام پێویستە كوردیەكە بەشێوازێك بێ كە پڕ بە پیستی تەزەلوم بێ، سەبارەت بە مەحكەمەی موختەس من پێموایە دەبێ مەحكەمەكە دیاری بكرێ، چ مەحكەمەیەكە، چونكە پێشتر كە مەحكەمەی بیدائە بوو من پێم باشە هەر ئەو بێ، چونكە مەحكەمەی ئیداری پێموایە رازاو

خان باسیکرد، تەنها لە هەولێردا هەیە، ئەمەش کارەکە قورس دەکا بۆ سەر شانی کەسوکاری ئەنفالکراوەکان بۆ موراجەعە، بەڵام مەحاکمی بیدائە لە هەموو قەزا و ناحییە و شوێنەکان بەزۆری هەیە، ئەگەر ئیختیساسی ئەو بێ لەیاسایەکە دیاری بکرێ پێم باشە، سەبارەت بەو مودەیە زۆر پێشنیار کرا بۆ مودەکە، منیش پشتگیری رازاو خان و کاك گۆران دەکەم، راستە ئەو مودەیەی کە داندراوە (30) رۆژەکە بۆ کەسوکاری ئەنفال و شەهید زۆر کەمە، لەوانەیە پێڕانەگەن یان نەزانن لەو مودەیە مودەکەی بەسەر بچێت و مافیان بفەوتێت، بۆیە دەبێ ئەو مودەیە بۆ ئەوانیش زیاد بکرێ، پێشنیاری (45) رۆژ کرا، لەگەڵ ئەوەم کە ئەو مودەیەی وەزارەتیش، ئەو لیژنەیە هەر کەمە ئەو (30) رۆژەی کە داندراوە، پێشنیارەکەی وەزارەت کە (90) رۆژە، زۆر، زۆرە، لەبەینی ئەو دوو مودەیە باشترین کات ئەگەر بتوانن لیژنەکە لەبەر ئەوە سەقفی زەمەنی بۆ دابندرێ باشترە بۆ یەکلاکردنەوەی مودەی شەست رۆژەکە کە دوو مانگە، پێموایە کیفایەتە بۆ ئەوەی بتوانن قەرارەکان دەربکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د. احمد.

بەڕێز د. احمد ابراهیم علی (وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەیە ئەو لیژنەیەی کە تەشکیل دەکرێ لێرەدا کە هاتووە (تشكل لجنة خاصة بموجب احكام هذا القانون برئاسة احد الموظفين)، لەبارەی ئەوانەی کە ئەندامی لیژنەکەنە (وعضوية عدد من موظفي الوزارة لا يقل عددهم عن اربعة اعضاء على ان يكون احدهم قانونيا)، باشە لە ئەندامانی لیژنەکە بەمەرجی گرتووە کە دەبێ یەکێکیان قانونی بێت، بەڵام بۆ سەرۆکی لیژنەکە قانونی نەبێ یان دادوەر نەبێ؟ بەڕاستی من پێشنیار دەکەم کە سەرۆکی لیژنەکە یەکێك لە دادوەرەکان بێ کە ئەنجومەنی دادوەری کاندیدی بکات بۆ سەرۆکایەتی ئەولیژنەیە، لەبەر ئەوەی بڕیارەکانی لیژنەکە دەچێتەوە بەردەم مەحاکم، ئەمە یەك، دووەم، سەبارەت بەو دادگایە کە لەفەقەرەی پێنجەمە (يحق لأي شخص ذي مصلحة اللجوء الى المحاكم المختصة لاثبات شموله باحكام هذا القانون)، لێرە تەنها دەڵێ دادگای تایبەتمەند، یەعنی دیاری نەکردووە ئەم مەحاکم موختەسە کامەیە، ئایا مەحکەمەی بیدائەیە یان مەحکەمەی ئەحواڵ شەخسییە کە کاك عەونی باسیکرد؟، ئەمن لە ماددەکەی پێشووتر قسەم لەسەر کرد، ماددەی سێیەم باس لە مەحاکمی موختەس دەکات، من باسم لەوە کرد کە مەحاکمی بەدائە بێ، واتا دادگای بەرایی، ماددەی چوارەمە کە باس لە ئەوە دەکا کە دادگای ئەحواڵی شەخسی کە لەوێش دیارە روونکردنەوە دراوە، کاتی خۆی بە قەرارێکی پەرلەمان کە مەحاکمی بەدائە مەبەست لە مەحاکمی ئەحواڵ شەخسییە، کە تایبەتمەندن بەو نیزاعاتانەی کە دروست دەبن لەئەنجامی جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایانەدا، بەڵام من پێموایە مەحکەمەی بەدائە زیاتر تایبەتمەندە بەو ئیشە نەك مەحکەمەی ئەحواڵی شەخسی، بۆیە لێرە مەحکەمەی موختەس بکرێتە مەحکەمەی بەدائە، دادگای بەرایی، سەبارەت بە مودەکە منیش لەگەڵ

ئەوەم كە زیاد بكرێ، تەزەلوم لە یاسایەكەی پێشوو بە مەغدووریەت هاتووە، رەنگە ئەوە گونجاوتر بێ لەوەی كەلە تەرجومەكەی ئێستادا كراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سوره / جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك محمد.

بەڕێز محمد احمد علی (شارەزووری):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، بەڕاستی سەرەتا ئێمە لیژنەی تایبەتمەندبووین، ئەوانە لەلیژنەی یاسایی پشتگیریان كردووین، بەڵام لەوە دەچێ هەڵەیەك بەسەر ئێمەدا رۆیشتبێ مۆزەفێكی تایبەت كە وەزیر دەست نیشانی دەكا، بۆیە من لێرەوە پێشنیار دەكەم جەنابی وەزیر یەكێ لە موستەشارەكانی كە مادام مودیر عامی لابردووە، یەكێ لە موستەشارەكانی دابنێ سەرپەرشتی ئەو لیژنەیە بكات، دوو، سەبارەت بە مودەكە زۆر قسە كرا، یەعنی بەڕاستی كێشە زۆر كەمە، برادەرینە ئێمە سێ مەحافەزەیە و سێ مودیریەتی عامەیە، خۆ ئێمە لە وڵاتێكدا نین دە مەحافەزە بێ، مانگێك كەم بێت، ئێمە لە ئەنجامی بەدواداچوونمان بۆ كێشەی كەسوكاری شەهیدان كێشەی كەسوكاری شەهیدان بە دوو ساڵیش لەوەزارەتی شەهیدان یەكلا نەبۆتەوە، یەعنی ئەگەر ئێستا كێشەكە بەرێتەوە ئەو كەسوكاری شەهیدە دەتوانێ داوای تەعویزی ئەو دوو ساڵەش بكات، بۆیە من داواتان لێ دەكەم، یەعنی (30) رۆژ بەڕاستی كەم نییە، تۆ لیژنەیەك دادەنێی بۆ سكاڵایەك لەوانەیە ئەو لیژنەیە لەمانگێكدا یەك سكاڵای بێتە بەردەست، لە دوو مانگدا سكالایەكی بێتە بەردەست، خۆ سكاڵایەكان ئەوەندە زۆر نییە بڵێی كەڵەكە بێت و ببێت بە سەد سكاڵا و ئەم لیژنەیە فریای نەكەوێ، بۆیە بەڕاستی ئەو (30) رۆژە خۆی مەحكەمەی تەمیزیش لەهەموو دونیا موتابیعە (30) رۆژی داناوە بۆ تەعن لە سكاڵا، من دەزانم چی مەدلولێك لەوەدا هەیە، ئێمە بیكەین بە (60) رۆژ بە (90) رۆژ، بۆیە لە مەصڵەحەتی كەسوكاری شەهیدان و لەمەصڵەحەتی وەزارەتی شەهیدانیشە بەڕاستی من (30) رۆژەكەم پێ باشە، من یەك تێبینیم هەیە، هەرچەند بەڕێز سكرتێری پەرلەمان لەرووی یاساییەوە شتێكی روونكردەوە، (ذي مصلحة) وتی ئەوە موستەڵەحەیەكی یاساییە، بەڵام من پێشنیارێك دەخەمە بەردەستی جەنابی ئەم یاسایە بۆ كەسوكاری شەهیدان دەشێ؟ تایبەتە بۆ كەسوكاری شەهیدان؟ ئەو (ذي مصلحة) دەكرێ ئێمە بیكەین بە وارسی شەهید؟ چونكە یاسایەكە تایبەتە بە وەزارەتی شەهیدان، من بەس ئەو پرسیارەم هەیە، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سوره/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو د. رۆژان.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەیە سێ تێبینیم هەیە، تێبینی یەکەمم تایبەتە بەو بڕگەیەی رستەی کۆتایی بڕگەی یەکەم، کە دەڵێ (تصدر قرارات اللجنة بالاغلبية ويصادق الوزير)، ئەو دەقە وادەگەیەنێ کە وەزیر مولزەمە هیچ چارەی نییە هەر دەبێ قەرارەکان، بڕیارەکان پەسەند بکات، یەعنی رێگە نەدرایە ئایا ئەو بڕیارانەی لیژنە دەری دەکات دەچێتە بەردەم وەزیر، بڕیاری کۆتایی هی وەزیرە، پەسەندی دەکات یان نا؟، دەقەکە بەم شێوەیە هاتووە (يصادق عليه الوزير) وەزیر پابەندە بە پەسەندکردنی بڕیارەکان، دەقەکە دابڕێژرێتەوە بەشێوەیەك کە بڕیارەکان دەچنە لای وەزیر، وەزیر بۆی هەیە پەسەندی بکات یان نا، دەستەلاتێك لێرە بدرێتە وەزیر، ئەو بڕگەیەی کە ئەو رستەیەی لەکۆتایی ئەو بڕگەیە هاتییە، هەمان خاڵی سێی بڕگە دووەمی ماددەکەیە، نازانم کە پڕۆژەکە لەلایەن حکومەت هاتییە وەزارەت پێشنیاری کردییە ئەو بڕگەیەی گواستیتەوە فەقەرەی یەکەم، رستەی کۆتایی لەخاڵی سێیەم هەر وەکو خۆی مایە، ئەگەر بگوازرێتەوە بڕگەی یەکەم مەفروزە خاڵی سێیەم داوا بکەن ئیلغا بکرێ، ناکرێ هەمان دەستەواژە و هەمان رستە لەخاڵی سێی دووەم هەبێ، گواستیتانەوە بڕگەی یەکەمی هەمان ماددە، ئەو رستەیە (يصادق عليه الوزير)، لەبڕگەی دووەمی ماددەکە خاڵی سێ هاتییە، هەمان دەستەواژەو عیبارەیە کردیتانە بڕگەی یەکەم، پێویستە لەوێ داوا بکرێ هەموار بکرێ، سەبارەت بە تێبینی دووەمم تایبەتە بە لیژنەکە، لیژنەکە لە ئەصڵی یاسایەکە سەرۆکی لیژنەکە دیاری کرایە بەڕێوەبەری گشتی بێت، پلەکەی دیاری کرایە، ئێستاکە پڕۆژەکە هاتییە ئەو پلەیە لادرایە و دیاری نەکرایە، زۆر گرینگە ئەو لیژنەی تانە گرتنە، ئەو کەسانەی کە داوای ئەو بڕە ماف و ئیمتیازاتانە دەکەن لەیاسایەکەدا هاتییە دەچن شکایەت و گلەیی خۆیان دەبەنە بەردەم ئەو لیژنەیە، زۆر گرینگە ژمارەی ئەندامانی لیژنەکە دیاری بکرێ، راستە لە یاسایەکە دەڵێ (تشكل لجنة بموجب احكام هذا القانون)، بەس قانونەکەی دیاری نەکردییە، تەنها پلەی سەرۆکی لیژنەکەی دیاری کردووە کە مودیر عام بێت، ژمارەی ئەندامانیشی دیاری نەکردییە، دەڵێت لە چوار ئەندام کەمتر نەبن، یەعنی دەستەلاتی وەزیرە ژمارەی ئەندامانی ئەو لیژنەیە زۆر زیاد بکات، حەدی ئەعلا دیاری نەکرایە، لیژنەیەکی وا گرینگ، لیژنەی تانە گرتن پێویستە ژمارەی ئەندامانی دیاری بکرێ، نەك بڵێین لەوەندەی کەمتر نەبێ و لەوەندەی زیاتر نەبێ، ئەگەر وەزارەت پێی باش بێت بەڕێوەبەری گشتی پارێزگاکانیش ئەندام بن لەو لیژنەیە، دوو بابەت لەو لیژنەیە زۆر گرینگە، ژمارەی ئەندامانی دیاری بکرێ و پلەی سەرۆکی لیژنەکە، لەبەر ئەوەی لیژنەی تانە گرتنە، تێبینی کۆتایی و سێیەمم ئەوەیە ماوەی تانە گرتنەکە، بەڕێزان، لەو ماددەیە خاڵی پێنج هاتییە باس لە مەحکەمەی تەمیز دەکات، ماوەی (30) رۆژ درایتە مەحکەمەی تەمیز ئەگەر تانە لە بڕیارەکانی لیژنە درا، مەحکەمەی تەمیز لەماوەی (30) رۆژ یەکلای بکاتەوە، مەحکەمەی تەمیز کارو ئەرکی زۆرە، بەلام ئەم لیژنەی (30) رۆژتان پێ زۆرە، لیژنەیەکی وەزارییە، ئەرکی تەنها ئەوەیە سەیری تانە گرتنی کەسوکاری شەهیدان بکات کە ئایا حکومەکانی ئەو یاسایە دەیان گرێتەوە؟ یان نایان گرێتەوە؟ یان هەر کێشەو گلەیی و گازاندەیەکیان هەبێ مەفروزە ئەو لیژنەیە تەشجیع بکرێ بەوەی پەلە بکات لەو فایلانە و لەو سکالایانەی کە دێتە بەردەستی،

مودەکە گەلەك زۆر نەکرێ، کە کاروبارەکان وەکو پێویست یان خەڵکەکە کەسوکاری شەهیدان چاوەڕێ بکەن ئایا ماوەی (60) ڕۆژ، ماوەی (90) ڕۆژ چاوەڕێ دەکەن لیژنەکە بڕیار بدات ئایا ئەوانە خاوەن حەقن، حەقەکە دەیان گرێتەوە یان نا؟ قانوونەکە دەیان گرێتەوە یان نا؟، چەند مودەکە کەمتر بێت بەمن باشترە، چونکە لیژنەکە تەنها بۆ ئەو ئەرکە پێکهێندرایە، ئەوە کاریتی و لیژنەی وەزارەتە، مەفروزە ئێمە لێرە جەخت لەسەر ئەوە بکەین کە ماوەیە کی کەمی لەبەردەم بێت ئەو سکالایانە بەزووترین کات یەکلا بکاتەوە، کەسوکاری شەهیدان ماوەیەکی زۆر چاوەڕێ نەکەن، ئایا ئەو کێسەیان، ئەو فایلەیان لەلای ئەو لیژنەیە چی لێهات، مەحکەمەی تەمیزیش ڕۆژ هەیە لیژنەی سکالا، لیژنەی تانە گرتن، تەنها بۆ ئەو ئەرکە دامەزرایە ماوەی (90) ڕۆژ یان (60) ڕۆژ یەکجار زۆرە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووو کاك شێرزاد.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من بۆ سی ڕۆژەکە لە هەردوو حاڵەتەکە هەر پێم کەمە، بۆ حاڵەتی کەسوکاری شەهیدان خۆتان دەزانن کەسوکاری شەهیدانمان هەیە ئێستا لەدووره دێیە دەستەکان ڕەنگە مۆبایلیشی پێ نەبێ، نەزانێت بەکاری بهێنێت، عومری لە هەشتا ساڵ بەرەو ژوورە، بە (30) ڕۆژ نە خەبەرەکەی پێدەدا و نە فریای ئەوەش بکەوێ، هەروەکو ئەوەی جەنابی وەزیریش گوتی بەڕاستی فعلەن (30) ڕۆژ بۆ ئەوانیش کەمە، چونکە ئەو کێشانە بەڕاستی کێشەکان زۆرە، ڕەنگە بۆ مودەیەکی دوای ئێستا دوای ئەوەی ئەم کێشانە تەواو دەبێ (30) ڕۆژەکە ئەوسا بەس بێت، بەڵام بۆ ئێستا بۆ ئەوەی ئەو هەموو کێشەیان هەیە بۆ ئەو لیژنەیە (30) منیش پێمواية کەمە، (90) ڕۆژ یان (60) ڕۆژ هەر کامێکیان بێ ئەوە شتێکی باشە، ئەوەی کە پێویستە دیاری بکرێ نوێنەری پارێزگاکان لەگەڵ نوێنەری ئیدارەی گەرمیان لەناو ئەو لیژنەیا هەبێ، چونکە بەڕاستی ئەوان باشن، ڕاستە ئەوان لە بەڕێوەبەرایەتییەکان بەرزی دەکەنەوە بۆ لیژنەکە، بەڵام لە لیژنەکەشدا نوێنەری ئەوان هەبێ زۆر باشە، من پێشنیارێکم هەیە بۆ سەرۆکایەتی بەڕاستی پێشتر زۆر دەستم بەرز کرد، جەنابی سەرۆك تەماشای ئەملاتان نەکرد بە نوقتە نیزامیش بوو، یەعنی دوای منیش خەڵك هەر هەستا قسەی کرد، من زۆر تەئکید لەوە دەکەمەوە لە ماددەی یەکەمدا زۆر موناقەشەمان کرد لە دوێنێش هەر ماددەی یەکەم بوو، ئەمڕۆش زۆربەی وەختمان هەر لەماددەی یەکەمدا کوشت، کێشەکەش ئەوە بوو کە بەڕاستی ئێمە موتەرجمی باشمان لەناو پەرلەماندا نییە، ئەویش ئەوەیە کێشەی سەنگەرمان هەبوو، سەنگەر، پێشمەرگە، خەندەق، یەعنی ئەمە بووە هۆی ئەوەی دوو ڕۆژە موناقەشەی دەکەین، بۆیە من پێشنیار بۆ سەرۆکایەتی دەکەم ئێوە ئەگەر وا بکەن کۆمەڵێك ڕاوێژکار یان ناوی دەنێن چی، بێنن بۆ ئەوەی ئەو دەقە کوردیانەمان بۆ یەکلایی بکاتەوە یان لەو حاڵەتەشدا لەماددەی یەکدا لیژنەکە دەیان

توانی ئەوە بهێڵنەوە بۆ بەیانی بۆ دەنگدان لەکۆمەڵێك پسپۆڕ بپرسن بۆ ئەوەی بزانین شتێك بێ هەمووومان پێی رازی بووینە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، تەبیعی موناقەشەیەکی مەوزوعیانەتان کرد، بەشێکی پەیوەندی بە سیاغەکە بوو، داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەین ئەم سیاغانە چاك بکەن، ئەوەی پێشنیار بوو، دوو پێشنیار بوو، یەکێکیان دەرەجەی مۆزەفی موختەسەکە چی بێ، دووەمیشیان ماوەکە بوو، داوا لە جەنابی وەزیر دەکەم، پێشنیاری خۆی بلێ، فەرموو.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو تێبینیانە ئێمە بۆ ماوەکە یەعنی شتێك هەیە کە پێی دەڵێن پرۆسە، یەعنی پرۆسە تۆ دەڵێیت یەك، دوو، سێ، چوار مودەیەکی زەمەنی مەحدودی دەوێ لە هەر پرۆسەیەکدا، بڕیار لەلای یەك لیژنە نییە بەڕێزان، ئەوەنییە ئەو لیژنەیە دانیشتبێ بەس ئیشی ئەوە بێت و کارەکەش لای ئەو لیژنەیەش نییە تەواو بێ، ئەو لیژنەیە لەسێ قوناغ سکالا وەردەگرێ، هەیە بابڵێین خەڵکی هەڵەبجەیە، لەوێ بەڕێوەبەرایەتییەکمان هەیە سکالایەکە وەردەگرێ، لەوێ ئەو لیژنەیەی ئەوێ خەریك دەبێ لیژنەیەکی مەیدانی دەردەکا، بەڵگە کۆدەکاتەوە، دوای ئەوە دەینێرێ بۆ بەڕێوەبەرایەتی گشتی سلێمانی، سەیری ئەو پرۆسەیە بکەن، لیژنەی مەیدانی تاوەکو کۆدەبێتەوە، ئەو بەڵگانە کۆدەکاتەوە، ئینجا دەیهێنێ بۆ سلێمانی یان بۆ پارێزگایەکی تر، لەوێشەوە ئەو لیژنەیەی پارێزگا دەینێرێ بۆ لای لیژنەکەی لای ئێمە کە ئەمە باس دەکات، ئەمە دروست دەبێ، یەعنی هەتا ئەم لیژنەیەش کۆدەبێتەوە، ئەمە یەك، یەعنی پرۆسەیەك هەیە بەچەند قۆناغێکدا دەڕوا، وەختی دەوێت، دوو، ژمارەی سکالا بەڕاستی کاکە حەمە زۆر، زۆرە، من خۆم دەستم بەوکارە کردووە هەزار فایلم ئێستاش کەڵەکە بووە، زۆر، زۆرە، سکالا کردن لەبەر ئەوەی هاندەری تێدایە بەردەوام زۆرە، یەعنی پرۆسەیەکە بەردەوام خەڵك حەز دەکا بلێین لەهاوولاتییەوە بکرێ بەسەنگەر، لە هاوولاتییەوە بکرێ بە جینۆساید، سکالای تر هەیە، هی خوێندن هەیە، سکالای هاوکاری تەندروستی هەیە، سکالای پلە بەرزکردنەوە هەیە، ئێمە ژمارەیەکی زۆری تۆمارکراومان هەیە ئێستا، سکالایەکان زۆر، زۆرن، بە بەردەوامی یەعنی هەرە گوشاری گەورە تەقریبەن لای ئێمە ئەوەیە ئەو سکالایانەیە، بۆیە دەمانەوێ ببێ بە شتێکی عەمەلی، تکایە با بە عاتفی نەبێ، بە عاتفی بێ حەزدەکەم بە یەك رۆژ تەواو بێت و تەواو، بەڵام لەرووی عەمەلییەوە ئێمە بۆمان دەرکەوتووە، ئەوە وەکو بەڕێزان باسی دەکەن هەیە چەند ساڵێکە لەوێیە بەڕاستی راست دەکەن، وایە، یەعنی دەست و پێمان نەبەسترێتەوە بە دەقێکی قانونی کە بۆمان نەکرێ وەکو هی زیندانە سیاسییەکان، یەعنی ئەوە بۆ تاریخ بابمینێتەوە، لەرووی عەمەلییەکەوە ئێمە پێمان باشە (90) رۆژ، ئەوەی باسکرا کە هی کەسوکاری شەهیدیش زیاد بکرێ، ئەویش راستە، جارێ تا هەواڵەکەی پێدەگاتەوە، هەتا وشیار دەبێتەوە، سی رۆژ تێپەڕیوە، یەعنی

ئەوەش زیاد بکرێ، بکرێ بە (60) ڕۆژ بۆ ئەوان وەکو حەقێك ئەویش هەر باشە، یەعنی ئێمە پێمان وایە لە (90) ڕۆژ کەمتر نەبێ، ئەمە یەك، دوو، مەسەلەی سەرۆکی لیژنەکەش کێ بێ، دەبێ شارەزا بێ، بەڵام دەکرێ ئەو دەقە زیاد بکرێ بە پلەیەکی تایبەت، یەعنی بەڕێوەبەری گشتی بێ یان ڕاوێژکار بێ، بە پلەی تایبەت، ئەوەیان شتێکی باشە، دەکرێ، لەو لیژنەیە لەپارێزگاکان خۆیان نوێنەریان هەیە، بەڵام بەڕێوەبەری گشتیی نییە، یەعنی دەتوانن تەعن لێ بدەن، بەڕێوەبەرە گشتییەکە خۆی ئەندام نییە، دەتوانن تەعن لەو بدەنەوە، مەسەلەی پەسەندکردنی لەلایەن وەزیرەوە، ئەمە یەعنی زۆر سیاسی تێدایە ئەم پرۆسەیە، من بە سەراحەت پێتان بڵێم، یەعنی مەسەلەی شەهیدان زۆر، زۆری تێدایە، ئەگەر باش تەرازووەکەی ڕانەگیرێ، کۆنترۆڵ نەکرێ کە دێتەوە لای ئێمە وەکو بڵێین ئیمزای وەزیر زۆری پێناچێ، ئەو برادەرانە دەزانن، لیژنەکە تەواو دەبێ، زۆر بەخێرایی ئێمە لەگەڵ لیژنەکە باسی دەکەین و تەواو دەبێ، یەعنی لای ئێمە مودە زەمەنییەکەی زۆر، زۆر کەمە، لای وەزیر، بەڵام لای لیژنەکان زۆرە، یەعنی ئەو (90) ڕۆژە، یەعنی زۆربەی لەوانەیە (85) ڕۆژی، (86) ڕۆژی لای هینەکە بێت، ڕۆژێك یان چەند ڕۆژێکی لای وەزیر بێ، بۆیە داواکارین مەمان بستنەوە بە دەقێك بەراستی بۆمان نەکرێ و بەیانی گلەیی بێتە سەرمان، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، دیارە بۆ مەعالەجەی دەرەجەکە لەبەر ئەوەی ئەو مۆزەفە ئێعتراز دەکا لە قەرارێکی مودیر عامی مەحافەزات، بۆیە تەنها ئەو پێشنیار دەکەین کەوا بڵێین دەرەجەکەی کەمتر نەبێ لەمودیر عام، بەوە کۆتایی پێ دەهێنین، بەڵام بۆ مودەکە سێ پێشنیار هەیە، پێشنیارێك هەیە (30) ڕۆژەکە بمێنێ، پێشنیارێك هەیە (60) ڕۆژ بمێنێ، پێشنیارێك هەیە (90) بمێنێ، دوورەکە ئەوەیە کە (90)کەیە، فەرموو کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك تەوزیحاتی قانونی بدەم سەبارەت بە یاسایەکە، دووبارەی دەکەمەوە تەعبیری (ذي مصلحة) برادەران قسەیان لەسەر کرد، تەبعەن (ذي مصلحة) موستەڵەحەیەکی قانونییە، لەقانونەکە بەکارهاتووە، دەبێ لێرەش بەکاری بێنین، ئەوە یەك، دوو، تەزەلوم موستەڵەحەکی قانونییە بەعەرەبییەکەی لە قانونی مورافەعاتی مەدەنی بەکارهاتووە، لە قانونی ئسبات بەکارهاتووە، لەقانونی تەنفیز بەکارهاتووە، ئەوقانونەی کە کاری پێدەکرێ لە هەرێمی کوردستاندا، کاتی دەرکردنی ئەم یاسایە قانونی ئەنجومەنی شورامان دەرنەکردبوو، واتە لێرە لە بیدایەت کە ئیشارەتمان پێدا، بە تەعبیر برادەران ئیشارەتیان پێدا کە مەحکەمەی بیدائەیە، مەحاکمی بیدائە نییە، بە هەڵەیەکی مەتبەعی لەقانونەکە ناوی مەحاکمی بیدائە هاتووە، دوایی سەرۆکایەتی پەرلەمان تەعمیمەکی بەناوی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڵاوکردەوە کە لەو قانونە ناوی مەحاکم بیدائە بوویتە مەحاکمی ئەحوالی شەخسی، ئەحواڵی شەخسی تانەدان لە قەراراتی

مەحاكمی چ ئەحواڵی شەخسی بێ، چ بیدائە بێ، بەپێی ڕێكاری یاسایی ئەگەر لە مەحاكمی ئەحواڵی شەخسی بێ، مودەی تەعن لە قەراراتی ئەو مەحاكمە بەنیسبەت ئەحواڵی شەخسی لەلایەن مەحكەمەی تەمیز دەبێتن، ئەگەر ببێتە مەحاكم بیدائە وەزعەكە دەگۆڕێتەوە، مەحاكمی بیدائە قەراراتەكەی قابیلی ئیستیئنافە لە مەحكەمەی ئیستیناف بە گوێرەی نەوعییەتی دەعوا، یان تەزەلومە، تەبیعی تەزەلومەكەش مودەی قانونی دیارە لە قانونی مورافەعات یان لە قانونی تەنفیز، یان لە هەر قانونی بابەتەكە كە ئیشارەتی بە كەلیمەی تەزەلوم دایە، مەحاكمی تەمیزیش ماوەی تەعن لە قەرارات لەو ماوەی كە تەقدیم دەكرێ عادەتەن (30) ڕۆژە، كەم قانون هەیە ماوەكەی زیاد كردبێتن، مەحكەمەی تەمیزیش كە ئەرك و ئیشی زۆرە، قەراراتەكان كە دەڕوا بۆ تەمیز هەیئات هەیە تەبعەن هەیئاتی موعەیەن تەماشا ئەو كەیسانە دەكا دەتوانن بڕیاری خۆیان لەسەر بدەن، سەبارەت بەو یاسایەی كە ئێستا ئێمە كاری لەسەر دەكەین ئەندامانی پەرلەمان پێیان باشە كە مەحاكمی بیدائە هەڵبستێ بەكارەكان، ئەگەر مەحاكمی بیدائە هەڵبستێ بەكارەكان دەبێ ئەوەش بخرێتە دەنگدانەوە هەتا بتوانن ئایا مەحاكمی بیدائە بەو واجبانە هەڵبستێ یان مەحاكمی ئەحواڵ شەخسی؟ ئەویش بە دەنگدان دەبێ یەكلا بكرێتەوە، واتە بتوانین یاسایەكە یان قانونەكە یان ئەم هەمواركردنە كە ئێستا لەبەر دەممانە بیگونجێنین لەگەڵ ئەو پێشنیارانەی كە پێشكەشكرا، پێشنیارەكان: ئایا مەحاكم بیدائە بەو كارە هەڵبستێ یان مەحاكمی ئەحواڵ شەخسی؟ هەتا بتوانین سیاغەكەی بگونجێنین بەگوێرەی تەڵەبە، ڕەئی ئێمە وەكو لیژنەی قانونی قانونەكە وەكو خۆی بمێنێتەوە، مەحاكمی ئەحواڵ شەخسی، بۆ؟ لەبەر ئەوەی بابەتەكە پەیوەندی بە كەسایەتی شەخسەكانە، كە كەسوكاری شەهید و ئەنفالكراوەكانە زیاتر علاقەتی بابەتییە بە مەوزوعی ئەحواڵ شەخسی نەك مەحاكمی بیدائە، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك عەونی.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خۆی دەكرێ جەنابی سەرۆكی پەرلەمان، ئەندامانی پەرلەمان، دەكرێ بڵێین ئەو بابەتانەی كە پەیوەندی بە مەحاكمی بیدائە هەیە ئیلتیزاماتی مالی تێدایە، لە مەحاكم بیدائە تەماشا بكرێ، بەڵام ئەوانەی تر كە پەیوەستە بە قەسامی شەرعی یان وەسایە یان وەقفە یان هەر ئیجرائاتێكی خاسە بە ئەحواڵی شەخسی ئەوە دەبێ مەحكەمەی ئەحواڵی شەخسی بیبینێتەوە نەك مەحكەمەی بیدائە، بەڵام ئەگەر بڵێی لێرە مەحكەمەی موختەسە خۆ دەكرێ جیاوازی دەكرێتن، قانونەكانیش ئیعتیادییە بڵێین دەگەڕێتەوە سەر بابەتی دەعوایەكە، چ لەلایەن مەحكەمەی ئەحواڵ شەخسی بێت یان چ لە لایەن مەحكەمەی بیدائە بێت، بە گوێرەی نەوعی دەعوایەكە، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێمە دەزانین رای جیاواز هەیە، بۆیە دەبێ بە دەنگدان یەكلایی بكرێتەوە، داوا لە لیژنەی یاسایی دەكەم كامەی دوورە ئەوەی بخاتە دەنگدانەوە، فەرموو د. عمر.

بەڕێز د. عمر محمد امین (نورەدینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوای ئەم تەوزیحە دەركەوت كە هەردوو مەحكەمە مەسەلەن دەكرێ سەیری بكەن، بۆیە بڵێین مەحكەمەی موختەسە هەردووكیان دەگرێتەوە و بەمشێوەیە حەسم دەبێ باشترە، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو ئاهەنگ خان.

بەڕێز ئاهەنگ عارف رووف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، من تەرجیحی فكرەكەی كاك عەونی دەكەم، دەبێ مەحكەمەی ئەحواڵی شەخسی بێت، من خۆم شەخسییەن دەزانم بۆ شەهیدەكی دوو قەسام شەرعی دەرچووە، كە لە دونیایێ شتی وا نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڵكو یەكیان غەڵەت بوو بێ، فەرموو كاك شوان.

بەڕێز شوان عبدالكریم جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە هەموارەكە دەڵێ مەحاكمی موختەسە، من پێموایە ئەوە حەلێكی باشە، هەرجۆرە مەحكەمەیەك بێت لە موختەسە یەكلا دەبێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز سكرتێری پەرلەمان موداخەلەیەكی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/ سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر بێین تەماشای دەرچوونی ئەم قانونە بكەین كە تەقریبەن شەش، حەوت ساڵە دەرچووە، خیلالی ئەو شەش، حەوت ساڵە مەحكەمەی ئەحواڵی شەخسی موختەس بوو، مەوزوعی ئیختیساس زۆر موهیمە لە مەحاكم، نەوعە خیبرەتەك پەیدا بووە بە نیسبەت حاكم، بە نیسبەت مەعاونی قەزائی، بەنیسبەتی

مۆزەفی مەحکەمە، ئەوە لەلایەك، لەلایەکی تریش نەوعە ئیستقرارەك پەیدا دەكات لە قەراراتی مەحاکم، شەش ساڵ قەرارات لە مەحکەمەیەکی موعەیەن دەربچێتن، پاش شەش ساڵ ئێمە ئیختیساسەکە بگۆڕین بۆ مەحکەمەیەکی تر، بەڕەئی من شتێکی رەوا نییە، ئێحتیمال هەیە حیجەجی کاك عومەر عبدالرحمن راست بێ لە هەندێك شت، بەس بە رەئی من ئیستقراری قەراراتی مەحاکم و خیبرە و ئیختیساس زۆر، زۆر موهیمە، ئەگەر وەك خۆی بمێنێتن ئێحتیمال هەیە باشتر بێتن، خەڵکیش فێری ئەو مەحکەمە بووینە، بۆ ئەو نەوعە قەزیانە، ئێستا رێگەیان بگۆڕین بۆ مەحکەمەیەکی تر ئێحتیمال هەیە زۆر باش نەبێتن، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەوە دەخەینە دەنگ، کە بابەتەکە بمێنێ لای مەحکەمەی ئەحواڵی شەخسی، ئەگەر دەنگی نەهێنا......، فەرموو کاك عونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینم لەسەر قسەکانی برای بەڕێزم کاك عمر عبدالرحمن، ئەو مەوزوعەی کە قسەی لەسەر دەکا، مەوزوعەکی مالی سرفە، پەیوەندی بەو قانونەی نییە کە ئێمە ئیشی لەسەر دەکەین، ئیلتیزاماتی مالی تێدایە، لێرە بە قانونی ئەحواڵ شەخسی تەسبیت دەکرێ و کو وەردەگیرێ و کێ مەشمولە؟، ئەو لیژنانەی کە لە وەزارەتی شەهید و ئەنفالکراوەکان کاری لەسەر دەکەن، تەحدیدی دەکەن، رێگای تەعنەکە کوە؟، هەمووی دیاری کرایتەوە، بەڵام ئەگەر هاتو کەسی شەهید یان موئەنفەل ماڵی هەبێ، موڵکی هەبێ، کێشەی هەبێ، ئەوا پەیوەندی بەو قانونەی نییە، دەتوانن خۆیان کەسەکان موراجەعەی مەحکەمەی بیدائە بکەن، داوا تۆمار بکەن، بەگوێرەی رێکارەکانی یاسایی بەدواداچوونی بۆ بکەن و کاری خۆیان ئەنجام بدەن، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەم بابەتە زۆر لەگەڵ لیژنەی یاسایی ئەنجومەنی وەزیرانیش تاوتۆ کراوە، یەعنی بەڕای ئێمە مەحاکمی موختەسە بێ باشترە، ئاسانکاری زیاتر بۆ کەسوکاری شەهیدان دروست دەکا، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەو دوو رایە بخرێتە دەنگدانەوە کاك عونی، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وادیارە بۆ چوونی جیاواز هەیە، ئایا ببێتە مەحاکمی موختەسە یان مەحاکمی ئەحوالٚ شەخسییە؟

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کامەیان دوور ترە؟

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەپرۆژەکە هاتووە مەحاکمی موختەسە، لەقانونی ئەصڵەکە مەحاکمی ئەحوالٚ شەخسییەیە.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەڕێز سکرتێری پەرلەمان.

بەڕێز فرست احمد عبداللە/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە با لێرە حەسمی بکەین بەراستی باشترە، مەحاکم موختەسە سبەی دوور نییە مەجموعەیەك ئیجتیهادات بێنە پێش ببتە نیزاع لەنێوان مەحکەمەکان، مەحکەمەی تەمیز حەلی بکات کامە مەحکەمە موختەسە، ئێمە مەخسەدمان چییە با لێرە روونی بکەین و بڕیاری لەسەر بدەین، پێش ئێستا لە مەحکەمەی ئەحواڵی شەخسی بوو، پێشنیارێك هەیە ببێتە مەحکەمەی بیدائە، با لێرە بە تەسویت حەسمی بکەین، یان مەحکەمەی ئەوالٚ شەخسییە یان مەحکەمەی بیدائە، باشترە کو موستەڵەحەکە غامز بێڵین و لە خەڵکەکەش تێکی بدەین و لە عائیلەی شەهیدەکانیش تێکی بدەن، نەزانن موراجەعەی کامە مەحکەمە بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر ئەگەر موسڕبن لەسەر پێشنیاری خۆتان دەیدەینە دەنگدان؟ ئێستا دوورترینیان ئەوەیە کە بدرێتە مەحکەمەی موختەس، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە بکرێ بە مەحکەمەی موختەس؟ تکایە دەست بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، (18) ئەندام لەگەڵە، کێ لەگەڵدانییە؟ تکایە دەستی بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، (37) ئەندام لەگەڵ نییە.

ئێستا مەحکەمەی بیدایە دەخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵ ئەوەیە بکرێ بە مەحکەمەی بیدایە؟ تکایە دەست بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، (1) ئەندام لەگەڵە، کەوایە وەك خۆی مایەوە، مەحکەمەی ئەحوالٚ شەخسی پەسەند کرا، فەرموو بۆ پێشنیارێکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماوەی تانەکە، یەکەم دەڵێ (30) رۆژ بێت، دووەم (45) رۆژ، سێیەم (60)، چوارەم (90)، یەکە، یەکە ئەمانە با بخرێنە دەنگدانەوە.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

دوورترینیان ئەوەیە (90) رۆژ بێت، کێ لەگەڵ ئەوەیە کە ماوەی تانەکە (90) رۆژ بێت؟ تکایە دەستی بەرز یکاتەوە، زۆر سوپاس، (27) ئەندام لەگەڵ ئەوەیە ماوەکە بکرێ بە (90) رۆژ، کێ لەگەڵدانییە؟ تکایە دەست بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، پێشتر ژماردم (30) ئەندام دەستی بەرز کردبوو، ئێستا زۆر، زۆربوو، بۆیە (90) رۆژ رەفز کرا.

کێ لەگەڵ ئەوەیە (60) رۆژ بێت؟ تکایە دەستی بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، (47) ئەندام لەگەڵ ئەوەیە کە (60) رۆژ بێت، کێ لەگەڵدانییە کە (60) رۆژ بێت؟ تکایە دەست بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، (14) ئەندام رەفز دەکات کە (60) رۆژ بێت.

ئێستا (30) رۆژەکە دەخەینە دەنگدان، بۆ ئەوەی بزانین لە (30) رۆژەکەش، چونکە ئەم پێشنیارە (47) بەئیجابی لەگەڵی بوون. کێ لەگەڵ ئەوەیە کە (30) رۆژ بێت؟ تکایە دەست بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، (13) کەس لەگەڵ ئەوەیە کە (30) رۆژ بێت، کەواتە (60) رۆژ دەبێت، لەبەر ئەوەی زۆرینەی ئەندامانی پەرلەمان دەنگیان بۆ (60) رۆژدا، جەنابی وەزیر لەسەر داڕشتنی (60) رۆژەکە قسەیەکی هەیە، با جەنابیان بفەرموێ.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەك داواکاری زەحمەت نەبێ، داوا بکرێ بکرێت بە (60) رۆژی کار، تۆ لە نەورۆزدا چەندێك عوتڵەو و هینە، زۆر، زۆر پشوو هەیە بەڕاستی، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز جەنابی وەزیر دەیەوێ (90) رۆژەکەی خۆی تەسبیت بکات، (60) رۆژ تەسبیت بووە (60) رۆ ژی رۆژ، ئێستا پێشنیاری ئیدارەکە، فەرموو لیژنەکە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە لیژنەکە سیاغەیەکمان ئامادە کردووە، ئەگەر ئەندامانی پەرلەمان پێیان باشبوو ئەو کات قسەی لەسەر دەکەین، (تشكل لجنة برئاسة مودير عام خدمات شؤون الشهداء و المؤنفلين وعضوية كل من مودير الشؤون القانونية، مدير شؤون الشهداء، مدير شؤون المؤنفلين، مدير شؤون الاحصاء والبحث)، لەبەر ئەوەش نابێ ئەو لیژنەیەش کە لە پڕۆژەکەدا هاتییە دەرەجەی مودیر بێت، تەدقیقی ئیشی مودیر عام بکات، کە لەدەرەجەی وی گەورەترە لەلایەنی وەزیفی، دوو، ژمارەی ئەندامەکان لەوێ دیاری نەکرایتەوە، واتە کراوەیە، مەعلوم نییە ئایا بە چ نەوعەك قەرارتیان دەردێ و ژمارەکەیان چەندە و کێیە؟، تەنها بڵێین

مۆزەفی قانونی بێت یان بەو شکلەی کە لە پرۆژەکەدا هاتییە بە مەعقولی نازانین ئێمە لە لایەنی قانونی عەمەلیش، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

تەنها جەنابی وەزیر ڕێگای پێدەدەین لەسەر ئەو پێشنیارە قسە بکات، دوایی دەیخەینە دەنگدان، فەرموو.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم کارە ناکرێ بە یەك کەسەوە ببەسترێتەوە، بڵێ بەڕێوەبەری گشتی دیوان یان بەڕێوەبەرایەتی گشتی شەهیدان، جاری وا هەیە ئەو بەڕێوەبەر، ئەو شارەزایی و توانایەی نییە، ئەمە بە عەمەلی بۆمان دەرکەوتووە، یەعنی بیبەستیتەوە هەم بەو (60) ڕۆژە کارەکە ناکرێ، دوا دەکەوێ، گلەیی زۆر دەبێ، لەرووی عەمەلییەوە ناکرێ، بەڵام ئەگەر بڵێی لە پلەی بەڕێوەبەری گشتی کەمتر نەبێ، ئەوە مروونەتێکە و دەتوانی راوێژکار دابنێی، بەڕێوەبەرێکی گشتی دابنێی، کارەکە باشتر و ئاسانتر دەڕوات، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی دوو ڕێگا هەیە، ڕێگایەکە ئەوە هەموو لیژنەکە تەحدید بکرێ، وەکو لیژنەی یاسایی باسی کرد، یانیش وەکو سیاغەکەی وەزیر کە پێشنیاری کردووە، بەڵام بڵێین سەرۆکی ئەم لیژنەیە پلەکەی لە مودیر عام کەمتر نەبێ، ئیتر بزانین لیژنەی یاسایی......، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەتوانین سیاغەکەی بەم شکلەی بنووسین (تشکل لجنة برئاسة مودیر عام خدمات الشؤون الشهداء و المؤنفلین وعضویة کل من مدیر شؤون القانونیة، مدیر شؤون شهداء، مدیر شؤون المؤنفلین، مدیر شؤون الاحصاء والبحث)، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د. عمر.

بەڕێز د. عمر محمد امین (نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا لە مەشروعی هەموارکردنەکەدا بە تەحدید ئەوە نەهاتووە، هەروەها هیچ کامیش لە ئەندامانی بەڕێز پێشنیاری ئەوەیان نەکردووە تەسمییەکە بە دەقیقی ناوی ئەو مۆزەفە بێت، سێ، حیکمەت لە هەموارەکە ئەوەیە کە حەسر نەکرێ، چونکە لە رابردوودا حەسر کراوە بە یەك کەسەوە و ئێستا پێی ناکرێ، بۆیە بەڕاستی هەوڵبدەین ئەو سیاغەی کە بڵێین پلەکەی لە بەڕێوەبەری گشتی کەمتر نەبێ و پاشان

هەمووشتێك بمێنێتەوە بۆ وەزیر و وەزارەت بۆ ئەوەی كە بەشێوەیەك تەشكیلی بكات كە بتوانێت كار بكات، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك عمر، بفەرموون بۆ سەر مەنەسە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارەی كە جەنابی وەزیر پێشكەشی كرد لەسەر ئەوەی كە ئەو لیژنەیە بەسەرۆكایەتی یەكێ بێ پلەكەی لە مودیر عام كەمتر نەبێ، زۆر راستە، زۆر مەنتیقییە جائیزە ئەوەی كە تەسمییە بكرێ بڵێ مودیر عامی فلان جیهەت، بەڵام خێرە و كە فائەی نەبێ لەم ئیشە كە بۆی تەخسیس دەكرێ، لەبەر ئەوە ئەوها پێویستە كە جەنابی وەزیر باسی لەسەر كرد، لە ئەصڵی یاساكەش هاتووە مودیری عامی شئوونی ئیداری ئەوە لابدرێ، هەر بڵێ (بدرجة مدیر عام وعضویة عدد من موظفي الوزارة)، لەوانەیە چەند مۆزەفێكی وەزارەت پێشتر لەمە ئیشیان كردووە دەرەجەشیان مودیر نییە، بەڵام موختەسن لەو ئیشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا خۆی حەقیقەتە، ئێمە قسەمان لەسەر ئەوە كرد تەنها سەرۆكی لیژنە پلەكەی لە مودیر عام كەمتر نەبێ، بەڵام هیچ كەس داوای نەكرد تەسمییە هەبێ لە ناوەكانی تر، حەقیقەتی تێدایە، بۆیە داوا لە لیژنەی یاسایی دەكەین تەنها سەرۆكی لیژنە....، فەموو كاك كاردۆ.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوای ئەوەی ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەكان موناقەشەی دەكەن دەگەینە سەر پێشنیار برادەرێك لەناكاو دەڵێ كاكە من شتێكم هەیە دێین دەڵێن سیاغەی شتەكەی ئەو بكەن، چۆن شتی وا دەبێ؟ یەعنی تۆ دوای موناقەشەیەكی زۆری چەندین پەرلەمانتار لەپڕ برادەرێك راست دەبێتەوە دەڵێ وەڵڵا واباشە هەندەك بۆی سیاغە بكەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێمە پێشنیار لە ژمارەی ئەندامان وەردەگرین، سێ ئەندامی پەرلەمان پێشنیاری شتێك بكەن ئەم پێشنیارە وەر دەگیرێ، لە هەمان كاتدا جەنابی وەزیر بۆ خۆی پێشنیاری تری هەیە، لیژنەی موختەسیش لێرە لە سێ كەس زیاتر دانیشتوونە، یەعنی ئەوانیش پێشنیاری خۆیان هەیە، بۆیە جێی خۆیەتی دوورترین پێشنیار بخرێتە دەنگدانەوە، كاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەمی پرۆژەکە بەمشێوەیە:

المادة الثالثة:

اولاً: تشكل لجنة برئاسة موظف لايقل درجته عن مدير عام من ذوي الخبرة والاختصاص وعضوية اربعة من موظفي الوزارة لاتقل درجتهم عن مدير على ان يكون احدهم قانونياً للنظر في الاعتراضات المقدمة من قبل ذوي الشهداء والمؤنفلين على القرارات الصادرة من المديريات العامة في المحافظات وتصدر قراراتها بالاغلبية وتخضع لمصادقة الوزير.

ثانياً: تتولى اللجنة المشكل اعلاه المهام التالية:

1- البت في الاعتراضات المقدمة من قبل ذوي الشهداء والمؤنفلين لغرض شمولهم بأحكام هذا القانون.

2- يحق لكل شخص ذي مصلحة التظلم لدى اللجنة الخاصة من القرار الذي اصدرته خلال (30) يوماً من تاريخ التبلغ بالقرار او اعتباره مبلغاً.

3- على اللجنة الخاصة الرد على التظلومات المقدمة اليها خلال مدة لا تتجاوز (60) يوماً من تاريخ تقديمها.

4- يحق لكل شخص ذي مصلحة اللجوء الى محاكم الاحوال الشخصية لاثبات شموله بأحكام هذا القانون بعد اصدار اللجنة قرارها برفض التظلم ويعفى مقدم الطلب من الرسوم العدلية.

5- يكون قرار محاكم الاحوال الشخصية قابلاً للطعن امام محكمة التمييز خلال مدة (30) يوماً اعتباراً من تاريخ التبلغ بالقرار او اعتباره مبلغاً.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا دەیخەینە دەنگەوە، بەم شێوەیەی ئەو ماددەیە خوێندرایەوە کێ لەگەڵدایە؟ تکایە دەستی بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، (44) ئەندام لەگەڵە، کێ لەگەڵ نییە؟ تکایە دەست بەرز بکاتەوە، زۆر سوپاس، (9) ئەندام لەگەڵ نییە، کەواتە بەزۆرینەی دەنگ ئەم ماددەیە پەسەند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة (5):

اولا: تعدل الفقرة الفرعية (3) من الفقرة ثانيا من المادة الخامسة وتقرأ كالآتي:

(3- الابن و البنت: اذا لم يكونوا يتسلموا اي راتب اخر من القطاع الحكومي).

ثانيا: تعدل الفقرة الفرعية 4 من الفقرة ثانيا من المادة الخامسة وتقرأ كالآتي:

(4- يستثنى الاولاد العاجزين من الشروط الواردة في الفقرة الفرعية (3) اعلاه).

ثالثا: تعدل الفقرة الفرعية (6) من الفقرة ثانيا من المادة الخامسة وتقرأ كالآتي:

(6- الاخوه والاخوات: اذا لم يكونوا يتسلمون اي راتب اخر من القطاع الحكومي).

رابعا: تضاف فقرة فرعية جديدة الى الفقرة ثانيا من المادة الخامسة وبتسلسل 7 وتقرأ كالآتي

(7- يستثنى اخوة وإخوات الشهيد والمؤنفل العاجزين من الشرط الوارد في الفقرة الفرعية (6).

خامسا: تعدل الفقرة ثانيا من المادة الخامسة وتقرأ كالآتي:

ثالثا:

1- تصرف مستحقات الوالد والوالدة مدى الحياة.

2- تصرف مستحقات (الزوج) او (الزوجة) مدى الحياة بشرط عدم الزواج مرة اخرى.

3- يوقف صرف مستحقات زوج او زوجة الشهيد الذين تزوجوا مرة اخرى اذا كان للشهيد وارث من الدرجة الاولى وتصرف لهم منحة، اما اذا لم يكن للشهيد وارث من الدرجة الاولى فيقسم الراتب بين الوارث من الدرجة الثانية و (زوج) او (زوجة) الشهيد الذين تزوجوا مرة اخرى.

سادسا: تعدل الفقرة خامسا من المادة الخامسة وتقرأ كالآتي:

خامسا:

تصرف المستحقات كلها للابن والبنت طيلة حياتها اذا كان اي منها الوارث و المستحق الوحيد.

سابعا: تعدل الفقرة سادسا من المادة الخامسة وتقرأ كالآتي:

سادسا: يستثنى اولاد واخوة واخوات ضحايا الابادة الجماعية من الشروط الوارده في الفقرتين الفرعيتين (3، 6) من الفقرة الثانية من هذه المادة.

بەڕێز حسن محمد سوره / جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو بەكوردییەكەی.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان، كوردییەكە چۆن نووسرایە ئەوها دەخوێنمەوە، ئەصڵی پڕۆژەكەیە كە پێشكەش كرایە، ماددەی چوارەم هەمواركردنەوەی ماددەی پێنجەمە.

یەكەم: بڕگەی سێ لە بڕگەی دووەمی ماددەی پێنجەم هەموار دەكرێت بەم شێوەیە:

3- كوڕ و كچ: ئەگەر هیچ مووچەیەكی تر لە كەرتی حكومی وەرنەگرن).

دووەم: بڕگەی چوار لە بڕگەی دووەمی ماددەی پێنجەم هەموار دەكرێت بەم شێوەیە:

4- منداڵی پەككەوتە بەدەر دەكرێن لەو مەرجەی لە بڕگەی (3)ی سەرەوەدا هاتووە.

سێیەم: بڕگەی شەش لە بڕگەی دووەمی ماددەی پێنجەم هەموار دەكرێت بەم شێوەیە:

6- براو خوشك: ئەگەر هیچ مووچەیەكی تر لە كەرتی حكومی وەر نەگرن.

چوارەم: بڕگەیەكی نوێ بۆ بڕگەی دووەم لە ماددەی پێنجەم بەریزبەندی بڕگە حەوت زیاد دەكرێت.

7- برا و خوشكی شەهید و ئەنفالكراوی پەككەوتە بەدەر دەكرێن لەو مەرجەی لە بڕگە شەش دا هاتووە.

پێنجەم: بڕگەی سێیەم، ماددەی پێنجەم هەموار دەكرێت بەم شێوەیە:

سێیەم:

1- شایستەکان واتە (مستەحەقاتی دایکی و باوك) هەتا ماون بۆیان سەرف دەکرێت.

2- شایستەکانی مێرد یان ژن هەتا ماون بۆیان سەرف دەکرێت، بەمەرجێك جارێکی تر هاوسەرگیری نەبەستنەوە.

3- شایستەکانی مێرد یان ژنە شەهید ئەوانەی دووبارە هاوسەرگیری دەکەن رادەگیرێت و ئەگەر شەهید میراتگرێکی پلە یەکی هەبێت ئەوا مینحەیەکی بۆ سەرف دەکرێت، بەڵام ئەگەر شەهید میراتگرێکی پلە یەکی نەبوو مووچەکەی لەنێوان میراتگری پلە دوو مێرد یان ژنی شەهید کە جارێکی تر هاوسەرگیری دەکات دابەش دەکرێت.

شەشەم: بڕگەی پێنجەمی ماددەی پێنجەم هەموار دەکرێت بەم شێوەیە:

سەرجەمی شایستەکان واتە موستەحەقات بۆ کوڕ یان کچ هەتا لە ژیاندا ماون بۆیان سەرف دەکرێت، ئەگەر یەکێکیان تاقە میراتگر و شایستە بێت.

حەوتەم: بڕگەی شەشەمی ماددەی پێنجەم هەموار دەکرێت بەم شێوەیە:

منداڵ و برا و خوشکی قوربانیانی جینۆساید لەو مەرجەی لە هەردوو بڕگە (3، 6)ی بڕگەی دووەمی ئەم ماددەیەدا هاتوون بەدەر دەکرێن.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لیژنەی هاوبەش رەئیتان.

بەڕێز محمد احمد علی (شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

رەئی هەردوو لیژنە ئەم راپۆرتەیە کە دەیخوێنمەوە بۆ بەڕێزتان.

سەبارەت بەماددەی چواری پرۆژەکە پێشنیاری ئەم دارشتنەوەیە دەکەین.

یەکەم: هەموار کردنەوەی بەندەکانی (3، 4، 6) لە بڕگەی سێیەمی ماددەی پێنجەمی یاسایەکە بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

3- حکومەکانی بەندی (3، 4، 6)لە بڕگەی سێیەمی ماددەی پێنجەم بەسەر منداڵی شەهیدی سەنگەردا جێ بەجێ ناکرێت، ئەمە ئەگەر روونکردنەوەیەکی لەگەڵدا بدەم، بۆ ئەوەی تەوزیحێك بێت بۆ هەڤاڵان، چونکە لە ئەصڵی پرۆژەکە منداڵی شەهید و ئەنفالی بەدەر کردووە لە یاسا، ئێمە ئێستا شەهیدی سەنگەریشمان بۆ زیاد کردووە.

4- ئەو مەرجەی لە بەندی سێی سەرەوەدا هاتووە بەسەر منداڵی کەسانی پەککەوتە جێ بەجێ نابێت.

شەش: خوشك و برایەکان ئەگەر هیچ مووچەیەکی تر لە کەرتی تایبەتی حکومی وەرنەگرن.

دووەم: بەندێك بەریزبەندی حەوت بۆ بڕگەی دووەمی ماددەی پێنجەمی یاسایەکە زیاد دەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

7- خوشك و برای شەهید و ئەنفالكراوان و كیمیا باران ئەگەر پەككەوتە بن ئەو مەرجانەی سەرەوەی بەسەردا جێ بەجێ ناكرێت كە لە بەندی شەشی سەرەوەدا هاتووە.

سێیەم: هەمواركردنەوەی بڕگەی سێیەمی ماددەی پێنجەمی یاسایەكە بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

1- ئیمتیازاتی باوك و دایك بە درێژایی ژیان خەرج دەكرێت.

2- خەرجكردنی ئیمتیازاتی هاوسەر یان هاوسەری شەهید بە درێژایی ژیان بەو مەرجەی هاوسەرگیری نەكاتەوە.

3- راگرتنی خەرجكردنی ئیمتیازاتی هاوسەر یان هاوسەری شەهید ئەگەر هاتو هاوسەرگیری كردەوە، ئەگەر شەهیدەكە وارسی پلە یەكی هەبوو مینحەیەكی بۆ خەرج دەكرێت، بەڵام ئەگەر شەهیدەكە وارسی پلە یەكی نەبوو ئەوا راتبەكەی لە نێوان وارسە پلە دووەكان دابەش دەكرێت.

چوارەم: هەمواركردنەوەی بڕگەی پێنجەم لە ماددەی پێنجەم بەم شێوەیە دەخوێندرێتەوە:

5- خەرجكردنی ئیمتیازاتەكان بۆ هەموو كوڕ و كچەكانی كە لەژیاندا ماون، ئەگەر هەر یەكێكیان وارسی تەنیای شەهیدەكە بن، واتە تاقانە.

پێنجەم: بڕگەی پێنجەمی ماددەی شەشەم هەموار دەكرێتەوە بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

6- منداڵ و خوشك و براكانی قوربانیانی كۆمەڵ كوژیەكان و منداڵی شەهیدی سەنگەر ئەو مەرجە نایگرێتەوە كە لە بەندەكانی (3، 6)ی بڕگەی دووەمی ئەم ماددەیەدا هاتووە.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری كاروباری شەهیدان و ئەنفالكراوان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەم ماددەیە تێبینی من ئەوەیە خۆی ئەوە بووترابایە (اولا: تعدل البند ثانیا)، بەندی دووەم و سێیەم و چوارەم و شەشەم من الفقرة الثانیة، نەك الثالثة، خۆی فەقەرە (ثالثة) هیچی تێدا نییە لەو بەندانە، دەبێ بكرێ بە (الفقرة الثانیة) جا (تعدل البند الثاني)، یەعنی بەندی دووەم زۆر گرینگە، یەكێك لە كێشە گەورەكانمان ئەوە بوو كە دەڵێ (الابن الی حین اكمال الرابعة والعشرین من العمر اذا لم یكن مستمراً في الدراسة)، ئەمە كوڕی شەهید دەبەستێتەوە بەوەی هەتا (24) ساڵ، دوای ئەوە ئیتر هیچ وەرناگرێ، ناچارە ئیش نەكا، بۆ ئەوەی مووچەكە وەر بگرێت، لەماڵەوە دابنیشێت، بەڵام ئێمە خۆمان دوایش كە باسی مووچە و مینحەكە دەكەین پێشنیارمان ئەوەیە بكرێ بە مینحە، ئەو كوڕە نەبەسترێتەوە، كچیش هەروەها، ئەگەر كرایە مینحە بۆ ئەوەی بتوانن ئیش بكەن، سەرباری ئەوەی كە مافەكەی خۆشیان وەر بگرن، ئەمە سەبارەت بەم بەندە، ئەوەی تر مەسەلەی شووكردنەوە، ئەوە یەكێكە لەو كێشانەی كە هەبووە، كە بابڵێین ژن هاوسەر كە شوو دەكاتەوە، ئایا مافی هەبێ تەواوی مووچەكە یان مینحەكە وەر

بگرێت هەتا هەتایێ یان نا؟ ئێمە زۆر لێکۆڵینەوەمان کرد، لە هەندێ شوێن کێشەی هەم ئینسافی تێدایە، هەم کێشەی کۆمەلأیەتیشە، ئینسافەکە ئەوەیە جاری وایە شەهیدەکە لەماڵەکەی دا پەروەردە بووە و دوایی مەسەلەن مانگێك یان دوو مانگێك هاوسەرگیری دەکا ئیتر ئەو دایك و باوکە یەعنی بێ ئینسافی دەزانن کە هیچ مافێکیان نەبێ، هەمووی بدرێ بە هاوسەرەکە، ئەمە لایەنێکیان، لایەنێکی تری ئەوەیە ئەگەر نەدرێ بە هاوسەرەکە ئەویش هەر بێ ئینسافییە بەرامبەر بەو هاوسەرە کە مافی ئەوەی هەیە شوو بکاتەوە، یەعنی ئەو مووچەیە نەیبەستێتەوە کە شوونەکاتەوە، لەبەر ئەوە لەنێوان ئەوەدا خۆ ئێمە دراسەشمان کرد، تەماشای یاسای ئەوەی بۆزنێشمان کرد، کە وەکو هاوکاری دارایی دیاری کراوە کە شوو دەکاتەوە مافێکی ئەوەی بدرێتێ کە هاوکارییەکی بدرێتێ، یەعنی مینحەیەکی بدرێتێ، دیاری بکرێت، بۆ ئەوەی بۆ هەردولا ئینسافییەکە بمێنێتەوە، ئەوەی تاقانەش کە زۆر گرینگە، تاقانەکان کە چەند شەهیدیان هەیە، ئی وا هەیە هەر یەك شەهید وەردەگرێ، ئەوە بەڕاستی جێگەی خۆیەتی ژمارەشیان زۆر نییە، جێی خۆیەتی ئەو هەموو ناخۆشی و دەردە سەریەیان بەسەردا هاتووە ئیمتیازاتێکیان بدرێتێ، ئی هەموو شەهیدەکانیان بدرێتێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

سەرۆکی لیژنەی شەهیدان تەوزیحێکی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی (شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوەی جەنابی وەزیر باسی کرد، ئەوە دوو غەڵەتی مەتبەعییە لای ئێمە، من روونکردنەوەیەکیشم دا، پرۆژەکەی حکومەت ئیستسنای تێدا نەبووە، کێشە بۆ لیژنەکەی ئێمە دروست دەبوو، ئیستیسنای تێدا نەبوو بۆ منداڵی شەهیدی سەنگەر، پێشنیاری لیژنەکەی ئێمە فەرزمان کردووە بەسەر وەزارەت و وەزارەتیش بەڕاستی پشتگیرمان بوو بۆ ئەوە، بۆیە ئاگادار بن، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کێ قسەی لەسەر ئەم ماددەیە هەیە؟ تکایە ناوەکانتان بڵێن، زۆر سوپاس، ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە (کاك شێرزاد، ئاشتی خان، کوێستان خان، د. بشیر، کاك کاروان، هاژە خان، د. احمد، ژیان خان، کاك حەمە سعید، زەکیە خان، تارا خان، کاك اسماعیل، رازاو خان، شلێر خان، پەیام خان، ڤیان خان، کاك شوان، گەشە خان، کاك عبدالرحمن، هاوڕاز خان)، فەرموو کاك شێرزاد.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من لە ئەوەڵەوە لەگەڵ قسەکانی جەنابی وەزیر زۆربەی زۆری کۆکم، پشتگیریشی دەکەم بەڕاستی لەوەدا، یەکێك لەوانە کوڕی شەهید کە باسی ئەوە دەکرێ ئەو مووچەیەی نەدرێتێ ئەگەر ئیش بکات، من نموونەیەك دێنمەوە کوڕی شەهیدێکمان هەیە، کوڕێکی ترمان هەیە زۆر ئیعتیادی و کوڕی شەهید نییە،

هەردووكیان فەرامانبەرن لە شوێنێكدا، یەعنی هەردووكیان یەك مووچە وەردەگرن، كە ئەگەر چوار سەد یان پێنج سەد هەزارە، فەرقی ئەم كوڕە شەهیدە لەكوێدایە؟ لەكوێ حیسابی ئەوە دەكا كە باوكی شەهید بووە؟، خوێنی بۆ ئەو وڵاتە داوە، كوا ئیمتیازاتەكەی؟ كوا شتێكی؟ بۆیە بەڕاستی من داوا دەكەم لە لیژنەكە و لە ئەندامانی بەڕێزیش كە حیسابێك بۆ منداڵی شەهید بكرێت، عاجز بێت یان پەككەوتە بێ ئەوە جیایە، بەڵام ئەوی تریش كە پەككەوتەش نییە ئەوەی بۆ بكرێ، ئەوەی كەی هەیە باوك و دایكی شەهید ئەوەندەی بزانین عومریان بەلایەنی كەمەوە لە (60) بەرەو ژوورە، یەعنی فەترەیەكی زۆر ژیانیان نەماوە كە ئەوەیان بۆ بكەین، بۆیە ئەوەی هەیە كوڕ و كچ و براو خوشكی شەهیدە، پێم وانییە ئەوە پارەیەكی ئەوەندە زۆری مالی نییە كە بەسەر حكومەت بكەوێ، ئەگەر بشكەوێ بەڕاستی ئەوانە، ئەو شەهیدانەی كوردستان پێم وایە لە هەموو شتەكانی تر زەروور ترن كە ئێمە وایان لێ بكەین روحیان ئاسوودە بكەین لەناو گۆڕەكانیان، من ئەم قسانەی كە دەیكەم بەڕاستی ئەمە پێشنیارێكە بۆ لیژنەی پێشمەرگە، كە ئەوانەی پێشمەرگە دێرینەكانیش لەگەڵ كەمئەندامانی سەنگەریش ئەو حیسابەیان بۆ بكرێ كە ئەوانە فەرقێك بكرێن لەگەڵ یەكێكی تردا، من ئەندامی پەرلەمانم لێرە، لەگەڵ ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەكانی دیكەدا ئێستا هیچ فەرقێكم نییە، حیسابی ئەوەم بۆ ناكەن كە منیش پێشمەرگایەتیم كردووە بابڵێین من كەمئەندام بووم، ئەمانە هیچ حیسابێكی نییە، یەعنی ئەوەی كە كرا، تەبعەن مەبەستم زۆربەی كەمئەندامانە، زۆربەی پێشمەرگە دێرینەكانە، دەبێ حیسابێكیان بۆ بكرێ كە ئەمانە سەردەمێك خزمەتی ئەم میللەتەیان كردووە، خزمەتی ئەو خاكەیان كردووە، لەبەر ئەوە بۆیە من جارێكی دیكە داوا دەكەمەوە ئەوانەی كەسوكاری شەهیدەكان كوڕیان، كچیان، برایان، ژنیان ئەو حیسابەیان بۆ نەكرێ، كە مووچەكەیان بدرێتێ ئەگەر ئیشی تریش بكەن، دوای ئەوە برادەرینە ژنی پێشمەرگە، ژنی شەهید كە شوو بكاتەوە یەعین ئێمە بۆ رێی لێ بگرین شوو بكاتەوە، بۆ حیسابی ئەوە نەكەین ئەو فەترەیەی خەباتی مێردەكەی كە لەگەڵیا ژیاوە، ئەو فەترەیە لە شاخدا بووە رەنگە بەراستی منداڵی لە ئەشكەوت و شوێنی دیكەدا بووە، هەر ئەو ئافرەتە بووە ئێستا كە هاتۆتەوە یەعنی بەڕاستی داوا لە ئافرەتان و ژنانیش دەكەم كە زیاتر پشتگیری ئەوە بكەن كە ئەو ژنانە حەقی ئەوەیان هەیە ژیانێكی دیكە بەسەر بەرن، حەقی ئەوەیان هەیە كە بژین، بۆیە تۆ ئەگەر ئەو پارەیەت لێ گرت، ئەو مووچەیەت لێ گرت، ئیتر بە حیسابی مووچەكەی بیر لە شووكردن ناكاتەوە، رەنگە منداڵی واشی نەبێ كە بڵێ سەرپەرشتیان بكا، بۆیە من داواكارم بەڕاستی ژنی شەهید ئەگەر شووشی كردەوە ئەو مووچەیەی لێ نەبڕن و بمینێتەوە، سوپاستان دەكەم.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو ئاشتی خان.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی چوارەم کە خاڵی دوو باس لە ئیستیسناء دەکەین (الاولاد العاجزين من الشروط الوارد)، ئەمە تەناقوزە لەگەڵ سەرەوەدا، چونکە ئێمە منداڵانی شەهیدمان هەڵگرت لەوەی کە ئەو شەرتانە بەسەریاندا جێ بەجێ بکرێت، ئەلێرەدا (الاولاد العاجزين)، یەعنی لەکوێدا شوێنی دەبێتەوە؟ بەتایبەت مەفهومی عاجزینیش تەحدید نەکراوە چییە، مەبەستمان لە کەمئەندامە؟ چونکە عاجز یەعنی تەتبیق کردنی، ئیقرار کردن لەسەر عاجز قورسترە وەك لە کەمئەندام کە ئاسانترە بە یاسایەکە کۆمەڵێك مەرجی هەیە کە بەسەریدا تەتبیق دەبێ، هەروەها من خاڵی سەرەوەیانم لەیاد کرد، ئەوەی کە باس لە (الابن و البنت: اذا لم يكونو يستلموا اي راتب اخر من القطاع الحكومي)، یەعنی ئەمەش ئا لێرەدا موخالفی تەواوی مەفهومەکانە کە هەموارکردنەکەی بۆ کراوە، کە تەرحی مینحە دەکات، یەعنی لەکاتێکدا ئەگەر هاتو مینحە بێت چ رێگریەکە لەبەردەم ئەوەی کە راتبی حکومی تری هەبێت؟ بۆیە ئەمە لەو کاتەدا کە ئەوە تەسبیت بوو ئۆتۆماتیکییەن دەبێ ئەمەش هەڵبگیرێ، سەبارەت بە مەفهومی مینحەکە کە ئێمە بەکارمان هێناوە، مینحە لەسەرێکەوە ئیستیفادەی هەیە کە ئێمە جۆرێك لە حیلە دەدۆزینەوە بۆ ئەوەی کە راتبێکی هەبێ بتوانێ ئەمە شمولی بکات کە ناوی مینحەیە، بەڵام ئەگەر هاتوو لە حاڵەتێکدا وەکو بەکارهێنانی مینحە رێگری چییە لەبەردەم بڕینی مینحەدا؟ یەعنی بۆ موستەقبەلی ئەو کەسانە کە ئەم مەسیرە داراییەیان ئێمە تەحدیدی دەکەین بە مەفهومی مینحە، ئایا رێگریەکەی چییە؟ کە سبەینێ واقعێك نەگۆڕدرێت بەبڕیارێك ئەم مینحانە رێگری لێ بکرێت، چونکە موعامەلە کردن لەسەر بڕینی مینحە ئاسانترە وەك لە بڕینی مووچەیەك کە مووچەی حکومی بێت مانگانە، کەواتە دەبێ تەحدیدی مینحەکەش بکەین، چونکە خەلفییەتی ئێمە و موعامەلەکردنی ئێمە لەگەڵ مەفهومی مینحەدا ئاسانتر رێگری لێ دەکرێ، بۆیە ئەمە بەڕاستی چەندێك ئیستیفادەی هەیە بە دیوێکدا، بەدیوێکی تریش دەبێ بیر لە مستەقبەلیان بکەینەوە، ئەگەر واقعێك بگۆڕدرێ ئێمە چۆن مەعامەلە لەگەڵیاندا بکەین، سەبارەت بە خاڵی پێنجەم بڕگەی دوو، کە باس لە (تصرف مستحقات (الزوج) او (الزوجة) مدى الحياة بشرط عدم الزواج مرة اخرى)، من لێرە وەکو ژنێك قسە ناکەم، کە حەقی خۆشمە وەك ژن قسە بکەم، بە مەفهومێکی زۆر، زۆر ئینسانی، ئێمە سێ ساڵە هەوڵدەدەین لە زۆربەی یاساکانماندا جیاکاری تێدا نەبێت، ئیجحافی تێدا نەبێ بە حقوقی ئینسان یەعنی واز بێنین لەوەی کە ئێمە دەمانەوێ عائیلەی شەهیدانی پێشمەرگە بە موستەقری بمینێتەوە و دایکەکە مەحکوم بکەین کە منداڵەکانی بەخێو بکا، من لەگەڵ ئەوەدا هیچ خیلافێکم نییە، بەڵام لە رووی مافی مرۆڤەوانێ لە چ یاسایەکی مەدەنی، لە 2013دا تۆ حەقێك بدەی بە بەشەرێك لەبەرامبەردا رێی لێ دەگری بە حەقێکی تر، حەق لەبەرامبەر گرتنی حەقێکی تر موستەحیلە، چ لەرووی ئینسانی، چ لەرووی قانونییەوە، بۆیە ئەگەر حەقێك ببێ بەهۆی رێگرتن بۆ حەقێکی تر بەبڕوای من ئەوە خۆی ئەو پەڕی ناحەقییە، ئەمە دەبێ هەڵبگیرێت لەرووی مافی مرۆڤ و لەرووی یاسایەکی مەدەنیشەوە، دەبێ ئێمە سیاغەیەکی تری بۆ بدۆزینەوە، ئەوەی کە من پێشنیاری دەکەم، خاڵی سێیەم کە دەڵێ (يوقف صرف مستحقات الزوج او الزوجة) ئەمە تەحسیل حاسڵە ئۆتۆماتیکییەن

نەتیجەکەی دێنێتە جێ، چۆن ئێمە دەقێکی سەریحمان هەیە کە لەیەکمدا دەڵێ (تصرف مستحقات الوالد والوالدة مدى الحياة)، دەبێ نەسێکی گەورەمان هەبێ بۆ ژنیش، چونکە ژن لە کۆمەڵگادا دەرفەتی شووکردنەوەی زەحمەتە کە بەداخەوە ئێمە مەفهومی کۆمەڵایەتی و کۆمەڵێك نەریت هەیە کە لەوانەیە زۆرجار ئەوە ببێ بە پشتگیریەك کە بتوانێ ئەگەر تووشی کێشەیەکی کۆمەڵایەتیش بێ بتوانێ پشت بەخۆی ببەستێتەوە نەك بەرەو هەڵدێر بڕوا، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەم یاسایە لە ئەو ڕۆژەی کە لە خولی پێشوودا موناقەشە کرا لەرۆژی دووەمەوە، کەسوکاری شەهیدان کە هاتینە سەر ماددەی پێنج و حەوت ناڕازی بوون، هەر لە دووەم رۆژی گفتوگۆکردن لەسەر ئەم یاسایە کە کەسوکاری شەهیدان هاتنە ناو پەرلەمان و یاداشتیان هێنا کە ماددەی پێنج و حەوت بەو شێوەیە پەسەند نەکرێ کە ئێستا پەسەند کراوە، بەڵام بەداخەوە دواجار هەروا پەسەند کرا، دژی ئیرادەی کەسوکاری شەهیدان بوو، هەردوای پەسەند کردنی یاسایەکە کەسوکاری شەهیدان کەوتنە ئەوەی کە کۆنفراس بکەن، کەمپین بکەن، بۆ هەموار کردنەوەی ئەم یاسایە، بەتایبەتی ماددەی پێنج و حەوت، ئێستا کاتی خۆیەتی ئەم ماددەیە و ماددەی حەوت بەشێوەیەك هەموار بکرێت کە لە ئاستی ئەو داواکاریانە بێت کە کەسوکاری شەهیدان بەدرێژایی ئەو ماوەیە لە پەرلەمانی دەکەن، بۆیە من پێم وایە کە هەموارەکە بەم شێوەیە بێ، یەکەم ئەو مووچەیە بگۆڕدرێ بە مینحە وەکو ئەوەی کە پێش پەسەندی ئەم یاسایە مینحە بووە، دووەم، منداڵی شەهید ببووردرێن لە هەموو مەرجێك، یەعنی مافی خۆیان بێت کە شەهیدانە وەربگرن، مەدەل حەیات(مدى الحياة) وەکو دایك و باوك و هاوسەری شەهید، ئەوە بۆ خوشك و براکانیش وا بێت، ئەگەر وارسی دەرەجە یەك نە مابێت ، باوك و دایك و منداڵەکان و هاوسەرەکەی نەمابێت بەهەمان شێوە بۆ خوشك و براکان هیچ مەرجێك نەبێت، لەکاتێکدا کە ئەو مەرجانە لادەبردرێت لەسەر منداڵەکان کەواتە ئەم بڕگەی چوارە بۆ عاجزەکان بەزەروری نامێنێتەوە، تۆ مەرجت لابردووە لەسەر منداڵەکان بەبێ مەرج هەتا لە ژیانە شەهیدانەکەی وەردەگرێت، کەواتە ئەو کاتە منداڵ تەواوەکان و عاجزەکان بەریان دەکەوێ، بۆیە پێموایە چوارەمەکە ئەو کاتە زیادە، هەروەها حەوتەمیش ئەو کاتە زیاد دەبێ، چونکە کە حەوتەم خوشك وبراکان لەکاتی نەمانی وارسی دەرەجە یەکدا شەهیدانەکەیان بۆ دەگەڕێتەوە، بەبێ مەرج، ئەوکاتە جیاوازی نامێنێتەوە لە بەینی خۆشك و برای ساغ و عاجزەکاندا، لە سێیەم، دووەمدا کە دەڵێ (ئەو موستەحەقاتانە بۆ ژن و مێرد هەتا هەموو ژیانیان ئەو مینحەیە وەردەگرن، من پێم وایە دەبێ لێرە کوڕ و کچیش زیاد بکرێت، هەروەها خوشك و براکانیش زیاد بکرێت،

به مەرجێك كە وارسی دەرجە یەك نەمابێت، هیوادارم بەم شێوەیە هەموار بكرێ، چونكە ئەوە داواكاری كەسوكاری شەهیدانە بەدرێژایی ئەم فەترەیە كە لە پەرلەمانم، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بە تەسەوری من هەر واش تەتبیق كراوە لە وەزارەتی شەهیدان كە مینحەیە و بە.....، دیارە من ئیشارەتم بە نووسراوێكی ساڵی 2007 دا كە پێویست بوو مینحە بێ، بەڵام وا جێ بەجێ نەكراوە، بۆیە هەمواركردنەوەكەی ئێستا، فەرموو د. بشیر.

بەڕێز د. بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەو ماددەیەدا لە هەندێك لە بڕگەكانی دا هاتووە ئەم پارەیە یان ئەم موستەحەقاتانە سەرف دەكرێ بۆ كوڕ و بۆ كچ، هەروەها بۆ برا و خوشك بەمەرجێك كە هیچ مووچەیەكی دیكە لەكەرتی حكومی وەر نەگرن، منیش پشتگیری لە هاوكارانم دەكەم، ئەوانەی كە پێش من قسەیان كرد، بەراستی پێویستە جیاكارییەك یان رێز گرتنێكی زیاتر هەبێ بۆ كەسوكاری شەهید لەوانی تر، ئەمە لەلایەك، لەلایەكی دیكەشەوە ئێمە وا هەڵدەدەین كە ئەم مووچەیە بكرێ بە مینحە، جا ئەگەر كرا بە مینحە هەر بۆ خۆی ئۆتۆماتیكییەن ئەوەی لێ لادەچێ یەعنی ئەگەر مووچەی دیكەشی هەبێ مینحە رێگەی هەیە كە وەر بگیرێ، بۆیە من لێرەوە پێشنیار دەكەم ئەوە لا بدەین كە لە كەرتی حكومی وەرنەگرت ئەوە نەبێتە مەرجێك، ئەگەر هەشی بێت با هەر بەردەوام بێت، لە مەسەلەی شووكردن راستی منیش هەر هاوڕام لەگەڵ ئەوەی كە نابێ ئەو مافەیان لێ بستێنینەوە، ئەگەرچی ئافرەتان لەوانەیە بۆ خۆیان هەموویان ئەو قسەیە نەكەن، بەڵام ئێمەی پیاوان دەبێ بەڕاستی یەعنی دارەكە لە ناوەڕاستەوە بگیرێ، ئافرەت مافی خۆیەتی، هەروەها پیاو مافی خۆیەتی پاش ئەوەی كە ژنەكەی یان هاوسەرەكەی شەهید دەبێ، دەكرێ، مافی خۆیەتی بۆخۆی دیسان پرۆسەی هاوسەرگیری ئەنجامبدا، بۆیە ناكرێ ئێمە ئەو مافەی لێ بستێنین، ئەو ماددەیە لێرە ئەمە تەشجیع كردنێكە بۆ ئەوەی كەوا كەسی دیكە شوو نەكاتەوە، ئاوا دابنیشێ، ئەمە بۆ ئێمە كێشەیەكی كۆمەڵایەتی دروست دەكا، ئێمە لە كەسوكاری ئەنفالكراوەكاندا دیسان كێشەیەكی گەورەمان تووشهات كەوا لەشكرێكی زۆر لەوانەی كە مێردیان شەهید كراوە یان ئەوانەی كەوا دەستگیرانیان شەهید كراوە، تەنانەت مێردیان نەكردۆتەوە، ماون، بۆیە ئەمە كێشەیەكی كۆمەڵایەتییە، یەعنی پێویستە حكومەت بەڕاستی چارەسەر بدۆزێتەوە، نەك كێشە لەسەر كێشە دروست بكا، بۆیە من رەئیم ئەوە نییە كە ئەم شایستەیە ببڕدرێ، ئەگەر هاتو شوویان كرد یان ئەگەر هاتو ژنی دیكەیان هێنا، ئەمە هەر بەردەوام بێ، كەواتە ماددەكە لەسەر ئەصڵی خۆی بمینێتەوە، ئەصڵی ماددەكە ئەم قەیدەی تێدانییە، بۆیە پێویستە ئەم قەیدەش لێرەدا نەبێت، چونكە ئەم شایستەیە (موستەحەقە) نادرێتە ئەو ئافرەتە بۆ مووچە، بۆ ژیاندن، بۆ ژیاندن نییە بەڕێزان ئەوە، ئەوە لەوانەیە بۆ خۆی ئافرەتەكە مووچەی خۆی هەبێ، بەڵام ئەمە وەكو رێز گرتنێكە دەیدرێتێ، چونكە هەتا ئەگەر شووش بكاتەوە ئەمە ئەو برینەی كەوا لە جەرگی بووە

بەهۆی بەڕاستی شەهید بوونی مێردەکەی یەکەمی ئەوە ئەگەر چەند جاری دیکەش هاوسەرگیری بکاتەوە ئەم برینە سارێژ نابێتەوە، بۆیە من پێموایە ئەمە بەڕاستی غەدرێکە لە ئافرەتی دەکەین، نابێ ئەم قەیدە ببێ، لەخاڵی سێیەمدا دەڵێ شایستەکانی مێرد یان ژنی شەهید ئەوانەی دووبارە هاوسەرگیریان بەستۆتەوە رادەگیرێت ئەگەر شەهید میراتگرێکی پلە یەکی هەبێت، ئەمە لەگەڵ مەنتقە عەرەبییەکەی فەرقێکی زۆر، زۆری هەیە، لە عەرەبییەکە ئەمە موقەیەد کراوە، دەڵێ (يوقف صرف مستحقات زوج او زوجة الشهيد الذين تزوجوا مرة اخرى اذا كان للشهيد.....) (اذا)، کەواتە ئەوە موقەیەد بووە، بەڵام لەکوردییەکەی موقەیەدەکە نەماوە، بۆیە ئەگەر منداڵی هەبێ، شووی کرد، دەکرێ ئەمە ئەگەر بەشەکەی نەشدرێتێ بۆ منداڵەکە بێ، بەڵام ئەگەر منداڵی نەبێ یان شتێکی دیکەی لێ ببەین، ناوەڵڵا غەدرە لێی وەر بگیرێ، لە خامیسەن (تصرف المستحقات كلها للابن والبنت طيلة حياتها اذا كان اي منها الوارث و المستحق الوحيد)، ئەمە وابزانم هیچ فەرقێکی نییە لەگەڵ ئەصڵەکە، چی گۆڕاوە؟ بۆچی هەموار کراوەتەوە؟ لە ئەصڵەکەش نەفسی شت هاتووە، کەواتە ئەم هەموار کردنەی خامیسەن ئەمە زیادەیە بەڕای من، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاک کاروان.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە دوێنێوە وا هەست دەکەم هەندێك بەشێوەی جیا، جیا پێناسەی شەهید و بەتایبەتی شەهیدی سەنگەر...، کە من پێم وایە زۆر تەجاوز دەکەوێتە سەر ئەو ناوە بەشێوەی جیا جیا، بەپێناسەی جیا جیا، لەسەر ئەو ئەساسەش من حەزدەکەم بەڕاستی ئەو کاتانەتان بەبیر بێنمەوە کە ئەوانەی بە ئیرادەی خۆیان بڕیاری ئەوەیان دەدا کە مەرگی خۆیان بە پێش ئێوە و بە پێش ئەو میللەتە بێخن کێ بوون؟ ئەوانەی کە چوون خۆیان کردە قوربانی ماڵ و منداڵ، خوشك و برا، دایك و باوك و هاوسەرەکانیان خستە ناو خراپترین باری ژیان، زانکۆکانیان بەجێهێشت پێیان تەواو نەکرا لەبەر ئەوەی برا پێشمەرگە بوون، زۆریان خوا پێدا و دەوڵەمەند بوون، کە ئێستا رەزیلن، کە ئێستا نیەتیان بیخۆن، هەموو ئەوانە بەشیاوی ئەوە نازانن یەك مووچە من رێزم هەیە بۆ هەموو شەهیدان، بۆ هەموو جۆرە شەهیدەکانیش، بەڵام ئەوانەی شەهیدی سەنگەرن دڵنیاتان دەکەمەوە کە خوا دەمانگرێ ئەگەر بێت و حورمەتی زیاتر و رێزی زیاتر بۆ ئەو پایە دانەنێین، هاتین کوڕ و کچ و خێزانی جیا دەکەینەوە لە خوشك و برای، ئەوانەی کە خوشك و برای شەهیدن لێرە دانیشتوون، چ خوشك و برایەك هەیە ئازارەکەی لە کوڕ و کچ و لە خێزانەکەی و لە دایك و باوکی شەهیدەکە کەمتر بوو بێ؟ کێیان هەیە نەفی نەکرابێ بۆ نوگرەسەلمان؟ کێیان هەیە ئەشکەوت بە ئەشکەوت بەدوای براو خوشك و دایك و باوك و کەسوکاری خۆیدا نەگەڕابێ؟ بۆیە من حەزدەکەم هیچ ئیستیسنایەك لەسەر خوشك و برا و کوڕ و کچ و خێزان شوو دەکاتەوە، شوو ناکاتەوە، ئەو شتانە بەراستی ئەو باجی خۆی داوە، گوناحی چییە کە ئەو کاتە خێزانی ئەو پیاوە بووە؟ گوناحی چییە کە خوشك و

برای ئەو پیاوە بووە کە شەهید بووە؟ خەڵك هەیە بە حەیاتی حەزی لەوە نەبووە کە سیاسەت بکات، بەڵام کە برایەکەی شەهید بووە بووە بە سیاسی، مەلەفی هەموو فەرمانبەرەکان دەر بهێنن ئەوانەی کە کەسوکاری شەهیدن، بزانە موختار و ئەمن و ئیستخبارات چیان لەسەر مەلەفی کەسوکاری شەهیدان نووسووە، کە ئێستاش ناگەڕێنەوە سەر وەزیفە، لە ژێر سایەی ئێمە مانان، کەسوکاری شەهید بە سایەی برایەکەی، بە سایەی خوشکەکەی، بەسایەی باوکی وەزیفەی لە دەست دایە، ئێستاش نەیگێڕینەوە، لەو بڕیارە، لەو یاسایە حەق وایە زۆر بەراشکاوی کەسوکاری شەهید بە خوشك و برا، بە کوڕ و کچ، بە خێزان و بە هاوسەر و بە دایك و باوك ئەوانەی کە ماون بە هیچ شێوەیەك ئیستیسنا نەکرێن لە مووچە و ئەو مینحەیەی کە جەنابی وەزیر باسی دەکا، لە خوێندن، لەگێڕانەوەیان بۆ وەزیفەکانیان، گوناحیان چییە؟ کێ ئەو باجە بدا؟ هەتا کەی ئەو باجە بدرێ؟، رۆژێك کەس نەبوو بەس ئەوانە هەبوون بچنە شاخ، ئەمڕۆش ئەلێرە دانیشتووین (یستثنی منه الاخوین والابوین والاطفال و الاشقاء والزوجة اذا....)، بابە ئەوانە بەسە واز لە شەهیدی سەنگەر بێنن، لەبەر ئەوەی ئەوانەی ئەمڕۆیان دروست کرد، خەڵکێکی تریش بەیانی دروستی دەکات، ململانێیەکی زۆرمان لە پێش مایە برادەرینە ئەوانەی کە بیانەوێ خۆیان بکەن بەقوربانی ئەو خاك و نیشتیمانە دەبێ لە ئێستاوە ژیانی ئایندەی ماڵ و منداڵ و خوشك و براو کوڕ و کچیان بۆ مسۆگەر بکرێ، بۆیە من داوا لە هەمووتان دەکەم پشتیوانی لەوە بکەن کە بەهیچ شێوەیەك هیچ کەسوکاری هیچ شەهیدێك فەرامۆش نەکرێ لە هیچ ماف و ئیمتیازاتێك جا خوشك بێت، برا بێت، دایك بێت، باوك بێت، ژن بێت، شوو دەکا یان ناکا، ژن دەهێنێ یان ناهێنێ ئەوە چ پەیوەندی بە ئێوە هەیە؟ گرینگ ئەوەیە کەسوکاری شەهیدبووە، تاڵاوی چەشتووە، من پشتیوانی ئەو رایانە دەکەم کە دیفاع لە کەسوکاری شەهید دەکا بەبێ ئەوەی کە هیچ کەسێکی لێ هەڵەوێردرێ، خوشك و برا وەکو کوڕ و کچ، وەکو دایك و باوك جلی رەشی لەبەر کردووە تا ئێستاش جلی رەشە، پێنەکەنیوە لە حەیاتی، خواردنێکی خۆشی نەخواردووە، زانکۆکانیان بەجێهێشت، خوێندنیان تەواو نەکرد، من دیفاع لە گوندێك دەکەم، حەزدەکەم هەمووتان شایەد بن چەند برادەرێك لەو پەرلەمانتارانە شایەدن، ئەوانەی کە خەڵکیان شەهید دەکرد ئێستا نایەڵن خەڵکی گوندەکە بچنەوە گوندەکە، ئەوانەی کە تەرمی مەلا مستەفای رەحمەتییان دەردەهێنا بڕۆن بزانن چ فەلاح چوویتەوە ناو گوندەکەی، دوێنێ من تەهدید کراوم، دەڵێ ئاگاداری خۆت بە زۆر دیفاع لە خەڵکی نەکەی، لەبەر ئەوەی........، ئێ تۆ من شەهید دەکەی، ئێستاش تەهدیم دەکا، ئێستا ئیستیسمار دەکا ئەو، کەسوکاری شەهید نان نییە بخوا، وەبەرهێنان دەکا، دەستەڵاتی هەیە، حیمایەی هەیە، کەسوکاری شەهیدەکان ئێستاش لە بکوژەکەی دەترسێن، زامنی حەیاتی بکوژەکەتان کردووە، ئەو سوودمەندترە لە ئێمە، ئەو سوودمەندترە لەو کەسانەی کە شەهید و ئارەقە و فرمێسکیان بۆ ئەو گەل و وڵات و نیشتیمانە رشتووە، بۆیە تکا دەکەین چی تر ئەو زوڵمە نەکرێ، پێشمەرگەی دێرین تێکەڵکرا بە ئەنواع ئەشکال خاکی لەبەر، شەهیدی سەنگەر تێکەڵکرا بە ئەنواع ئەشکال...، من رێزم هەیە بۆ هەموو قوربانییەك، هەتا ئەوانەی بە دەستی شۆڕشیش لەناوچوون حەقی ژیانیان هەیە، بەدەستی پێشمەرگە

کوژراون حەقی ژیانیان هەیە، زەمانی حەیاتیان بکرێ، قانون قانونە، بەڵام قەت نزیکی ئەوە مەکەون بەلای کەسوکاری شەهیدەوە بڕۆن، لەبەر ئەوەی کەسوکاری شەهید رەنگە چیتر ئەوەمان لێ قبوڵ نەکا، بەتایبەتی خوشك و برای شەهید، باوەڕتان هەبێ من لەو شارەی خۆم دەیان خوشك بە خوشکەکەی خۆشمەوە دەبینم کە چۆتە سەر لاشەی براکەی شێت بووە تا ئێستا، کێ ئەو باجە دەدا؟ مووچەیەکی هەبێ یان نەبێ، ئەوە کەی مووچەیە؟ دوایێ دەیدەیتێ تۆ، ئەوەی ئێمەی کوشت موستەفیدترە، سوودمەندترە، دەبێ لەمەو دوا ئەوانەی بوونە قوربانی ئەو گەل و نیشتیمانە بوونە پێش مەرگی هەموومان دەبێ بە کەرامەت و بە سەربەرزی بژین، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو هاژە خان.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، من تێبینیەکم لەسەر تەعدیلەکە هەیە لە ئەوەلەن هاتووە دەڵێ (: تعدل الفقرة الفرعية الثالثة من الفقرة الثانية)، دیارە لە ئەصڵی یاسایەکە فەقەرەی دوو و سێیە، لێرە کراوە بەیەك فەقەرە، (الابن والبنت)، یەعنی لە ئەصڵی یاسایەکەدا فەقەرەی دوو، فەقەرە فەرعییەکە، دوو (ئیبن) هاتووە، سێش (بنت) هاتووە، واتە ئێمە ئەگەر هەردووکی تەعدیل بکەین، دەبێ بڵێین (تعدل الفقرتين الفرعيتين (2، 3))، دەمجیان بکەین بەیەکەوە ببن بە یەك فەقەرە، دەربارەی بەڕاستی ئەو تەفاسیلەی کە هاتووە (الابن و البنت: اذا لم يكونوا يستلموا اي راتب اخر من القطاع الحكومي)، دیارە ئەوە یەکلا نەبۆتەوە کە ئەوە مینحەیە یان راتبە، وەکو بەڕێز جەنابی وەزیر باسی کرد، ئەوان دەیانەوێت بیکەن بە مینحە، ئێستاش راتبە، بۆیە من تەسەوڕ دەکەم یەعنی بۆیە لەناو یاسایەکەدا بەم شێوەیە هاتووە دەبێ ئەوە یەکلایی بکرێتەوە، بەهەمان شێوەش لەخاڵی شەشەمیش (الاخوه والاخوات)، بەهەمان شێوە هاتووە بۆیە دەبێ ئەوە یەکلایی بکرێتەوە، ئەگەر راتبیان هەبێت نابێ راتبێکی تریان پێ بدرێت، بەڵام ئەگەر راتبیان هەبێت دەتوانن مینحە وەر بگرن، دەربارەی خامیسەن (تعدل الفقرة ثانيا من المادة الخامسة)، دووەم دیارە منیش وەکو یەعنی هاوکارانم کە باسیان کرد، من دەبینم کە ئەوە ئیجحافێکە بە حەقی ئەو کەسانەی کە دەڵێ (تصرف مستحقات (الزوج) او (الزوجة) مدى الحياة بشرط عدم الزواج مرة اخرى)، بەڕاستی ناکرێ ئێمە ئەو شەرتە تەعجیزییە دابنێین، چونکە ئەو کەسە کە بڵێین ژنی ئەو پیاوە بووە کە کوژراوە، چونکە لێرە دەڵێ (الزوج) او (الزوجة)، یەعنی بۆ هەردوولا وەکو یەك دەکرێ، یەعنی ئەگەر پیاوەکەش بێ حەقی ژنەکەی وەر بگرێ، ناکرێ ئێمە ئەو شەرتە تەعجیزیەی دابنێین، دەبێ ئەگەر وەکو مینحە بێ ئەو مینحەیان پێ بدرێ بەبێ ئەوەی ئەو شەرتە تەعجیزەیان لەسەر تەتبیق بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د. احمد.

بەڕێز د. احمد ابراهيم علی (وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانم کرا من تەئکید لەسەر پێشنیاری هاوکارەکانم دەکەمەوە، کە ئەو پارەیەی کە دەدرێ بە کەسوکاری شەهیدان مینحە بێ، مووچە نەبێ، هەروەها ئەو ئیستیسنائەش نەکرێ بۆ کچ و کوڕەکان و بۆ خێزان، لەکاتێکدا کە هاوسەرگیری دەکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو ژیان خان.

بەڕێز ژیان عمر شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری تەواوی راپۆرتی هاوبەشی لیژنەی شەهیدان و لیژنەی یاسایی دەکەم، بۆ منداڵانی شەهیدی سەنگەر تەبعەن لای هەموومان ئاشکرایە کە رۆژانێ بوو کوڕ و کچی شەهیدی سەنگەر کاتێك کە باوکیان چەکی شەرەفی کردە شانی لە سەنگەرەکان ئەم منداڵانە بێ بەش بوون، بێ نازبوون لە بێ باوکی، کاتێکیش باوکیان شەهید بوو، دووبارە بێ ناز بوون بە تەواوەتی لە سۆزی ئەو باوکەیان، رۆژانێ بوو کە ئەو منداڵانە بە کولە مەرگی و بە بێ نازی گەورە بوون، زۆر پێویستیان بە خۆشییەکانی ژیان بوو، لەبەر ئەوەی حکومەت نەبوو، پەرلەمان نەبوو، کەس نەبوو بە داواکانیەوە بچێ، الحمدالله ئێمە ئەمڕۆ خاوەنی حکومەت و پەرلەمانی خۆمانین، لەسایەی خوێنی ئەو شەهیدانە کە ئەمڕۆژە دروست بووە، جا بۆچی تەمەن یان مووچەیەکی کەمی کوڕ و کچی شەهید ئێمە بکەین بە رێگر کە سوودمەند بن لە مووچەی باوکیان، لەبەر ئەوە من دووبارە جا بە مینحە بێ یان بە مووچە بێ، بەشێوەیەکی یاسایی رێك بخرێ، من داوا دەکەم ئەو مووچەیە هەر بمێنێتەوە بۆ منداڵ، بەنیسبەت ئەو ژنانەی هاوسەرگیری دەکەنەوە یان ئەو پیاوانەی کە ژن دەهێننەوە بەتەواوەتی پشتگیری قسەکانی د. بشیر دەکەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان وەڵڵا هەر بۆ ئیشارەتێك بۆ ئەوە دیارە حکومەت کە بڕیاری دا دوو مەعاشی قەدەغە بکرێ، واتە تەنیا یەك مووچە هەڵبژێرن، لەهەمان کاتدا فەرمانێکی تر دەرچوو بە ئیستیسنای کەسوکاری شەهیدان لەم بڕیارە، واتە مووچەی کەسوکاری شەهیدان بە مووچەی دووەم هەژمار ناکرێ، بڕیاری ئەنجومەنی وەزیرانە، بەڵام دیارە جێ بەجێ نەکراوە، فەرموو کاك حەمە سعید.

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ ئەوەدام بکرێ بە مینحە، بەڵام ناوێکی لێ بندرێ وەکو ئەو موخالەفانەی کە ئاشتی خان هەیبوو، ئەو موخالەفانەی لێ لابچێ ناوی بندرێت مافی شەهیدان، یەعنی یان مووچەی شەهیدانە، یەعنی ناوەکە بەشێوەیەك بێ کە لە مینحە دەربچێ، بۆ ئەوەی لە موستەقبەل دا ترسی بڕینی نەمێنێ، بکرێ بە

مووچەی شەهیدانە، ئیتر ئەو کاتە دەبێتە وەقف، خاڵێکی دیکە مادام ئێمە کردمان بە مینحە، ناومان نا مووچەی شەهیدانە و مینحە، من پێموایە نابێ هیچ عارزێك، هیچ حاڵەتێکی تر کاری تێ بکا، وەکو ئەوەی کە شوو دەکاتەوە، وەکو کە مووچەی تری هەیە، ژن دەهێنێ، هەموو ئەوانە بەڕاستی لابدرێن لە یاسایەکە، هەموو ئەوانە لابدەین، ئافرەتە شوو دەکات، پیاوە ژن دێنێ ئەوانە نەمێنێ، تەبعەن ئەوکاتە کەمئەندام و ئەوانەش نامێنێ کە ئێمە بەو شێوەیە گشتیە گۆتمان، خاڵێکی تر بەڕاستی کۆمەڵێك کەسوکاری شەهید هاتن بۆ نووسینگەی پەرلەمان یاداشتێکیان پێشکەش کردین کە پێکهاتووە لە هەشت خاڵ، کە ئێستا دوو خاڵی پەیوەندی بەو ماددەیەوە هەیە، من خاڵەکان لەکاتی ماددەکاندا باس دەکەم، خاڵی یەکەم داوا دەکەن کە کاتێك کە ئەو پیاوانەی کە خێزانەکانیان یان ئەو خێزانەی کە پیاوەکەی شەهید بووە یان خێزانەکەی شەهید بووە کاتێك کە مووچەکە یان زەوی یان هەر ئیمتیازێکی تر لەگەڵ ماڵە خەزوورانیاندا وەری دەگرن، تووشی کێشەیان دەکا، من داواکارم جەنابی وەزیر، ئەگەر لەماددەی تردا هەیە ئەوە چارەسەر بکرێت، خاڵێکی تر، دەڵێن داوا دەکەن کە مووچەی شەهیدان بۆ هەتا هەتایی بێت، بۆ کەسوکاریان بێ، هیچ نەبڕێ، یەعنی ئەگەر کاتێك بلوغی کرد یان شووی کرد، ئەوە داواکاری کەسوکاری شەهیدانە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو خاڵانەی کە باسکرا، خۆی ئێمە وتمان بکرێتە مینحە، وەکو ناویش بەڕاستی ئێمە خۆی لەگەڵ ئەو ناوەدا نین، خۆی دەبێ پێی دەوترێ هاوکاری یان شەهیدانە، ماوەیەك زۆر باو بوو لای خۆمان دەیان وت شەهیدانە وەر دەگرێت، یان بکرێتە شەهیدانە یان هاوکاری، هاوکاری ناوێکی جوانترە، رێکترە، لەگەڵ ئەوەیانم لێرە بچەسپێ، ئەو مووچەیە بگۆڕدرێ، سەبارەت بە مەسەلەی وارس زۆر ئاڵۆزە، کە بەتایبەت بکرێ بە مینحە یان هاوکاری، ئەمە ئاڵۆزییەك هەیە، هەندێکی بە رێنمایی چارەسەر دەکرێت، ئێمە دەتوانین لێرە لەسەر مەبدەئە گشتییەکان رێك بکەوین، دوای ئەوە ئێمە بڕیارمان هەیە، پێداچوونەوە بە هەموو رێنماییەکان بکەین، سەبارەت بە شووکردنەوەی هاوسەر بەڕاستی ئێمە خۆمان بۆمان دەرکەوت بێ ئینسافییە کە رێگری بکرێ لە هاوسەرێك کە شوو بکاتەوە، نەك رێگری بکەین، دەبێ ئێمە هاندەر بین، لەرووی کۆمەڵایەتییەوە، لەرووی منداڵەوە، لەرووی مافی ئەو ئینسانەوە دەبێ ئێمە یەعنی موشەجع بین بۆ ئەوەی ئەو کەسە شوو بکاتەوە باشترە، بەڵام لایەنی تر لە هەندێ شوێن کێشەی کۆمەڵایەتی هەیە، مەسەلەی خەزورە و خەسوو بابڵێین دایك و باوك بەتایبەتی، ئەوانیش مافیان هەیە، جا ئێمە ئەو دەقەی کە باسکراوە وەکو ئەوەی کە دەڵێ نەشیش بسووتێ، نەکەباب، شتێکی وا کراوە، بەڵام ئێمە لەگەڵ ئەوەین ئەگەر هەرشتێك چارەسەرێکی تری هەبێت، پێشنیارێکی دیکە هەبێت کە لەگەڵ ئەوە

مەبدەئە گونجاو بێ، هاندەر بێ بۆ شوو کردنەوە، بەڵام مافی دایك و باوکەکەش نەفەوتێ، بەڵام جاری وا هەیە بەخێویان کردووە تا ماوەیەکی زۆر ئەوانیش مافێکیان هەیە، ئێمەش هەر بەخۆمان داوامان کرد کە ئەو مەرجانە لەسەر کوڕ و کچ لابدرێ، چونکە بەڕاستی هەم نارەوایە، هەم دەیان بەستێتەوە بە مووچە یان مینحەوە، ئیتر ئەو مەرجانە نەمێنێ باشترە، بۆ ئەوەی بتوانن ئیش پەیدا بکەن و بێنە ناو کۆمەڵگە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمد تەوزیحێکی هەیە، فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی (شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، دیارە لەکاتی تەعدیل کرنی ئەم یاسایە وەزارەتی شەهیدان کۆنفرانسێکی بەستووە، ئێمەش وەکو لیژنە ئامادە بووین، نوێنەری هەموو کەسوکاری قوربانیان، هەموو ئەو ڕێکخراوانەی کە ئیش بۆ ئەنفال دەکەن، بۆ کیمیا باران دەکەن، بەڕاستی بەشدارییان کردووە لەو کۆنفراسە، هەموو پێشنیارەکانی ئەوانە ئێستا نازانم یەعنی جارێکی تر ئەوانە....... ئەو پێشنیارانە سەرجەم کە لێرە کۆبۆتەوە لەو کۆنفراسە ئی هەموو ڕێکخراوەکان بووە کە بەشدار بوون لەو کۆنفراسە، پێشنیاری ئەوان بووە، کێشەو مەشاکلی ڕۆژانەی ئەوان بووە کۆبۆتەوە، بۆیە لەو کۆنفراسە دەمج کراون، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو زەکیە خان.

بەڕێز زکیە سید صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەست پێکێ من من دڤێت دەستخۆشیێ ل لیژنا شەهیدان و ئەنفال و جینۆسایدێ و هەروەسا لیژنا قانونی بکەم، بۆ هەندێك کو ئەو فەقەرە دانا کو ئەو کوڕ و کچێت یێت خێزانێت وان کەسێت یان کوڕ و کچێت شەهیدێت یێت سەنگەری بهێنە موسەتەسنا کرن، ل ڤان مەرجێت هاتینە دانان و وەکو مینحە بهێتە دانان، کو ئەڤە کارێکی پیرۆزە چونکو وەکی بەڕێز ژیان خانی ئاماژە پێکری وان ل ژیانا خۆدا هەن ناخۆشێت دیتین، وەختێ باب پێشمەرگە بوویە، ئەڤە وەکی عوقدەکی مایە دگەلدا، ژ بەر هەندێ ژ ئەڤ تەمەنە و ئەڤ مەرجە ئەگەر بهێنە لابرن وەکو مەسەلەکا مەعنەوی هاریکارییا بۆ وان، ژ بەر هەندێ ئەز بینم کو ڤێ دلکێ دا پێ دڤییە ئەڤە وەکی مینحە بمێنێتن نە وەکی مووچە بۆ هەندێ کو ڕێگریەك نەبێتن ل بەردەم وان، بۆ هەندێ بچن کارەکی دی بکەن، خاڵەکا دی بنسبەت هاوسەرێ شەهید، هاوسەرێ شەهید ئەم بلا وەکو دبێژن نەکەینە چارچێڤەکی دا بەس ژن بەتنێ وەکو هاوسەرێ شەهید بێتن، مومکینە زەلام ژ بێتن و خێزانا وی یان ژناکا وی شەهید ببیتن ڤێ دلکێ دا، حەقێ وان دایك و بابایە ژی ئەو کەسا پەروەردە

کری و خودان کری و مەزن کری بۆ هەندێ کو ئیستیفادە ژ وی ئیستفادە یان مەعنەوی و ماددیا وی کەسی بکەن ئەوی کو هاتییە پەروەردە کرن، ژ بەر هەندێ مە پێ باشە ڤێ درکێ وەکو پێشنیار ئەم مینحەیەکی بدەینە وی هاوسەرێ شەهیدی ئینجا ئەگەر مینحەیەکا یەکجاری بیت، بەس ڤێ دلکێ برێوە بهێتە تەحدید کرن، پێنج ملیۆنە، دە ملیۆنە، بیست ملیۆنە بەس بۆ ییێك جار بیت، یان ژی نیسبەکی دانین وەکو مینحە بۆ وێ هاوسەرێ شەهیدی ئەوێ هاوسەرگیرا دوێ دکاتەڤە، کو ئەڤە ئەز بینم گونجاو بیتن نەوعە ئینسافەك تێدا بیتن، زۆر سپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك اسماعیل.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، منیش پشتیوانی لە هاوکارانم دەکەم، سەبارەت بە مووچەی کوڕ و کچی شەهید بەڕاستی حەقە ئەوە وەکو ئیکرامییەك بۆ کوڕ و کچی شەهیدەکان بمینێتەوە وەکو خۆی، لێیان نەبڕێتن، سەبارەت بە مینحە و مووچەش بەڕاستی کە مووچە بێ من پێموایە مووچەش شتێکی وانییە ناوی لێ بنێین مووچە، لەبەر ئەوەی خەڵك هەیە شەهادەی بەرزیشی هەبووە و شەهید بووە، بە شەهادەی بەرزییەوە شەهید بووە ئەگەر شەهید نەبوایە بە شەهادەی خۆی بمایە ئێستا تەوزیف ببایە رەنگە زۆر لەوە زیاتری پێ دەبڕا کە ئێستا وەری دەگرێت، لە ملیۆنێك زیاتر بوو، ئێستا ئەوە هیچ نییە کە بە مووچە ناوی دێتن، کە هاوکاریش بێ، من لەگەڵ هاوکاری نیم بەڕاستی، کورد باشی هێناوە شەهیدانە لە جێی خۆیتی، بەشەهیدانە بمێنێتەوە، شەهیدانە زۆر شتێکی باش و جوانیشە، هەرواش باسی لێوە کراوە با شەهیدانە شوێنی خۆی بگرێتن باشە، سەبارەت بە کچ و کوڕی شەهید ئەمن پرسیارێکم لە جەنابی وەزیر هەیە لێرە، مەسەلەن کچێك هەیە بابی شەهیدە، لە هەمان کاتدا شووی کردووە بە مۆزەفێك، مۆزەفەکە ئەمری خودای کردووە تەقاعودیەکەی خۆی وەردەگرێ وەکو خۆی بەرەسمی، ئەوە حەقی خۆیەتی کە هی مێردەکەی وەر بگری کە تەقاعودی مێردەکەیەتی، لە هەمان کاتیشدا تەنها کچە و حەقی خۆیتی شەهیدانەی بابەکەی خۆشی وەر بگرێتن، یەعنی بۆ رێگری لێ بکرێتن؟ لەو مەسەلەی، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێز کاك اسماعیل، کە دەکرێ بە مینحە بابڵێین یان شەهیدانە، هیچ رێگری ناکرێت، ئێمەش رێگری ناکەین، دەتوانێت وەری بگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو رازاو خان.

بەڕێز رازاو محمود فرج:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من پێموایە خاڵی یەکەم دەبێ دەست بەوە بکەین لە ئەصڵی یاساکەدا لە بەشی سێیەم پۆلینکردنی شەهیدان و دیاری کردنی مووچە بۆ کەسوکارەکانیان، ئەلێرەوە ئێمە قسە لەسەر ئەو پێشنیارە بکەین کە چەندین جار ئەندامانی پەرلەمان قسەیان لەسەر کرد، بەڕێز وەزیریش ئاماژەی بەوە کرد کە بوونی مووچە بە مینحە ئەم کێشەیە چارەسەر دەکا، کەواتە ئێمە لە دەست پێکەوە دەست پێدەکەین لە بەشی سێیەمەوە ئەو گۆڕانکارییە بکەین، چونکە هەمووان دەزانن جیاوازی زۆرە لەنێوان....، ئەمە یاسایەکە خۆی ناوی ماف و ئیمتیازاتی شەهیدانە، دیارە دەشزانین مووچە بەرامبەر ئەرك وماندووبوونی کەسەکە خۆیەتی، بەڵام مووچەی شەهید قەرەبوو کردنەوەی حکومەتە بۆ کەسوکارەکەی، واتە دەچێتە چوارچێوەی ماف و ئیمتیازات، واتە دەبێ ئەم ماف و ئیمتیازاتانە بەردەوامی هەبێت، نابێت رابگیرێت، نابێت ئەم هەموو رێگری، ئەم خاڵانەی کە هەمووی خۆی ئیستیسنایە و ئیستیسناشی تێدا کراوە ئەمە بۆتە هۆی ئەوەی کە نەبێتە ئەوەی کە ئەمە لە صاڵحی ئەودا بێت ئەم یاسایە کە پێی دەوترێت یاسای ماف و ئیمتیازات، بۆیە من پێموایە یەکلا کردنەوەی ئەو بابەتە بەوەی کە مووچە بێت یان مینحە بێت خۆی لە خۆیدا هەموو ئەو ئیستیسنایانە ناهێڵێت، یەعنی کە بووە مینحە ئیتر هەموو ئەوە، من تێبینم لەسەر بەڕێز وەزیری شەهیدان قسەی لەسەر ئەوە کرد ئایا هاوکاری بێ یان شەهیدانە، بەڕاستی هاوکاری پێچەوانەی ئیمتیازاتە و من پێموانییە مەسەلەی هاوکاری شوێنی خۆی بگرێ و شەهیدانە بەرامبەر ئەو موستەڵەحەی کە پڕاوپڕیەتی، مەسەلەی ئەوەی وەکو وتم هەرچەندە بڕیاردان لە هەموو ئەو ئیستیسنایانە ناهێڵێ، بەڵام من لە مەسەلەی ئەوەی کە رێگە بە ژن نەدرێ، ئەو مافەی لێ زەوت بکەین، ژیانێکی نوێ پێك بهێندرێتەوە، هاوڕام لەگەڵ هەموو ئەو بەڕێزانەی قسەیان لەسەر کرد، بەتایبەتی قسەکانی بەڕێز ئاشتی خان، کە بەڕاستی ئەمە گەورەترین پێشێلکارییە بەرامبەر ماف لە سەدەیەك و لەسەردەمێکدا کە مافی مرۆڤ خۆی لە خۆیدا لەخاڵەکاندا رەنگی داوەتەوە، تێبینیم هەیە لەسەر سێیەم هەرجارێکی تر لە ئەصڵی پرۆژەکە کە حکومەت ناردوویەتی، باس لە موستەحەقاتەکە دەکات، خاڵی شەش باس لە ئەوە دەکات کە لەوێدا لە دەرەجەی دووەمدا بەڵام بەڕاستی راپۆرتەکەی لیژنەی هاوبەش ئەو حەقەی لێ کردۆتەوە کە بە خاڵی سێ هاتووە لێرە، سەرفی موستەحەقات هەمووی دەوەستێ، ئەوەتا هاتووە دەڵێ (فيقسم الراتب بين الوارث من الدرجة الثانية)، دوای ئەوە لای بردووە راپۆرتی هاوبەش، من پێموایە گەڕانەوەی خۆی زەوج و زەوجە کە جارێکی تر زەواج دەکەنەوە ئەوە لە ئەصڵی مەشروعەکەی حکومەتدا

هاتووه، جارێکی تر که لەراپۆرتی لیژنەی هاوبەشدا لابراوه، بێتەوه جێگەی خۆی و ئەوانیش لەو مافه پێشێل نەکرێن، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سوره/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

پێش ئەوەی جەنابی وەزیر قسه بکا، نابینم کەس ئێعتڕازی هەبێ، کەواته ئەم هەموو یەعنی تیکراره بۆچییه؟ یەعنی دوو، سێ حاڵەته، مینحه بێ، حیسابی بۆ منداڵ و کەسوکاری شەهید بکرێ، شوونەکاتەوه، یەعنی ئەم چەند حاڵەتەیه تیکرار دەبێتەوه، بۆیه بەرای من خۆشی پڕۆژەکه وا هاتووه، ئێعتڕازێك نییه لەسەر ئەو مەسائیلانه، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

رازاو خان راست دەکا، ئێستا ئەگەر ئێمه بڕیار بدەین جارێ ئەوه بکرێ به شەهیدانه زۆر داڕشتنەوەی تر هەیه بەندە بەوەوە، یەعنی ئەو بڕیاره بدرێ زۆر، زۆر باشه، پێم باشه ئێستا ئەگەر بکرێت، وەکو پێشنیارێ ئەو بڕیاره بدرێ، دیاره هاودەنگییەك هەیه لەسەر ئەوەی که بکرێ به شەهیدانه، که کرا به شەهیدانه هەندێ دەقی تر هەیه گۆڕانکاری بەسەردا دێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سوره/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا ئەصڵی ماددەکه خوێندرایەوه، هەردوو لیژنەی بەڕێز رەئی خۆیان دا، جەنابی وەزیر تەوزیحێکی جوانی دا، بەپێی پەیڕەو ئەندامان قسه دەکەن، ئەوجا ئەوەی قسەی خۆی دووباره دەکاتەوه یان نا، بەڵام هەر ئەندامێك قسه دەکا لەگەڵ رێزم رێ به جەنابی وەزیر دەدرێ دەچێ تەعلیق لەسەر قسەی ئەندامەکه دەدا، هەر ئەندامێك قسه دەکا لیژنه لەولا تەعلیق لەسەر قسەی ئەندامەکه دەدا، با هەموو قسه بکەین هەر به کۆتایی جەلسەکه دەچێ، تەئکید سیاغەی ئەو ماددەیه هەر دەکەوێته بەیانی، لەرووی قانونی سیاغەیەکی دەقیق و ورد دەکرێ و دەنگی لەسەر دەدرێ و زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سوره/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

مانیع نین ئەندامانی پەرلەمان، بەڵام تکایه تیکرار مەکەن و بۆ ئەوەی ئیستیفاده له کاتەکه بکەین، فەرموو ڤیان خان.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە قسە کردن لەسەر ئەم یاسایە هەموو هاوکارانم چۆنیەتی گرینگی دانی ئەم یاسایە بۆ خزمەتکردنی کەسوکاری شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید خرایە روو، بەڵام لێرەدا ئێمە نابێ بڵێین دەبێ بکرێ بە مینحە یان بە مووچە، خۆی لە خۆیدا لە ئەساسدا مینحەیە، کە جێ بەجێ نەکراوە بەرپرسیارەتی وەزارەتە بە هەموو کابینەکانی پێش خۆشیانەوە کە جێ بەجێیان نە کردووە، چونکە ئێمە فەرمانەکەمان لایە کە لە (2009/9/26) ئەم فەرمانە دەرچووە لەلایەن بەڕێز سەرۆکی کابینەی پێنج ئەوکاتە بەڕێز نێچیرڤان بارزانی کە دەڵێت مووچەی شەهیدانە بە مووچەی دووەم دانەندرێت، رێگا لە سەرف کردنی مووچەیەکی تر نەگرێ بۆ کەسوکاری شەهیدان کە بەپێی یاسا و ئیمتیازی کەسوکاری شەهیدان لە هەرێمی کوردستان لە یاسای ژمارە (9)ی ساڵی 2007 دەرچوێندراوە، کەواتە کە جێ بەجێ نەکراوە وەزارەتەکان و وەزیرەکان بەرپرسن لە جێ بەجێ نەکردنی ئەم یاسایە، دواتر هەر ئەصڵی یاسایەکە کە دەرچووە بەناوی دابینکردنی ماف و ئیمتیازەوە دەرچووە، ماف و ئیمتیازیش واتە ئەمە مینحەیە، یەعنی کە مەعامەلەیەکی تەندروست لەگەڵ جێ بەجێکردنی یاسایەکە نەکراوە نابێ ئێستا لێرەدا بخرێتەوە دەنگدان و بکرێ بە مینحە، ئەمە خۆی هەم لەناوی یاسایەکە هەم لە دەرچوونی ئەو بڕیارە ئەمە لە ئەساسدا مینحە بووە، کەواتە دەبێت وەکو خۆی لێ بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو پەیام خان.

بەڕێز پەیام احمد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە لەسەرەتادا دەبوایە ئەوەمان یەکلایی بکردبوایەوە کە ئەوە مووچەیە یان مینحەیە، ئەگەر بەپێی ئەو بەڵگەیەی کە ڤیان خان باسی کرد کە ئەوە لەکاتی کابینەی پێنج کراوە مینحە بووە، بەڵام دواتر یاسایەك دەرچووە لە (2007)دا کە هەمواری کردۆتەوە هەموو ئەوانەی کە پێشتر مینحە بووە، کراوە بە مووچە، بۆیە ئێمە قسەمان لەسەر ئەوەیە ئێستا ئەمە مینحەیە؟ یان مووچەیە؟ ئەگەر مینحەش بێ مینحە بیرمان نەچێ دەیمومەی نییە، ئەمە دەیمومەی نییە، ئەگەر مینحە بێ وەکو زیندانیانی سیاسی بۆ ماوەیەکە، بۆ دە ساڵە، کەواتە لێرەدا ئەگەر مینحەش بێ ئەوە ئێمە دەبێ ناوی لێبنێین ئەم مینحەیە دەبێ بەردەوام بێ، چونکە عادەتی مینحە دەیمومەی نییە، لەگەڵ ئەوەدام تەئکید دەکەمەوە لەسەری هاوڕێیانم زۆر باسی ئەوەیان کرد کە ئەو ژن و پیاوانەی کە دووبارە هاوسەرگیری دەکەن ئەو مینحەیە یان ئەو یارمەتییەیان نەبڕێ، ئەگەر بەرەچاو کردنی دایك و باوکی ئەو شەهیدەش، منداڵی شەهید لە هەموو ئەو شتانە ببورێت ئەگەر وارسی یەکەمیش نەبوو ئەوە خوشك و برای شەهید ئەوە بگرێتەوە، هەروەها تاقانەکان تەئیدی قسەکانی بەڕێز وەزیر دەکەم، تاقانەکانی پاشماوەکانی ئەنفال ئەوانە زۆر کەمن، ژمارەیەکی زۆر کەمیان هەیە، ئەوانەش تەئکید دەکەمەوە کە ببورێن لەو ئیستیسنائانەی کە کراوە، هەروەها بەردەوامیش ئەو یارمەتییەیان بمێنێت، تەئکید دەکەمەوە لەسەر ئەوەی کە ئێمە ماوە دانەنێین

بۆ تەمەنی ئەو گەنجانە، ئەو کەسانەی کوڕ و کچی شەهید کە تەمەنیان بگاتە ئەوەندە دوایی ئەو یارمەتییەیان لێ دەبڕێت، چونکە ئەگەر برەیان و ئیشێکی تریان نەبوو، چونکە بەڕاستی ئەوە رێگرییە لە ئەو کەسە کە بتوانێ ئیشی تر بکات، بۆیە تەئکید دەکەمەوە ئەمە ناوی چی دەنێن نازانم، بەڵام ئەمە دەبێت دەیمومەی هەبێت، تەئسیر نەکا لەسەر هیچ کەسێك کە مووچەیەکی تری هەبێت، مووچەیەکی فەرمی تری هەبێ، لە ئیشی خۆی یان لە وەزیفەی خۆی، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەموو کاك شڤان.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من دەستخۆشی و پشتگیری لە راپۆرتی هاوبەش و ئەو تەعدیلاتانەی کە بەو شێوەیە کە لەبەر دەستمانە دەستخۆشیان لێ دەکەم و پشتگیریان لێدەکەم، من دەبینم کێشەی هەرە گەورەی ئەم ماددەیە زیاتر خۆی لە جێ بەجێ نەکردنی ئەو بڕیارانە دەبینێتەوە کە پێشتر جەنابت ئاماژەت پێکرد لە ئەنجومەنی وەزیران دەرچوو، کە سێ وەزیری ئێمە، سێ کابینەی ئێمە جێ بەجێیان نەکرد، ئەمە یەکێك لەگەورەترین موشکیلەکانی ئێمەیە، من هەشت ساڵ سەرۆکی دەزگای شەهید بووم، رۆژێك لە رۆژان لە چەندین دیمانەی تەلەفزیۆنی و رادیۆیی و گۆڤار و ئەوانەدا رۆژێك لە رۆژان ناوم لێنەنا مووچەی شەهید، هەمیشە دەمگۆت ئەوە هاوکارییەکە، ئەوە شەهیدانەیە، ئەوە مینحەیە، یەعنی قەت ناوم لێنەنا مووچەی شەهید، کە یاسایەك بۆ وەزارەت دەرچووە راست ئەم مینحەیە یان ئەم دەستکەوتە یان ئەم ئیمتیازە فیعلەن ئیمتیازە، هەر ناوەکەی بە عەرەبییەکەی زۆر پڕ بەپێستییەتی کە ئیمتیازە، ئێمە دەبێ بە کوردی ناوی لێ بنێین شەهیدانە، زۆر، زۆر بەجێیە کە وەکو خۆی بمێنێتەوە، شەهیدانە، من تەنیا تێبینیم لەسەر بڕگەی دوو لە سێیەم هەیە کە (يوقف صرف مستحقات زوج او زوجة الشهيد الذين تزوجوا مرة اخرى)، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئەمە بە حەقیقەت لە چەند لاوە خیلاف و دژ بە شەرحە، دژ بە قانونە، بەپێچەوانەوە دەبێ خێزانی شەهیدێك کە مێرد دەکاتن ئێمە ئیمتیازێکی بدەینێ لەرووی شەرعەوە، بەس کە پیاوێك خێزانی شەهید بووە ژنێکی دووەم دێنیتن دەبێ ئێمە ئیمتیازێکی بدەینێ، پشتگیری بکەین، یەعنی تەمامەن پێچەوانەی ئەوە راستە، بۆیە من داوا دەکەم ئەم بڕگەیە نیهائیەن هەر هەڵبگیرێ، چونکە بڕگەی دوای ئەو، سێیەم کێشەکەی چارەسەر کردییە، ئەم بڕگەیە نیهائیەن هەڵبگیرێ، ئەوەی کە تاقانە هاتووە، بە حەقیقەت زۆر، زۆر بەجێیە کە حاڵەتەکان زۆر، زۆر کەمن ئەم ئیمتیازە بە تاقانەی وارسی شەهید بدرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو گەشە خان.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، وەڵڵا من هەر لەسەر ئەم قسەیە قسە دەکەمەوە، ئەگەر چی هەندێ لە هاوڕێیانیشم قسەیان کرد لە مەسەلەی زەواجی دووەم، یاخود بڵێین دوای شەهید بوونی کە زەواج دەکاتەوە، ئاشتی خانیش ئاماژەی پێدا، کە تۆ حەقێکت داوەتێ و بەس موعەلەقت کردووە لەسەر شەرت، کە ئەمە بەپێی یاسا خۆی نابێ، لە پرۆژەکەدا بەو شێوەیەش نەهاتووە، بەڵکو هێشتا کاتێك کە دێتە سەر ئەوەی کە وارسی دەرەجەی یەکەمی هەبێ، مەحرومی دەکا لەو مووچەیە بڵێین مینحەیە، بەڵام لە تەقریری موشتەرەکدا لە کاتێکدا کە دەرەجەی دووەمیشی هەبێ مەحرومی کردۆتەوە، لەبەر ئەوە من پێموایە ئەمە زوڵمێکە تۆ ڕێگری لەوە دەکەی کە ژن شوو نەکاتەوە، کە ماڤی خۆیەتی شوو بکاتەوە، چونکە زیاتر بەراستی حاڵەتەکان ڕەنگە ژن بێ، بۆیە من ژنم بەدەمدا هات، بەڵام پیاویش دەگرێتەوە کە نەتوانێت زەواجی دووەم بکاتەوە، ناکرێ ئێمە حەقێك کە موعەلەق بکەین لەسەر شەرتێك کە خۆی ئیکتیسابی ئەو حەقەی کردووە، بەپێی قانونی ئینسانییەت، بەپێی قانونی وەزعی بێ، هەر شتێك بێت، لەبەر ئەوە من پشتیوانی هاوڕێکانم دەکەم، کە ئەو ژنە بێ بەش نەکرێ لەکاتی شوو کردنەوەیدا لەو مەسەلەیە، ئەوە شتێکی خوازراو نەبووە کە ئەو مێردەکەی یاخود ژنەکەی شەهید بووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عبدالرحمن.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی منیش پشتگیری لەوە دەکەم کە بکرێ بە شەهیدانە، نە هاوکاری نە مینحە، بکرێت بە شەهیدانە لە هەمووی باشترە، کە ناوی شەهیدیش لەسەرتر دەبێ و هەتا، هەتایی کەس ناتوانێ قسە بکات، کەس ناتوانێ بشگۆڕێ، سەبارەت بە کوڕ و کچەکانی شەهید بەڕاستی کە عومری بوو بە (24) ساڵ مووچەی نەدەنێ، یان شەهیدانەی نەدەنێ، یان مووچەی ببڕن، یان دوو مووچەی بۆ نەبێ، بەڕاستی ئەوانە غەدرێکە کە لەدونیا نییە ئەو غەدرە، چونکە ئێمە لەلایەکی دەڵێین پێنج ساڵ باکوڕ و کچی شەهید بچنە زانکۆی تایبەتەکان و زانکۆی حکومییەکان و بچنە توێژینەوە و ئەو شتانە هەمووی بۆمان دابین کردینە لەلایەکی، بچێت لە کولییە ببێتە مامۆستا و ببێتە موهەندیس و شت، لەلایەکی تریش مووچەی پێ نەدەین، دایدەمەزرێنی، بەڵام مووچەی پێ نەدەین کە هی باوکی هەیە، یان شەهیدانەی هەیە، ئەمە بەڕاستی ناحەقێکە دەبێ ئەوە مووچەی بدرێتێ ببێتە شەهیدانە، لە پشتەوەش ئەو مووچەی کە ئیشی پێدەکا یان خزمەتێکی دەکا، یەعنی پلەی تایبەتی خۆشی وەر بگرێ لە هەر جێیەکی دابمەزرێ، سەبارەت بە ژنەکان، هاوسەرەکان، دەڵێ هاوسەری شوو بکات مووچەی بدەنێ، دوو جۆرە شوو کردنەوە هەیە، یەکێکیان لە بێزاری خۆی ناتوانێت ژیانی خۆی بباتە سەر کە فەقیرە، هەژارییە، دەیەوێ شووبکا، ئەمە حەقی خۆیەتی کە مووچەی بدەنێ، نابێت مووچەی لێ ببڕێتەوە، شێوەیەکی تریش هەیە ژنەکە خۆی دەیەوێ شووی

بکات، لەماڵ دەر بچێت، بەڵام باوکی شەهیدەکە و دایکی شەهیدەکە پەککەوتوونە و بێزارن لەوێ، یەعنی وەکو بڵێین پیرەژن و پیرەمێردن، ناتوانن ژیانی ببەنە سەر، ئەوە بەهیچ حەقێك نابێت ئەو مووچەیە بدن بەو ژنە، دەبێ بدەن بە باوك و دایکی شەهیدەکە، چونکە ئەوانە پەککەوتەنەو هەژار و فەقیرمانە لەوێ، کەس نییە بەخێویان بکات، ئەو تەرکی دەکا و دەڕوات، یان شێوەی تریش کە ژنەکە شووی دەکا، منداڵی هەیە، منداڵی بەجێ دەهێڵێت و دەچێ شوو دەکا، بە چ حەقێك مووچەی ئەو شەهیدە بدەن بەو ژنە؟ ئەوەش حەق نییە دەبێ بیدەن بەو کوڕ و کچەی ئەو شەهیدە، بەڵام شێوەی کە لە هەژاری خۆی و لە مووچە کەمی کە نەتوانێ ژیانی خۆی ببێتە سەر ئەوە دەبێ حکومەت مووچەی زیاد بکا، چاوی لێ بێ، نەیەڵێ ئەو ژنە لە بێزاری و هەژاری خۆی شوو بکا، کە مێردەکەی شەهید بووە، لە پێناوی هەموومان ژیانی خۆی بەخت کردییە، ئیتر زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو هاوڕاز خان.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەو یاسایەی کە لە (2007) دەرچووە کەموکورتی زۆری تێدایە، بەتایبەتی ئەو بابەتانەی یان ئەو ماددانەی لە بۆ تەعدیل هاتینەوە، سەبارەت بە مینحە یان مووچە یان شەهیدانە بەڕاستی حەقە لەو ماددەیە یەکلای بکرێتەوە، چونکە زوۆ باسی لێکرا، منیش پێم باشە شەهیدانە بێ، چونکە مینحە هەم زەمانەتی نییە، هەم پێموایە ئیدامەی نییە، هەم بەشێوەیەك لە شێوەکان هەدەڤ خۆی ناپێکێنێ، سەبارەت بەم ماددەیە لە فەقەرەی سێ شتێك هاتووە بەڕاستی لای من زۆر جێی تێبینییە کە تەعدیلەکەشی هەر بەشێوەیەکییە کە لە خزمەتی کەسوکاری شەهیدان نییە، ئەویش دەڵێ ئەگەر خوشك و برای شەهید هیچ مووچەیەکی وەرنەگرێ لە حکومەت ئینجا ئەو هاوکارییە، ئەم شەهیدانەیەی بۆ دەبێ، بەڕاستی ئەمە من هەر نموونەیەکی واقعی لەناو کۆمەڵگای خۆمان دێنمەوە، لەوانەیە لەوەش کەمتر هەبێ، هەیە مووچەی تەقاعودیەکەی (230) هەزارە، تۆ مەعقولە بڵێی ئەوەی نادەمێ، ئەو هاوکارییەی ناکەم، ئەو شەهیدانەیەی پێ نادەم، خوشك و برای شەهیدە، لەدونیایەیك مەعانات لەگەڵ شەهیددا بووە، دونیایە موعاناتی دیتییە، ئەو هەتا ئێستا هەر بەبریندارە، هەتا دەشمرێ هەر برینداری ئەو برینەیە کە براکەی یان خوشکەکەی شەهید بووە، ئێستا تۆ ئەو مینحەیەی پێ بەزیاد بینی، مینحەکەی پێنەدەی بڵێی ئەوە وەڵڵا مووچەیەکی تەقاعودی یان مووچەیەکی هەیە لە حکومەت، لەبەر ئەوە پێویستە بەڕاستی ئەوەش بەهەمان شێوە ئەو شەهیدانەی پێ بدرێت و مەحروم نەکرێ لەو شەهیدانەیە، سەبارەت بەو خاڵەی کە ئەو ئافرەتەی کە زەواج دەکاتەوە جارێکی تر هاوسەرگیری دەکاتەوە، من پێموایە ئەمەش هەر بەڕاستی هەر ئیجحافێکی زۆر گەورەیە بە حەقی ئینسان، نەك بە حەقی ئافرەت، بۆ پیاویش بەهەمان شێوە، چونکە ئەو بۆخۆی لەکارەساتێکدا ژیاوە، تووشی کارەساتێکی گەورە بووە، ئەو کارەساتەش تا هەتایی

لەسەری دەمێنێتەوە، هیچ مانای نییە تۆ ئەم هاوکارییەی لێ ببڕی، لەبەر ئەوەی کە شووکردنەوەی دووەمە، هاوسەرگیری کردنی دووەم، هەر لەرووی کۆمەڵایەتیش بەڕاستیش ئیجابیە، هەم لەرووی ژیانی ئینسانیەتیشدا شتێکی زۆر ئاساییە ئەو هاوسەرگیری دووەم بکاتەوە، ئەو مینحەشی پێ بدرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو ناسك خان.

بەڕێز ناسك توفيق عبدالكريم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من بە حکومی ئەوەی کەوتمە ئاخیر قسەکانم زۆربەی کرا، تەواو هەر لەیەکەم کەس کە کاك شێرزاد بوو، تەواو پشتگیری هەموو قسەکانی دەکەم، بەراستی ئەم راتبە کە دەبڕدرێ هەر کەسێکی ئاسایی کە شەهید نییە، خانەنشینی وەردەگرێ منداڵەکەی تا ئەوکاتەی کە تەخەروج دەکا یان تا تەعین دەبێ، ئەی تۆ چۆن ئیمتیازی شەهیدەکە دەکەی لەگەڵ ئەوەی کە بە تەبیعی خانەنیشین دەبێ، ئەمە یەعنی بە نیسبەت هەم منداڵ و هەم کوڕ و کچەکە، هەم خوشك و برایەکە، ئەوەی تریش بەڕاستی بڕگەی پێنجەم کە باس لە خاڵی یەکەم و دووەم (تصرف مستحقات الوالد والوالدة)، دوایی دەڵێ (تصرف مستحقات (الزوج) او (الزوجة))، خاڵی دووەم زۆر زیادەیە، یەعنی هەر دەڵێی خاس بۆ ئەوە دانراوە، ئێمە دەمانەوێ بە خەڵك بڵێین نە هیچ پیاوێك ژن بێنێتەوەو دوای ئەوەی ژنەکەی شەهید بووە، نە هیچ ئافرەتێك شوو بکاتەوە، چونکە وتوومانە (بشرط عدم الزواج)، یەعنی ها ئاگات لێ بێ بەو شەرتەی کە نابێ زەواج بکەی، یەعنی ئیحائی دەکەین دەڵێین هەر حەقێك لە ئەرز و ئاسمان دراوە بەتۆ حەیاتت تێکچووە، حەیاتێکی تر دروست نەکەیەتەوە، ئینجا راتبەکەت دەدەینێ، هەر خۆی ئەم خاڵە دەبێ لابدرێ، ئەم (بشرط عدم الزواج)ە ئیحایەکی زۆر خراپ دەدا، چونکە خاڵی سێیەم خۆی ئۆتۆماتیکی هەر خاڵی سێیەم ئەگەر واش بێ، چونکە من دەزانم لەوە دەچێ عورفی کۆمەڵایەتی منداڵێك قبوڵ نەکا دایکی زەواج بکاتەوە، بڵێ من دەبێ مەعاشەکەی ئەو ببڕم بیدەم بەمن، یەعنی ئەو منی بەجێهێشتووە، بەس تۆ نابێ تەشجیعی عورفێکی هەڵە بکەی، دەبێ مشووری منداڵەکەش بخۆی، ئەم حەقەش بدەی بە ئەو، من لە هەڵەبجە ئافرەتێك دەناسم مێردەکەی و سێ منداڵەکەی شەهید بوونە لە کیمیا باراندا، دوای چوار ساڵ ئینجا زەواجی کردۆتەوە، یەعنی دەکرێ تۆ ئیمتیازێك نەدەی بەم ئافرەتە کە هەڵستاوەتەوە سەر پێ بەدەستی خاڵی، مێردو منداڵی تێدا چووە، دوای چوار ساڵ ئینجا زەواج دەکا، بڵێی وەڵڵا مادام تۆ شووت کردۆتەوە ئەو مینحە بەسیتەی کە دەتدەمێ لێتی دەبڕم، بەهەمان شێوە تۆ هەم زەوجەکەشت مەحروم کردووە، یەعنی خۆ پیاو هەر ژن دەهێنێ، ئێ خۆ ئەم مەسرەفی ماڵێکی تر دەکەوێتە سەر، ژیانی تێکچووە، کەچی ئێستا دەڵێی ئەگەر زەواجت کرد تۆش دەبڕم، لەبەر ئەوە بەڕاستی ئەوەی کە هەمووی موتەفیق بووین لەسەری، ئەوەی کە بکرێتە مینحە، بەشەرتێك سیفەتی دەیمومەی هەبێ، ئەمە یەك، دوو ئەو مەوزوعەی (عدم الزواج) لابدرێ، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو ئاهەنگ خان.

بەڕێز ئاهەنگ عارف رووف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، من پشتگیری لەو بۆچوونانە دەکەم کە هاوڕێیانم باسیان کرد، ئەو حەقە بدرێتە ژنێکی کە مێرد دەکاتەوە، حەتمەن من بەلایەکی دادێم، ئیستیقلالیەتی مالی موهیمە بۆ شەخسییەتی بەشەری، بۆ ئەوەی ئیحتاج نەبێ و بۆ ئەوەی بەخۆی بتوانێت حەیاتی خۆی تەواو بکا، بێ ئەوەی ئەرکی خۆی بێختە سەر هەریەکێکی تر، ئەوجا ئەوە هەر ژنەك بێت، بەڵام ئایا دەڵێم ئەدی ئەو ژنەی کە شوو ناکاتەوە و بەگەنجی زکرەیاتی ئەو پیاوە قارەمانە لەبیر ناکا، بۆ ئەو مینحەکەی نەبێتە دوو قات؟ زۆر سوپاس بەڕێزان.

بەڕێز حسن محمد سورە / جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك محمد.

بەڕێز محمد احمد علی (شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسە لەسەر راپۆرتی لیژنەکە ئێمە و وەزارەتی شەهیدان من لە رووە ئینسانییەکەی باس ناکەم، کۆمەڵێك رووی دیکەی باس دەکەم، ئێمە وەکو لیژنە لەگەڵ ئەوە نەبووین کە ژن ببەستینەوە بە ماعاشێکەوە هاوسەرگیری نەکا، بەڵام من سەدان حاڵەتمان لایە، نەك سەدان لەوانەیە زیاتر لە سەدانیشمان لایە ژن مووچەکەی بردووە نایدا بە منداڵی شەهیدەکە، ئێستا باوە پیارە هەیە، ئەوەی کە خۆمان پێی دەڵێین باوە پیارە، مووچەی شەهیدەکە وەردەگرێ کە ژنەکە شووی پێدەکاتەوە منداڵی شەهیدەکەی دەرکردووە مووچەی ناداتێ، ئەی ئەمە چۆن چارەسەر دەکرێت؟ لەبەر ئەوە ئێمە قەت لەگەڵ ئەوەدا نەبووین وەکو لیژنە بڵێین هاوسەرگیری نەکرێتەوە، لەرووە ئینسانییەکە قەت هینمان نەکردووە بەڵام وەرە سەر رووەکەی دیکەی کە ئەوە جەنابی وەزیر و وەزارەت دانیشتوون، سەدان کێشەی وا دێتە لای ئێمە کە منداڵی شەهیدەکە بێ بەری دەبێ لە شەهیدانەکەی باوکی، ئەوەی کە دایکی شووی پێ کردووە غەدری لێ دەکا و مووچەکەی ناداتێ، من ئەوە دەخەمە بەردەستی ئێوە، زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام)/وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (14)

دوو شەممە ڕێكەوتی 2013/5/6

كاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دووشەممە ڕێكەوتی 2013/5/6 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (14)ی خولی سێیەم, ساڵی (2013) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (14)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دوو شەممە ڕێكەوتی 2013/5/6 دا بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پێشنیاری یاسای هەموار كردنی سێیەمی یاسای ماف و ئیمتیازاتی كەس و كاری شەهید و ئەنفال كراوان لە هەرێمی كوردستان.

2-خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پڕۆژە یاسای پاراستنی تەندروستی لە هەرێمی كوردستانی عیراق.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەكەین، بەرنامەی كار، سەرۆكایەتی پەرلەمانی كوردستان، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی چوارەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن 14 ڕۆژی دانیشتن 2013/5/6.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1) ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستانی عیراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (14) ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (11) ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دوو شەممە، ڕێكەوتی 2013/5/6 بەم شێوەیە بێ:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پێشنیاری یاسای هەموار كردنی سێیەمی یاسای ماف و ئیمتیازاتی كەس و كاری شەهید و ئەنفال كراوان لە هەرێمی كوردستان.

2-خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پڕۆژە یاسای پاراستنی تەندروستی لە هەرێمی کوردستانی عیراق.
بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیری هەرێم بۆ کاروباری پەرلەمان دەکەین، داوا لە لیژنەی هاوبەش دەکەین بفەرموون بۆ سەکۆی لیژنەکان، فەرموو سەرگوڵ خان.

بەڕێز سەرگوڵ رضا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ڕوونکردنەوەیەکم هەیە لەسەر نووسراوێکی جەنابتان کە دوێنێ بۆ فراکسیۆنەکانی ئۆپۆزسیۆنتان ناردووە، کە سەرۆکایەتی پەرلەمان لە 12/5 نووسراوی ئاراستەی حکومەت کردووە بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان، بەڵام پێنج مانگ تێپەڕیوە بەسەر ئەم نووسراوە، ئایا سەرۆکایەتی پەرلەمان لە دوای ئەمە چ ئیجرائێك ئەکات؟، لەکاتێك دا ئێمە وەکو کۆمەڵێك پەرلەمانتار داوامان کردبوو کە سەرۆکی حکومەت بێتە پەرلەمان لەسەر ئەو بابەتە، داوامان کردبوو بخرێتە بەرنامەی کارەوە، بۆیە داوای ڕوونکردنەوە لە بەڕێزتان دەکەین، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمە بە ڕەسمی نووسراوەکەمان جواب داوەتەوە، ئەو کارەش لەبەرنامەی کاردا نیە، بۆیە ئەوە نوقتەی نیزامی نەبوو، ببوورە، تکایە بێ دەنگ، فەرموون لیژنەی هاوبەش.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرلەمانتارانی کوردستان، لە ئەنجامی گفتوگۆ لەسەر ماددەی 4 ی پڕۆژەکە کە پەیوەستە بە ماددەی 5 ی ئەسڵی قانونەکە، لیژنەی هاوبەش تێبینی ئەوەی کرد کە چەند پێشنیارێك لە لایەن ئەندامانی پەرلەمان پێشکەشی پەرلەمان کرا، بۆ ئەوەی ئەو یاسایە بە شێوەیەك دەربچێ لە بەرژەوەندی کەس و کار و شەهیدان و ئەنفال کراوەکانی کوردستان بێ، بەهەرئیمتیازاتێکی لە قانونەکەدا هەیە زیاد بکرێ، تەبیعی ئێمەش وەکو لیژنەی هاوبەش هەر هەمان مەبەستمان هەیە، پێشنیار کرا کە منداڵی شەهیدی سەنگەر ئیستیسنا بکرێ، ئەم پێشنیارەمان پێ باش بوو هەردوو لیژنە، ڕێگە گرتن لە ژن و پیاو بۆ هاوسەرگیری، ئێمەش پێمان باش بوو کە ئەوەش لابدرێ، پێشنیاری وا کرا کە ئایا راتب بێ یان مینحە، ئێمە وەکو لیژنەی هاوبەش دوای دیراسەتێکی زۆر نەمان ویست یاسایەکە بەشێوەیەك دەربچێ کە پێچەوانەی یاساکان بێ، کە پێچەوانەی قەواعیدی تەشریعی بێ لە کوردستان، گلەیی لە پەرلەمانی کوردستان نەکرێت بڵێن شارەزایی یاساییان نیە لە بابەتەکانی یاسایدا، ئایا ئەو موستەلەحاتانە کە بەکاردێت، زۆر بە وردی و بە دیقەت بەکاری بهێنین، هەتاوەکو بتوانین یاسایەکە بەشێوەیەك دەربچێ کە کەس نەقدی نەکات، واتە ئاگامان لەهەموار کردنەکە بێ بەشێوەیەك لە شێوەکان، کە بگونجی و تەعاروز لەگەڵ مەوادەکانی تر

نەکات، بەئاسانی حکومەت بتوانێت جێبەجێی بکات، مەفهومەکانی وازح بێ، ئێستا سیاغەکمان ئامادە کردووە، دەیخوێنمەوە، تەبعەن سیاغەی نیهائی نیە، سیاغەکەی پێشنیار کراو ئێستا بەو شێوەیە:

المادة الرابعة:

تعدل الفقرتان ثانياً وسادساً من المادة الخامسة وكالأتي:

ثانياً: المشمولون بأحكام الفقرة اولاً من المادة السادسة هم:

1- الزوجة والزوج.

2- الابن والبنت اذا لم يكن يتسلم اي راتب حكومي.

3- الاولاد العاجزون/ يستثنى الاولاد العاجزون من الشرط الواردة في الفقرة (2) اعلاه.

4- الوالدان.

5- الاخوة والاخوات/ اذا لم يكن يتسلم اي راتب حكومي.

سادساً:

أ- يستثنى اولاد واخوة واخوات ضحايا الإبادة الجماعية من الشرط الوارد في (2) من ثانياً اعلاه لحين تعويضهم من قبل الحكومة الاتحادية.

ب- يستثنى اولاد شهيد خندق النضال من الشرط الوارد في (2) من ثانياً اعلاه.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو ڤیان خان.

بەڕێز ڤیان عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پێشنیارەکاندا کۆمەڵێك پەرلەمانتار پێشنیاری ئەوەمان کرد، کە لەدوای نەمانی وارسی پلە یەك، خوشك و براش سوودمەند بن لە پێدانی ئەو موستەحەقانە، ئەوەش یەکێك لە پێشنیارەکان بوو، چەند پەرلەمانتارێك پشتگیری کرد، ئەو ئیستیسنایە، دوای نەمانی وارسی پلە یەك، پلە دوو سوودمەند بێ.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك محمد.

بەڕێز محمد احمد شارەزووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە ماددەی یەك هێنمان دیاری کردووە وارس، کوڕو کچ، خوشك و برا، دایك و باوك، برای غەیری دایکی و خوشکی غەیرە باوکی و دایکیشمان دیاری کردووە، بۆیە ئەمانە وارسی حەقیقین، ئێمە لە ماددەی 1 دیاریمان کردووە وارسەکان.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

پەیام خان فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە پێشنیاری ئەوەمان کردووە کە بەڕێز وەزیریش هەر ئەو پێشنیارەی کردووە، پشتگیریمان کرد، تاقانەکان، ئێمە باسی ئەوەمان کرد کەتاقانەکان مووچەکانیان دوای نەمانی خۆیان بەردەوام بێ بۆ منالەکانیان، پێشنیاری ئەوەمان کرد، بەلاَم تیای نەبوو.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك محمد.

بەڕێز محمد احمد شارەزووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەش هەر لە ماددەی یەکە، ئێمە دیاریمان کردووە تاقانە لەکاتی نەمانی وارسە موستەهەقەکەی وەری بگرێ، ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ ئەو ماددەیەی کە دەنگمان لەسەری داوە، ئەوەشمان چارەسەر کردووە.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئیستیحقاقاتی شەهید لە قەوسێك بنووسن شەهیدان، شەهیدانە بێ نەوەك خێر پێ کردن، فەرموو ڤیان خان .

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کاك محمد گوتی ڕاستە، بە مانا عامەکەی خوشك و براو ئەمانە هەمووی کراوە ئەبێ بە وارس، بەلاَم ئێمە مەبەستمان لەوەبوو کە شەرتەکە لابرێت، کە ئەلێت دوای ئەوەی بلێین ئەمانە موەزەفی حکومین خوشك و براکە، ئێمە دەلێین دوای نەمانی وارسی پلە یەك، ئیستیسناکە لابرێت، ڕاستەوخۆ خوشك و برا ببن بە وارسی شەهید، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون دوا قسەتان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت پرسیارەکەی ڤیان خان، ئێمە دەستکاری فەقەرەی چوارمان نەکردووە، عند قطع مستحقات المشمولين باحكام هذا القانون تضاف الاستحقاق من استحقاق بقية المستحقين) واتە ئەوە ماوەتەوە،

المادة الرابعة:

تعدل الفقرتان ثانياً وسادساً من المادة الخامسة وكالأتي:

ثانياً: المشمولون بأحكام الفقرة اولاً من المادة السادسة هم:

1- الزوجة والزوج.

2- الابن والبنت اذا لم يكن يتسلم اي راتب حكومي.

3- الاولاد العاجزون/ يستثنى الاولاد العاجزون من الشرط الوارد في الفقرة (2) اعلاه.

4- الوالدان.

5- الاخوة والاخوات/ اذا لم يكن يتسلم اي راتب حكومي.

سادساً:

أ- يستثنى اولاد واخوة واخوات ضحايا إلابادة الجماعية من الشرط الوارد في (2) من ثانياً اعلاه لحين تعويضهم من قبل الحكومة الاتحادية.

ب- يستثنى اولاد شهيد خندق النضال (سەنگەر) من الشرط الوارد في (2) من ثانياً اعلاه.

بەڕێز د.ارسلان بايز اسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

تكايە كێ لەگەڵدايە دەستی بەرز بكاتەوە؟، كێ لەگەڵدانيە دەستی بەرز بكاتەوە؟، 5 كەس لەگەڵدانيە، بە زۆرينەی دەنگ پەسەند كرا، فەرموون بۆ ماددەيەكی تر.

بەڕێز صباح بيت الله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة الخامسة:

اولا: تعدل الفقرة (اولاً) من المادة (السابعة) وتقرأ كالآتي:

}اولا:

1- يمنح زوج الشهيد المناضل وضحايا الابادة الجماعية منحة و وحدة سكنية او قطعة ارض على النحو الآتي:

أ- اذا كان الشهيد اعزباً فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض بأسم والديه.

ب- اذا كان الشهيد أعزباً و والداه متوفين، فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض بأسم اخوته و اخواته.

ج - اذا كان الشهيد متزوجا وليس لديه اولاد، فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض بأسم زوجه ووالديه.

د- اذا كان للشهيد اولاد، فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض باسم اولاده و زوجه.

2- اذا كان الشهيد متزوجاً باكثر من واحدة او واحد فيكون لمن بقى مرتبطاً بالشهيد بالرابطة الزوجية وقت استشهاده ولأولاده من الشهيد او لأولاد الشهيد من زوجة المنفصل او المتوفي قبل استشهاده نفس الحقوق والامتيازات المقررة في هذا القانون.

3- اذا كان في العائلة اكثر من شهيد واحد، يكون توزيع الراتب التقاعدي على النحو الآتي:

أ- يستلم الوالد والوالدة واولاد الشهداء كل الرواتب التقاعدية مع مراعاة حكم الفقرة الفرعية (3) من الفقرة (ثانياً) من المادة (الخامسة).

ب- يحصل كل من اخوة واخوات الشهيد المناضل او المواطن على راتب تقاعدي كل على حدة.

ج- اذا كان كلا الوالدين شهيدين وفق حالة الشهيد المناضل والشهيد المواطن فيمنح لأولاد الشهداء راتب تقاعدي واحد استثناءً من حكم الفقرة الفرعية (3) من الفقرة (ثانياً) من المادة (الخامسة).

ثانيا: تعدل الفقرة الفرعية (3) من الفقرة (ثانياً) من المادة السابعة وتقرأ كالاتي:

(3- على الحكومة اعادة رفات الشهيد من داخل الاقليم وخارجه وتتحمل تكاليف ذلك).

ثالثاً: تحذف الفقرة الفرعية (4) من الفقرة (ثانياً) من المادة (السابعة) ويعاد تسلسل الفقرات الفرعية اللاحقة تباعاً:

(4- تعدل الفقرة الفرعية (7) التي كانت بتسلسل (8) من الفقرة الثانية من المادة السابعة وتقرأ كالاتي:

7- تؤسس الوزارة صندوقاً بأسم صندوق مساعدة ذوي الشهداء وضحايا الابادة الجماعية الجينوسايد لدعمهم ومساعدتهم حسب برامج ومشاريع مفيدة لذوي الشهداء وضحايا الابادة الجماعية وينظم ذلك بنظام.

خامساً: تضاف فقرة فرعية اخرى بتسلسل (8) الى الفقرة ثانياً من المادة السابعة وتقرأ كالاتي:

(8- تصرف تكاليف اعالة الوالدين المعاقين للشهيد المناضل وشهيد الابادة الجماعية بعد ان يثبت اعاقتهما بتقرير صادر عن اللجنة الطبية المختصة).

سادساً: تضاف فقرة فرعية اخرى بتسلسل (9) الى الفقرة ثانياً من المادة السابعة وتقرأ كالاتي:

(9- ينظم صرف مخصصات الزوجية واولاد الشهيد بتعليمات تصدر عن وزارة المالية والاقتصاد).

بەڕێز محمد احمد علی(شارەزووری):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دەقی یاساكە بە كوردی.

ماددەی پێنجەم:

یەكەم: بڕگەی یەكەمی ماددەی حەوتەم هەموار دەكرێت بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

1- هاوسەری شەهیدی خەبات گێڕو قوربانیانی جینۆساید مینحەیەك و یەكەیەكی نیشتەجێبوون یان پارچە زەویەكیان بەم شێوەیەی خوارەوە پێ دەبەخشرێت:

أ-ئەگەر شەهید ڕەبەن بێ ئەوە یەكەی نیشتەجێ بوون یان پارچە زەویەكە بەناوی دایك و باوكی تۆمار دەكرێت,

ب- ئەگەر شەهید ڕەبەن بێ و باوك و دایكی كۆچی دواییان كردبێ ئەوا یەكەی نیشتەجێ بوون یان پارچە زەویەكە بەناوی براو خوشكەكانی تۆمار دەكرێت.

ج- ئەگەر شەهید هاوسەری هەبێ و منداڵی نەبێ ئەوا یەكەی نیشتەجێبوون یان پارچە زەویەكە بەناوی هاوسەر و باوك و دایكی تۆمار دەكرێت.

د-ئەگەر شەهید منداڵی هەبێ ئەوا یەكەی نیشتەجێ بوون یان پارچە زەویەكە بەناوی منداڵەكانی و هاوسەری تۆمار دەكرێت.

2-ئەگەر شەهید هاوسەرگیری بەستبێت لەگەڵ زیاتر لە یەك هاوسەر ئەوا ئەوەی پەیوەندی هاوسەرگیری لەكاتی شەهید بووی كەسی شەهید مابێ و بۆ منداڵەكانی لەم شەهیدە، یان بۆ منداڵەكانی شەهید لەو

هاوسەرەی لێی جیا بۆتەوە، یان بەر لە شەهید بوونی هاوسەرەکەی کۆچی دوایی کردووە، ئەوا هەمان ماف و ئیمتیازاتی بڕیاردراو لەم یاسایە دەبێ.

3- ئەگەر لە خێزانێکدا زیاتر لە شەهیدێك هەبێ، ئەوا دابەش کردنی مووچەی خانەنشینی بەم شێوەیەی خوارەوە دەبێ:

أ-باوك و دایك و منداڵی شەهید سەرجەم مووچەکانی خانەنشینی وەردەگرن لەگەڵ ڕەچاو کردنی حوکمی بڕگەی لاوەکی سێی بڕگەی دووەمی ماددەی پێنجەم.

ب-هەریەك لە براو خوشکی شەهیدی خەبات گێڕ یان هاوولاتی بە جیا مووچەیەکی خانەنشینی وەردەگرن.

ج- ئەگەر هەردوو باوك و دایك شەهید بن بەپێی حاڵەتی شەهیدی خەبات گێڕ و شەهیدی هاوولاتی ئەوا یەك مووچەی خانەنشینی دەدرێتە منداڵی شەهیدەکان بەدەر لە حوکمی لاوەکی سێی بڕگەی دووەمی ماددەی پێنجەم.

دووەم:

بڕگەی لاوەکی سێی بڕگەی دووەمی ماددەی حەوتەم هەموار دەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە.

3-پێویستە لەسەر حکومەت روفاتی شەهید لەناوەوەو دەرەوەی هەرێم بهێنێتەوەو تێچووەکانی ئەمەش لە ئەستۆی خۆی بگرێت.

سێیەم:بڕگەی لاوەکی چواری بڕگەی دووەمی ماددەی حەوتەم هەڵدەوەشێندرێتەوە و لە دوای ڕیزبەندی بڕگە لاوەکیەکان لەدوای یەك ڕیزبەند دەکرێنەوە.

چوارەم:

بڕگەی لاوەکی حەوت کەلە بڕگەی دووەمی ماددەی حەوتەم بە ڕیزبەندی هەشتدا دەهات، هەموار دەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە.

7- وەزارەت سندوقێك بەناوی سندوقی کۆمەکی خانەوادەی شەهیدو قوربانیانی جینۆساید دادەمەزرێنێت بۆ کۆمەك کردن و یارمەتی دان بەگوێرەی بەرنامەی یان پڕۆژەی بە سوود، بۆ خانەوادەی شەهید و قوربانیانی جینۆساید ئەمەش بە پەیڕەوێك ڕێك دەخرێت.

پێنجەم:

بڕگەیەکی لاوەکی تر بە ڕیزبەندی هەشت بۆ بڕگەی دووەمی ماددەی حەوتەم زیاد دەکرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە:

8- تێچوونەکانی بەخێو کردنی باوك و دایکی شەهیدی خەبات گێڕ و شەهیدی جینۆساید کە پەککەوتەنە، دوای سەلماندنی پەککەوتەییان بە ڕاپۆرتێکی دەرکراو لە لایەن لیژنەیەکی پزیشکی تایبەتمەند کەوا بۆیان سەرف دەکرێت.

شەشەم:

برگەیەكی لاوەكی بە ڕیزبەندی 9 بۆ برگەی دووەمی ماددەی حەوتەم زیادە دەكرێت و بەم شێوەیەی خوارەوە دەخوێندرێتەوە.

9-سەرف كردنی دەرماڵەی هاوسەرێتی و منداڵانی شەهید بە ڕێنمای كە لە لایەن وەزارەتی دارایی و ئابووری دەردەچێت، ڕێك دەخرێت.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموون.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی ڕاپۆرتی بە زمانی عەرەبی سەبارەت بە ماددەكە بەو شێوەیە.

تقترح الصياغة التالية:

اولا: تعدل الفقرة (اولاً) من المادة (السابعة) من القانون وكالآتي:

{اولا:

1- يمنح زوج الشهيد خندق النضال (سەنگەر) وضحايا الابادة الجماعية وحدة سكنية او قطعة ارض على النحو الآتي:

أ- اذا كان الشهيد اعزباً فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض بأسم والديه.

ب- اذا كان الشهيد أعزباً و والداه متوفين، فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض بأسم اخوته واخواته.

ج - اذا كان الشهيد متزوجا وليس لديه اولاد، فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض بأسم زوجه ووالديه.

د- اذا كان الشهيد متزوجاً ولديه اولاد، فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض باسم اولاده وزوجه.

2- اذا كان الشهيد متزوجاً باكثر من واحدة او واحد فيكون لمن بقى مرتبطاً بالشهيد بالرابطة الزوجية وقت استشهاده ولأولاده من الشهيد او لأولاد الشهيد من زوجه المنفصل او المتوفي قبل استشهاده نفس الحقوق والامتيازات المقررة في هذا القانون.

3- اذا كان في العائلة اكثر من شهيد واحد، يكون توزيع المستحقات التقاعدية على النحو الآتي:

أ- يستلم الوالد والوالدة واولاد الشهداء كل المستحقات التقاعدية مع مراعاة حكم البند (3) من الفقرة (ثانياً) من المادة (الخامسة).

ب- يحصل كل من اخوة واخوات الشهيد خندق النضال (سەنگەر) او المواطن على استحقاق تقاعدي كل على حدة.

ج- اذا كان كلا الوالدين شهيدين وفق حالة الشهيد (سەنگەر) والشهيد المواطن فيمنح لأولاد الشهداء راتب تقاعدي واحد استثناءً من حكم البند (3) من الفقرة (ثانياً) من المادة (الخامسة).

د- اذا كان لعائلة واحدة اكثر من شهيد واحد وبقى وارث واحد، يصرف له استحقاق الشهداء كالآتي:

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها یەك تێبینی لە شوێنێك وشەی وارس هاتووە، بگۆڕدرێت بۆ موستەحەق، بۆ ئەوەی ئەگەر باس لە وارس بکەین باسی ئەحوالی شەخسی دەکەین، قانونی میراتی لەسەر تەتبیق دەکرێ، ئەو یاسایە یاسایەکی تایبەتە بە ماف و ئیمتیازی کەس و کاری شەهیدان و ئەنفال کراوان، وشەی میرات نیە، ئەحکامی میرات جودایە، ئەوە ئەحکامی تاکی تایبەتە، هەموو وشەی وارس بکرێتە موستەحەق، مەرج نیە هەموو موستەحەقەك وارس بێ، هەموو وارسێك موستەحەقە، راتبی شوهەدا بکرێتە ئیستیحقاق، وەك لەکاتی خوێندنەوە ئەو وشەیە بێتە پێش.

د- اذا كان لعائلة واحدة اكثر من شهيد واحد وبقى مستحق واحد، يصرف له استحقاق الشهداء كالآتي:

1- الشهيد الاول: جميع استحقاق الشهيد المؤنفل.

2- الشهيد الثاني: 75 ٪ خمسة وسبعين بالمائة من مجموع استحقاق الشهيد المؤنفل.

3- الشهيد الثالث: 50 ٪ خمسون بالمائة من مجموع استحقاق الشهيد المؤنفل.

4- الشهيد الرابع: 25٪ خمسة و عشرون بالمائة من مجموع الاستحقاق.

ثانياً: يحذف البند (4) من الفقرة (ثانياً) من المادة (السابعة) ويعدل البندين (3 ، 7) ويعاد تسلسلها وتقرأ كالآتي:

(3- على الحكومة اعادة رفات الشهيد من داخل الاقليم وخارجه وتتحمل تكاليف ذلك.

ثالثاً: 1- إضاف فقرة فرعية بتسلسل (6) الى الفقرة (ثانياً) من المادة (السابعة) كالاتي:

(6- تخصيص نسبة 5٪ خمسة بالمائة من التعينات لاولاد الشهداء وفقاً للظوابط الصادرة من مجلس الوزراء).

2- إضافة بند بتسلسل (8) الى الفقرة (ثانياً) من المادة (السابعة) و تقرأ كالآتي:

8- ينظم صرف مخصصات الزوجية واولاد الشهيد بتعليمات تصدر عن وزارة المالية والاقتصاد).

بەڕێز محمد احمد علی(شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە عەرەبیەکە دوو شت دەرج نەبووە، برگەی حەوتەم و هەشتەمی ئێمە ئیلغامان کردەوە، باسی دامەزراندنی سندوقێك ئەکات، لەبەر ئەوە ئەو سندوقە لە وەزارەتی شەهیدان هەیەو یاساش هەیە، بۆیە ئێمە باسمان نەکردووە، تێچونی بەخێوکردن ئێمە دامانە جەنابی وەزیر و بە وەزارەت بە ڕێنمایی، بۆیە لە یاسایەکە ئەو دوو فەقەرەمان ئیلغاکردووە، دوو فەقەرەی ئیزافیمان دانا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز صباح احمد(ئارام)/ وەزیری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی پێنجەم، تێبینی ئێمە لە خاڵی یەکەم ئەڵێت هاوسەری شەهیدی شۆڕش گێڕ، یەعنی شەهیدی سەنگەر و قوربانی کۆمەڵ کوژیەکان، یەکەیەکی نیشتەجێبوون یان پارچە زەویەك بە مینحەیەکەوە، هەر پارچە زەویەك نیە، مافی هەیە مینحەیەکیش وەربگرێ، کە ئەڵێ وەحدە سەکەنیەکە بە مینحەی دراوە لە گەڵ زەویەکە، کە ئەڵێی زەوی ئێستا مینحەیەکیش مافیەتی، وەکو ئەوەی لە زیندانی سیاسیش هەیە، پێشنیار دەکەین بەمینحەیەکەوە پێیان بدرێت، خاڵی سێ، ئەڵێ ئەگەر لە خانەوادەیەکدا زیاتر لە شەهیدێك هەبوو، لێرە مانای شەهید قەوسێك، جاری وا هەیە تەفسیری ئەوە ئەکرێت شەهید هەر بۆ شەهیدی سەنگەرە، شەهیدی سەنگەر، جینۆساید، هاوولاتی، یان بڵێین هەموو پۆلێنەکانی، سەبارەت بە خاڵی (د) ئەڵێ ئەگەر خانەوادەیەك زیاترلە شەهیدێکی هەبوو، تەنیا وارسێکی مابوو، ئەوە بەو شێوەیەی خوارەوە مووچەی شەهیدێکی بۆ خەرج دەکرێ، ئێستا لە واقع لە لای ئێمە هەموو شەهیدی سەنگەر و هەموو شەهیدەکان ئەوەی موستەحەقات دەڵێن شەهیدانە سەرف ئەکرێت، ئێمە پێشنیار دەکەین ئەم خاڵە لابدرێ، چونکە یەکەم، کە ئەڵێت ئەگەر لە هەر خانەوادەیەك زیاتر لە شەهیدێك هەبوو، ئەگەر بۆ هەر شەهیدێك ماف هەبوو پێویست بەو خاڵە ناکات، بۆیە هەر شەهیدێك مافی خۆی وەربگرێت، ئەو ڕێژەیە نەمێنێت، یەك تێبینی تر، بەپێی خاڵی 9 بەپێی ئەو ڕێنماییانەی کە لە وەزارەتی دارایی و ئابووریەوە دەردەچن، دەرماڵەی هاوسەرێتی و منداڵی شەهید، ئێمە پێشنیار دەکەین لە وەزارەتی شەهیدانەوە بێ، چونکە ئێستا کێشەیەکی تیا بووە، ئەو دەرماڵەیە، یان بەهەماهەنگی لەنێوان وەزارەتی شەهیدان و وەزارەتی دارایی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی(شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئەوەی جەنابی وەزیر وتی بۆ شەهیدی سەنگەر و هاوولاتیە، بەلام شەهیدی جینۆساید بەسێ شەهید مووچەیەکیان ئەدەنێ، ئێمە مەبەستمان لە شەهیدی ئەنفال و کیمیابارانە، چونکە جەنابی ئەزانێت سێ شەهید مووچەیەکی ئەدەنێ، بۆیە ئەوەمان هێن کردووە، دوو، ئێمە و لیژنەی یاسایی لەسەر دەرماڵەکە ڕێك نەکەتووین، لیژنەی پێشمەرگە ئێمە وتوومانە دەرماڵەکە تەحدید بکرێ، ئەوان وتیان ئێمە لیژنەی یاسایی نین، ناتوانین پشتگیری ئەوەبکەین، دوو بۆچوونی جیاواز هاتووە، ئێمە وتمان ژن 100 هەزاری بدرێتێ، منالْ 25، ئەوان وتیان ئێمە ناتوانین لیژنەی یاسایی، بۆیە من حەز دەکەم ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز بەرچاویان ڕوون بێ، یەك، ئەو جینۆسایدەی ئەنفال و کیمیاباران، چونکە بە سێ شەهید یەك مووچەیان ئەدرێتێ، دوو، دەرماڵەکە ئێمە دوو ڕەئی جیاوازمان هەیە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ تێبینی هەیە؟، ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە، ئەوەی ناوی نەنووسرابوو پێم بڵێ تکایە، د.صباح، ژیان خان، کاك خليل، زكيە خان، كاك سالار، كاك سەردار، كاك قادر، د.احمد، كاك عبدالرحمن، ڕازاو خان، شلێرخان، پەروین خان، كاك عبدالسلام، تارا خان، كاك برهان، كوێستان خان، ئاشتی خان، كاك شێرزاد، ڤیان خان، كاك پێشەوا، ئاهەنگ خان، نەسرین خان، عظيمە خان، پەیمان خان، سۆزان خان، كاك فاضل، كاك عمر، د.بشير، كاك نەریمان، كاك گۆران، د.شڤان، كاك عمر هەورامی، فەرموو د.صباح.

بەڕێز د.صباح محمد نجيب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پشتگیری لە ڕاپۆرتی هەردوو لیژنەی بەڕێز ئەكەم، بەس نازانم دووەم كەئەڵێ (اذا كان الشهيد متزوجاً باكثر من واحدة او واحد فيكون لمن بقية مرتبط....) ئەمە نازانم چ موجیبێك هەیە بۆ بوونی ئەم فەقەرەیە، ئەگەر مەبەست ئەوەیە كەسێك چەند خێزانێكی هەبێ و، شەهیدێك چەند خێزانێكی هەبووبێ، فیعلەن ئەو كاتەی كە شەهید ئەبێ، زەوجیەت لە بەینی كامیان بووبێ، ئەوە ئیتر لە بڕگەكانی تر ئەیگرێتەوە، ئەگەر مەبەستیان ئافرەتێك بێ، چەند شووی كردبێ، دیسان بەهەمان شێوە ئەوەی كە هاوسەری بووە لەكاتی شەهید بوونیا ئەوە بڕگەكانی تر ئەیگرێتەوە، بەنیسبەتی ئەولادیشەوە هیچ ئیزافەیەكی تێدانیە، یەعنی من پێموایە موجیب نیە، بۆ بوونی ئەو بڕگەیە، جگە لە قورس كردنی ماددەكە بە بڕگەو بەمانە، مولاحەزەیەكی ترمان هەیە، ئەمە مولاحەزەیكی لوغەویە، ئەعزەب، نابێ تەنوین وەربگرێ، چونكە غیر مونسەریفە، تەنوینی ناوێ، ئەمجا لە بڕگەی (ج) ئەڵێ (اذا كان كلا الوالدين شهيدين) لە زمانی عەرەبی كیلا بە لەفز موسەنایە، بەڵام بە مانا موفرەدە، كەواتە ئەبێ بڵێی (اذا كان كلا والدين شهيداً وفق حالة شهيد...)مەوزوعێكی تریش گۆڕینی والیدە بەموستەحەق، ئێمە ئەگەر وارسیش دابنێین هیچ كێشەیەكمان نیە، چونكە بەنیسبەتی قانونی ئەحوالی شەخسی ئەبێ بە قانونی خاس، یەعنی هەمیشە قانونی خاس تەقیدی عامەكەی ئەكات، بۆیە ئەگەر وارسیش بێ لە باتی موستەحەق هیچ كێشەیەك نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بايز اسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

ژیان خان فەرموو.

بەڕێز ژیان عمر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بێشك ئێمە كە هەموو لەم قاعەین كۆكین لەسەر ئەوەی لەم دونیایە چی بكرێ بۆ باوكێك و دایكێكی جەرگ سووتاو، بۆ منالێكی بێ ناز لە باوكی، ناگاتە دڵۆپێ لەخوێنی شەهیدێك، هەموومان لەسەر ئەوە كۆكین، ئەمرۆ هەلێكی باشە كە پرسیار لە بەڕێز وەزیری شەهیدان بكەم، ئێمە خۆمان ئەزانین ئەوا 22 ساڵە حكومەتین، بەڵام ڕۆژانە لە نووسینگەی سلێمانی وابزانم هاوڕێكانیشم كۆكن لەسەر ئەوە لەگەڵ من،

ڕۆژانە دایك و باوكی شەهید كوڕو كچی شـەهید سـەردانی نووسـینگە ئەكـەن، لـە شـوێنە گشتیەكان ئێمـە ئەگرن، بۆچی لە شاری سلێمانی كێشەی ئەرزی شەهیدان چارەسەر ناكرێ، تاوەكو ئەم سـەعاتە بـە سـەدەها شەهید بێ بەشن لە ئەرزی شەهیدان، چەندین باوك سەری نایەوە، چەندین منالّ كرێچیە، من حەز دەكەم ئەم وەلأمە لە جەنابت وەربگرم، هەروەها پشتگیری ئەو قسەیەش ئەكەم، ئـەرزەكان چارەسـەر كـرا، لەگـەلّ ئەرزەكان ئەو مینحەیە جێبەجێ بكرێ، بۆ ئەوەی ئەو كەس و كاری شەهیدە، ئـەو منـالّی شـەهیدە بتـوانێ بۆ خۆی شوێنێكی نیشتەجێبوون چارەسەر بكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك خلیل فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سـەرەتا بـە پێـدانی پارچـە زەویەكـە پشـتیوانی لـە قسـەكەی جـەنابی وەزیـر ئەكـەم، پارچـە زەوی بـە مینحەیەكەوە بیان درێتێ، خالێكی ترم بەڕاستی لەسەر هێنانەوەی روفاتی شـەهیدەكانە، مـن پێموایـە لـەم یاسایە لە قانونی عیراقیەكەی لەسەر مافی مرۆڤی عیراقی، وەزارەتی مافی مرۆڤی عیراقـی، بـەلأم بەڕاسـتی دەبـێ وەزارەتـی شـەهیدان و ئـەنفال كـراونیش لەحكومـەت جۆرێـك لـە ئیلتیزامـی هـەبێ بەرامبـەر بـە هێنانەوەی روفاتی شەهیدان و ئەنفال كراوان، من پێشم وایە ئەبێ لە ئێستاوە هـەولّ بـدرێ بـۆ ئـەوەی لـە هەر ناوچەیەك بەراستی شـوێنێك دابنـدرێت بـۆ ئـەوەی بـە تەنسیق لەگـەلّ بەلەدیـەی یەكـە ئیداریـەكان، شوێنێك دیاری بكرێ لە ئێستاوە بۆ هێنانەوەی روفاتی شەهید و ئەنفال كراوەكان، خالێكی تر قسەم لەسەر وشـەی رەبەنـە كـە لـە كوردیەكـەی هـاتووە، مـن پێموایـە ئـەم وشـەیە زیـاتر وشـەیەكی یـەعنی وشـەیەكی ئەدەبیە لەوەی كە وشەیەك بێ لە قانونێك بێ بەڕاستی، هەقە بیگۆڕن، یان بە كوردیەكەی خۆمـان بیكـەن بە سەلّت، بۆ ئەوەی خەلّكیش بە تەواوەتی لێی تێبگات، كێشەیەكی تر هەیـە بەڕاسـتی مـن لێـرە ئەیخەمـە ڕوو، ڕووبـەڕوومان بۆتـەوە نـازانم تـا چـەند دەتـوانین ئـەم كێشـەیە چارەسـەر بكـەین، دوێنێكـە جـەنابی وەزیریش لە مەراسیمی یادی ئەنفال ئامادەبوو، ئەویش ئەوەیە لەوانەیە كۆمەلێك خانـەوادە هـەبن، تـەنیا پیاوەكە مـاوە، خانەوادەكـە بـە ژن و منالـەوە هـەمووی ئـەنفال كـراوە، بـەلأم ئێسـتا دیـارە دوای ئـەو هینـە پیاوەكە ژنی هێناوەتەوە، ئێستا منالّی هەیە، منالەكەشی گەورە بووە، لەوانەیە ئەیەوێ ژن بێنێتەوە، داوای ئـەوەیان كـرد كـە ئـەو مینحەیـە، سـولفەی زەواج وەكـو منـالّی شـەهید شمـولی منالـەكانی ئـەوانیش بكـات، هیوادارم بتوانین چارەیەك بۆ ئەوان بدۆزینەوە، لەوانەیە چەند خانەوادەیەكی كەمیش بن، زۆر نـەبن، بـۆ ئەوەی كێشەكەیان چارەسەر بكرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

زكیە خان فەرموو.

بەڕێز زكیە سید صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڤێ درکێ خالا ئێکێ کو دبێژیت هاوسەرێ شەهید شۆڕشگێڕو قوربانیانی کۆمەڵ کوژیەکان، یەکەیەکی نیشتەجێ بوون وەردەگرن، جەنابێ وەزیریش ئاماژەی پێ دا کە لەگەڵ مینحەیەك، بەڕێز وەزیر ئەز بێژم ئاگاهدارن کو زروفێت کوردستانێ سالا نۆهەتێدا زروفەکێ ئابووریێ سەخت بوو، نەتیجا دوو ئەزمێت ئیقتیسادی ل سەر کوردستانێ، گەلەك خێزانێ شەهیدان هەنە کە پارچە عەردێ وەرگرتی، نوکە ئەو مەشمولی ڤێ مینحێ نابن، ئایا ئەوە ڕێکەکا قانونی یان گۆڕینی تەعلیماتا شیانە ڤێ تەنزیم بکەن کو دێ چەوا دێ مینحێ ورگریتن، چونکو هندی ئەز ئاگادارم بەلکی هندەك جار چارەسەریا بۆ هاتیە دیتن، بەس هندەك جهێدی چارەسەریا بۆ نەهاتیە دیتن، ئەو مینحە 27 ملیۆنی دێتە دان، بۆ هندێ کو ئەگەر قتعە عاردی هەبیتن، ئەگەر قتعە عاردی نەبیتن وەکی من گۆتی کو نەتیجێ زروفەکا ئیقتیسادی سەخت سەرداهاتیە بۆ فرۆشتن، بۆ هندێ کو خێزانا خۆ پێ بڕێڤە ببات، ئەڤ مینحە ناهێتە دان، چەوانیا ڕێکخستناوێ من دڤیا ئەگەر جەنابێ تە بەحس بکەی، تێبینیا دوێ، ئەوێ من ل سەر وشا ڕەبەن، هندی ئەز ئاگاهدار وەکی زمانەوانی، وشا رەبەن بۆ کاهینا دێتە بەکارئینان، ئەڤێت لە کەنیسا، ژنێ نائینن، یان ژنێ شی ناکەن، بەس وکو عورفەك و وەکو بێژن زمانێ کوردیدا ئەڤ ئەکەلیما رەبەن زۆر ب کێمیا هاتیە ب کار ئینان، ئەز نزانم چەوا دشێن ڤێ درکێ چارەسەر بکەین ئەڤێ، دیسان دگەل هندێ دامە، ئەو کەسێت پارچە عەردی نە وەرگرتی لەزەك لێ بهێتە کرن، بۆ هندێ کو زی ترین وەخت پارچە عەردێ بهێنە دابەش کرن ل سەر وان، چونکی پشتی بورینا 22سالا ژ ئازادیا کوردستانێ، ئەز بێژم کێماسیەکا بۆ مە وەکی حکومەتا هەرێما کوردستانێ هێشتا ئەم نەشیابین کو سنووردارترین شەهیدا ئەم نەشیابین پارچەیا زەویا بۆ دابین بکەین، یا دی تر من پرسیارەکا دی ژی هەی، ئایا تایبەت ل سەر ئەنفالا دێتە وەکی دبێژن جێبەجێ کرن؟، گەلەك خێزانێت دی یێ ئەنفالا هەبووینە، کو ڕاستە هاتیە مارە کرن، بەس نەهاتیە ڤە گواستن، ئایا ئەو وارسێ شەهید دێتە یا نڤیسین ڤێ درکێ، یان نا؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

كاك سالار فەرموو.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕاستی من پشتگیری مانەوەی هەموو ئەو بڕگانە ئەکەم کە لە ڕاپۆرتەکە هاتووە، وەکو خۆی ئەگەر تیکراریشی تێدابێ، بەڵام تێڕوانینێکی بەڕێز وەزیری شەهیدان سەرنجی ڕاکێشام بۆ بڕگەی (د) کە پێیوابوو ئەو بڕگەیە زیادەیە، ئەگەر بکرێ هەموو شەهیدەکان هەمان ئیستیحقاقیان بدرێتێ، بۆ وارسەکە، نەوەك تەسنیف بەندی بکرێ لە مابەینی مووچەکانیان، لە 100بۆ 75 بۆ 50 و ئەوانە، مادام حکومەتی هەرێمی کوردستان و وەزیری شەهیدانی بەڕێز ئەتوانێ ئەو تەبەعاتە، دیارە بەپێی تەحلیلاتی خۆیان حکومەت ئەتوانێ دەست هەلگرێ، بەراستی ئەمە مەسەلەیەکی زۆر زۆر گرنگە جێگەی دەست خۆشیە،

هیوادارم لیژنەی بەڕێزیش تەرحەکەی وەزیری شەهیدان بە نەزەری ئیعتیبار وەربگرن، چونکە لە ڕاستیش مەسەلەی لەدەست دان یان شەهید بوون هەر یەکێك بێ نەفسە، ئەگەر یەکێ بێ دوان بێ، سیان بێ، دە بێ چەند بێ نەفسە، لە ڕووی حقوقی ئینسانەوە، لە ڕووی کاریگەری لەسەر خێزانەوە، لە ڕووی کۆمەڵێ تەبەعاتی تریشەوە، بۆیە بە دیدی من تەنها ئێمە ئەم تەسنیف بەندیە ئەگەر لە ڕابردوودابە مەسەلەیەکی تر خوێندنەوەی بۆ کرابێ، تەنها تەبەعاتە مالیەکە بووە، ئەگینا مەسەلەکانی تر شەهید هەر شەهیدە، ئەگەر یەکێك بێ، ئەگەر دە بێ، ئەگەر خێزانێك بێ، ئەگەر ماڵێك یان چەند ماڵێك بێ، خاڵێکی تر ئەوەی پەیوەندی بە ناو هێنانی وشەی ڕەبەن هەبوو، بەڕاستی جگە لە مەسەلە ئەدەبیەکە، جگە لە مەسەلەکەی تر کە پەیوەندی بە ئاینی ترەوە هەبێ، یەعنی لە کوردەواری بە کەسی تەنیا ئەوترێ، بە کەسی تەنیا نەوەك سەڵت، بۆیە هیوادارم ئەوە چاك بکرێتەوە، خاڵێکی تر کە پەیوەندی بە ئیلتیزامی حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە هەیە، بۆ مەسەلەی گۆڕە بەکۆمەڵەکان، ئەوەی لە لیژنە دایانڕشتووە، مەسەلەی گەڕان و پشکنین بۆ گۆڕە بە کۆمەڵەکان نەکراوەتە ئەرکێك، ئەوە ئیزافە بکرێ، مەسەلەی بە خاك سپاردنیش، ئەوە تەنها حکومەتی هەرێمی کوردستان، لەناو حکومەتیش وەزارەتی شەهیدان مەعنی بێ بە دەست نیشان کردنی شوێن، مەراسیمی بەخاك سپاردن، چونکە ئەمە مەسەلەیەکی زۆر زۆر گرنگە، ئەمەوێ تەتەروق بکەم بۆ بابەتێکی تر پەیوەست بەم خاڵە، ئەویش ئەوەیە بەپێی قانونی عیراقی، بەپێی یاسای گۆڕە بەکۆمەڵەکانی عیراق، و حکومەتی عیراقی، وەزارەتی مافی مرۆڤی عیراقی بەرپرسیار کراوە لەهەموو ئەو گەڕانانە، بەڕاستی ئەمە بەسەر ئێمەدا ڕۆیشتووە، بەسەر نوێنەرەکانی ئێمە لە بەغدا ڕۆیشتووە، بەسەر حکومەت و پەرلەمان، ئێمە بتوانین لە ڕێگەی ئەم یاسایەوە جارێکی تر هەڵوەستەیەك بکرێ و مواجەعەیك بکرێ لەم یاسایە، ئەمە مەسجێك بێ هەر هیچ نەبێ ئێمە وەکو هەرێمی کوردستان حکومەتی خۆمان ئیلزام بکەین بە ماددەیەك بۆ گەڕان و مەراسیمی تەسنیف و هێنانەوە و بە خاك سپاردن ئەرکێکی زۆر زۆر گرنگە، بەڕێزان، سەرۆکی پەرلەمان، ئەندامانی پەرلەمان، مەسەلەی گۆڕە بە کۆمەڵەکان مەسەلەیەکی زۆر زۆر هەستیارە، من وای ئەبینم کەمتەرخەمیەکی گەورەو هەمەلایەنی هەیە، هەروەها مەسەلەیەکی بەستراوە بە مەسەلەی سیاسیشەوە لە عیراق، بۆیە حکومەتی ئیتیحادی هیچ تەعاتوفێکی نیە بۆ ئەو گۆڕە بە کۆمەڵانەی ئێمە، ئەرکی ڕاستەوخۆ و قانونی جێبەجێ ناکات، باشترین دەلیل بۆ ئەوەی ئەگەر ئێمە حوکمی خۆمان ئیلزام بکەین بەو پرۆسەیە، مەسەلەی هێنانەوەی گۆڕە بە کۆمەڵەکانی بارزانیەکانە کە کورد ڕاستەوخۆ خۆی بەشداری تێدا کرد، بە شێوەیەکی زۆر مونەزەم هێنرایەوە، هەروەها لەمەسەلەی گۆڕە بە کۆمەڵەکانی حەمرین، وەزارەتی شەهیدانی هەرێم کە ڕاستەوخۆ سەرپەرشتی پرۆسەکەی ئەکرد، زۆر بە مونەزەمی هێنرایەوە، بۆ ئەوەیە حکومەتی خۆمان ئیلزام بکرێ، کارێکی زۆر زۆر باشە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك محمد.

بەڕێز محمد احمد علی(شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەیەکم لەسەر قسەکانی کاک سالار هەیە، دیارە پڕۆژەکەی حکومەت چارەسەری کێشەی ئەو شەهیدانەی ئەنفال و کیمیا بارانی نەکرد، وەکو لیژنە بۆ چارەسەری ئەو کێشەیەی ئێمە، ئەوە پێشنیاری ئێمەیە، ئێستاش من ڕوونکردنەوەم لەسەر قسەکانی بەڕێز وەزیری شەهیدان دا، بەڕێز وەزیری شەهیدان هیچ ئاماژەیەکی بەوە نەدا کە چارەسەری کێشەی شەهیدان و ئەنفال و کیمیاباران کراوە، بەس ئەوە ئێمە لە لیژنە پێشنیاری ئەوەمان کردووە، ئێمە داواکارین، پێشنیاری ئەوەشمان کردووە هەموو شەهیدێك، شەهید هەر شەهیدە، هەموو شەهیدێك ئیستیحقاقی خۆی وەربگرێ، بەلاّم ئەگەر نەکرا داوامان کردووە ئەو ڕێژەیە بۆئەوەی ئەم ماڵانەی کە یەك وارسیان ماوە، نەوەك بەوەی ئەگەر وەزیری شەهیدان داوای کردبێ، ئێمە وەکو لیژنە رەتمان کردۆتەوە، ئەوە قسەکەی منە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، دیارە شەهیدان و کەس و کاری ڕوو سوور و سەربەرزیان، شایستەی هەموو پاداشت و ڕێز و حورمەتێکن، ئەگەر بەهەڵە دانەچووبم، نایەکسانیەك یاخود نا بەرامبەریەك لە ڕێژەی مووچەی شەهیدانی حەفتاکان و هەشتاکان و نەوەتەکان هەیە، خۆ ئەگەر وایە بەراستی من داوا لە بەڕێز وەزیری شەهیدان ئەکەم هەقە چاوێك بەوەدا بخشێنێتەوە، و لیژنەی شەهیدانیش خاڵی چوار لە دانانی ڕێژەکان، من پێم باشە لە 25٪ بۆ سەرەوە بێ، چونکە بەڕاستی ماڵی وا هەیە لە چوار شەهیدو پێنج شەهیدەوە، ئەو حاڵەتانە لە هەڵەبجەو لەو شوێنانە کە کیمیاباران کراون و یاخود ئەنفال کراون، چوار شەهید بۆ سەرەوە هەیانە، پێنج شەهیدیان هەیە، ماڵی وا هەیە 10 ی هەیە، جا ئەگەر بکرێ ئەو ڕێژەیە لە 25٪ بۆ سەرەوە بێ، شتێکی باشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك قادر فەرموو.

بەڕێز قادر احمد سمایل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بیرو راکانی خۆم تەنها لەسەر مووچەو دابین کردنی پێداویستیەکانی ژیانی شەهیدان دەردەبڕم، شەهیدانی سەنگەر وە شەهیدانی کۆمەڵ کوژی و شەهیدانی کیمیایی لە کوردستاندا بەداخێکی زۆرەوە، ڕێژەکە لە ئاستێکی بەرز دایە، بۆیە من پێشنیار دەکەم دوێنێ لەگەڵ جەنابی وەزیر لەمەراسیمی یادی شەهیدان و ئەنفال بووین لەدەشتی کۆیە، بەداخێکی زۆرەوە قائیمەیەکیان بلاّو کردبۆوە، ماڵ هەیە 10

شـەهیدی هـەبوو، یـەعنی ئینسـان کـاتێ ئـەم لیسـتە دەخوێنێتـەوە، بـە ئاسـتێك دڵ گـران دەبـێ کـە دوژمنەکەمان چی بە میللەتەکەمان کردووە، بۆیە بەدەگمەن لەم خێزانانەدا کەس و کاریان دەرباز بووە، بۆ ئەوەی تەعویزێکی مەعنەوی بۆ کەس و کاری ئەو شەهیدانە بکەینەوە، بە بڕوای من ناکرێ ژمارەی شەهیدەکان دیاری بکەین، ئەوەندە شەهید مووچەی بدرێتێ، بۆیە من پێشنیار دەکەم ژمارەی شەهیدەکان چەند بێ، بە واتای ئەوەیە ئەم خێزانە ئەگەر 10 شەهیدی هەبێ 10 جار کۆستی کەوتووە، 10 جار ماڵی وێران بووە، 10 جار عەزاب و ناخۆشی و دەردەسەری چێشتووە بەدەست زامی شەهیدەکەیەوە، بۆیە من پێشنیار دەکەم مووچەی شەهید هەمیشە بە ڕێژە دیاری نەکرێت، یەك ڕای لە 100٪ی مووچەی بدرێ، بۆ شەهیدی سەنگەر، بۆ شەهیدی کمیاباران، بۆ شەهیدی کۆمەڵ کوژی، هەر لەم هەفتەی ڕابردوودا لە یەکێ لە تەلەفزیۆنەکان یادی یەکێك لە شەهیدەکان بوو، چوار کوڕی لە سەنگەردا شەهید بووە، یەعنی ئەوە ناکرێ ئێمە موقارەنەی بکەین، یەکیان لە 75٪ یەکیان 50٪ یەکیان 25٪، ئەوە کێ ئەم حەقە دەدات شەهیدێك فیداکاری کردبێ، پێداویستی تەعویز کردنەوەی ماددی 25٪ بێ، بۆیە بە بڕوای من تەئکید لەوە دەکەمەوە، کەمووچەی کەس و کاری شەهید و ئەنفال و کیمیاباران بەبێ دیاری کردنی ڕێژەی یەك و دوو و سێ و چوار بە 100٪ بێ، مووچەی شەهید دوای دایك و باوکی، منیش لەگەڵ وشەی ڕەبەن نیم، چونکە بۆ کەسێکە کە بەتەنیا بژی و سەلت بێ، بدرێتە خوشك و براکانی، هەرگیز ئەو مووچەیە کە دەدرێتە خوشك و براکانی، جێگای مووچەی تری بۆ ناگرێتەوە، یەکێك فەرمانبەری حکومەتە برایەکی شەهیدبووە، کاتێك مووچەی شەهیدەکەی دەدرێتێ مەرجی ئەوەبێ کە نابێ مووچەی تری هەبێ، مووچەی شەهید ڕێگا نەگرێ لە پێدان یان لە دامەزراندن بۆ کەس و کاری شەهیدەکان، پێش سەعاتێك، سەعات و نیوێك لەمەو پێش کۆمەڵێك خەڵکی لێ بوو لە پەرلەمان، دیار بوو زۆریان لە فراکسیۆنەکان کردبوو، فراکسیۆنی کوردستانیش یاداشتێکیان داینێ بۆ ناوی تاقانەکان، من بەش بە حاڵی خۆم لایەنگری یاداشتەکەیان دەکەم، یەکێك لە داواکاریەکانیان ئەوەبوو کەوا ژمارەی تاقانەکان ئەوانەی 20 جار کەووتونە بەر شاڵاوی ئەنفال، بەس بە جۆرێك لە جۆرەکان دەربازیان بووە، لە زۆر شاریش لەتەلەفزیۆنەکان پێشکەش کراون کە چۆن دەرباز بوون، بە چ عەزاب و ناخۆشیەك ئەوان داوایان کرد کەمووچەی شەهیدەکانیان، لەدوای کۆچی دوایی کردنی خۆیان تەحویل ببێ بۆمنداڵەکانیان، واتە لەباوك ودایکیانەوە کەوا ئەنفال بوون، بۆ ئەوەی خەڵکە تاقانەکان، بۆیە من بەش بەحاڵی خۆم ژمارەیان کەمە،لایەنگری ئەمەشیان دەکەم، بە زەروری دەزانم گلەییەك یان پێشنیارێك یان پرسیارێك لە وەزارەت بکەم، لەسەر هێنانەوەی روفاتی شەهیدەکانمان، ئێمە لە دوو هەفتەی ڕابردوودا لیژنەیەك لە نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ بێ سەرو شوێنەکان هاتن، لیژنەی پێشمەرگەو شەهیدان گلەییان هەبوو لە وەزارەتی ئەنفال و شەهیدان، کە وەك پێشنیاری پێویست بە دەنگ داواکاریەکان نایە، لەهاوکاری کردنیان و لە دیاری کردنیان بۆ روفاتی ئەنفالەکان و ئەو گۆڕە بە کۆمەڵانەی کە هاتوونە دەرەوە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.احمد فەرمووو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم وەرتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەیە، منیش پشتگیری لەو پێشنیارە ئەکەم کە بەڕێز جەنابی وەزیر و کاك خلیل باسیان کرد، سەبارەت بە پێدانی مینحە لەگەڵ پلانی پارچە زەویەك کە مینحەیەکی عقاری بدرێت بە کەس وکاری شەهید، بۆئەوەی بتوانێ ئەو پارچە زەویە بینایەکی لەسەر دروست بکات، یەعنی بەو شێوەیە (یصرف مبلغ منحة عقارية مناسبة لبناء وحدة سكنية) لە حاڵەتێکا ئەگەر کەس و کاری شەهید ڕەغبەتی لەوە نەبوو کە پارچە زەوی وەربگرێت، ئەوا بەرامبەرەکەی پێ بدرێتێ، واتە سیعری یاخود نرخی بازاڕ بۆ پارچە زەویەکە چەندە، ئەوەندە بدرێ بە کەس و کاری شەهید لە بری پارچە زەویەکە، ڕەنگە مەسەلەن خانووی هەبێ پێویستی بە پارچە زەوی نەبێ، قیمەتەکەی پێ بدرێ، هەروەها پێشنیار دەکەم کەوا شوێنی نیشتەجێبوونی کەس وکاری شەهید موراعات بکرێ لەکاتی پێدانی پارچە زەوی، نەوەك ئەو شوێنەی مەسقەت رەئسەکەیەتی، شوێنی لەدایك بوونەکە، چونکە ئەوە کێشەیەکی لە ڕابردوودا بۆکەس و کاری شەهیدەکان دروست کردووە، بۆیە بەو شێوەیە (تراعى اماكن سكن ذوي الشهداء في حالة تخصيص قطعة ارض سكنية، تراعى اماكن سكن ذوي الشهداء عند نفاذ هذا القانون) ئەمە بەڕاستی لە ڕابردودا ژمارەیەك کەس و کاری شەهید پارچە زەویان لە شوێنی لە دایك بوونی خۆیان بۆ تەرخانکراوە، تاوەکو ئێستا ئەو پارچە زەویانەیان پێ نەدراوە، چەند ساڵیش بەسەر بڕیارەکەدا تێپەڕیوە، منیش پشتگیری لەو پێشنیارە ئەکەم، کە بەڕێز کاك د.صباح باسی کرد، ئەوەی کە لە پڕۆژەکە هاتووە، ئەگەر هاتووە شەهید هاوسەرگیری لەگەڵ زیاد لە خێزانێك کردبوو، لێرەدا بەو شێوەیە(اذا كان الشهيد متزوجاً باكثر من زوجةٍ فتتمتع كل واحدة من زوجاته والمستحقين من اولاده) خێزانەکانی و منداڵەکانیشی (منها بنفس الحقوق والامتيازات المقررة لزوجة واحدة وفقاً لاحكام هذا القانون) هیچ جیاوازی نەکرێ ئەگەر یەك خێزان بوو یان زیاتر لە یەك خێزان بوو، ئەمە جیا نەکرێتەوە، پشتگیریش لەو ڕایە ئەکەم کە ڕێژە دیاری نەکرێ وەکو کاك قادر باسی کرد، بۆ پێدانی مینحەکە، هەموویان وەکو یەك مووچە یان مینحەکەیان پێ بدرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالرحمن فەرمووو.

بەڕێز عبدالرحمن حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە دێین سەیری ئەو یاسایە دەکەین، بۆ ئەو یاسایە هەموار دەکەین، ئەوەیە کەم و کوڕی لەخزمەتکردنی شەهیدان هەیە، هاتووین ئەم یاسایەمان هەموار کرد، زیاتر خزمەتی بکەین، زیاتر بەرەو شەهیدەکان بچین، بەرەو خێزانەکانی شەهید بچین، بۆیە لێرە من دووبارە دەڵێم ئەبێ ناوی شەهیدانە بێ لەسەر ئەو

مووچەیە کە دەدەینە خێزانی شەهیدان، چونکە ئەگەر ناوی شەهیدانە بێ کەس جورئەت ناکات دەستی بۆ ببات، ئەو شەهیدانە ڕۆژێك لە ڕۆژان لێ ببڕێتەوە، کە ناوی شەهید لەسەر بێ کەس ناتوانێ لێ ببڕێتەوە، بڵێت بەمینحەیە یان بە مووچەیە، بەڵام ئەگەر ناوی شەهیدانەی لەسەر نەبێ یەعنی کەسێکی تر دێت، یان یاسایەکی تر، کەسانێکی تر دەبن کە بڵێن ئەمە مینحەیە، دەبڕێنەوە بۆ 10 ساڵ یان 15 ساڵ، بۆیە داوا دەکەم ناوی شەهیدانەی لەسەر بێ، سەبارەت بە پارچە زەوی وەکو جەنابی وەزیریش باسی کرد کە مینحەبێ، منیش داوا دەکەم مینحەبێ، چونکە با کەسانی تریش لێی مەحروم نەبن، سەبارەت بە بڕگە (د) کە باس دەکات بۆ ڕێژەی مووچەی شەهیدان، یان شەهیدانەکە، منیش پشتگیری قسەکانی کاك قادر دەکەم، هەروەها قسەکانی جەنابی وەزیریش کە ئەم ڕێژەیە نەمێنێت، شەهید هەر شەهیدە هیچ فەرقێکی نیە، ئێستا ئێمە ساغین کەس لە ئێمە هەیە لە ماڵێ سێ مووچە، چوار مووچەی نەبێ، ئەی بۆ ناڵێین مووچەیەك وەربگرن، ئەوانیش ساغ بووبان ئێستا سێ مووچەیان هەبوو، بەڵام شەهید بووینە لەپێناوی ئەم کوردستانە شەهید بووینە، لەپێناوی ئەم خاکە شەهید بووینە، بۆ ئێستا مووچەیان پێ نەدەین، هەقێکی خۆیانە مووچەیان پێ بدەین، ئەگەر کەسێکیش مابێ لە دوای ئەوانە یان دایك یان باوك بێ، کچ بێ یان کوڕ بێ یان خوشك بێ، هەقی خۆیەتی سێ مووچە وەربگرێت، سێ جار خوێنی ڕشتووە، سێ جار جگەری سووتاوە، ئەی کەسێك لەئێمە قاچێکی بریندار ببێ چەند دڵی تەنگ دەبێ و نەخۆش دەبێ، سێ بەچکە شێریشی لە ماڵی خۆی لەدەستداوە، سێ کەس لەماڵی ئەو چووە، ئێستا چۆن دڵی دایك و باوکی سووتاوە؟، چون لەم دونیایە دەژین، ئێستا بڵێین 20٪ یان 50٪ من قەت پشتگیری ئەوە ناکەم، دەبێ مووچەکەی بەتەواوەتی بدەنێ، بەڵام دەبێ شەهیدی سەنگەر دیار بێ لە شەهیدی هاووڵاتی، ئێمە نەیێین هەمووجارێك تێکەڵاو بکەین، شەهیدی هاووڵاتی جیا بێ لەشەهیدی سەنگەر، شەهیدی سەنگەر بەهیچ شێوەیەك نزیکیش نەبینەوە، هەر قسەیەکی بکەن ئێمە سەری بۆ دابنوێنین، ڕێزی لێ بگرین بەرەو پیری بچینەوە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕازاو خان فەرموو.

بەڕێز ڕازاو محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری تەواوی قسەکانی کاك قادر ئەکەم، منیش هاوڕام لەگەڵ ئەوەی کە ناکرێ ئێمە بەو شێوازە ڕێژە دابنێین بۆ ئەو کەسانەی کە گیانی خۆیان بەخشیوە، ڕاو پشتیوانی تەواوم بۆ هەموو ئەوانەی باس لەوە ئەکەن کە ناکرێ ئێمە ڕێژە لەبەر ئەوان هەریەکێ لەوانە خوێنی خۆیان بەخشیوە و درێژەو بەو خاڵە نایەن، وێڕای پشتگیریم بۆ هەموو ئەو تەرحانەی کە قسە لەسەر ئەوە ئەکرێ، هەموو ئەوانە موستەحەقاتی خۆیان بدرێتێ، بەڕاستی من ئەو مەشروعەی کە لەلایەن حکومەت هاتبوو، ئەو راپۆرتەی کە لە لیژنەی بەڕێزەوە ئامادەکراوە، لەخاڵی (3) ئەڵێ ئەگەر لە خێزانێکدا زیاتر لە شەهیدێك هەبێ،

ئەوە دابەش کردنی مووچەی خانەنشینی بەم شێوەیە دەبێ(أ) باوك و دایك و منداڵی شەهید سەرجەم مووچەکانی خانەنشینی وەردەگرن، لەگەڵ ڕەچاو کردنی حوکمی بڕگەی لاوەکی سێ و بڕگەی دووەمی ماددەی (5)، بمبوورن من لام ڕوون نیە ئەو بڕگەی لاوەکی سێ و بڕگەی دووەمە، نەلە ئەسڵی قانونەکە نە لە ڕاپۆرتی بەڕێزان، ئەو مەشروعەی کە حکومەتیش ناردوویەتی مەبەستتان چیە؟، واتە ئەو حوکمە چیە کە ئەبێ ڕەچاو بکرێ لەو حاڵەتە؟، پشتگیری لە ڕاپۆرتی لیژنە ئەکەم، دەست خۆشیشیان لێ ئەکەم بەڕاستی بڕگەی (7) ی لابردووە، باس لەوە ئەکات ئەبێ وەزارەت سندوقێك دابنێت، پێموایە یاسای ژمارە (7) ی ساڵی 2007 یاسای پشتگیری لە خانەوادەی شەهیدان و ئەنفال کراوان قوربانیانی کۆمەڵکوژی (جینۆساید) لە هەرێمی کوردستان، بە بڕیاری ژمارە (3)ی ساڵی 2008 لە وەقایعی کوردستان دەرچووە، بەڵام کێشەکە لەوەیە پرسیارەکە ئا لێرەدایە، ئایا وەزارەتی شەهیدان تا چەند پابەندی ئەم یاسایە بووە کە دەرچووە؟، تا چەند کاری بەو سندوقە کردووە؟، ئایا لە ڕووی عەمەلیەوە ئەو سندوقە بوونی هەیە؟، ئەو خەڵکە کە هەموو ئەم موستەحەقانەن، ئایا ئەمانە توانیویانە لەو سندوقی هاوکاریە یاخود لەو پشتگیری و هاوکاریە موستەفید بن؟، ئەگەر بکرێت وەڵامی ئەوەمان پێ بدرێتەوە، بڕگەی (8) کە باس لە ئیعالەی والیدەین ئەکرێ، من پێموایە هەرچەندە لیژنەی هاوبەش پێیوایە ڕێنمایی ڕێك بخرێت پشتیوانیان لێ ئەکەین، بەڵام بە ڕەچاو کردنی ئەوەی کە بەڕاستی ئەمە خزمەت کردنە، بەخێوکردن نیە، یەعنی ئەبێ خزمەت کردنی ئەو دایك و باوکە بێ، وابزانم لە ڕووی جێبەجێ کردنیشەوە ئەگەر بکرێ وەزارەتی کاروباری شەهیدان وردتر بەدواداچوونی بۆ بکرێ، ئەمەش بەجۆرێك لە لایەن کەس و کاریانەوە بەداخەوە ئیستیغلال کراون، هاوکاری یان مووچە یان هەر شتێك لە ژێر هەر ناونیشانێك دایە وەری ئەگرن، نەتوانراوە وەکو پێویست خزمەتی ئەو کەس و کاری شەهیدەی پێ بکرێ، بۆیە ئەگەر بە ڕێنمایش دەربچێت وەزارەتی شەهیدان خۆی بەدواداچوونی تەواوی بۆ بکات، لەژێر ناونیشانی خزمەت کردن دابێ نەوەك بەخێوکردن، بەنیسبەت ئەوە بەڕاستی منیش هاوڕام لەگەڵ لیژنەی هاوبەش تایبەت بە خەرج کردنی دەرماڵە، بەڕێزان ئێمە ماوەی دوو ساڵە لە بودجەی ساڵانە، ئەوەمان پەسەند کردووە کە ئەبێ موخەسەسات هەبێ بۆ ژن و مناڵ، بەڵام نازانم بۆ هەتاوەکو ئێستا وەزارەتی شەهیدان نەیتوانیوە ئەم بڕگەیە جێبەجێ بکات، بۆ ئەو دەرماڵەیە خەرج ناکرێ، ئەگەر کێشە لەوەدایە هەمووجارێ باس لەوە ئەکەین، دۆسیەکانمان کەم و کورتی تیایە یان پێویستیمان بەوە هەیە، لەگەڵ ڕێزمان لەوانەیە خەڵکانێك زانیاری تەواو نەیەن یان هانی ئەوە بدەن، بەڕێزان ئەگەر ئێمە کار لەسەر ئەوە بکەین، ئەبێ بگەڕێینەوە بۆ بناغەی کارەکانمان، سەرلەنوێ بەدواداچوون، سەرلەنوێ داڕشتنەوە و کار کردن لەسەر دۆسیەی شەهیدان و پلەبەندی شەهیدان بکرێتەوە، پێموایە ئەو ئەرکە قورسترە وەك لەوەی ئێمە نەتوانین دوو ساڵە لە پەرلەمانی کوردستان بڕیار لەسەر ئەوە دراوە کە موخەسەسات خەرج بکرێ، بەڵام تاوەکو ئێستا نەتوانراوە وەزارەتی شەهیدان ئەو ئەرکەی خۆی جێبەجێ بکات، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەست خۆشی لە لیژنەی شەهیدان و یاسایی ئەکەم و لە ڕاپۆرتەکەیان، کاتی خۆی من پێم وتن بۆ مەوزوعی یەکەی نیشتەجێبوون، بۆ خێزانی شەهید کێشەیەك هەیە برادەران زۆربەیان باسیان کرد، ئەو شەهیدەی کە خێزانی هەیە بەداخەوە زۆربەی ئێمە وەکو ئەندامانی پەرلەمان کە سەردانمان کردوون، من خۆم لەگەڵ گەشەخان سەردانی گەڕەکی بەس خەبات بە نموونە ئەهێنمەوە لە سلێمانی، کە 600 عائیلەی شەهیدی تیایە، زۆربەی ئەو خێزانانە کە سەیر ئەکەی یان کرێچین یان لە خانوویەکی بێ تاپۆیە کە ئەو گەڕەکە خۆی هەروایە تاپۆی نیە، کێشەکەشیان حەل ناکرێ، کە پێی ئەڵێی بۆچی کێشەکە بەو شێوەیە، سەیر ئەکەی هەمووشی زەوی وەرگرتووە، زەوی وەرگرتووە یان لەبەر نەبوونی فرۆشتوویەتی، یان لەبەر ئەوەی دایك و باوکەکە شەریك بووە، یەکسەر فرۆشتوویانە، ئیتر ئەو هەر بە کرێچیەتی ئەمێنێتەوە، یان یەکێك لە خێزانەکە خێری پێکردووە، لە غورفەیەکی ماڵەکەی خۆیدا دایناوە، کە ئەمە بەڕاستی بۆ ئێمە زۆر مایەی نیگەرانیە بۆ هەموومان، چونکە نابێ خێزانی شەهید بەو شێوەیە هەتا ماوە هەروابێ، ئێستا کە دێین لە دوای ئەو یاسایەوە (اذا کان الشهید متزوجاً ولدیە اولاد، فتسجل الوحدة السکنیة او قطعة الارض) یەعنی بۆ ئەمەو دوای ئەمەی پێشتر، دوای ئەوە با باسی وەحدەی سەکەنی بکەین، ئێمە بەنیسبەتی حکومەت کە وەحدەی سەکەنی دروست ئەکات، یاسایەك لەم پەرلەمانە دەرچوو کە بووە مایەی خۆشحاڵی بۆ هەموومان، کە هەموار کردنی یاسایەکە بوو کە یاسای ژمارە (16) بۆ یاسای ژمارە (7) ی ساڵی 2008 کە زۆریان ئەمەلیان بەوەیە کە ئەو یاسایە شمولیان بکات، ئەو وەحدە سەکەنیانەی کەدروست ئەکرێن بۆ ئەوان بێ، جا ئەگەر ئێمە لێرە کارێك بکەین، لەبەر ئەوە بەس باسی زەوی تیا نیە، یەعنی کە باسی شروتی پێدانی ئەو یەکە نیشتەجێبوونە ئەکەین، مەرجەکانی تیا نیە کە زەوی هەبێ، یەعنی هیچ شمولی ئەکات، لەبەر ئەوە با ئێمە ئێستا لێرە فەقەرەیەك ئیزافە بکەین کە بڵێین بەپێی ئەو یاسایە شمولی ئەو خێزانی شەهیدە بکات، بەس ئەوەی کە خێزاندارەو منالی هەیە، با جارێکی تر خەڵکەکەی تر نەبن بە شەریکی، چونکە ئەو یەکە نیشتەجێبوونانە ئەگەر بێتو ئێمە بیدەین بەو خێزانانە کە بەراستی بۆ ژنەکەو منالەکانە، کەسی ترشمولی نەکات، موەزەفە، هەر چیەکە، کەم دەرامەتە ئەوە ئەچێتە بڕگەکەوە، ئەگەر ئێمە ئەوە بکەین چونکە مەرجی تیایە مینحە نیە، ئەبێ تا 20 ساڵ پارەکە لە مەعاشەکەی بدرێتەوە، لەبەر ئەوە شتێك نیە هەتاوەکو ناتوانێت بیفرۆشێتەوە، فیعلەن ئەو وەختە ئەو خێزانە ئاسوودە ئەبێ کە یەکەیەکی نیشتەجێبوونی هەیە، بەنیسبەت ئەو بڕگەیەی کەلە 8 نووسراوە، بەنیسبەت یاسای تەندروستی، ئێمە بەڕێزان بە نیسبەتی عائیلەی شەهید هەر ئەوەنیە کە مووچەی بۆ زیاد بکەین، چونکە خۆتان ئەزانن لەگەڵ ڕۆژگار وای لێدێت هەموو ڕۆژ پێت ئەڵێت ئەو پارەیە کەمە بەرگەی ژیانم ناگرێ، خۆی خێزانی شەهید بەڕاستی بێجگە لەو مەوزوعی مینحەیە وەکو وتم نیشتەجێبوونە لەگەڵ

تەندروستی و لەگەڵ خوێندن، ئەگەر ئێمە بتوانین لەو سێ لایەنە وەزارەتی کاروباری شەهیدان زۆر بە باشی ئیش بکرێ بۆ ئەوە، وەکو خەستەخانەیەکمان هەیە لە سلێمانی خەستەخانەی شۆڕش کە بەراستی زۆر جێگەی دەستی دیارە کە خزمەتی کەس و کاری شەهیدانی کردووە، هەروەها بەنیسبەت ئەوەی ئێمە ئێستا یاسایەکی ترمان هەیە بۆ سەحەی نەفسی، ئەبێ ئێمە تەئکید بکەین لە جەنابی وەزیر، کە سەحەی نەفسی بە نیسبەتی مەنتیقەی شۆڕش زۆر زەرورە، لەو شوێنانەی کە ئەنفال کراویان زۆرە، هەموویان باری تەندروستیان زۆر خراپە، خاستەن ئەوانەی کە گەڕاونەتەوە، کەسێکیش نیە ئاوڕێکیان لێ بداتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

پەروین خان فەرموو.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەدەف لە هەموار کردنی ئەم پڕۆژە یاسایە خزمەت کردنی زیاتری کەس وکاری شەهیدانە، بۆیە من لە موخەسەساتەکانەوە پێدادێم، دیارە حکومەت خۆشبەختانە سالآنە هەڵدەستێ بە سەرف کردنی تێچووی سالآنەی خوێندنی کوڕو کچی شەهید، ئەوانەی لە زانکۆ ئەهلیەکان دەخوێنن، بەلآم ئەوەی تێبینی دەکرێ دیارە دەرماڵەیەکی مانگانە هەیە دەدرێتە ئەو خوێندکارانەی کە لە جامیعە حکومیەکان دەخوێنن، بەلآم ئەوەی کە لە جامیعە ئەهلیەکانە ئەو موخەسەساتە نیە، بۆیە من داوا دەکەم ئەلێرەوە تەسبیت بکرێ، کە موخەسەساتێکی مانگانە هەبێ بۆ ئەو کوڕو کچی شەهیدانەی کە لە زانکۆ ئەهلیەکان دەخوێنن، وابزانم جەنابی وەزیریش ئاماژەی پێدا، لەبەر ئەوەی ئەوانە قسمی داخیلیشیان نیە، ئەوانەی کە لە زانکۆ ئەهلیەکان دەخوێنن، بەڕێزیان جەنابی وەزیر ئاماژەیان بەوەدا ئەوان دەتوانن تا 100 هەزار بۆ شوێنی نیشتەجێبوونەکەشیان 100 هەزار وەکو موخەسەساتێکی مانگانە بۆیان سەرف بکرێ، دیارە هەر بۆ خزمەت کردنی زیاتری کەس و کاری شەهیدان، مینحەیەکی 27 ملیۆنی هەیە، بدرێتە خێزانی ئەو شەهیدانەی کە پارچە زەویەکیان هەیە، بەلآم ئێمە هەدەفمان ئەوەیە کە خزمەتی زیاتری کەس و کاری شەهیدان بکرێن بەبێ ئەوەی کە هیچ مەرجێك لەسەر ئەو خزمەتکردنە دابندرێت، بۆیە ئەو 27 ملیۆنە دەڵێت ئەگەر پارچە زەویەکی هەبێ، داوا دەکەم ئەو 27 ملیۆنە بدرێتە ئەو خێزانی شەهیدانە ئەگەر عەرزیشیان نەبێ، لەبەر ئەوەی لەوانەیە ئەو خێزانی شەهیدە پێشتر پارچە عەرزێکی وەرگرتووە، بەلآم بە هۆی ئەوەی کەباری خێزانی و باری ژیانی قورس بووە، هەستاوە بە فرۆشتنی ئەو پارچە عەرزە، ئێستا ئەو پارچە عەرزەی نەماوە، بۆیە من داوا دەکەم ئەو 27 ملیۆنە بەبێ ئەوەی هیچ مەرجێکی بۆ دابندرێت پێی بدرێ بۆ ئەوەی بتوانێ کاری پێ بکات، خاڵی (ب) کە دەڵێت خوشك و برای شەهیدی سەنگەرو هاوولآتی لەو مووچەیەی کە پێی دەدرێ وەردەگرێ، بەلآم من پێم باشە ئەلێرە ئەو مووچەیە تەحدید بکرێ، کاتێك کە هەویەیان بۆ دەکرێ مووچەکەیان تەحدید بکرێ، لەبەر ئەوەی راتبەکەی کە لە بانك وەردەگرێ، بەکاش وەردەگیرێ، یەعنی ئەوانە ئەو خوشك و برای شەهیدانە کە موراجەعەی بانك دەکەن

بۆ ئەوەی راتبەکە وەربگرن، دیاری نەکراوە، بۆ ئەوەی کارئاسانی بۆ بانك بکرێ، موشکیلە لەنێوان خوشك و برای شەهید دروست نەبێ، من پێم باشە لەهەویەکانەوە ئەو بەشە راتبە لە هەویەکان دیاری بکرێ، بۆ ئەوەی بتوانێ ئیشەکە بە باشی بەڕێوەببات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام فەرمووو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تێبینیەکان لەسەر ئەو ڕاپۆرتەی لیژنەی هاوبەشە، دوو جۆرن، جۆرێك هەندێك تێبینی لۆغەوین زۆر بەسیتن، کە زوو ئەیلێم، وازحە جەمیع راتب لە عەرەبی شتی وانیە، جەمیعی راتب نیە دەبێ پاش ئەو جمع بێ، لە ئەوەلەن (ج) ئەگەر شەهید ژنی هەبێت و منالی نەبێت، فیتعە عاردەکە بەناوی ژنەکەی و دایك و باوکی تەسجیل دەبێ، من تەسەوڕ دەکەم تەنها ژنەکەی مافی ئەوەی هەیە، بەتایبەتی ئەگەر ڕەچاوی باری ژن بکەین، پێگەی کۆمەڵایەتی دایك و باوك کە موتەزەرری رەئیسی ژنەکەیە، ئەو ژیانی تێکچووە، ئەو هەموو زەرەرەی کردووە، ئەوانە ئەتوانن زۆر بە ئاسانی بە سەد شێوە ئستیغلالی بکەن، یان من تێناگەم حیکمەت چیە بەناوی ژنیش و بەناوی دایك و باوکیش، بۆ دایك و باوك دێنە ناوی، لە سێیەم، دەست پێ ئەکات بە (اذا كان في العائلة اكثر من شهيد) واتە ئیستیناد ناکات لەسەر هیچ ماددەیەکی تر، باسی دابەش کردنی راتب ئەکات بەو شێوەیەی خوارەوە، یەك/ باوك و دایك و منالەکان (مع مراعاة حكم البند (3) من الفقرة الثانية من المادة الخامسة، ثانياً/ البند (3)) تەعریفە کچ تاکو دامەزراندنی لە فەرمانێك موراعاتی چی بکەم، من تەسەور دەکەم ئەوە جارێکی تر بزانین ئیشارەتەکە بۆ چ ماددەیەکە بۆ چ بەندێکە، بۆ ژن لەکوێیە ئەدی؟، ئەوانە لەناو خێزان دوو، سێ شەهیدن هەندێك لە شەهید ژنیان هەبوو، هەمووی بخوێنەوە، ژن نەهاتووە، کە دەبێ پێش هەموو کەسێك ئەو ڕاتبەکەی وەربگرێ، یەك شەهیدی هەبێ، دوو شەهیدی هەبێ، سێ شەهیدی هەبێ، دەبێ ئیشارەتێك بکەی بۆ ئەو جێگایانەی کە باسی مافی ژن ئەکات، یان هیچ نەبێ ڕێزبەندی وارسەکان زۆر گرنگە لای من، چونکە ڕەنگە تێپەڕببێت، یان ئەوە ئیشارەتی بۆ ئەو بەندە، ئیشارەتە بۆ بەندێکی تر، پاشان (أ) ئەوە باوك و منالەکانی وەریانگرت، (ب) بێ ئەوەی مەرجێك دابنێت یان مەرجی حالەت، یان مەرجی ئەو (يحصل كل من اخوة واخوات الشهيد او المواطن على راتب تقاعدي كل على حدة) چونکە یاسا یەعنی تەبریر نا، یاسا ناسە ئەوەل جار، پاشان دێین ئەپرسین، ئەوە لە باوك و منالەکانی وەریانگرت، ئیزافەتەن بۆ ئەوان بێ، کوڕەکانیش هەریەکەیان ڕاتبێك وەرئەگرن، ڕاستە، چونکە نەسەکە وائەڵێت، ناڵێت ئەگەر باوك و منال نەبوون ئەوکاتە برا وەرئەگرن، بۆم شەرح بکەن پاشان، ئەوەی ڕێژەکە تەبعەن ئارائی هەیە، دەربارەی (ثالثاً: 1- تضاف فقرة فرعية بتسلسل (6) الى الفقرة (ثانياً) من المادة (السابعة) كالتالي: 6- تخصيص نسبة 5% خمسة بالمائة من

التعينات لاولاد الشهداء) وابزانم ئێوەش لەگەڵ منن، موافق نـەبوو لـە تـەعبیرە عەرەبیەکـەی، (مـن تعینـات اولاد الشهداء) بڵێت تعینات الموظفین) شتێکی وابڵێ (تعینات لاولاد الشهداء) چیە؟، من تەعینات بێت، هەر شتێك بێت تەسەور دەکەم موافق نـەبوو، هەشت لای مـن زۆر گرنگـە، (یـنظم صـرف مخصصـات الزوجیـة واولاد الشهید بتعلیمات) لەناو گفتوگۆ کـردن لەگـەڵ خوشـك و برایـانی ئەنـدامانی پەرلـەمان واتێگەیشـتم ئەوە مەتڵەبێکە سەدا سەد لەگەڵێمە، بێجگە لە هەموو ئەوانەی باس کراون لە ڕێکخستنی چۆنیەتی دانـی یان سەرف کردنی مینحە، بۆ ژنی شەهید و منالی شەهید بڕێك دابندرێت، من لەگەڵێمە بۆ هاوکاری کردن بێ، بەلاّم بەڕێزان ئێوە لەمن باشتر ئەزانن، موخەسەساتی زەوجی و ئەولاد ئەو مەبەستە جێبەجێ نابێت، موخەسەساتی زەوجی من موەزەفێکم ژنم هەیە، منالم هەیە، من زیاتر لە سەلّتێك یـان ئـەوەی منـالی نیـە وەرئەگرم، ئەو موخەسەساتی ئیزافیە بۆڕاتبی ئیسمی، لێرە ئەگەر ئەوها بمێنێت، (ینظم صرف مخصصات الزوجیة و اولاد الشهید) لەحالەتێکدا ژنەکەی نەبوو، یان منالی نەبوو، موستەفید دایك و بـاوك و خوشـکی شەرعی و ناشەرعی بن، واتە لە حیساب کردنی بڕی ئەو پارەیەی ئەمان لە وارسەکان وەری ئـەگرن، ئەگـەر شەهید موتـەزەوج بـوو و منـالی هـەبوو، تـۆ ئـەو موخەسەساتە ئیزافی دەخەیـە سـەر ئـەو ڕاتبـە، یـەعنی موستەفید هەموو ئەوانەنە ئەوانەی لەو یاسایە هاتوونە، ئەگەر بۆ منالّ بێ، ئەگەر بۆ باوك بێ، ئەگەر بۆ برا بێت، ئایا مەبەست ئەوەیـە یـان مەتڵەبی کـە گوێمـان لێـی بـووە لـە شـەهیدەکان و کـە موخەسەسـاتی تایبەت بۆ ژن و بۆ منالّ، واتـە ئەگـەر موشـەریع نیـەتی هەیـە، ڕێژەیـەك لـە بڕێـك بداتـە ژن و منالـەکانی شەهید، دەبێ بڵێین (ینظم صرف مخصصات اضافیة للزوج والزوجة واولاد الشهید) واتە ئەو پارەیە بدرێتە ئەوان، بەلاّم ئەگەر وتـت (مخصصـات زوجیـە والاولاد) تەبعـەن ئـەوە ئەوەیـە کـە لـە راتـب هەیـە، ئەمـەوێ قسەکانم بە شتێکی تر تەواو بکەم، ئەزانم قسەکەم شەعبی نیە، ئەزانم ڕەنگە کەم کەس هەبن لێـرەو و لـە دەرەوەی ئـەم قاعەیـە بەشـدار بـن لـە ڕەئیەکـەی مـن، یـان بەشـداریش بـن، بـەلاّم نـەیلێن، چـونکە ڕەنگـە زەرەربـێ بـۆ مـن، مـن خـۆم لـەناو عائیلـەی مـن چـەند شـەهیدم هەیـە، بۆیـە ئـەزانم وەزعەکـە، ئـەوەی موتەزەرری هەرە سـەرەکی تـەنها موتـەزەرر ژنـە وە منـالیش، لەدەست دانـی عائیلـە، لـە دەست دانـی ئـەو باوەشە، لەدەست دانی هەموو شت، زەرەری سەرەکی ژنە و وەمنالەکانی، ڕاستە جەرگە، ڕاستە برامە، ڕاستە دایکە، باوکە، دەرەجەی دووەم ئەو دایك و باوکانەنە یان برانە، ئەوانەی شەهیدەکە موعیلیان بوو، چونکە ئەچنە ڕێزی ژن و منالەکانی، باوکم کۆمپانیای هەیەو من شەهید بووم، غەدر ئەبینم بـاوکم وەکو ژنەکـە موعامەلە بکات بۆ منالەکان، برام ڕەنگە ئەسڵەن لە ئیتیجاهێکی سیاسی یـان ئـەوەی دژی برایەکـەی بـوو، بێت و هیچ شتێك بڵێی ئەوانە یەکسان بکەی بە موتەزەرری ڕەئیسی، لە فەلسەفەی بۆچوونەکەی ئەسـڵەن ئێمە غەدرێکی گەورەمان کـرد، دانـی شت ئاسانە، پاشـان ڕاگرتنـی و وەرگرتنـی زۆر زۆر زەحمەتـە ئەگـەر موستەحیل نەبێت، ڕەجایەکم هەیە بۆ ئەو خوشك و برایانە، تەمەنی ئێمە خەلاّس ئەبێ لە پەرلەمان، لە یاسا دانان، تۆزێك ئێمە زەمـیر و عاتیفـە بەکارنـەهێنین، مـەنتق و ئـەوە بـەکاربهێنین، چونکە ئەگـەر ئـەو شەهیدە ساغیش بوایە، ئەوەل شت پارەکەی کە وەرئەگرت ئەیدا بەکێ، بـە ژن و منـالی ئـەدا، بـەو باوکـەی

که ئەو موعیلی جوزئی سانەویە، بۆیە ئێمە ئێستا تەسەور ئەکەم لە ئیخلاسە هەمووومان، بۆ ئەم خەڵکە، بەس ئیخلاس بۆ شەهید بابمێنێت، ئەگەر ئێمە ئیخلاس بۆ ذوی بێت، زیاد کردنی ئەو ذوی شتێك لێ دێت لە ئەخیرەوە، وەکو زۆر شت ئێمە کردوومانە وەکو بیست ساڵە، مەبەستێکی پاکمان هەبووە بۆ ئەوەی موستەحەق ئیستیحقاقی وەربگرێ، وامان لێ کردووە شتەکە کە هەست بە غەدر بکات، باقسەی خۆم بڵێم وەکو ژیانی سیاسی وای لێهات کە شەهیدەکەو پێشمەرگەکە وەکادیرەکە هەست بە غوبن بکات، کە ئێستا ئەبینێت بەر لەو هەندێ کەس ئیمتیازاتی زیاتری هەیە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسە کردن لە ئیمتیازات دیسانەوە وەکو پێشووش هەر وتوومە بەڕاستی چەند باسی بکەین، ئێمە حەقی ئەو شەهیدانە ناتوانین بدەین، بەڵام بڕێك لە مافەکانیان لەم هەموارکردنە، بەڕاستی پیشان ئەدرێت، من مولاحەزەیەکم هەیە، لەگەڵ هەندێ پشتگیری لە هاوکارانم، کە پێش من قسەیان کرد، هەندێکیشی ئیستیفسارە، ئێمە ئەگەر لەسەر ئەوەی کە ئەهمیەتی شەهید بەڕاستی واقیعی هەموار کردن بۆ سێیەم جار لەناو ئەم پەرلەمانی کوردستانە، نیشانەدانە بە شیعرەکەی پیرەمێرد کە ئەڵێت(ئەوان وا لە دڵی میللەتا ئەژین) ئێمەش نوێنەری ئەم میللەتەین، ئەو ئەرکە بەرپرسیارێتیەی هەمانە وامان لێ ئەکات کە زیاتر ئێمە بۆ هەموارکردنی ئەم یاسایە بێین، بەڵام خۆزگە ئەخوازم وەئەگەر چارە ئەکرێت، بۆ هەتاوەکو ئێستا ئێمە لە 1991 وە ئیشێکی زۆرمان بۆ شەهیدان کردووە، بڕێك لە کەم و کوڕیەکانیان، بۆ هەتاوەکو ئێستا موافق نەبووین لە هەندێ دابین کردنی ئەو ماف و ئیمتیازاتانە، وێڕای دەست خۆشیم لە شەهیدان و دڵسۆزی خۆی لەگەڵ لیژنەی هاوبەش، کە کارێکی زۆریان ئەمجارەش کرد بۆ هەموار کردنەکەی، دانی عەرزێك کە وای کردووە زۆر پێش ئێمەش بووەتە هۆی ئەوەی لە فەقیری و موحتاجی فرۆشتوویەتی، دێین شەرتێکی دووەمی بۆ دائەنێین کە پارەی دووەمی دەدەینێ ئەو بیست و حەوت ملیۆنە، ئەگەر بێتو زەوی هەبێ، دیسانەوە کێشەیەکی تر دروست بوو، لەبەر ئەوە من پشتگیری خۆم لە شلێرخان ئەکەم، بەڕاستی ئەگەر ئێمە بێتو چۆن وەحدەی سەکەنیمان کردووە بۆ ئەوانەی کەم دەرامەتن، دەبوا وەحدەی سەکەنی بۆ شەهیدانمان بکردبوایە، بە بوونی ئەو بیست و حەوت ملیۆنە با تەجروبەکەمان لەسەر ئەوانەی بەس خێزاندارن بکەین، بزانین ئایا زیاتر موەفەق نابین لەوە، ئەمە وەکو ئیقتیراحێك کە ئەمجارە وا هەموارمان کردووە ئیش بکەین لەسەر ئەمە، بۆ وەجبەی دووەم هەوڵ بدەین لە بودجەی داهاتوو کارێك بکەین لەگەڵ وەزارەتی شەهیدان بەڕاستی بوونی وەحدەی سەکەنی کە بەڕێنماییەکی ڕێك و پێك زیاتر مافەکانیان دێتە دی، دووەم شت، لە دووەم خاڵ لە تەعدیلەکەی یاسای هاوبەش، کە ئەڵێت(اذا کان الشهید اعزب) ئەگەر سەڵت بێ، عەرزەکە بۆ دایك و باوکی ئەبێت، بەڵام زیادەی مینحەکەش بکرێ

وەكو بەڕێز وەزیر فەرمووی، لەگەڵ هەر عەرزێك كە دەیدەی مینحەكەی بۆ زیاد بكرێ، وابزانم لێرە بەس تەنها عەرزەكە باس ئەكات، سێیەم شت، بەڕاستی جگە لەوەی كە من پشتگیری لەو كەسانە ئەكەم لە د.صباح و لە هاوكارانی تریش كە باسی كە باسی (اكثر من شهید) یان ئەو مەوزوعە هەر باس نەكرێ، چونكە بەڕاستی لە پەرلەمانی كوردستان یاسای زۆر بەرز و ڕێك و پێكمان دەرهێناوە كە بەرامبەر بە مافی ژن، قسە كردن لەسەر خێزان، توندو تیژی نەكردن بەرامبەری، یەعنی چیە ئەم فەقەرەیە ئەوەی ماوەتەوە لەگەڵی ئەو ئەیگرێتەوە، یەعنی بە دووجار بەرامبەر ژنەكە، یان ماوە، یان نەماوە لە ژیانی، لە هەمان كاتدا ژن و منداڵەكانی حسێب ئەكەی، بەڵام خۆی تێدا نیە، نەبوونی ئەو فەقەرەیە بە تەسەوڕی من باشترە تەنها بۆ منالەكانی ئەبێ، ئەوەش كراوەیە لە خاڵەكانی تر ئەو شتەمان تێئەگەیەنێ، سێهەم شت ئەو خاڵەی كە كاك عبدالسلامیش باسی كرد و پەروین خانیش، چەندكەسێك وارسە یان موستەحەقە وەكو د.ڕۆژان وتی، ئەم چەند كەسە ئەچێت كە مووچە یان شەهیدانەكە كە بەدەست خۆشیەوە سەرۆكی پەرلەمان، وشەی شەهیدانەكە زۆر گرنگە ئەمە ئیزافەیە، چۆن دابەشی ئەكەن، مومكینە برایەك وەری ئەگرێت، چوار، پێنج بران، ئایا ئەم تەقسیم كردنەی بە عادلی ئەكات؟، ئایا وەكو یەك وەری ئەگرن؟، بوونی شتێك لێرەدا حەز دەكەم ئەوە لە لایەن جەنابی وەزیرەوە ئەگەر حەلێك بۆ ئەمە عالەم تەرتیب ئەكرێت، خاڵی زۆر گرنگ كە من لێرە قسەی لەسەر بكەم، پشتگیری تەواوم وەكو كاك قادرو ڕازاو خان، ئەوانەی كە باسی ئەو شەهیدانە ئەكەن، یەعنی چی تەسنیفی شەهید؟، ئێمە لەبەر ئەوەی كە پێشتر كەم و كوڕیەك هەبووە ئیتر لە وەزارەت، پێش ئێستا بووە، یان ئێستا بووە یان كاتێك كە یەك مووچەی وەرگرتووە ئەوەی زیاتر لە شەهیدێكی هەبووە، ئێمە لە خەفەتی ئەوەی كە یەك شەهیدی وەرگرتووە، خانەوادەیەك چوار شەهیدی داوە، خانەوادەیەك پێنج شەهیدی داوە، ئەزانی من وا ئیقتیراح دەكەم ئەوانە ببنە شەهیدی سەروەر، ئەو خێزانانە كە زیاتر لە شەهیدێكی داوە، لەبەر ئەوەی ئەمە بە یەكسانی دابنێم هەمووی یەك مووچە وەربگرن، ئینجا با تەقسیمی بكەم لە 25٪ئەم شەهید، 75٪ یەعنی بەڕاستی من ئەزیەت ئەخۆم بەوە، حەز ئەكەم تێبگەم لەوە ڕاستە لە دڵسۆزی كارەكە من دەست خۆشی لە لیژنەی مەعنی ئەكەم، لەگەڵ هی هاوبەش كە ئیشیان لەگەڵ یەك كردووە، چارەیەك بدۆزنەوە لە داخی ئەو كەم و كوڕیە، كە پێشتر هەبووە یەك مووچەی وەرگرتووە، بەس نەوەك غەڵەتێك بە غەڵەتێك چارەبكەین، كە ئێمە ئەزیەتی شەهیدەكە لەناو قەبرەكەشی بدەین، بۆ یەكەم شەهید 100٪ وەرگرێ و شەهیدی دووەم 25٪ وەربگرێ، نازانم حیكمەتەكە چیە 25٪ لە شەهیدێك وەرگرتن بۆ یەك وارس، ئەو یەك وارسە تۆ ئەبێ تاجی لەسەر دابنێی، چونكە چوار كەسی شەهید داوە، با چوار ڕاتب وەربگرێ، خۆ لە هەموو كوردستان 200 خانەوادەی وا هەیە، چەند هەیە یەعنی، چوار شەهیدی داوە؟، لە دڵسۆزی خۆی، لە نەتەوایەتی خۆی، كە ئێستا كەم بۆتەوە ئەمە چووە بەرەو پیری مەرگەوە، چوار كەس و چوار برای لەدەست داوە، یەعنی من حەز ئەكەم بوونی ئەم تەسنیفە یەعنی بەڕاستی چاوێكی تری پیا بخشێندرێتەوە، ئەگەر بە تەنها بە یەك وشە ئەوەی وارسی هەیە، یەك وارسە، چەند كەسی شەهید هەیە

با مووچەکە وەربگرێ، شەهیدانەکە وەربگرن، ئیتر ئەم تەسنیفە من لەگەڵی نیم، سێ، تەقریبە خاڵی ئەخیرم لەسەر قسەکانی کاك سالارە پشتگیری لێ ئەکەم، روفاتی ئەو کەسانەی کە بە خاك ئەسپێردرێن، لە ئەنفالەکان و ئەوەی بۆمان دێتەوە بە داخەوە خەمە زۆرەکەی خۆمان، داوا ئەکەم لە وەزیری شەهیدان ئەگەر خوتەیەکی موستەقبەلی هەیە، مۆزەخانەیەکی نیشتیمانی بەو کەسانەی کە قەبری جەماعیان هەیەو گۆڕی بە کۆمەڵن، زۆر شت ئەدۆزرێتەوە لەناو قەبرەکانیان، ئایا چیتان کردووە بۆ ئەو کەل و پەلانەی کە ناو ئەو روفاتانە ئەدۆزرێتەوە؟، بیرتان کردۆتەوە مۆزەخانەیەکی بۆ بکرێت، چونکە ئەمە ختوەیەکە بەڕاستی بۆ بوون و دان پیانانی جینۆسایدو ئیبادەی جەماعی، ئەمە شاهێدێکی گەورەیە لە بوونی ئەو شتانەی کە هەیە کە کۆ کراوەتەوە، بەڵام تەنزیمێکی هەبێ لە لایەن جەنابیانەوە ئەگەر خوتەکەی خۆیانیان لێرە پیشانمان بدەن، بزانین جێگای خۆیەتی کە ئیشی لەسەر بکرێت، بەنیسبەتی موخەسەساتەکان، کە بەڕێنمایی بکرێت، ئەوەش لێرەدا پێویستی بە ڕوونکردنەوەیەکی زیاترە، لەسەر چ ئەساسێك ئەو موخەسەساتانە دائەنرێن؟، چۆن منداڵی شەهێدێك لەگەڵ منداڵی ئیعتیادی کە 20 هەزار موخەسەسات یان 25 ی بۆ دائەنێی، ئایا بە دوو ڕەئی کە هاتوونەتە دەرەوە ئایا ئەو دوو ڕەئیەلەسەر چ ئەساسێك بووە، لەلیژنەی هاوبەشیش ئەو پرسیارەی لێ ئەکەم، کە تەنزیم ئەکرێ بە تەعلیمات، تەنها بەجێ بهێڵدرێ بۆ وەزارەت، یان شتێك هەیە لەسەری ئیسناد ئەکرێ، تاوەکو ئێمە زیاتر لێرەدا تێگەیشتنێکمان هەبێ، چونکە بۆ خزمەتی شەهیدانەو بۆ ئەو وارسانەو یان بۆ ئەو موستەحەقانەی کەلەدوای ئەوان ئەمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەست خۆشی لە لیژنەی موشتەرەك ئەکەم، شتی زۆر جوانیان نووسیوە، بەس دەربارەی دوو نوقتە هەندێ تەعقیباتی قانونیم هەیە کە لیژنەی قانونی بە نەزەری ئیعتیبار وەریبگرێت و دیراسەی بکات، لە بڕگەی (ج) ئەڵێ ئەگەر شەهید هاوسەری هەبێت و منداڵی نەبێت، ئەوا یەکەی نیشتەجێبوون یان پارچە زەویەك بەناوی هاوسەرو یان دایك و باوکیەوە تۆمار بکرێ، ئێمە لە قانونی عیراقی بە تەعدیلێك بڕگەیەکمان هەیە کە لە هامشی قانونی ئەحوالی شەخسیش ئاماژەی پێ کراوە، ڕەقەمەکەیم باش بیر نەماوە، 186 یان چەندە، تیایا هاتووە ئەگەر هەرچ کەسێك، یەکێك ژن و مێرد یەکێکیان مرد، مناڵیان لەپاش جێنەما، ئەگەر یەك موڵکیان لەپاش جێمابوو، کاملێ موڵکەکە ئەکرێ بەناوی ئەوی تریانەوە، ئەگەر ژن و مێرد مناڵیان نەبوو یەك موڵکیان هەبوو، بەڵێ ئەگەر ئەمە دیراسەی بکەن بە قانون ئەیکەن لەگەڵ ئەوا، ئایا چەند ئەتوانن ئیستیفادە لەو قانونە کۆنە بکەن، یان لەو ماددەیە؟، یان ئایا کامیان عادل ترێکە؟، دووەم من هەست ئەکەم خەلەلێك هەیە لەم قانونە، کە لە قانونی عیراقی عیلاج کراوە، ئەویش

ئەوەیە لە قانونی عیراقی هاتووە، قانونی پێشوو هی ساڵانی هەشتاکان، ئەگەر ئافرەتێك تەڵاق درا، خۆی هەڵسا بە ئیعالە کردنی کوڕەکەی، کوڕەکەی شەهید بوو، ئەوا تەواوی ئەو زەوی شەهیدانە و خانووی شەهیدانە تەنها بۆ ژنەکەیە، بەو شێوەیە عیلاج کراوە، ئەمە شتێکی زۆر جوان و نموونەییە، کە دایکێك تەڵاق درابێ خۆی ئیعالەی کوڕەکەی کردبێ، ئەو ئەرزی شەهیدانە و شتەی ئەدرێتێ تەنها بۆ دایکەکە ئەبێ، ئەگەر لیژنەی قانونیش ئەمە جێگەی بۆ بکاتەوە، ئەمە شتێکی میسالی و جوانە لە قانونی عیراقی وجودی هەیە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من چەند تێبینیەکم هەیە، یەکەم/ داوا ئەکەم بۆ ماددەی (7) بڕگەی (2) خاڵی دووەم ئەو ئیزافەیە بکرێ، جیا لەوەی کە حکومەت تێچووی خوێندنی ئەهلی بۆمناڵەکانی شەهید ئەگرێتە ئەستۆ، دەرماڵەیەکیشیان پێ بدرێ بەتایبەتی کە ئەمانە زیاتر لەو قەزاو ناحیانەن کە لە دەرەوەی شوێنێکن کە زانکۆی تیابێ، بەشی هەرە زۆریان ئەمانە لەناو شارەکان خانوو بەکرێ ئەگرن، بۆیە بە پێویستی ئەزانم ئەوە زیاد بکرێ، ئیزافەیەکی ترم هەیە بۆ مەسەلەی پێدانی مینحە سەبارەت بە یەکەی نیشتەجێبوون، لێرە ئەبێ دوو شت لەبەرچاو بگرین، یەکەم، ئەم خێزانی شەهیدانە زۆربەیان لەکاتی فەقیری ئەرزەکانیان فرۆشتووە، یان دابەش کراوە لەبەینی خێزان و دایك و باوکەکە زەویەکانیان نەماوە، بۆیە من دوو پێشنیار ئەکەم، ئەویش ئەوەیە ئەگەر یەکەی نیشتەجێبوونیان بۆ دروست کرا، مەرجی ئەوە لابرێ کە پێشتر زەوی وەرگرتبێ، وەك ئەوەی کە لە یاسای دروست کردنی یەکەی نیشتەجێبوون بۆ خێزانە کەم دەرامەتەکان لامان برد ئەو مەرجە، ئەو مەرجەش بۆ کەس و کاری شەهید لابرێ، یەعنی زەویشی وەرگرتبێ یەکەی نیشتەجێبوونی بۆ بکرێت، بەڵام ئەگەر هاتە سەر مەسەلەی ئەوەی کە مینحەی پێ بدرێت، بەتایبەتی کە داواکاری زۆرێك لە کەس و کاری شەهیدانە کە لەگەڵ ئەنفال کراوەکانی ناوچە جیا جیاکان کە سەردانی نووسینگەی پەرلەمانیان کردووە لە سلێمانی، داوایان کردووە ئەگەر زەویەکانیشیان فرۆشتبێ و کرێچی بن، ئەو مینحە 27 ملیۆنیەیان پێ بدرێ، بۆ ئەوەی بتوانن ئەساسێك دابنێن بۆئەوەی کە بتوانن یەکەیەکی نیشتەجێبوون بۆخۆیان دابین بکەن، تایبەت بە مەسەلەی ئەو نیسبەتە منیش دژی ئەو نیسبەتەم بەڕاستی، یەعنی شەهید هەر شەهیدە، یەعنی لەبەرچی لە 75٪ و 25٪ و 20٪، بۆیە منیش داوا ئەکەم ئەگەر لەوارسێك زیاتر یەك وارسیشی مابێ، هەموو شەهیدەکان بەیەك نیسبەت کەلە 100٪ وەری ئەگرن، جێگەی خۆیەتی لێرە مادام باسی یەك وارس ئەکات، واتە ئەوانە تاقانەکانن، کەواتە لێرە باسی تاقانەکان ئەکرێ ئە ئەمڕۆ هاتونەتە پەرلەمان، داواکاریەکیان هەیە بە یاداشت داویانە بە

هەموو فراکسیۆنەکان، ئەویش ئەوەیە کە ئەم تاقانەیە کە کەسی نەماوە، کۆچی دوایی ئەکات، بڵێین ئەو مووچەیە بگەڕێتەوە بۆ منداڵەکانی، من پشتگیری ئەکەم کە لێرە بڕگەیەك زیاد بکرێ، بەتایبەتی ڕێك باسی تاقانەکان ئەکات، چونکە یەك وارسە، لێرە بڕگەیەك زیاد بکرێ کە تاقانەکان مووچەکەیان بگەڕێتەوە بۆ منداڵەکانیان، منیش لەگەڵ ئەوەم ژن و منداڵ دەرماڵەکە دەستنیشان بکرێ، تا دەرچوونی ئەم یاسایە ساڵی 2007 خێزان و منداڵی شەهید دەرماڵەی هەبوو، یەعنی ئەوەنیە شتێك بێ کە ناکرێ، ئەکرێ دەرماڵەی هەبێ و نیسبەتیش بێ، بۆیە لەگەڵ ئەوەدام کە هاوسەرەکە 100 هەزار بێ، منداڵەکان 25 هەزار بێ، بەتایبەتی ئەمە ئەوە جیا ئەکاتەوە هەندێ خێزان منداڵی زۆرە، هەندێ خێزان هەیە منداڵێك یان دووانی هەیە، ئەمە وا ئەکات کە فەرق بکرێ لە بەینی مووچەی ئەوانەی کە منداڵیان زۆرە مووچەکانیان زیاد ئەکات، من لێرە داوا ئەکەم یەك بڕگەی تر زیاد بکرێ، ئەویش ئەوەیە کە هەرکاتێك مووچەی فەرمانبەران و مامۆستایان زیاد ئەکات بەنیسبەتێك مووچەی شەهیدانیش زیاد بکرێ، یەعنی لێرە بە بڕگەیەك بنووسرێت بە ڕێژەیەك مووچەی شەهیدان زیاد ئەکرێت لەکاتی هەر گۆڕانکاریەك لەمووچەی فەرمانبەران و مامۆستایانی هەرێم، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

هێشتا 20 کەس ماوە، ئەوە سەعات (1)ە ئەگەر بڵێم ڕەجا دەکەم نەختێك قسەکانتان پوخت بکەنەوە، فەرموو ئاشتی خان.

بەڕێز ئاشتی عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئەوەی کە تێبینیم هەبێ، سەبارەت بەو نیسبەتەی کە دابەش کراوە، زۆرێك لە هاوکاران باسیان لە ڕەت کردنەوەی نیسبەتەکە کرد، بەڵام حەزم کرد لۆجیکێکی ئابووریانە بەڕێز وەزیری شەهیدانیش لێرەیە، لیژنەی هاوبەشیش، ئەگەر بە لۆجیکێکی ئابووریانە تەحلیلێکی مەوزوعەکە بکەین، ئەو کەسەی کە یەك کەسی لە خانەوادەکە شەهید هەبێ سەرمایەکی تری هەیە کە سەرمایەی مرۆییە، ئەگەر باوکەکە مردبێ چوار کوڕی لە خێزانەکە بێ، ئەو چوار کوڕە ئیمکانی هەیە کە دەخل بێننەوە بۆ خێزانەکە، واتە ئەگەر لە دۆخێکا کارەساتی بەسەر هاتبێ کە موعیلی عائیلەکەی نەمابێ، لە قۆناغێکی تر کە کوڕەکانی گەورە ئەبێ، ئیمکانی هەیە وەزعی ماددی عائیلەکە بەرز بکاتەوە، چونکە ئەتوانێ داهات بێنێتە خێزانەکەوە، کەواتە کە ئەو مووچەیەکی هەیە 500 هەزار یان 600 هەزاری هەیە، لەمەرحەلەیەك، بەڵام لە مەرحەیەلەیەکی تر ئیمکانە دەخلی ئەو خێزانە بەرز ببێتەوە، بەڵام خێزانێك تاوانی چیە کە بۆ نموونە، ئەکرێ هەر چوار کوڕەکەی و مێردەکەشی کە ئەمە سەرمایەی مرۆیی نەماوە، کەواتە لێرە هیچ حیسابێك بۆ سەرمایەی مرۆیی نەکراوە، کە ئەمانە ئیمکانە دەخل بێننە ناو خێزانەکەوە، داهاتی خێزانەکە بەرزتر بکەنەوە، بەپێچەوانەوە لەبەر ئەوەی ئەم بە عەکسەوە باج ئەدات، یەعنی لەم دۆخەی کە نە سەرمایەی مرۆیی ماوە، لەگەڵیشیا باجی سەرمایەی دارایشی پێ ئەدەین، ئەڵێین لەبەر ئەوەی تۆ کوڕی چوارەمت

وەفاتی کردووە، یان کچی چوارەمت وەفاتی کردووە، تۆ ئەبێ لە 25٪ وەربگری، لەکاتێکا لە سەنگەر کەس ئاوڕ ناداتەوە، بڵێت من سێیەم برام شەهید بوو بەدبەختانە منیش شەهید بم دواتر شەهیدانەکەم ئەبێتە 25٪، من سەنگەرەکە بەجێ ئەهێڵم، ئەمانە هەموویان لەسەر یەك مەفهوم شەهید بوون، مەفهومێکە کە پارێزگاریان کردووە لە کورد بوونی، کەواتە ئەمە کۆتایی دێت بە یەکلا کەرەوەی ئیستیحقاقی ئینسانی و نەتەوەیی، بەڕای من ئەم کەسانە ئەبێ ئیعتیبباریان بۆ بکرێ، ڕاستە لە خێزانەکە چەند شەهیدێکی هەیە، بەڵام دەرگای ئومێد زیاتر داخراوە بە ڕووی خێزانەکە، کە لە ئایندە زۆر ئومێدێکی لاوازی هەیە کە دۆخی ئابووری خێزانەکەی بەرەو باشتر بچێ، بۆیە من بە حەقی ئەوەی ئەزانم کە چەند کەس شەهید بێ لەو خێزانە پێویستە مووچەی تەواو وەربگرێ، بۆ ئەوەی ئەمە نەوەك یەکێ پێنج مناڵی شەهیدە تەنها بە 150 هەزار لەگەڵ خێزانێکی تر جیاوازی هەبێ، دەخلی جیاوازی هەبێ، ئەو لەوانەیە مووچەی تەواوی یەك شەهید وەربگرێ، بەلام بەنیسبەتێکی زۆر زۆر کەم، داکۆکی لەو خاڵە ئەکەم کە کوێستان خان ئاماژەی پێ کرد، لەکاتێك کە چۆن ئێمە ڕەچاوی ئەکەین فەرمانبەر بە گۆڕینی دۆخی ئابووری نیسبەی مووچەی بەرز ئەکرێتەوە، بە هەمان شێوەش رەچاو بکرێ بۆ مووچەی شەهیدان، هەروەها پشتگیری ئەکەم لەسەر تاقانەی ئەنفال، شەهید کە ئەمێنێتەوە، پێویستە لەدوای نەمانی ئەو مووچەیە بگەڕێتەوە بۆ منداڵەکانی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێرزاد فەرموو.

بەڕێز شیرزاد عبدالحافظ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من لە ئەوەلەوە دەست پێ ئەکەم بە تەعریفێك لەسەر قسەکانی بەڕێزتان، کە ئێستا پێم سەیر بوو کۆمەڵێك ئەندام پەرلەمان هەموومان قسەمان کرد، زۆربەی زۆری قسە کردن تاوەکو گەیشتە ئەم خەتە، ئەوەی بەزۆری تیابوو شەرح بوو، شەرح شتێکە، گەیشتە ئێرە کە ئەبێ کورتی بکەنەوە قسەکانتان، پێم سەیرە، هەقی وابوو ئەوەت لە ئەوەلەوە بووتایە زۆر باشتر بوو، لە ئەوە....

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە بۆ ئەو تەفسیرە سیاسیە دەکەی؟.

بەڕێز شیرزاد عبدالحافظ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی لە ئەوەلەوە کرابوایە، زۆر باشتر بوو.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

چوار سەعات قسە بکە، فەرموو.

بەڕێز شیرزاد عبدالحافظ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەداخەوە من قسەکانم هەمووی کراوە، دوو خاڵی زۆر بە کورتی پشتگیری ئەکەم.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئا ئەمە ئینسان کە نیەتی خراپ بوو، شتێك دەکات بە نیەتی خراپ ، ئێ بۆ وا؟، خۆ قسەی خراپم نەکردووە، دەڵێم هێشتا 20 کەس ماوە، فەرموو قسە بکە.

بەڕێز شیرزاد عبدالحافظ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە 101 ئەندام چەند ماوە؟، چەندیش قسەی کردووە؟، من بەڕاستی لەسەر ئەو ماددەیە قسە ئەکەم، قسەکانم کراوە، بەس پشتگیری ئەکەمەوە، یەکێکیان ئەوەیە کە زۆر لە برادەرانیش باسیان کردووە، پشتگیریان ئەکەم، خوێنی شەهید نە لە یەکیان هەرزانترە نە لە هیچیان گرانترە، بۆیە ئەندامی ئەو خێزانەی کە شەهید بووە، من پشتگیری ئەوە ئەکەم کە وەکو یەك مووچە وەربگرن، ئەو نیسبەتی 75٪ و ئەوە نەمێنێت، دووەم، ئەو تاقانەیەی کە باس کرا مووچەکانی خۆیان دوایی بۆ مناڵەکانیان بگەڕێتەوە، کە ئەوە زەرورە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی(شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ڕێژەیە بەڕاستی من حەز ئەکەم ئێوە هین بکەن، وەزارەتی شەهیدان ئێمە بۆ ئەنفال و جینۆساید هێناومانە، ئەنفال و جینۆساید ئاگادار بن، تاوەکو ئێستا وەزارەتی شەهیدان لەماڵێك سێ شەهید بووبێ بە یەك شەهید حسێبی کردووە، ئێمە هاتووین وەکو لیژنە جارێکی تر ئەوەمان کردووە، چونکە بەڕێز وەزیری شەهیدان لەوێیە، بۆیە ئەو ڕێژەیەمان داناوە، لەسەر ئەو ئەساسەی وەزارتی شەهیدان تاوەکو ئێستا هاتووە بە مەجموع، مەسەلەن عائیلەیەك شەش شەهیدی هەیە، لەماڵێك سێ شەهیدی بە یەك شەهید حسێب کردووە، یەك مووچەی داوەتێ، ئێمەش وتوومانە بۆ یەك مووچەی بداتێ، ئەگینا ئێمەش پشتگیری ئەوە ئەکەین لەعائیلەیەك دە شەهیدت هەبێ هەر دە شەهیدەکەی مووچە وەربگرێت، ئێمە وتوومانە ئەوانەی یەك وارسیان ماوە، یەك وارس، لەعائلەیەك هەیە 12 شەهیدی هەیە یەك وارسی ماوە، دوو مووچەی ئەدرێتێ، بۆچی دوو مووچەی بدرێتێ، ئێمە وتوومانە 12 شەهیدەکە زیندوو بێتەوە، مووچەکانیان، ئیمتیازاتیان و مافیان، ئەگینا بە غەڵەت ئەو ڕێژەیە تێمەگەن بڵێن کە فەرقمان کردووە

لەمانــە، ئــەوە وەزارەتــی شــەهیدانە ئــەوەی کــردووە، حــەز ئەکــەم جــەنابی وەزیــری شــەهیدان ئــەو ڕوونکردنەوەیە بدات.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆچوونەکانی من یەکەمیان لەسەر بڕگە (د) کە لەخانەوادەیەکدا زیاتر لـە شـەهیدێك هـەبوو، تـەنها یـەك وارس مابوو، دیارە ئەمە ئەگەر ئێمە بمانەوێ بە پێوەرێکی دادپەروەرانە قسە لەسەر ئـەوە بکـەین، کەواتـە ئەبێ هەر شەهیدێك مووچەی 100٪ی خۆی وەربگرێ، چونکە ئەگەر وارسێکیش مابێ گوناحی ئەو چیە، بۆ نموونە لە شالاْوەکانی ئەنفال یاخود لە کیمیا بارانی هەڵەبجەدا تەنیا ئەو لە خێزانێکدا دەرچووە، ئـەی ناکرێ بڵێین ئەم دایك و بـاوك و خوشـك و منـاڵی لەدەسـت داوە، ئـەی ئـەرکی حکومـەت لێـرەدا لەچـی کۆ ئەبێتەوە؟، ئەی نابێ بە باشترین شێواز خزمەتی ئەوان بکات؟، ئێمـە هـەموومان ئـەزانین ئـەو مووچـەیەی کـە دەدرێـت بـە کـەس وکـاری شـەهیدان و قوربانیـانی جینۆسـاید، بەشـی ئاسـتی بـژێوی ژیانیـان ناکـات لەهەرێمی کوردستان، چونکە ئەمە تـەنها ئەوەنیـە لـە ڕووی ماددیـەوە بـێین جارێکی تـر خزمـەتی ئـەوان بکـەین، ئـەی لـە ڕووی مەعنەویـەوە ئەگـەر حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان بێـت، دیراسـەتێکی ورد بکـات، ئەگەر بۆ نموونە قسەکانی منیش بەهەند وەرنەگیرێ، ئایا لە هەرێمی کوردستان ئـەو دیراسـەتە کـراوە کـە ژیان و ڕەوشی ئەو خێزانانەی کـە شـەهیدیان هەیـە یـاخود قوربـانی جینۆسایدیان هەیـە، بـەکیمیاباران و ئـەنفالیش، لـە چ ئاسـتێکی بـژێوی ژیانـدا ژیـان دەگـوزەرێنن، نـەخێر، بێگومـان هـەموومان ئەگەینـە ئـەو دەرئەنجامەی کە ژیانیان لـە خـراپترین ئاسـت دایـە، چـونکە نـەتوانراوە لـە ڕێگـەی وەزارەتـی شـەهیدانەوە خزمەتێکی دادپەروەرانـە بکـرێن، ئەمـە یـەکێك لەخاڵەکان، مـن دەمـەوێت هـەر وارسـێك چـەند شـەهیدی هەبێ مووچەی هەموویان100٪ وەربگرێ، کـە موسـتەحەقی خۆیـەتی، بۆچـی مـن ئەمـەوێت بـەو شـێوازە مووچەکە وەربگرێت، لەبەر ئەوەی ئەگەر بێین لـەناو وەزارەتـی شـەهیداندا قسەلەسـەر پلەبەنـدی بکـەین، لـەناو وەزارەتـی شـەهیداندا 22 پلـەی شـەهیدان هەیـە، بـەپێی ئـەو 22 پلـەی شـەهیدە هـەر شـەهیدێك سـوودمەند دەبـێ لەمووچـەکەی خـۆی، بـەلاْم ئێمـە هـاتووین بـۆ کۆمـەڵێك شـەهیدی تـر تایبەتمەنـدیمان داونـەتێ، یـان ئیستیسـنائمان بـۆ کـردوون، کۆمـەڵێك شـەهید هەیـە بـەناوی هـەڤاڵی فـلاْن کـەس، یـاخود شەهیدی فلاْن کەسەوەن مووچەیەك یاخود ئیسمیەکی زیاد لە پێویست وەردەگرن، من ئێستا فەرمانێکم لە لایە کە کۆمەڵێك کەس جیا کراونەتەوە بـەناوی هـەر نـاوێکی لێ ئەنـدرێت، بـەلاْم هـاتوون لـەناو 22 پلـەی شەهیدانەکە بەرزترین ئاستی مووچەی ئیسمی وەردەگرن، کە لەکاتێکدا ئەمە ناداد پەروەریە، تۆ دێیت بـۆ شەهیدێکی تـر، ئەمانـەی کـە مـن باسـی ئەکـەم هـەمووی مووچـەی ئیسـمی وەردەگـرن لـەناو وەزارەتـدا لـە سەنگەردا شەهید نەبوون، ڕاستە خەباتێکی دورو درێـژیان هـەبووە، ئێسـتا لەسـەر وەزارەتـی شـەهیدان بـە

پلەی عەمید و عەقید و رائیدو لیوا مووچە وەردەگرن، خانەنشینی پێشمەرگە وەردەگرن، بەڵام دوای ئەوەی کە وەفات دەکەن لەسەر وەزارەتی شەهیدان دێت ئەخرێتە لیستی یەکەمەوە، بەرزترین ئاستی مووچەی پێ دەدرێ، کەواتە لێرەدا ئەبێ قسە لەسەر ئەوەبکەین، ئایا ئەمە نا دادپەروەری نیە؟، بۆیە من جارێکی تر پشتیوانی لەوە دەکەم کە یەك وارسیش مابێ مووچەی 100٪ وەربگرێت، پشتیوانی داواکاری کەس وکاری قوربانیانی ئەنفال دەکەم کە ئەمڕۆ، هاتن بۆ پەرلەمانی کوردستان، کە ئەو ڕێژەیان بۆ ئێمە دیاری کردووە، ئەوانەی لە دوای پرۆسەکانی ئەنفال ماونەتەوە، لە خێزانەکەدا تەنیا کەسن، تاقانەن ماونەتەوە، دیارە ئەمانە خوشك و براو کەس و کارو یاخود بڵێین دایك و باوك و منداڵەکانیان لەدەست داوە، ڕێژەکانیشیان ڕێژەیەکی کەمە، لەو بڕوایەدام حکومەتی هەرێمی کوردستان دەتوانێت ژیان بۆ ئەمانە لە ڕێگەی پێدانی مووچەوە دابین بکات، بۆیە پێویستە یاخود بکرێت بە بڕگەیەك یاخود بەماددەیەکی جیا بنووسرێت، کە پێدانی مووچەی تاقانەکان دوای نەمانیان لە ژیان، خێزان و منداڵەکانیان سوودمەند دەبن، یەك تێبینی ترم ماوە لەسەر پێدانی دەرماڵە، بە هاوسەر و منداڵی شەهید بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە هەموو لایەك دەزانین لەساڵی 2012 لە یاسای ژمارە(8) لەماددەی (7) بڕگەی (1) مینحەی هاوسەری و منداڵمان بۆ خانەوادەی شەهیدان پەسەند کردووە، بەڵام تاوەکو ئێستا ئەو مینحەیە نەدراوە بە کەس و کاری شەهیدان، ئێمە وەکو لیژنە سەردانی وەزیری دارایمان کرد، هەموو کەمتەرخەمیەکەی گەڕاندەوە بۆ ئەوەی کە لەناو پەرلەمانی کوردستاندا نەتان توانیوە ڕێژەکەی بۆ دیاری بکەن، کەواتە وەزیر ئەوەی بە ئێمە ڕاگەیاند ناچارە وەکو موەزەف مامەڵە لەگەڵ کەس و کاری شەهیدان بکات، کە 50 هەزار بۆ خێزان، 10 هەزاریش بۆمنداڵ، ئێمە هاتووین لێرەدا ئەم کێشەیەمان چارەسەر کردووە، بۆ خێزانی شەهید 100 هەزارمان داناوە، بۆ منداڵی شەهیدیش 25 هەزار، ناکرێ لەمە زیاتر ئەمە خەریکە دوو ساڵی بەسەردا ئەڕوات، ئەم پارەیە تاوەکو ئێستا منالی شەهید سوودمەند نەبووە لێی، هاوسەری شەهید سوودمەند نەبووە لێی، بۆیە پێویستە لێرە ڕێژەکە دیاری بکرێت و تەسبیت بکرێ، وەکو ئەوەی کە هاتووە، یەك تێبینیم هەیە کە دەرماڵەی منداڵ و خێزانی شەهید موستەحەقی ئەو خێزانانەن کە لە 2012 /1/1 وە، بۆیە لێرەدا ئەگەر ئەو یاسایەش دەربچێ ئەبێ ئێمە بگەڕێینەوە بۆ یاسای بودجەی گشتی کە لە 2012/1/1 ئێمە بە ماددەیەکی یاسایی چەسپاندوومانە، ئەبێ سەرجەمی ئەو ساڵانەشیان بۆ بگەڕێندرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك پێشەوا فەرموو.

بەڕێز پێشەوا توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە هەرچی بکرێ هێشتا هەر کەمە بۆ کەس و کاری شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید، پێموایە ئەوانەی لەو ڕێگایە خۆیان فیدا کرد، بۆ ئەوە نەبووە کە ڕۆژێك بێین ئاوا دابنیشین ئەو هەموو پەخشانە

شیعر و ئەو هەموو منەتە لەسەر کەس و کار و وارسی شەهیدان بکرێ، بۆیە من ڕەئیم وایە بە دوو وشە، ئەوەی کە لە توانای حکومەت و دام و دەزگاکانی حکومەت دایە واجبی سەرشانیانە هەرچی بکرێ هێشتا هەر کەمە، بەنیسبەتی ماددەی پێنجەمەوە من یەك تێبینیم هەیە، ئەگەر بکرێ جەنابی وەزیر وەڵامم بداتەوە، دیارە لە خاڵی یەکەم هاوسەری شەهیدی خەبات گێڕ و قوربانیانی جینۆساید مینحەیەك، یان یەکەیەکی نیشتەجێبوون، یان پارچە زەویەکیان پێ دەدرێت، ئەوەی کە لێرە بێبەشە شەهیدی هاووڵاتیە، چونکە ماددەی یەکەم لە پێشەوە ئێمە زاراوەی شەهیدی هاووڵاتی پێناسەمان کرد، هۆکاری چیە شەهیدی هاووڵاتیتان جیا کردۆتەوە، تەنها قوربانیانی جینۆسایدو و شەهیدی خەباتگێڕ، لەم ماددەیە سوودمەند دەبن، بەنیسبەتی ئەگەر سەیری ئەم یاسایەی بکەین، وەکو لە ئەسباب یان هۆکارەکانی دەرچوونی باس لەوە دەکات لەپێناو مسۆگەرکردنی گەیشتنی مافەکان، بۆ ئەو کەسانەی کە شایستەن لە خانەوادەی شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید، ئەو ماددەیەی کە کاك محمد باسی کرد، کە باس لەوە دەکات ئەو ڕێژەیەی کە تەحدید کراوە هەدەف لەم یاسایە ئەوەیە کە مافەکانیان بدرێ، بەو کەسانەی کە شایستەن، کە لێرە تۆ هاتووی ئەو مافانەی کە پێشتر ئیستیحقاقی خۆیان بوو، لێیان وەربگریتەوە، تۆ بەو ماددەیەی کە ڕێژەکەت تەحدید کرد، پێشتر ئیستیحقاقی خۆیان هەبووە، بەڵام بە پێچەوانەی ئەم یاسایە، ئەم یاسایە سیحرەکەی بەتاڵ دەبێتەوە، ئەگەر ئەو ماددەیەی ئێوە پێشنیارتان کردووە تێیدابێ، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەوەی تێیدا نەبێ، هەروەکو جەنابت ئاماژەت پێیدا، ئەگەر ماددەکە بخوێنینەوە ناوەڕۆکی ماددەکە بەو شێوەیە تەفسیر دەکرێ، کە پێشتر هەر یەکێکیان مووچەیەکیان هەبووە، چونکە باستان کردووە، لە ناوەڕۆکی ماددەکە حەز دەکەم سەیری بکەی لە ڕاپۆرتی موشتەرەك باستان لەوە کردووە، ئەگەر لە خێزانێك زیاتر لە شەهیدێك هەبێ ئەوا مووچەی شەهیدانەکان بەو شێوەیە دابەش دەکرێ، شەهیدی یەکەم کۆی مووچەکەی، شەهیدی دووەم 75٪ی کۆی مووچەکەی، مەبەستەکەی من ئەوەیە هەرکەسێك ئەم ماددەیە بخوێنێتەوە، دەلالەتە لەوەی کە پێشتر لەهەر خێزانێك ئەگەر زیاتر لەیەك شەهید هەبووبێ، بەسێ کەس مووچەیەکیان نەبووە، هەر شەهیدێك مووچەیەکی تایبەت بەخۆی هەبووە، بۆیە من داوا دەکەم شەهیدی هاووڵاتی سوودمەند بێ لە پارچە زەوی، هەروەها ئەو ماددەیەی کە ئێوە داواتان کردووە ئیلغا بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاهەنگ خان فەرموو.

بەڕێز ئاهەنگ عارف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەئیدی بەڕێز جەنابی وەزیر دەکەم لە مینحەدان لەگەڵ ئەرزەکە، چونکە ئەو مینحەیە وادەکات کە سوکنەیەکیان هەبێ، چونکە سوکنە زۆر موهیمە بەنیسبەتی عائیلەی شەهید، ئیستیفسارەکم هەیە تەبعەن پشتگیری تەواو لە قسەکانی کاك عبدالسلام دەکەم، بەڕاستی قانون مەنتیقە، قانون تەنزیمە، قانون

فەنیە، یەعنی ئەگەر ئێمە بێین بڵێین قانونەکی بە عاتیفە دەردێنین، سبەو دوو سبەی فەوزایەك پەیدا دەکات، هەندێ کەسی تر شارەزا نیە بە قانون لێی دەشێوێت و مافی بەدەست ناکەوێ، بۆیە لێرە یەك پرسیارم هەیە لە لیژنەی یاسایی ئەگەر بەڕێز کاك عەونی، وەڵامم بداتەوە، (اذا کان الشهید اعزب فتسجل وحدة سکنیة او قطعة الارض باسم والدیە) والیدەیهی یەعنی من ئەوەی کە لێی تێگەیشتم دایك و باوك، ئەی ئەگەر داکی مابێ یان بابی مابێ بە تەنیا، مەسەلەن والید او والیدة، دوو (اذا کان شهید اعزباً و الیداە متوفیین فتسجل وحدة سکنیة او قطعة ارض اخوتە و اخواتە) تەبعەن ئەگەر بەتەنێ دایك یان باوکەکەی مابێ، فیتعە ئەرزە سەکەنیەکە فەرەزەن شەهیدەکە بابی مایە، بابەکە ژنەکی دیکەی ماوە، لەو حاڵەتە خوشك و برای شەهیدەکەی کە دەرەجە یەك نێزیکینە وابزانم لەو قانونە تۆزێك ئیلتیباسێکی لێی هەیە، ئایا ئێوە لەگەڵ دایك و باوکەکەنە؟، فەقەرەیەکی ئیزافەی بۆ دەکەن ئەگەر بابی یان دایکی مابێ، بە وەرەسە تەنزیم بکرێ یان نا، زەکیەخانیش گوتی بەڕاستی مەنتقی تێدایە ئێمە دەبێ ئاوڕێك لە پێشەوە بدەینەوە کە ئیقلیم تەواو نەبوو، دەبێ ئێمە عیلاجێك لەو شەهیدانە بکەین، کە هەنگین ئیحتیاجیان بەوە بوو، فیتعە عاردەکیان بدەینێ بۆ ئەوەی بتوانین لەو قانونە خزمەتی گەورەترین شەریحە بکەین، کە هەمووومان شانازی پێوە دەکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

نەسرین خان فەرموو.

بەڕێز نەسرین جمال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەمڕۆ زۆرینەی خوشك و برایانی ئەندامانی پەرلەمان هەموویان قسەی زۆر جوانیان کرد، پشتیوانیان دەکەم و سەرەڕای ئەوەش کۆمەڵێ پێشنیاری زۆر جوانیش کران، سەرجەم ئەو پێشنیار و بۆچوونانەی کە ئەکرێ، هەموومان مەبەستمان ئەوەیە کە ژیان و گوزەرانی خانەوادەی شەهیدان و ئەنفال کراوانی کیمیاباران ببەینە ئاستێکەوە بتوانن وەکو هاووڵاتی ئەم وڵاتە، بەشێوەیەکی جوان و ڕێك و پێك ژیانی خۆیان بگوزەرێنن، دیارە ئەوانەی کە چەند خاڵێکی زۆر سەرەکی قسەو باسی لەسەر کرا، بە دەرەجەی یەکەم پێشنیارەکەی بەڕێز وەزیری شەهیدان بوو، کە باسی مینحە کرا، لەگەڵ ئەو مینحەی کە هین بکرێ، من پێم باشە ئەو مینحەیە دابین بکرێ بۆ ئەو کەسانەی کە زەویەکانیان فرۆشتووە، ئەو زەویانە دیارە کە هاوکارانم پێشتر ئاماژەیان پێیدا وەرەسە بووە، بەشی دایك و باوك و منداڵ، بەشی دایك و باوکەکەشی لێ بووە، هەندێجاریش کە فرۆشتوویانە پارەیەکی ئەوەندە کەمی بۆ کردوون، هەندێ لەو خێزانانە بەهاتو و چۆی مەحکەمەوە سەرفیان کردووە، بۆیە من پشتیوانی ئەوەئەکەم کە ئەو مینحەیە هەبێ، خاڵی دووەم، سەبارەت بە دابین کردنی ئەو مووچانە بۆ کەس و کاری شەهید، بەتایبەتی ئەو ڕێژە بەندیەی کە کراوە، یەعنی کەس لەئێمە ناتوانێ بچێ لەدایکێك یان لە باوکێك بپرسێ، جاری وا هەبووە لە یەك لەحزە ژن و پیاوێك سێ کوڕیان شەهید بووە، لەیەك لەحزە کەس وکاری ئەنفال خۆمان ئەزانین

چیان لێ بەسەر هاتووە، ئایا کێ لەئێمە ئەتوانێ بپرسێ لەو دایکە یان لەو باوکە کام لەم شەهیدانە دەرەجە یەکە لە 100٪ی بۆ سەرف بکەم، کام لە کوڕەکانی لە 75٪ی بۆ سەرف بکەم، لەبەر ئەوە ئەو ڕێژەیە ئەگەر نەمێنێت، بۆ ئەنفالیش و بۆشەهید شتێکی باشە، خراپ نیە، مەسەلەی تاقانەکان هەمووما‌ن پشتوانیمان لێ کردوون، یاداشتێکیان داوە، ئەو یاداشتەش حەقی خۆیانە کە ئەو تاقانانە خۆیان نموونەیان هێنایەوە کە تاوەکو ئێستا چەندین کەسیان لێ کۆچی دوایی کردووە، بەڵام ژن و منداڵەکانیان ماوەتەوە کەس نیە خزمەتیانی بکات، کەس نیە هاوکارییان بکات، بۆیە من پێشنیاری ئەوە ئەکەم و پشتیوانی ئەوەش ئەکەم کە ئەو تاقانانە لە دوای کۆچ کردنی خۆیان مووچەکەیان بگەڕێتەوە بۆ منداڵەکانیان، من یەك پێشنیارم هەیە بۆ بەڕێز وەزیری وەزارەتی شەهیدان، ئەکرێ لەداهاتوودا چاوخشاندنەوەیەك بکەن بە مووچەی شەهیدان، چونکە تاوەکو ئێستا هەندێ شەهید هەیە وەکو خۆی حەقی پێ نەدراوە، شەهیدمان هەیە پێشمەرگەی دانەبڕاوە، بەڵام تاوەکو ئێستا بە نائیب زابت تەقاعود کراوە، ئەمە وەزارەتیش لەوە ئەچێ پێشنیاری خۆیان کردبێ، تاوەکو ئێستا لەمانگی 7 کیتابی واتان لا هەیە تاوەکو ئێستا وەڵام نەدراوەتەوە، ئەگەر بکرێ من ئەو پێشنیارەم هەیە، چاوخشاندنەوەیەك بکرێ بە سەرجەم ئەو پلانەی کە ناکرێ پێشمەرگەیەکی دانەبڕاو 14ساڵ 15 ساڵ خزمەتی هەبێ بەنائیب زابت تەقاعود ببێ، بەڵام هەیە پێشمەرگەیە بە پلەیەکی زۆر بەرزتر لەو تەقاعود بووە، دوا وتەم ئەوەیە ئومێدی ئەوە ئەکەم ئەم یاسایە کە هەموار کرایەوە بتوانێت وەزارەتی شەهیدان وەکو خۆی بیخانە بواری جێبەجێ کردنەوە و بەدواداچوونی بۆ بکات، لەبەر ئەوەی لە هەر ئاستێك ئاستەنگێك هاتە ڕێی بتوانێت ئەو ئاستەنگە نەهێڵێت، بۆ ئەوەی وەکو موخەسەساتی ژن و منداڵی شەهیدی لێ نەیەت کە ساڵی 2011و 2012 ئێمە ئەو بڕگەیەمان تەسبیت کردووە، بەڵام بەداخەوە تاوەکو ئێستا نەچۆتە بواری جێبەجێ کردنەوە، بۆیە پشتیوانی لەوە ئەکەم ژنی شەهید موخەسەساتەکەی 100 هەزار بێ و منداڵیش 25 هەزار بێ، ئەمە تەقریبەن عەدالەتێکی تیا ئەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

عظیمة خان فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە جێگەی خۆشحاڵیە کە ئەمە سێیەم هەموارکردنەوەی یاسای کەس و کاری شەهید و ئەنفال کراوانە، لەگەڵ ئەوەش ئەمە سێیەم جارە کە دووجار هەموار کراوەتەوە ئەم یاسایە، نەیتوانیوە قەرەبووی ئەو زەرەرە گەورە ماددی و مەعنەویەی کەس و کاری شەهیدان و ئەنفال کراوان بکاتەوە، بۆیە هیوادارم هەموار کردنەوەی ئەمجارەی بەشێوەیەك بێ کە بتوانێ ژیان و گوزەرانی کەس و کاری شەهیدان و ئەنفال کراوان بەشێوەیەك باش بکات، دەست خۆشی لە حکومەت و پەرلەمان و هەموو ئەوانەی کە بەرپرسیارن بەرامبەر چارەسەر کردنی ژیان و گوزەرانیان بکات، من سەرەتا قسە لەسەر هەموار کردنی ئەم یاسایە

ئەکەم کە ئەڵێم ئەمە سێیەم جارە ئەم یاسایە هەموار ئەکرێتەوە، ئەگەر ئێمە سەیری بڕگەو ماددەکانی ئەم یاسایە بکەین، بەشێوەیەك دارێژراوە کە هیچ بەرچاو ڕوونیەکی تیا نیە کە قەرەبووکردنەوە لە بڕگەو ماددەکان، لە مەسەلەی پێدانی پارچە زەویەك یان پێدانی مینحەیەك لەو ئیمتیازانەی کە بۆ کەس وکاری کچ و کوڕی شەهید و بۆ هەموو ئەوانەی کە وارسی شەهیدانە تیایدا جێگەی ببێتەوە، بەڕاستی ناڕوونی تیایە ئەگەر ئێمە قسە لەسەر بڕگەو ماددەکانی بکەین، لە هەندێ شوێن، بەلاَم ئەوەی من قسەی لەسەر دەکەم، بڕە پارەیەك هەیە کە ئێستا حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەیدا بە کەس وکاری شەهیدان و ئەنفال کراوان بەناوی شەهیدانە، ئەمە خانەنشینی نیە، ئەمە هاوکاریە کە دەعمێکە بەرامبەر کەس و کاری ئەو شەهید و ئەنفال کراوانەی بەرامبەر بە دایك و باوك و کچ و کوڕو مێرد و ژنی ئەو کەس و کارانە ئەیاندرێتێ، هەرچەندە ئەوە لە ئاستی پێویست نەبووە، ئەوان شایستەی زۆر لەوە زیاترن، لە بڕگەیەك کەباسی مووچەی شەهیدان ئەکرێ، بدرێ بە کێ لە دوای شەهید بوونی ئەو کەسە، من ئەو بڕگەیە بەوە دیاری ئەکەم لای خۆم، بە شایستەی ئەزانم کە ژن و مێردەکە هەر کەسێکیان شەهید بووبێ، کوڕ و کچەکە یان خوشك و برا، هەرکەسێ لەم خانەوادەیە، هەتاوەکو دایك و باوك و خوشك و براو ژن و مێرد، هەرکەسێکیان موستەحەق بن بە وەرگرتنی ئەم بڕە پارەیە، هەتاوەکو لە ژیان مابن ئەم شەهیدانەیە، چونکە ئەمە خانەنشینی نیە ببڕێ، لە تەمەنێك کچ و کوڕەکە بگاتە ئەمەنە، یان خوشك و براکە بگاتە ئەوەنە، ئەمە یارمەتیەکە، قەرەبویەکە، پاداشتێکە حکومەت ئەیدات بەکەس وکاری شەهیدان، بۆیە من لێرە پێشنیار ئەکەم هەتاوەکو کچ و کوڕ، ژن و مێرد، خوشك و برا بمێنێت ئەم شەهیدانەیە بەردەوام بێ، لە بڕگەیەکی تر باسی ئەوە ئەکرێ کە تاقانەکان ئەمڕۆ هاتبوونە پەرلەمان من سەد لەسەد پشتگیریان ئەکەم، لەبەر ئەوەی لە کۆمەڵگای کوردەواری بمانەوێ و نەمانەوێ کۆمەڵگایەکین هاوسۆزی و هاوکاری لە نێوان خێزانەکان بەردەوامە لە لایەن ئێمەوە، ئەو کەسانەی کە تاقانەن خۆیان ماونەتەوە، کەسێك نیە لە حاڵەتی نەخۆشی لە حاڵەتی پەکەوتوو، بتوانێ هاوکاریان بکات، تەنیا مناڵەکانیانن، ئەگەر مناڵەکانیشیان ئەو هاوکاریە نەمێنێت بۆیان یەعنی چۆن ئەتوانن ژیانی خۆیان و ژیانی ئەو کەسەش کە بەجێماوە کوڕ و کچە یان هەر کەسێکی ترە، بۆیە من پشتگیری ئەوە ئەکەم کە تاقانەکان بە بڕگەیەك زیاد بکرێ، ئەو مووچەیە بەردەوام بێ، خاڵێکی تر ئەوەی کە جەنابی وەزیریش باسی کرد، پارچە زەویەکەو مینحەکە جیا بکرێتەوە، بە ڕوونی دیار بێ، پارچە زەویەك و مینحەیەك وەکو ئەوەی کە بۆ زیندانیانی سیاسی یان بۆ کەس و کاری ئەنفال کراوەکان، تاوەکو ئەم مەرحەلە ڕۆیشتووە، بۆ شەهیدانیش زۆرێك لە برادەران باسیان کرد، کەس و کاری شەهیدان لە دوای 15 ساڵ بۆ 20 ساڵ هیچ پارچە زەویەك نەماوە بڕوا ناکەم بەناو ئەو هەموو زروفە ناخۆش و گرانی و ئەزمەیە ڕۆیشتووینە، شەهید پارچە زەویەکی مابێ و ئێستا بتوانێ بیکاتە خانوو و مینحەکەی بدرێتێ، بۆیە من لێرە ئەڵێم حەقی خۆیەتی جارێکی تریش وەزارەتی کاروباری شەهیدان و حکومەت هەوڵ بدات، لەدوای ئەوەی زەوی و مینحەی ئەنفالەکان تەواو ببێ، بۆ شەهیدانیش مەرحەلە مەرحەلە ساڵانە پارچە زەویەك و مینحەیەك یان ئەوەی کە هەریەکەیەکی

نیشتەجێبوون بەشێوەیەکی ڕوون و ئاشکرا لەناو یاسایەکە دیاربێ، خاڵێکی تر ئەوەی پێویستە لەسەر حکومەت، روفاتی شەهیدەکان، ڕوون نیە، ئەوەی کە من یەکێ لەخاڵەکان باسی ئەکەم، ئەبێ روفاتی شەهیدان بهێندرێتەوە، روفاتی ئەنفالەکان جیاوازە لە روفاتی شەهیدەکان، هەر شەهیدێك لە شوێنێك شەهید بووبێ ئەهێندرێتەوە، وەزارەتی کاروباری شەهیدان، ئەتوانێ دەعمی ئەوە بکات و ئەو شەهیدانە بگەڕێنێتەوە لە شارێکەوە بۆ شارێکی تر، لە ولاتێکەوە بۆ ولاتێکی تر، بەلام هێنانەوەی کۆمەڵێك روفات ئەمە بڕە پارەیەکی دیاری کراوی ئەوێ، من لەکاتی بودجەی ئەمساڵیش یەکێك لە پێشنیارەکانم ئەوەبوو کە لەناو بودجەی ساڵانە بڕێك پارە دابندرێت، بۆ ئەوەی کە روفاتی ئەنفال کراوان بهێندرێتەوە، گۆڕە بە کۆمەڵەکان دیارن بە پێی ئەو بەڵگەنامانەی کە هەن، هەمووی دیارن کە لەکوێن و چۆنن، بەلام حکومەتی هەرێم تاوەکو ئێستا کەمتەرخەم بووە و نەیتوانیوە ئەو گۆڕە بە کۆمەلانە بگەڕێنێتەوە هەرێمی کوردستان، بۆیە من ئەوکاتیش تەئکیدم کردەوە، ئێستاش تەئکید ئەکەمەوە، کە بڕە پارەیەك ساڵانە دابندرێت بۆ هێنانەوەیان تاکەی چاوەڕوان بن، هیچ ڕێژەیەك دانەندرێت بۆ ئەو شەهیدانەی کە لە خانەوادەیەك چەند شەهیدێکی هەیە، بەڵێ، ئێمە ڕەنگە نەتوانین بڕی ئەو پارەیەش کە بۆ کەس و کاری شەهیدان و ئەنفال کراوان دابین بکەین، ڕەنگە لەماڵێك شەهیدێ یان دووان یان سێیان یان چوار هەبووبێ، شەهیدەکە بلێین قەرەبووی خۆی وەرگرتبێتەوە، بەلام بۆ ئەنفال هەیە پیرەمێردێك یان پیرە ژنێك یان کەس و کارێك، ماڵی وا هەیە زۆربەی هەرە زۆری ئێوە زۆربەی ئەندامانی پەرلەمان چوبێتنەن ناو کەس وکاری ئەنفالەکانەوە، یەعنی ئەوەی کە ماوەتەوە لەناو خێزانێك یان پیرەمێردێك یان پیرەژنێك، یان کوڕێك یان کچێك یان چەند کەسێکیان ماوەتەوە، ئەمانە ئەگەر پیربووبێتن بۆ ماوەی 30 ساڵ تەمەنیان بووبێ و 40 ساڵ تەمەنیان بووبێ، ئەوە 25 ساڵ بەسەریدا ڕۆیشتووە، ئەکاتە 55 -56 ساڵ، ئەگەر مووچەی ئەو چەند شەهیدەشی کە هەیەتی ئەنفالە لەماوەی 10 ساڵێك یان پێنج ساڵێکی تر وەری بگرێ، خۆ ئیتر ئەو کەسەش نامێنێت، هەتا هەتایە نامێنێت، با ئێمە بتوانین لە ڕووی ماددیەوە قەرەبووی ژیانێکی شایستە بۆ کەس و کاری ئەنفال کراوەکان بکەین، هەر ئەنفالێك هەر شەهیدێك مووچەی تەواوی خۆی پێ بدرێت، بەقەد گەورەیی ئەو ماڵەی کە قوربانی داوەو شەهیدی داوە، چونکە هەر یەکە ئازاری کەسێك، دوو کەس، سێ کەس لەماڵێك، مەگەر ئەوانەی کە شەهیدیان هەبێ یان ئەنفالیان هەبێ ئەو حاڵەتە بزانن، خاڵێکی تر کە ڕێژەی سندوقی کۆمەکی خانەوادەی کەس وکاری شەهیدانە، ئەو سندوقە ئەگەر لە وەزارەتی کاروباری شەهیدان هەبێ، پێویستە حکومەتیش ساڵانە هاوکاری ئەو سندوقە بکات، لەناو بودجەی ساڵانە حکومەت بڕێك پارەی دیاری کراو، ئەمە بە کۆمەك و سەدەقەو خێر و ئەوە پڕناکرێتەوە کە هاوکاری شەهیدان بکرێ، پێویستە حکومەت ساڵانە بڕێك پارەی دیاریکراو بۆ ئەم سندوقە تەرخان بکات، خاڵێکی تر کە لە یاسای کاروباری شەهیدان نازانم پێشتریش هەبووە، بەرێژە تاوەکو ئێستا نازانم چۆن کراوەو یان نەکراوە؟، وەزارەتی کاروباری شەهیدان داوای کردووە لەحکومەت، لە دەزگای بالای دامەزراندن یان نا؟، یەعنی کەس وکاری شەهیدان ئەوانەی کە ماونەتەوە، کچ و کوڕی شەهیدە، یان

بابلێین خوشك و برای شەهیدە، ئەنفالە، یەعنی بەڕاستی ئێمە بۆ دەرفەتی کار یان بـۆ مەشغول بوونیـان، یان بتوانن ژیانی خۆیان ئـەوە بکـەن یـان کاتێـك بتـوانن ڕۆژانـە لـەکارکردن بەسـەر بـەرن، لـەوەی کـە بـیر بکەنەوە لە خەم و ئازارەکانی ڕابردوویان، ئێمـە تـاوەکو ئێسـتا نـەمانتوانیوە ڕێژەیـەك سـاڵانە دابنـێین بـۆ کەس وکاری شەهیدان، من بەش بەحاڵی خۆم لەو ناوچەیەی من کەس و کـاری ئـەنفال زۆر بـووە، هـەزاران کـەس هـاتووە داوای کـردووە کـە ئێمـە ئەمانـەوێ دابمـەزرێین، ناوەکـەی پشـتگیری کردنـی، هـەوڵی بـۆ داوە، بـڕوات هـەبێ کەسـێك تـەعین کـراوە کـە هـیچ موسـتەحەق نیـە، بـەڵام ئـەو کەسـەی کـە موسـتەحەقە بەدامەزرانـدن کـچ و کـوڕی ئەنفالـە یـان شـەهیدە بـۆی نـەکراوە، هیـوادارم لـە داهـاتوو وەزیـری کاروبـاری شەهیدان و حکومەت و پەرلەمانیش، ساڵانە ڕێژەیەك دابندرێت بۆ کەس و کاری شەهید و ئەنفال کـراوان، خاڵێکی تر بۆ وەزیـری کاروبـاری شـەهیدان، لـە ڕێنماییـەکان ئێـوە خۆتـان بڕیارێکتـان دەرکـردووە کـە بـێ پەرلەمان کە سولفەی زەواج بە کوڕو کچی شەهید ئەدرێ، ئەوانە ئەبەخشرێن، بەڵام هیوادارم ئەو سولفەی زەواجە خوشك و براش بگرێتـەوە، تێچووی خوێنـدن بـۆ کـچ و کـوڕی شـەهید ئەوانـەی کـە لـەناوەوەو لـە دەرەوەی هەرێمن لە ڕێنماییەکانتان، نەوەك تەنیا لەناو هەرێمی کوردستان، کچ و کوڕی شەهید بتـوانێ لـە دەرەوەی وڵاتیش دەرفەتی خوێندنی هەبێ، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

پەیام خان فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هاوکارانم پـێش مـن هـەموویان باسـیان کـرد، هـەر بـە کـورتی پشـتگیری هەنـدێ لـە خاڵـەکان ئەکـەم، یەکەم، ئەوەیە کە باسی پارچە عەرزەکە ئەکرێ، ئەو مینحەیەشی لەگەڵ دیاری بکرێ بە ڕوونی، لەبڕگـەی (3) دا (أ) کـە بـاس کـراوە (یستلم الوالـد والوالـدة والاولاد الشهداء)لێـرەدا باسـی ژنەکـە نـەکراوە، تەئکیـد ئەکەمەوە لەسەر قسەکەی کاك عبدالسلام لێـرە ژن لەکوێدایـە؟، خـۆ ژن یەکـەم زەرەرمەنـدە لـەم حاڵەتـە، باسی نیسبەکان کراوە، من لەگەڵ ئەوە نیم کە نیسبە دیاری بکرێ، شەهید هەر شەهیدە، ئەگەر یەکەم بێ، دووەم بێ، سێیەم بێ، شەهید هەر شەهیدە، ئەو نیسبەیە لەگەڵێدا نیم، لەگەڵ ئەوەم کـە موخەسەسـاتەکە وەکو پێشتر لە بودجەدا باس کرا، بەڕێز وەزیری دارایی باسی ئەوەی کرد، ڤیان خانیش ئاماژەی پێـی کـرد، کە ڕێژەی بۆ دانەنراوە، بۆیە ئەو موخەسەساتەی سـەرف نـەکردووە، بۆیـە ئێمـە لێـرە پێشـنیار ئەکـەین و تەئکید ئەکەینەوە، بۆ زەوجیە 100 هەزار بێ، لەگەڵ هەر منداڵێـك 25 هـەزار بـێ، ئـەوەش نـاکرێ بڵـێین (مخصصـات الزوجیـە والاولاد) چـونکە ئـەوە (للزوجـە والاولاد) ئـەوە موخەسەسـاتێك بـێ نـەوەك بـەناوی (زوجیە والاولاد) بێ، ئێمە لە بودجەدا باسی ئـەوەمان کـرد کـە ئـەبێ لـە 5٪ دامەزرانـدن هـەبێ بـۆ کـەس وکاری ئەنفال و شەهیدان، بەڵام بەداخەوە ئەوە ڕەچاو نەکراوە، بۆیە تەئکید ئەکەینەوە بەپێی ئـەوەی لـە بودجەشدا ئێمە تەئکیدمان کردۆتەوە لەسەری، ئـەو ڕێژەیـە بـۆ کـەس وکاری ئـەنفال دابنـدرێت، تەئکیـد

ئەكەمەوە لەسەر پێشنیارەكەم لە ماددەی (4) ئێمە پێشنیارمان كردووە، ئەمڕۆش لە پێشا هەر هەڵسام بە نوقتەی نیزام باسی ئەوەی تاقانەم كردن ئێستاش هەر تەئكیدی لێ ئەكەمەوە، لەسەر ئەوە یان بە ماددەیەك یان لێرە جێگای بۆ بكرێتەوە، ئەو تاقانانە نیسبەیەكی زۆر زۆر كەمن، بكرێت لەدوای خۆیانەوە منداڵەكانیان ئەو یارمەتیە یان ئەو موخەسەساتە، یان ئەو مینحەیە یان ئەو مووچەیەی كە دانراوە وەریگرن، چونكە دوای ئەو ماددەیە ئیتر ماددەكانی تر دێت، ناتوانین پێشنیاری شت بكەین، پێشنیاری ئەوە ئەكەم هەرچەند پڕۆژەیەك تەقدیم كراوە، بەڵام لێرە ئەتوانین بەماددەیەك جێگای بكەینەوە، دەزگای لێكۆڵینەوە لەسەر كەیسی ئەنفال دابمەزرێ، ئەوە وەزارەتی شەهیدان حەق وایە خەمی ئەوە بخوات، بۆ ئەوەی ئەو دەزگایە هەبێ، لێكۆڵینەوە بكات لەسەر ئەنفال، دوو، كێشەیەكی زۆرمان هەیە ئێمە لە دادگاكان، ئەمڕۆش ئەو برادەرانە كە هاتبوون تاقانەكانی ئەنفال باسی ئەوەیان كرد، كە لەدادگاكان كێشەیەكی زۆرمان هەیە، كەدادوەرەكان هەندێجار ئێمە هەموومان خۆمان ئەزانین ئەنفال لە لادێكان بوون، لە لادێكان زۆرترین زەواج كراوە، عەقدەكان لەمەحكەمە نەكراوە، بۆیە ئەمە كێشەیەكی زۆر زۆری دروست كردووە لە مەحكەمەكان، دادوەرەكانیش بە داخەوە تەساهول ناكەن لەم مەوزوعە، بۆیە پێویستە لە پەرلەمان شتێك دەربچێ بۆ ئەوەی كارئاسانی بكرێ بۆ كەس و كاری پاشماوەی ئەنفالەكان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

پەیمان خان فەرموو.

بەڕێز پەیمان عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی شتێكی وانەماوە، قسەكانمان هەمووی كران، تەنها ئەوەیە كە منیش پشتگیری لەپێشنیارەكەی بەڕێز وەزیری شەهیدان دەكەم، كە پارچە زەویەكە دەبێ مینحەشی لەگەڵدابێ، ئەمە جگە لەوەی لە ڕووی زمانەوانیەوە ئەو وشەی (سەڵت) دەكرێ كە بنووسرێ هاوسەرگیری نەكردبوو، ئەو شەهیدە، زۆر بە ئاسانی هاوسەرگیری كردبوو یانیش نەیكردبوو، لێرانە جێگیر بكرێ، بەنیسبەتی خاڵی (د) منیش پشتگیری هەموو ڕەئی ئەو برادەرانە ئەكەم، نابێ ئەوەی كە زیاتر لە شەهیدێكی هەبوو نیسبەی بۆ دابندرێت، بەڵكو هەر شەهیدەو مافی خۆی وەردەگرێ، ئەوە وێڕای پشتگیری كردنم لەداواكاریەكانی كەس و كاری ئەنفالەكان كە هەروەكو برادەرانم عەرزیان كردبوو كە ئەمڕۆ هاتبوون، بەڵام بە ڕەئی من پرسی ئەنفال تەنها ئەوەنیە كە بەو ڕاتبە یانیش بە وەحدەیەكی یانیش یەكەیەكی نیشتەجێ چارەسەر بكرێ، ئەو پرسە زۆر زۆر لەوە گەورەترە، ئێمە ئێستا حكومەتی عیراقی فیدرال قەرەبووی وڵاتی كوێت دەكاتەوە، لە فرۆشتنی نەوت، لەهەموو بابڵێین مەسرەفی هەموو شەریحەكانی عیراق دەردێنێ، ساڵانە بە ملیار پارەی تەعویزەكەی قەرەبووی كوێت دەكاتەوە، هەتاوەكو ئێستا ئێمە چەند ساڵە شاڵاوی كیمیاوی و ئەنفال و كیمیاباران كردنی هەڵەبجە ڕوویدا، هەتاوەكو ئێستا ئێمە ئەو قەرەبووە دەبینینەوە لە حكومەتی فیدراڵەوە وەری بگرین، بەڕاستی ئەگەر حكومەتی هەرێم ئەو مووچەیە یان ئەو مینحەیە دەدات بە كەس و كاری شەهیدان، ئەمە

ڕێزلێنانێکە، بەلآم ئەوە نەفسێکە کە زۆر زۆر لەوە گەورەترە، پێویستە ئیش لەسەر ئەوە بکرێت، چ لە لایەن وەزارەتەوە، چ لە لایەن پەرلەمانیشەوە، کە دەبێ ئێمە ئەو تەعویزەیان لە بەغداوە بۆ حاصل بکەین، ئینجا بە پەرەپێدانی ناوچەکانیان، ئینجا بە دووبارە بنیات نانەوەیە، بە هەر شێوەیەك بێ کە ڕێز لەو پرسەیە بندرێت، ڕێز لە کەس و کاری ئەنفال کراوان و کیمیاباران کردنی هەڵەبجە و یانیش هەر ناوچەیەکی تری کوردستان بنرێ، بەڕاستی ڕەئی من لەو پرسەیە ئەوەیە دەبێ بە بودجەیەکی زۆر قەبە ئەو تەعویزە بکرێتەوە، ئینجا ئەو ڕێزلێنانەش لەحکومەتی هەرێمەوە ئەوە مافی خۆیانە، چونکە ئەوان بوونە پرد ئێمە بەسەریدا تێپەڕینە، ئەوە پەرلەمانەکەش وەکو بڵێی لەسەر شۆڕشگێڕی و نیزاڵەکەیان، بەنیسبەت ئەو خاڵەش کە ئەرکی گواستنەوەو هێنانەوەی تەرمی شەهید، من رەئیەکم هەیە لێرە، بەراستی پێویستە لایەنە سیاسیەکانی هەرێمی کوردستان کە شەهیدیان هەیە، ئیحسایەك یان سەرژمێریەك پێشکەش بکەن، بەو شەهیدانەی کە ون بوون، کە لە کاتی خەبات کردن گیراون و یانیش رەمی کراون و ئیعدام کراون، چونکە هەتاوەکو ئێستا من یەکێکم لە خانەوادانەی کە شەهیدمان هەیە نازانین لە کوێ بێ سەرو شوێن کراوە، هەتاوەکو ئێستا شەهیدمان هیچی دیار نیە، من یەکێکم، لەوانەیە بە سەدان خێزانی وا هەیە، کە شەهیدەکەی دیار نیە، شەهیدەکانی ناوخۆ، جگە لە گۆڕە بە کۆمەڵەکانی ئەنفال کراوان، بەڕاستی کاتی ئەوە هاتووە ئێمە دەڕۆین، ئەی ئەو شەهیدانە هەتاوەکو کەی وا بمێننەوە، ئەی خەباتی 10 ساڵ و 12 ساڵ و 15 ساڵیان هیچیان دیار نیە؟، ئەی کەنگێ، ئەوە ڕاستە ئەو قەرەبووە، ئەو ڕاتبە، ئەو مینحەیە، ڕاستە دڵی ئەو داك و باب و کەس وکار و خێزانانە ڕۆشن دەکاتەوە، ڕۆژێك لە ڕۆژان ئەو داکە کە نەچووە سەر قەبری کوڕەکەی تۆزێکی بۆ بگرییێ بەسەریدا هەرڵبلێ؟، ئەو خێزانەی، ئەو کەس و کارەی نازانن باوکیان لەکوێ شەهید بووە، بەڕاستی ئەوە پرسێکی زۆر زۆر گەورەیە، یەعنی ئەگەر بێتو پەرلەمانی کوردستان خۆی لەو قەزیەیە نەکات بە ساحێب، وەزارەتی شەهیدان خۆی لێ نەکات بە ساحێب، ئەوە دەڕوات و هەتا هەتایێ ئێمە چاومان بە هیچ ناکەوێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان هەندێ شت هەیە لەدەست حکومەتی... حەقی خۆتە، منیش وەکو تۆم، منیش شەهیدم هەیە وەکو جەنابت، بەلآم هەندێ شەهید هەیە حکومەت بێ سەرو شوێنی کردوون نادۆزرێتەوە، هەندێك ئەنفال هەیە گۆڕەکانیان نادۆزرێنەوە، حکومەتی هەرێم چی بکات؟، ئەوە وەزارەت و حکومەت دەگەڕێ، هەرچی ئەوراق هەیە دەگەڕێ، بەلآم کە نەدۆزرێتەوە خۆ حکومەت گوناحی چیە لەو مەسەلەیە؟، سۆزان خان فەرموو، کاك عونی یەك مولاحەزەی هەیە، فەرموو کاك عونی. فەروو سۆزان خان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینی ئەوە دەکەم ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز کە قسە دەکەن لەسەر مینحەکە، ئەگەر تێبینی بکەین ڕاپۆرتی هاوبەشمان بە زمانی کوردی لەوێ مینحەکە هەیە، بەلاّم لە عەرەبیەکە لە چاپ دەرنەچووە، بۆیە ئێمە لەگەڵ ئەوەداین کە بڵێین مینحەکە هەیە، مینحەی قتعە زەویەکە، ئەوە مەعلومە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئازادی بە بەلاش بەدەست نەهاتووە، بێگومان لە خەباتی بێوچانی ئەم گەلەیە، بۆ بەدەست هێنانی ئەم ئازادیە بەسەدان و هەزارەها شەهیدمان داوە، 182 هەزار کەسمان ئەنفال کراوە، 5 هەزار کەسمان لە هەڵەبجە کیمیا باران کراوە، 8هەزار بارزانی ئەنفال کراوە، ئەمەمان هەمووی بەسەرهاتووە، قەت خۆزگە بە جێگەی وەزیری شەهیدان ناخوازم کە ئەبێ موراعاتی ئەو هەمووە بکات، تاقە بە تاقەمان، دانە بەدانەمان چاوەڕوانی زۆرمان هەیە لێتان، لەو چاوەڕوانیانە من لە لایەنە مەعنەویەکەوە دەست پێ دەکەم، کە پێناسەکەیە، بەڕێز وەزیری شەهیدان، پێناسەکە مەعنەویە، بۆ ئێمە زۆر زۆر گرنگە، شانازیشی پێوە ئەکەین هەموو یەکێکمان، بەلاّم ئەمەوێ بزانم خێرە لەسەری نووسراوە تەنها بۆ مووچە؟، بۆ لەسەری ئەنووسرێ تەنها بۆ مووچەیە ئەم پێناسەیە، بۆ بەس تەنها بۆ مووچەیە؟، بەڵێ لەسەر تاقانەکان ئەمڕۆ کە هاتوون پیشانیان داوین تەنها بۆ مووچەیە، نەخێر، ئەوە پێناسەی سەر بەرزی و شەرەف مەندی هەموومانە، تکاتان لێ ئەکەم وەزارەت، ڕاستە جەنابت مەسئولی یەکەمی، بەلاّم نازانی لەخوارەوە لەوانەیە لەهەندێ تەعلیمات هەندێ کاروبار ئەکرێ، کە ئازارمان ئەدات، ئەو تەنها بۆ مووچەیە لابەرە، تکات لێ ئەکەم ئەمە نووسراوە، ئەو پێناسەیەی کە کراوە ئەوەتا هەویە، ئەو پێناسەیەی کە کراوە نووسراوە تەنها بۆ مووچەیە، نەخێر تەنها بۆ مووچە نیە، نیەتی موشەرەعیش کاتی خۆی تەنیا بۆ ئەوە نەبووە، وتراوە ئەمە شەهادەی سەروەریە، لەبەر ئەوە تکات لێ ئەکەم ئەمە بکەی، سەبارەت بە مەسەلەی ئەرز، ئەرز و مینحە، بەڵێ، زۆر ماڵە شەهید هەبووە ئەرزەیان وەرگرتووە، بەلاّم کەی وەریان گرتووە؟، کە دوو حەسار لەسەر ئەم وڵاتە هەبووە فرۆشتوویەتی، داویەتی بە فەردەیەك ئارد، بۆ؟، ئەگەر ئەوەی نەکردایە ئەمرد لەبرسان، مناڵەکانی ئەمردن لە برسا، بۆ ئێستا ئەو مەرجی سوودمەندبوونە لانابەن، تکاتان لێ ئەکەم، مەرجی سوودمەند بوونەکە دەبێ لابرێ، یەکەیەکی نیشتەجێبوون، چ بەخۆ کردن بێ، چ بەوە بێ ئەرزەکەی بۆ مسۆگەر بکەی، پێموانیە لەم خاکە گەورەی هەرێمی کوردستان جێگەی 200 مەتر نەبێت بۆ کەس و کاری شەهیدان ئەوانەی کەماون سەرو 200 مەتریان بدەنێ، بەهینی ئەوەی کە سوودمەند بوون لەوەو پێش، لەهەر کوێیەك ناوی ئەرز هاتووە دەبێ مینحەشی لەگەڵدابێ، سەبارەت بەوەی بوو بە مقۆ مقۆیەك لەسەر ئەوە، بەڕێزان من لە نزیکەوە ئاگادارم، زۆریش لەخانەوادەی ئەو ئەنفال کراوانە پەیوەندیان پێوە کردووم، بێجگە لەوەی ئێستا بەشێکیشیان لێرەن، جاران لە یاساکەیا لە چوارەم شەهیدەوە، یەعنی یەکەم و دووەم و سێیەم، هەر یەك مووچەیان وەرئەگرت، لەدوای چوارەمەوە ئینجا دەبووە دوو مووچە، من دەست خۆشی لە لیژنەی موشتەرەك ئەکەم، ئەم ناعەدالیەتەی نەهێشت،

ماناى ئەوەنيە عەدالەتى تەواوە، بەلآم هەوڵى داوە بۆ ئەوەى ئەو مەسەلەيە چارەسەر بكات، ئەگينا جاران چۆن بوو، يەكەم و دووەم و سێيەم يەك مووچە بوو، لە دواى چوارەمەوە ئينجا مووچەيەكى ترى وەرئەگرت، بەم چاككردنە كە من لەگەڵيدام سەد دەر سەد، لەوانەيە تێنەگەيشتنێك هەبێ بۆ ئەو مەسەلەيە، بەم چاككردنەى ئەوان من سەد دەر سەد لەگەڵيدام، چونكە ئەم ناحەقيەى كە هەبووە لا ئەبرێت، جاران لەدواى چوارەمەوە ئينجا مووچەيەكى تر دائەنرا، سەبارەت بە هێنانەوەى روفات، من بەڕێزان ئەمەوێ باس لەوە بكەم ئەو روفاتانە ئەوە ئەركى حكومەتى عيراقە، ئەگەر كەمتەرخەميشى كردووە، ئێمە دەبێ ئەوەمان لەبەرچاوبێ، ياسايەك دەرچووە بە ژمارە (16) لە عيراق، چ بۆ هێنانەوەى روفات چ بۆ باس لەوەى كە حكومەتى عيراق چۆن قەرەبووى شەهيدان و ئەنفال كراوان ئەكاتەوە، ئەم سەفەرەش حكومەتى هەرێمى كوردستان ڕۆيشتوون ، سەرۆكى حكومەت لە ڕاگەياندنەكەى كە باس كرا، يەكەم خاڵ باسى قەرەبوو كردنەوەكەيە، قەرەبوو كردنەوەكە لە ڕووى مەعنەويەوە من نامەوێ حكومەتى هەرێمى كوردستان قەرەبووم بكات، ئەوەى كە غەدرەكەى لێ كردووم دەبێ قەرەبووم بكات، ڕژێمەكانى عيراق يەك لەدواى يەك ميللەتى منيان وێران كردووە، كوشتووينى، ئەنفالى كردوون، كيميابارانى كردووين، لەسەريەتى وەكو واجبى ئەخلاقى ئەو دەبێ تەعويزەكەى بكات، دەبێ جێبەجێى بكات، بۆيە حكومەتى هەرێمى كوردستان يەكەم خاڵ باسى ئەوەى كردووە، من نامەوێ لەوە زياتر قسە بكەم، بەلآم يەك خاڵ هەيە، كوڕە شەهيدێك پەيوەندى پێوە كردم، بابەتێك هەيە لەناو چوارچێوەى ئازادى ڕادەربڕين و هونەر و مۆسيقاو ئەو شتانە، من ڕێزى لێ ئەگرم، بەلآم هەندێ شاعير هەيە سووكايەتى بە شەهيد ئەكات، لەم ياسايە ئێمە مافمامە كەس و كارى شەهيدان دەبێ ئەم بابەتە يەكلا بكرێتەوە، شيعر هەيە شاعير نووسويەتى، شەهيد لە قەبرەكەى هەڵساوە ژنەكەى لە شوێنى لەش فرۆشى ئەبينێ، مناڵەكانى لەسەر جادە بۆياغچيەتى ئەكەن، نەخێر، مناڵى شەهيد ئەندام پەرلەمانە، بەڕێوەبەرى گشتيە، خاوەن شەهادەيە، باشترين خزمەتى ئەم وڵاتە ئەكات، بۆى نيە ئەو شاعيرە ئەو جۆرە شيعرە بنووسێت، ئەوە مافى ئێمەيە، دەبێ لەناو ئەم ياسايە باس لەمافەكانمان بكرێ، تەنها لاى مووچە نيە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بايز اسماعيل/ سەرۆكى پەرلەمان:

كاك فاضل بەشارەتى فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

من چەند تێبينەكم هەيە لەسەر ماددەى (5) لە خاڵى (ج) هەرچەندە ئەندامانى بەڕێز بە تەواوى باسيان كرد، بەلآم ئەوەى منيش هەر تەئيد كردن يان پێداچوونەوەيەكە بەو خاڵەدا، لەخاڵى (ج) باس لەوە دەكات دەڵێت ئەگەر شەهيد هاوسەرى هەبێ و منداڵى نەبێ، ئەمە بەڕاستى من مەبەستەكەم لێرە يەك خاڵە بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان، ئەم خاڵە زۆر گرفتى لە هەرێمى كوردستان دروست كردووە، داواكارم هەرچەندە خۆشم لە ليژنەى پێشمەرگەو شەهيدانم، بەلآم ئەمە ڕوونكردنەوەو تەوزيحاتێكى زياترى پێ بدرێ،

چونکە شەهید ئەگەر هاوسەری هەبێ و منداڵی نەبێ، حەقە لێرە مەرجێکی بۆ دابندرێت، هەرچەند برای بەڕێزم کاک عبدالسلام باسی کرد، بەڕاستی شەهید هەمووشمان ئەزانین ئازارەکەی چیە، هەمووشمان دەزانین شیرینترین شت ڕۆحە کە بەخشرا، ئیتر بە حەقیقەت بەهیچ شتێك تەعویز نادرێ، بەڵام لێرە بە دەرەجە یەك سێ تەرەفی ئەساسی ئازادی دەرەجە یەکیان بەر ئەکەوێ لە مەسەلەی شەهید بوون، ئەویش دایك و باوکە، منداڵ و هاوسەرە، لێرە مەبەستم ئەوەیە، چونکە ئەمە لێرە کێشەی دروست کردووە لە کوردستان، ئەڵێت ئەگەر شەهید هاوسەری هەبێ و منداڵی نەبێ، خانوو و ئەرزە بەسەر دایك و باوك و هاوسەرەکاندا دابەش دەکرێ، ئەو هاوسەرە ئەگەر شووی نەکردبێ و منداڵی نەبێ، بە تەئکید دەتوانم بڵێم ئەو ئەبێ وارسی یەکەم بێ، چونکە پێش هەموو کەسێ ئەو لێی شێواوە کە هاوسەرەکەی شەهید بووە، زۆر لەم گرفتەش لە هەرێمی کوردستان هەبە، هیوادارم ئەوە خاڵە چارەسەر بکرێ و ڕوون بکرێتەوە، ئەوەی لە خاڵی (3) کە باس لەوە دەکات ئەگەر لە خانەوادەیەك لە شەهیدێك زیاتر هەبێ، بەڕاستی هەمووشمان دەزانین ئێستا مەسەلەی حکومەتی هەرێمی کوردستان ئیمتیازات دەدات، ئیمتیازات دابەش دەکات، بەسەر کەس وکاری شەهید و قوربانیاندا، بەڵام بە بڕوای من ئەویش دەبێ لێرە خاڵبەندیەکی بۆ بکری، چونکە ئەگەر منداڵی هەبێ بە حەقیقەت من لێرە دەڵێم ئەبێ ئیزافەیەکی تر یان کولفەیەکی تر، حکومەتی هەرێمی کوردستان یان وەزارەتی شەهیدان بیخاتە ئەستۆی خۆی بۆ ئەو دایك و باوکەی کە زۆر هەژارە، چونکە ئەگەر شەهیدێك منداڵی هەبێ، بە حەقیقەت دەبێ شەهیدانەکە بە منداڵەکان بدرێ، لەگەڵ هاوسەر و منداڵی شەهیدەکە، ئەگەر شەهیدەکە منداڵی نەبوو، ئینجا بدرێ بە دایك و باوك و هاوسەرەکەی، بۆیە ئەمەش لێرە گرفتێکە لە هەرێمی کوردستان، کە هەیە مەسەلەی دابەش کردنی ئەو بەرێزانەی کەوا لە بەشی شەهیدان یان لە لیژنە جۆر بەجۆرەکان کاریان کردووە، ئەم گلەیی و گازندەیان چۆتە لا کە چەند گرفت لەهەرێمی کوردستان لەسەر مەسەلەی دابەش کردنی مووچەو ئەرزەو خانوو و ئیمتیازاتی شەهید هەیە، من هیوادارم حکومەتی هەرێمی کوردستان چونکە ئێمە لە کوردستان زۆر ئیمتیازات بە یاسا بڕیاری بۆ دەرچووە، هیوادارم هەرچەندە لە ماددەی یەکی ئەم یاسایە ئیشارەتم بەوە کرد، بەڕاستی گەورەترین خۆبەخش شەهیدە، بەڵام دەتوانم بڵێم گەورەترین مەغدوریەتیش لێرە لە شەهیدانی هەرێمی کوردستان بەتایبەتی شەهیدانی سەنگەر کراوە، چونکە تاوەکو ئێستا شەهیدێکی سەنگەر 500 هەزار مووچەکەی هەیە، ئەمە بەڕاستیەکەی من بە مەغدوریەتی دەزانم، لەبەر ئەوەی هەموومان دەزانین ئێستا ڕێژەی مووچە چەند چۆتە سەرەوە، لەهەموو پلە جۆر بەجۆرەکان، لەو پیشانەی کە لە هەرێمی کوردستان هەیە، بۆیە ئێستاش تەئکید دەکەمەوە داواکارم کە حکومەتی هەرێمی کوردستان، وەزارەتی شەهیدان مەسەلەی چارەسەر کردنی مووچەی شەهید لەبەرچاو بگرێ، بەو مەغدوریەتە نەمێنێتەوە، چونکە شەهید حەقی لەسەر تەوقی سەری هەر هەمووومان هەیە، خاڵێکی تر، لە خاڵی (3) باس لەوە دەکات کە حکومەتی هەرێم و وەزارەتی شەهیدان موکەلەف دەبێ بەهێنانەوەی ڕوفاتی شەهیدان، لێرە خاڵێکی تر هەیە باسی دەکەم، هەمووومان دەزانین بەهۆی ئەو حەربە گەورەو جۆر

بەجۆرانـە، یـان ئـەو حەربـە دوەلییـەی کـە پێچـرایە هـەرێمی کوردسـتان، بەحەقیقـەت چـەکی کوشـندەو کاریگەر لەهەرێمی کوردسـتان دانـراوە، ئێسـتا ئـەو چـەکە کوشـندانە نەخۆشـی جۆراو جۆری لـە هـەرێمی کوردستان دروست کردووە، ئەو هاوولاَتیەی کە ئەو نەخۆشیە کوشندەیەی گرتووە پێشمەرگە نیـە، یـان لـە سەنگەری خەبات و پێشمەرگایەتیدا نەبووە، کـەس و کارەکـەی چـەندین قـەرز دەکات دەینێرێتـە دەرەوەی هەرێمی کوردستان، هەرچـەندە مـن پێموایـە ئـەوە دەرچوونیش نیـە لەیاساکە، بـەلاَم ئەمـە حەقێکـە مـن هیوادارم حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەم ئەرکـەش لـە ئەسـتۆی خـۆی بگـرێ، چـونکە ئـەو کەسـانەی کـە بەهۆی ئەو چەکە کوشندانە لە هـەرێمی کوردسـتان تووشـی نەخۆشـی کوشـندە دەبـن، بەهـەر قـەرزێك بـێ دەچنە دەرەوەی هەرێمی کوردستان بۆ عیلاج، لە دەرەوەی هەرێم وەفات دەکەن، داواکارم حکومەتی هەرێم هێنانەوەی تەرمی ئەو مردووانەش کـە لـە دەرەوە وەفات دەکـەن لەئەسـتۆ بگـرێ، چـونکە بەڕاسـتی ئەمـە گرفتێکـی گەورەیـە، پێشـموایە ڕێژەکـە زۆر نیـە، تـا بلێـی حکومــەت ئەمەشـی پـێ نـاکرێ، بـەلاَم ئـەو هاوولاَتیانەی کە کەس و کاریان بەو هۆیەوە لە دەرەوەی هەرێمی کوردستان و لەئەوروپاو لـە ولاَتـانی تـری دونیا وەفات دەکەن، ئەمە گرفتێکە یان بابلێین ئـەرکێکی ماددیش بـۆ ئـەو کـەس وکارانـە دروسـت دەکات، حکومەتی هەرێمی کوردستان هێنانەوەی ئەو کەسانەش لە ئەستۆی خۆی بگرێ، لەگـەڵ ئـەو بـاقی روفـاتی شەهیدانەی کە بۆتە واجب و ئیلتیزاماتێك بۆ حکومەتی هەرێم و وەزارەتی شەهیدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیـارە خـەم خـۆری و دڵسـۆزی هـەموو ئـەو بـرادەرە بەڕێزانەیـە کـە ئەوەنـدەیان قسـە لەسـەر حقـوق و ئیمتیازاتی شـەهیدە سـەربەرزەکان کـرد، دیـارە ئـەو سـەربەرزانە زۆر لـەو زیـاتر ئـەهێنن، چـونکە خـوێنی ئەوانە کە ئێمەی هێناوەتە ئێرە کە بـە ئـازادی قسـە ئەکـەین، مـن نامـەوێ زۆر تەفسیلی پـێ بـدەم، تـەنیا لەسـەر ئـەو مینحەیـەی کـە بـۆ قیتعـە ئەرزەکـە باسـی لەسـەر کـرا، ئـەوە لـە لیژنـەی یاسـایی کـاك عـونی تەوزیحێکی پێیدا، لە بەشە کوردیەکە هەیە، هەروەها من دەست خۆشـی لـە جـەنابی وەزیـریش دەکـەم کـە ئـەوە ئیزافـە بکات(قطعـة الارض والمنحـة) بـەواتا سیاغەکە ببێتـە وەحدەیـەکی سـەکەنی، (او قطعـة ارض والمنحة) بەنیسبەت فەقەرە ئەلفـەوە بـاس لـە والیـدەین دەکـات، ئـەڵێت ئەگـەر شـەهید ئـەعزەب بـوو ژن و منداڵی نەبوو، ئەی ئەگەر یەکێکیان لەوانە مابوو، ئـەرکێکی تریـان مردبـوو، بـاس لـە خوشـك و بـرا ئـەکات، ئەگەر هاتو دایك و باوك نەبوو بۆ خوشك و برایەکە، جائیزە لەم خوشـك و برایانەشـی نـەبێ شـەهیدەکە، وەچەی تری هەبێ لە دوای خوشك و برا، برازاو خوشکە زای هەبێ، من پێموایـە بڕگـەی (أ) و بڕگـەی (ب) زۆر باش هاتووە، دەستی لیژنەی موشتەرەك خۆش بێ بۆ سیاغە کردنی، بەلاَم من پێموایە ئەمە بۆیـەباس دەکەم بۆ ئەوەی وەزارەت بە هەند وەری بگرن لە کاتی دەرکردنی تەعلیماتێکی تایبەتی ئەو کێشەیە حـەل

بکەن، ئەگەر والیدەین یەکێکیان مابوو، یاخود ئەگەر خوشك و برای نەبوو، بەلاّم وەك لەقانونی ئەحوالی شەخسی باسی لەسەر ئەکات، وە ئیعاله و ان نزل بەرەو خوار و بەرەو ژوور، برازاو خوشك و خوشکە زای هەبوو، دواتر من پێموایە لە بڕگە (3) باس لەوە ئەکات ئەگەر لە عائیلەیەك لە شەهیدێك زیاتری هەبوو، تەوزیعی ڕاتبی تەقاعودی باس ئەکات، بەنیسبەتی راتبی تەقاعودی د.ڕۆژان لەم یاسایە تەوزیحێکی پێیدا، وابزانم کرا بە شەهیدانە، من پێموایە ئەبێ بکرێ بە شەهیدانە، یاخود بە ئیستیحقاق، چونکە ناکرێ باس لە ڕاتب بکەین، چونکە راتب نیە، ئەوە مینحەیەکە، ئەوە شەهیدانەیە، ئەدرێ بەو کەسانەی کە زەرەرمەند بوون لە ڕۆیشتنی یاخود لە شەهید بوونی کەس و کاریان، تەبیعی ئەوە بە گوێرەی یاسا دوو جۆر زەرەر دەکەن، زەرەرێکی ماددی ئەکەن و زەرەرێکی مەعنەوی ئەکەن، زەرەرە ماددیەکە ئەوەیە کە موعیلەکانیان لە دەست چووە، کەس نەماوە بیانژیێنێ، زەرەری مەعنەوی ئەو موعانات و خەفەتەیە کە بەڕای من بەهیچ مەبلەغێك تەقییم ناکرێ و تەعویز ناکرێتەوە، لە لایەکی ترەوە بە گوێرەی یاسا ناکرێ باس لەوە بکەین بڵێین ئەمانە راتبی تەقاعودی وەرئەگرن، چونکە هەندێکیان لەوانەیە موەزەف بن لەحکومەت راتب وەربگرن، لەبەر ئەوە ناکرێ جەمعی دوو راتب، بەلاّم ئەکرێ راتبە ئەسڵیەکەی خۆی بمێنێت، ئەمەش وەکو مینحەیەك ناو بنرێت، ئەو مینحەیەی تری ئیلغا بوونیشی نیە بە ڕای من، هەتاوەکو ئەم یاسایە بەردەوام بێت و بەرقەرار بێ و لە ئیش دا بێ، لەبەر ئەوە پێویستە وەکو د.ڕۆژان پێشتر تەلمیحێکی پێیدا، موستەحەقین یاخود وارس ئەگەر موستەحەقین موعیلی مابێ پێشی یاساکە، باس لەوە کراوە ئەڵێ ئەو کەسانەی کەوا موستەحەقن ئەتوانن غەیری دایك و باوك و خوشك و برا و ژن و منالّ، داوای حقوقی خۆیان بکەن، بە واتە موعیل، یەعنی شەهید یەکێکی بەخێو کردبێ لەکاتی ژیانی خۆی، ئەگەر ئەوە مابێ ئەبێ موستەحەقین بێ، ئەگەر ئەوە نەمابێ ئەبێ بە وارس بێ، لە ماددەی (6) لە لای ئێمە زەوی شەهیدمان تەحدید کردووە، دایك و باوك و ژن و مێرد و خوشك و براو کچ و کوڕەکانی خۆی، بڕگە (3) باس لەوە ئەکات ئەڵێ ئەگەر لە عائیلەیەك زیاتر لە یەك شەهیدیان هەبوو، دایك و باوك ژن و منالّەکە هەموو ڕاتبەکە وەرئەگرن، زۆر باشە ئەمە، بەلاّم ئەمە لێرە تناقض دروست ئەکات لەگەڵ فەقەرە (ج) ئەڵێ ئەگەر هاتو هەردوو باوك و دایکەکە شەهید بوون، منالّی ئەم دایك و باوکە شەهیدە یەك راتبی تەقاعودی وەرئەگرن، ئێ ئەوە تناقض ئەکات لەگەڵ فەقەرەی (د) کەجەنابی وەزیر باسی لەسەر کرد، من دواتر دێمە سەری باسی ئەکەم، دەست خۆشی لێ ئەکەم لەوەی کەوا ئەگەر چەند شەهیدێکی هەبووە، هەرکەسەیان بە جیا ئیستیحقاقاتی خۆیان وەرگرن، حەقی خۆیانە، بەلاّم ئەبێ ئەم دوو فەقەرەیە گۆڕانکاری بەسەردا بێ، ئەگەر هاتو دایك و باوك هەردووکیان شەهید بوبون، ئەڵێ یەعنی ئەبێ یەك ڕاتب وەربگرن، یان هی دایکەکە یان هی باوکەکە، ئەمەش بەڕای من ئیجحافە بە حەقی منالّەکان، پێویستە مادام فەقەرە (د) وای لێ بێت کە هەموو شەهیدەکان، ئەبێ ئەمانیش دووجار ئیمتیازات و حقوقی دایك و باوکی خۆیان وەربگرن، بەنیسبەت فەقەرە (د) من دەست خۆشی لە لیژنەی موشتەرەك دەکەم لەکاتی خۆی ئەو تەسنیفەی بۆ کرد، بەشی یەك و دوو و سێ و چوار، ئەو نیسبەتانەی

کە بۆی دانراوە، هەرچەندە وێرای ئەوەی کە باسی لەسەر کرا لە تەعلیماتی پێشوو، ئەو عائیلەیەی سێ شەهیدی هەبووە یەك راتبی وەرئەگرت، دواتر لە سێ بەرەو ژوو ئەبوو بەدوو، حقوقێکی بۆ تەئمین کرد، بەنیسبەتێك کە جێگەی دەست خۆشیە لیژنەی موشتەرەك، لیژنەی شەهید و پێشمەرگە موقتەرەحەکەیان بەم شێوەیە گۆڕی و لیژنەی یاسایی هاوکاری کردن، بەڵام من پێموایە زیاتر دەست خۆشی لەوەدایە کە جەنابی وەزیر ئەمڕۆ باسی لەوەکرد کە شەهیدەکان جیاکاریان نەکەین، ڕاستە ئەگەر بێتو ئێمە باسی ئەوە بکەین لەماڵێك و لە عائیلەیەك چەند شەهیدێك هەیە، ڕاستە هەر شەهیدە و قووسایەکی خۆی و جێگایەکی تایبەتی خۆی هەیە لەعائیلەکەی خۆی، هەر شەهیدەو ئینسانێکی تایبەتە بۆ خۆی، هەر شەهیدە دوو جۆر موعاناتی بۆ کەس و کارەکەی بەجێهێشتووە، بۆ کەس و کارەکەی کە خەفەت و موعاناتی دوورکەوتنەوەو لەناوچوونی، جۆرێکیان هی لەناو بردنی موعیلی ئەو ماڵەیە، کاسب کاریان بووە و ئیشکەریان بووە، بۆیە من داوام لەجەنابی وەزیر، زۆر دەست خۆشی لێ ئەکەم، نەشەهیدێك و نە دووان و نە سییان و نە چوار ونە پێنج، ماڵی وا هەیە شەش، حەوتێکی لێ شەهید بووە یەك کەسیان ماوە، دیارە جەنابی وەزیر تەئمینی ئەو حقوقانەی کردووە، بۆیە ئەمڕۆ وای بڕیار لەسەر داوە، من زۆر دەست خۆشی لێ ئەکەم، داوا دەکەم هەڵوەستەی لەسەر بکات، زۆر بە چاکی ئەم یاسایە بچێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، بەنیسبەتی سەرفی موخەسەساتەوە، ئەوە لیژنەی یاسایی باسی لەسەر ئەوە کردووە کە وەزارەتی مالیە تەعلیماتێکی پێ دەربکات، منیش هاوڕام لەگەڵ ئەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.بشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەیەکی عەرەبی هەیە دەڵێ (لیست النائحة کالثکلا) واتە ئەوەی کە دەگریێ لەبەر ئەوەی جەرگی سووتاوە، زۆر جیاوازە لەگەڵ ئەوەی کە بۆ جەرگ سووتاوەکە دەگریێ، بۆیە بەڕاستی ئەمانە کە جەرگیان سووتاوە بەهەرحاڵێك بێ هەرچیان بۆ بکرێ هەر کەمە، بەڵام ئەگەر دوو لەوێ و سێ لەوێ و ئەوەندەو ئەوەندە، من قسەکەی کاك پێشەوا دووبارە دەکەمەوە، کەوا بڵێین حکومەت چی لەتوانادابێ بۆ ئەوانە بیکات بێ کەم و کوڕی، ئەمەش بەڕاستی هەرچەندیان بۆ بکرێ قەت ئەوە موستەحەقی ئەوەی ئەوان نیە، واتا ناکرێ بڵێین موستەحەقاتی ئەوان دەدەین، لەبەر ئەوەی ئەمە بەشێکی زۆر زۆر کەمی ئەوەیە کە ئەوان پێشکەشیان کردوووە، ئەوان گیانی خۆیان پێشکەش کردووە، ئەگەر ئێمە دونیاش بدەین بەکەس و کاری ئەوان ناکاتە نینۆکێك لە نینۆکەکانی ئەوان، بۆیە بەڕاستی بەپێی توانا بڵێین حکومەت چەند لەباریدا هەیە ئەوەندە دەبێ ئیشیان بۆ بکات، لەمەسەلەی ئەوەی کە ئایا ناوەکەی مووچە بێ یان شەهیدانە بێ یان ئەوەبێ؟، من دەڵێم مووچە ناکرێ، هەروەها ناکرێ مینحە بێ، بۆیە شەهیدانە پڕ بە پێستی خۆیەتی کە ناوەکەی شەهیدانە بێ، لەمەسەلەی وەحدەی سەکەنی زەوی، بەڵێ، زەویەکە پێویستە

مینحەی لەگەڵ بێ، چونکە خانووی لەولاوە دروست کراوە، بەڵام وەحدەی سەکەنی بەبێ پارە چی لێبکات، بەڵام بە مەرجێك ئەو مینحەیە کە لەگەڵ زەویەکە دەدرێ، مانع نەبێ لە پێدانی سولفەی عەقاری، بڵێت تۆ مادام پارەت وەرگرتووە سولفەی عەقاریەکە وەرناگری، نا، دەبێ پێشینەی عەقاریەکەشی بدرێتێ، لەگەڵ مینحەکە و لەگەڵ زەویەکە، لە خاڵی دووەمدا دەڵێ (اذا كان الشهيد متزوجاً بأكثر من واحد فيكون المستحقات لمن بقي مرتبطاً معه في حالة حياة) کەواتە ئەگەر ئەو شەهیدە دوو خێزانی هەبێ لە حاڵەتی شەهید بووندا دوو خێزانی هەبووبێ، پێویستە موستەحەقاتی خێزانەکە دابەش بکرێ بەسەر دوو خێزانەکەی، یان بەسەر هەرسێ خێزانەکەی، لەبەر ئەوەی ناکرێ لەیەك حاڵەتدا ژن زیاتر لە یەك مێردی هەبێ، بەڵام دەکرێ پیاو لەیەك حاڵەتدا زیاتر لە ژنێکی هەبێ، بۆیە موستەحەقاتی ئەو ژنە دابەش دەکرێ بەسەر هەردوو ژنەکە یان بەسەر هەرسێ ژنەکە، ئەگەر لە یەك ژنی زیاتر هەبێ لەکاتی شەهید بووندا، لە خاڵی یەکەمی (ج) دەڵێ (اذا كان الشهيد متزوجاً وليس لديه اولاد فتسجل الوحدة السكنية وقطعة الارض باسم زوجه و والديه) ئەگەر شەهیدەکە منداڵی نەبوو، بەڵام ژنەکەی هەیە بێ منداڵ، بۆ ئێمە ئەو وەحدە سکەنیە ئەم زەویە بە تەساوی لەنێوان ژنەکەی و لەنێوان دایك و باوکی دابەش بکرێ، من ئەوە بە ئیجحاف دەزانم بەڕاستی، ئەمە زوڵمە، هەتاوەکو لە میراتیشدا لە شەریعەتی ئیسلامدا، لە دابەش کردنی میرات، ئەو مێردە کە دەمرێ ژنەکە ئەگەر منداڵی نەبێ بەشی ژنەکەی زیاترە لە بەشی دایك و باوکەکەی، لەبەر ئەوەی موعاناتەکە ژنەکە زیاتر هەڵیدەگرێ، بۆیە من لێرە پێشنیار دەکەم ئەگەر شەهید ژنەکەی منداڵی نەبوو یان شەهید منداڵی نەبوو، ئەمە لەگەڵ دایك وباوکی موساوی نەبێ، ئەم وەحدە سەکەنیە دابەش سێ نەکرێ، بەشێك بۆ ژنەکەی و دوو بەش بۆ دایك و باوکەکەی، نا، بەلای کەم نیوە بۆ ژنەکە بێ و نیوەکەی تر بۆ دایك وباوکی بێ، ئەمە بەشی ژنەکەی لە بەشی دایك و باوکەکە زیاتر بێ، خاڵێکی تر باس لەوە دەکرێ کە بەڕاستی هەندێك رەخنە لە وەزارەتی شەهیدان دەگیرێ، من باس لە وەزارەتی شەهیدان ناکەم، موعامەلەش لەگەڵ وەزارەتی شەهیدان نەبووە، ئێمە عیلاقەمان پێیدا نیە، بەڵام وەکو ئینساف وادەخوازێ، وا تەماشاکەین ئەو وەزارەتە کارێکی زۆری لەسەرە، ئەرکێکی گران و قورسی بەسەرەوەیە، ئەوەی کە لەبەردەستیشیاندایە کەمە، من دڵنیام لەوە کە وەزارەتی شەهیدانیش موعاناتی خۆیان هەیە، بۆیە پێشنیار دەکەم و داوا دەکەم لەکۆتاییدا وەزیری شەهیدان باس لە موعاناتەکانی خۆی بکات، ئەو موخەسەساتانەی کەوا سەرف ناکرێ کێ رێگرە، ئەو زەویانەی کە لە سلێمانی نەدراون، کێ نایدا؟، کامە وەزارەتە؟، من دڵنیام لەوێ وەزارەتی پێشمەرگە هەیە، وەزارەتی شارەوانی هەیە، وەزارەتی دارایی هەیە، یەعنی تەنیا هەموو ئیشەکان لە وەزارەتی شەهیدان نیە، بۆیە پێویستە وەزیر ئەمە بڵێ کە وەزارەتەکانی تر موستەحەقاتەکان کێیە کە جێبەجێی ناکات، لەکۆتاییدا پشتگیری لە سۆزان خان دەکەم لەوەی بەڕاستی ئەم یاسایە کەباس لە ماف و ئیمتیازاتی شەهیدان دەکات تەنیا مووچە نیە، ئەوەی خانەوادەی شەهیدان دەیانەوێ تەنها مووچە نیە، بەڵکو رێزێك، بەڵکو پێزانینێك بۆیان، بەڵکو سووکایەتی پێنەکردنیان، لەگۆرانی بێ، لە شیعر بێ، لە ئەدەب بێ، بۆیە من

دەنگی خۆم دەخەمە پاڵ دەنگی، پێویستە لەم یاسایەدا بە بڕگەیەك، بە شتێك ئەوە مەنع بکرێ، یان پرۆژە یاسایەکی تر پێشکەش بکرێ، هەروەها داواش دەکەم لیژنەی شەهیدان یان وەزارەتی شەهیدان داوایەکی یاسایی لەسەر ئەم بابەتە تۆمار بکات لە دادگا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من ئەمەوێ بەوە دەست پێ بکەم، خۆزگە ئێمە یەکەم پەرلەمان دەبووین بە رەسمی و بە شێوەیەکی قانونی و بە یاسایەکی تایبەت، جینۆسایدو ئەنفال و کۆمەڵ کوژیمان دەناساند پێش وڵاتانی ئەوروپا، بەداخەوە لەم ئەرکە کەم تەرخەمیەکمان هەیە، کە خۆشم یەکێکم لەو بەشداربوانە، بەهیوام بە زویی ئەم کارە بکەین، وەزارەتی مەعنی یاسایەکمان بۆ پێشکەش بکات، پێش کۆتاپی هاتنی ئەم خولە، من لە ڕاستی ئەو دەستکاریە تازەیە کە لە لایەن لیژنەی موشتەرەکەوە کراوە، بەداخەوە نوسخەی لای ئێمە نیە وەکو نوسخەی تەواو، بۆیە بڕگەو ماددەکانی ناتوانم وەکو خۆی دەست نیشان بکەم، بەڵام ئەوەی کە ئاماژەی پێ دەکەم تەمەننا دەکەم لیژنەی موشتەرەك بە دواداچوونی بۆ بکەن، لەو خاڵەی کە دەڵێ حکومەتی هەرێمی کوردستان روفاتی شەهیدەکان بێنێتەوە، من پێشنیار دەکەم بنووسرێ وەکو بڕگەیەك، بکرێ بە سێ بڕگە، لەو خاڵەدا(علی حکومة اقليم كوردستان اعادة رفات الشهيد ومراسيم دفنة) مەراسیمی دەفنی تێدا نیە، تەمەننا ئەکەم کە زیاد بکرێ(بين داخل اقليم وخارجه وتتحمل تكاليف ذلك) (ب) (انشاء متحف وطني خاص بالشهداء والمؤنفلين وضحايا الاسلحة الكيمياوية والجينوسايد في عاصمة اقليم كردستان) ئێمە ژمارەیەکی زۆر نوێنەری وڵاتان و سەرۆکی هەرێمی وڵاتان دێنە کوردستان، شوێنێکی دیاریکراو تایبەت و گشتگیر بە هەموو پرۆسەو زوڵم و زۆر و مەتحەف کە بەسەر گەلی کوردا هاتووە، شوێنێکی دیاریکراو نیە کە ببیەین لەبەرچاوی ڕوون ببێتەوە کە چی بەو گەلە کراوە، بۆیە ئەم مەتحەفە وەتەنیە زۆر گرنگە کە هەبێ، لە پایتەختیش بێ باشترە، لەبەر ئەوەی زۆربەی وڵاتان دێنە پایتەختی هەرێمی کوردستان، خاڵێکی تر کە بکرێ بە (ج) بنووسین پێویستە وەزارەتی شەهیدان و ئەنفال دەزگایەکی توێژینەوەو لێکۆڵینەوەی تایبەت بە ئەنفال و کیمیاباران و جینۆساید پێك بهێنێت، بۆیە بەڕاستی بەڕێزان ئێمە دەزگایەکی گەورەمان پێویستە بۆ توێژنەوە و لێکۆڵینەوە، کەتایبەت بێ بەو کارەساتانەی کە بەسەر گەلی کوردستان هاتووە، بۆ بەدیکۆمێنت کردنی، بۆ پاراستنی، دیاری کردنی هەموو ئەو نەهامەتیانەی، قۆناغەکانی و ساڵەکانی و ڕۆژەکانی، بۆیە ئەمە زۆر گرنگە وەزارەتی شەهیدان کارێکی لەو شێوەیە ئەنجام بدات، بۆ ئەوەی ئێمە بەرچاومان ڕوون بێ، هەرکەسێ کە ویستی بتوانێ بە ئاسانی ئەو مێژوانەی دەست بکەوێ ئەو ڕووداوانەی کەبەسەر گەلی کوردا هاتووە، ئەو هەموو تەزحیەیەش کە دراوە، لە خاڵێکی تر من پشتگیری لە بەڕێز جەنابی وەزیر ئەکەم، بەتایبەت بە مینحەو پێدانی زەوی بە کەس

وكاری شەهیدان، بەڵام لە ڕاستیدا ئەوەی من ئاگادار بم حكومەتی هەرێمی كوردستان دەیەوێ سیاسەتێكی نوێ لە دابەش كردنی زەوی لە هەرێمی كوردستان بگرێتە بەر كە ئەویش دروست كردنی یەكەی نیشتەجێبوونە، بۆ ئەوەی بتوانین ئەم یاسایە جێبەجێ بكەین، من پێشنیار دەكەم ئیزافەی پێشنیاری بەڕێز جەنابی وەزیر، پاش ئەوەی دەڵێ زەوی و مینحەیەك دەدرێ بەكەس و كاری شەهید یان یەكەیەكی نیشتەجێبوونیان بۆ دروست بكرێ، ئەگەر هاتو لە سیاسەتی حكومەتی هەرێمی كوردستان دابوو، كە زەوی دابەش كردن بە جۆرێك لە جۆرەكان بۆ گۆڕانكاری لە نەخشەی هەرێمی كوردستان، ئەگەر ئەوە نەكرا زەویەكی پێ بدرێ، یەكەیەكی نیشتەجێبوونیان بۆ دروست بكرێ، لەلایەن حكومەتی هەرێمەوە، ئەوە پێشنیارێكی ترە، بۆ تاقانەكان زۆرێك لە بەڕێزان لە پێشی من باسیان كرد، من پشتگیری ئەو داوایانە دەكەم، بە حەقیشی دەزانم، بەنیسبەتی ئەو نیسبانەی كە دانراوە بۆ شەهیدان، من لەگەڵیدا نیم، شەهید هەر شەهیدە، من داوایەكی تریشم هەیە كە ئەو خاڵە زیاد بكرێ بۆ ئیمتیازاتی منداڵی شەهیدان بەتایبەتی، پێموایە پەروین خانیش ئاماژەی پێی كرد، پشتگیری دەكەم، موخەسەساتی خوێندن بدرێ بە منداڵی شەهیدان، ئەوانەی كە لە زانكۆ ئەهلیەكان ئەخوێنن، ئەوەكانی تر پێیان دەدرێ، بەڵام زانكۆ ئەهلیەكان بەدەرن لەمە، بۆیە من داوا دەكەم ئەو موخەسەساتەیان پێ بدرێ، من داوایەكی تریشم هەیە بەڕێزان، ئێمە ڕاستە ناتوانین بە هیچ ئیمتیازێك و بەهیچ ماددەیەك لەسەر ئەم زەمینە بتوانین تەعویزی ڕۆحی شەهیدانە بكەینەوە، ئەمە تەنها لە ڕووی ماددیەوە هەندێ شتیان بۆ دەكەین، بەڵام وەكو سۆزان خانیش ئاماژەی پێی كرد، زۆر پێویستیان بەوە هەیە كە ئاسوودە بكرێن تاوەكو ئەوەندەی ئەكرێ، ئەگەرچی ناتوانین بە تەواوەتی، داوا دەكەم بەتایبەتی وەزارەتی شەهیدان كە ڕیزەكانی شەهیدان پوخت بكەنەوە، بەڕێزان ئەوەی زیاتر كەس و كاری شەهیدان نیگەران دەكات و ئازاریان دەدات، كە زۆربەمان كەس و كارمان شەهیدە ئاگاداری ئەوە هەین، زۆرێك لە ڕیزەكانی شەهیدان كۆمەڵە خەڵكێك بەهەر قۆناغێك، بەهەر بوارێك و بەهەر سەبەبێك كە بەشەهید حیساب كراون نیگەرانی كردوون، كە شایەنی شەهید نین و لە لیستی شەهیدەكان نین، داوا ئەكەم لە وەزارەتی شەهیدان بەوە دابچێتەوە، لیستی شەهیدان پاك بكاتەوە، من مەبەستم ئەوەنیە مووچەی كەس یان ئیمتیازی كەس ببڕێ، بەهەر ناوێك بێ یارمەتی كەس و كاری ئەوانە دەدرێ، با بدرێ من هیچ كێشەیەكم نیە، بەڵام بەناوی شەهیدانەوە كاریگەریەكی دەروونی هەیە لەسەر كەس و كاری شەهیدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەما.

ئەگەرچی زۆربەی قسەكانم كران، من پشتیوانی لەهاوڕێكانم دەكەم، تەئكید لەسەر یەك، دوو خاڵ دەكەمەوە بەتایبەتی لەسەر مەسەلەی دابەش كردنی مووچەكە كە بكرێ، بە تەسەلسولەكە دابەش بكرێ،

لەخاڵی (أ) مەسەلەی ژن ئیزافە بكرێ لەناو ئەو كەسانەی كە وا شایستەن بۆ وەرگرتنی مووچەكانیان، لەخاڵی (9) دا مەسەلەی موخەسەسات، ئێمە مەسەلەی موخەسەسات وەك دافعێكە بۆ ئەوەی مووچەیان پێ زیادبێ، بە هەمان شێوە نەبێ بابڵێین خدمەی مەدەنی بەسەر موەزەفدا جێبەجێ دەبێ، پشتگیری ئەو خاڵانەش دەكەم كە باس كرا لەسەر نەهێشتنی ئەو جیاوازیەی لەسەر مەسەلەی ژمارەی شەهید هەیە، ئاخیر خاڵ كە دەمەوێ قسەی لەسەر بكەم، مەسەلەی ئەو مینحەیە كەوا بدرێ بە شەهیدان بۆ خانوو كردن، بەڕاستی من لێرە پرسیارێك دەكەم لە بەڕێز وەزیری شەهیدان، ئەمە قانونی وەزارەتی شەهیدانە بابڵێین مافی ئیمتیازاتەكە دەرچووە، لە بڕگەی (1) ئەڵێ خێزانی شەهیدی خەباتگێڕو ئەنفال كراو یەكەیەك یان پارچەیەكی زەوی نیشتەجێبوونی پێ دەدرێت، لەمەدا بەهیچ شێوەیەك باسی مینحەكە نەكراوە، بەلاَم لە تەتبیق حكومەت بە بڕیارێك چوار ساڵە نزیكەی جێبەجێ دەبێ، مینحەیەكی 27 ملیۆنی بەناوی خۆكرد دەداتە كەس و كاری ئەنفال، پرسیار ئەوەیە، چ مانایەكی هەیە ئەمە بۆ شەهیدان بكرابوایە؟، ئەگەر ئەوەی كەس و كار موخالەفەی ئەو قانونەیە نەدەبوایە بكرێ، ئەگەر موخالەفە نیە بۆ بۆشەهیدان ناكرێ، ئەگەر دەمانەوێ لە قانونەكە جێگەی بۆ بكەینەوە بۆ لە ئەسڵی مەشروعەكە نەهاتووە، كە ئەم مەشروعە لە ئەنجومەنی وەزیران ئامادەكراوە، لەگەڵ لیژنە ئیزافە كراوە، كە قسەكەی من لەسەر ئەم خاڵەیە، ئێمەی ئەندامانی پەرلەمان هەندێجار مەشروعێكمان دەخرێتە بەردەست، ئەوەندە قسەی لەسەر دەكەین كە ئیزافاتێكی لە ئەنجامی ئیزافاتێكی تازەیە كە ئەنجام دەدرێ، لەكاتێك لە خودی قانونەكە هیچ شتێكی وای تێدا نیە بۆ ئەنفال، هەندێ شت لێرە باس دەكرێ بە بڕیاری حكومەت دەكرێ، كراشە، هێنانەوەی تەرمی روفاتی ئەنفال كراوەكان هاتۆتەوە، پارەی مەراسیمە، كراوە، كۆمەڵێك شت هەیە كراوە، بەلاَم ئێمە دەمانەوێ كۆمەڵێك شت هەیە لەناو قانونەكە جێگەی بۆ بكەینەوە، سەرەڕای ئەو تێبینیەم ئەگەر كرا، بۆ كەس و كاری شەهیدان ئەوەی باس كرا، پێموایە حكومەت یەكەم بەرنامەی كەهەیبووە لەساڵی 1992 بۆ ئەوەی خەڵك ئەگەر زەوی وەرگرێ، تا شەهیدان هەبووبێ كەس نەبووە، كەواتە ئەو زوروفە زروفێك بووە دەتوانم بڵێم كەس پارچە زەویەكانی نەماوە، بۆیە ئەمە هەر بەوە ناكرێ تۆ بڵێی مینحەیەك، ئێمە گرفتی ڕابردوومان بۆ دروست دەبێ، دەبێ ئەم مەسەلەیە بە وردی بیری لێ بكرێتەوە، بە ووردی چارەسەر بكرێ، ئەوەی كە هەیە ئێستا بە پێی ئەو ئامارە ڕەسمی نیە بابڵێین وەك تەقریبی بۆ منیان نووسیوە، ئێمە نزیكەی 40 هەزار شەهیدی سەنگەرمان هەیە، ئەنفال و جینۆسایدی لێ بینە دەرێ، بەو پێیەی بەتایبەتی مەعلوماتم هەیە لەسەر ئەنفال وەردەگرن ئەوان بۆ مەسەلەی خانوو، چۆن ئەمە موعالەجە دەكەن، بەتایبەتی بەشێكیشی كراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێشەکی پێم باشە لیژنەی هاوبەش، تێبینیەکان هەندێك بنووسن، حەقیقەتەن من گوێم لە زۆر شت بوو، کە پێشتر تەسویتمان کردووەو دەنگمان لەسەری داوە، وەکو مەسەلەی تاقانە، یان زۆر تێبینی تر هەن کە دەبێ ئەوانە وەڵام بدرێنەوە، من پێم باشە وەڵام بدرێنەوە ئەوانە، من شاهێدی ئەوەم ماددەیەکی تێك هەڵکێشە زۆر لە ڕووی تەتبیقیەوە گرفتی زۆری تێدایە، بە حوکمی ئەوەی ئەو تەجروبەیەی لە خزمەتی کەس و کاری شەهیدان دابوو ماوەیەکی زۆر، هەموو کێشەکان و گرفتەکانی شەهیدان بە ئاسانی چارەسەر ناکرێن، من شاهێدی ئەوە دەدەم بۆ وەزارەت ئەرکیان قورسە لەو بارەیەوە، لە بارەی خاڵی یەکەم کە دەڵێ (یمنح زوج الشیهد المناضل او الضحایا الابادة الجماعیة وحدة سکنیة او قطعة ارض) من پێم باشە کە نەهاتووە تێدا (مع منح مالیه) ئیزافە بکرێ، بەڵام لێرە دوو گرفتی ترمان بۆ دێتە پێش، کە ئەم بڕگەیە یان ئەم یاسایە چارەسەری بۆ نەدیتیتەوە یان بەلایەوە نەچووە، یەکەم، ئەو شەهیدانەی کە پێشتر ئەرزیان وەرگرتووە و فرۆشتوویانە بۆ ئەسبابێك، ئەوان بە هەر شێوەیەك بێ موستەحەقی ئەو مینحە مالیەنە وەکو حەقێکی خۆیان، کە دەبێ پێیان بدرێ، چونکە ئەرزەکەیان فرۆشتووەو، ئەگەر پارچە ئەرزێکی تریان پێ نەدەین بە ئیستیسنا، دەبێ ئەو مینحەیان پێ بدرێت کە حەقی خۆیانە، ئەمە یەك، دووەم، گرفتێکی ترمان هەیە کە هیچ لە ڕووی تەتبیقیەوە دێتە پێش، بە دەیان شەهیدمان هەیە لە پارچەکانی تری کوردستان، لە ڕووی تەملیکەوە ناتوانین پارچە ئەرزێکیان بدەینێ و تەملیکیان بکەین، بەڵام من پێم باشە ئەوها بنووسرێ ئەوانەی کە شەهیدی پارچەکانی تری کوردستانن(یمنح قطعة ارض او منحة مالیة یعادل قیمة الارض) ئەمە دەکرێ بەو شێوەیە عیلاج بکرێ، ئەوانیش حەقی خۆیانە شەهیدیان هەیە، موستەحەقن و شەهیدی فیعلین، لە بڕگەی (3) دا هاتووە لە (اذا کان في العائلة اکثر من شهید واحد یکون توزیع الراتب) ئەوە بەو شێوەیە هاتووە کە (مستحقات التقاعدی بالتسلسل التالی) بەو شێوەیە بێ، کاك عبدالسلام زۆر جوان باسی کرد، لە (أ) کە هاتووە(یستلم الوالد والوالدة) من پێم باشە (الزوجة) بخرێتە پێش(الزوجة واولاد الشهید والوالد والوالدة) (الراتب التقاعدی مع مراعات البانك...) لە بڕگەی (ب) هاتووە، ئەوە هەر زۆر ئاڵۆز دیارە زۆر دەقیق نیە، (یحصل کل من اخوة و اخوات الشهید المناضل او المواطن علی الراتب التقاعدي) بە موستەحەقاتی تەقاعودی هاتووە دروستە، زۆر بەجێیە، چۆن دەبێ هەر براو خوشکێکی شەهید هەر یەکێ راتبێك بە جودا وەربگرێ، ئەمە لە ڕووی عەمەلیەوە بە هیچ شێوەیەك ناکرێ، دەبێ بەو شێوەیە بێ بە ڕەئی من، ئەگەر نیەتی موشەریع ئەوەبێ هەر یەك حیسەی خۆی وەربگرێ، دەبێ بنووسین (علی حصته من مستحقات التقاعد) نەوەك (کل علی حده) نەوەك هەموو مووچەکە بێ، بەس لێرە گرفتێکی تر دێتە پێشەوە، چونکە لە (أ)کە تەسەلسولەکەمان دانا، (في حالة عدم وجود مستحقین في بند (أ) دەبێ ئیزافە بکرێ لە پێش ئەمە، ئەوجا ئەمە موستەحەق دەبێ، خوشك و برا لە حیسەکەی خۆی، بۆیە من پێم باشە تەعدیل بکرێتەوە بەو شێوەیە (في حالة عدم وجود المستحقین في البند الاول (أ) دەست خۆشی لە لیژنەی هاوبەش دەکەم کە بەو شێوەیە کە نیسبەی 100٪ و 75٪ تاوەکو 25٪ بۆ ئەمە ئیزافە بکرێ، لە شەهیدی چوارەم، یەعنی کە شەهیدی پێنجەم و شەشەم و سەرەووەش

دەگرێتەوە، من زۆر زۆر دەست خۆشیان لێ دەکەم، جێگای دەست خۆشیە، تەخسیسی نیسبەی 5٪ لە کەس و کاری شەهیدان جێگای دەست خۆشیە کە ئەمە بە نەزەری ئیعتیبار وەرگیراوە، ئێمە وەکو حکومەت و پەرلەمان و دەزگاکانی تر هەموو بەشێوەیەك لە شێوەکانی تر، زیاتر مولزەمین بەرامبەر بە کەس و کاری شەهیدان، کە خزمەتیان بکەین، بەتایبەتی لە ڕووی دامەزراندنیانەوە، لە بڕگە (9) دا هاتووە لە ئەخیر ئەوە(ینظم صرف مخصصات الزوجیة و اولاد الشهید بتعلیمات) من داوا دەکەم ئەگەر تەئیدیش نەکەم، چونکە کەسێك نەماوە لە دوای من تەئید بکات، ئەمە بە تەعلیمات جێگیر نەکرێت، ئەمە موخەسەساتێکە دەبێ بە خێزانی شەهید بدرێت، بە کەس و کاری شەهید بدرێت وەکو ئیمتیاز، موخەسەساتی زەوجی نیە ئەمە، ئیمتیازێکە بەو شێوەیە بێ، هەمیشە وەکو ماددەیەکی قانونی لە قانون تەسبیت بکرێ، بە تەعلیمات بێ، بەو شێوەیە بێ، (ینظم صرف مخصصات لزوجة و لاولاد الشهید بالشکل التالي) خێزانی شەهید 100 هەزار، بۆ هەموو منداڵێکی شەهید 30 هەزار، بۆ ئەوەی جیاواز بێ لەگەڵ خێزانی کەسێك کەوارسی شەهید نیە، یان خێزانی شەهید نیە وەکو موەزەف، لەگەڵ خێزانی موەزەفێك، لەگەڵ منداڵی موەزەفێك، ئەمە ئەم ئیمتیازە دەبێ بە وارسی شەهید بە خێزان و ئەوە بدرێ، ئەمە ناچێتە بابی ئەوەی کە بچێتە سەر مووچەی شەهید، وەختێك کە خێزانی نەبێت، بەو سیغەیە هاتووە کە تەعمیم دەبێ، هەبێ و نەبێ ئەم زەوجە دەبێ پێ بدرێت، ئەمە بەو سیغەیە لێرە هاتووە بە شێوەیەك هاتووە کە زۆر دەقیق نیە، بۆیە سەرف موخەسەسات بۆ زەوجە، نەوەك زەوجیە، للزوجە ولاولاد الشهید بالشکل التالی) بەو شێوەیە تەنزیم بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر هەورامی فەرمووو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان وائەزانم ئەو هەموارەی کە هاتووە بەشێکی زۆر لەو قسانەی کە کران، هەموو دەربڕینی ئەو هاوسۆزی و کارکردنە بۆ ئەوەی خزمەتی زیاتری خانەوادەی سەربەرزی شەهیدان و ئەنفال بکرێ، بەڵام بۆ هەر یەکێك لەو بڕگانەی کە دائەڕێژرێت پێویست ئەکات ئێمە چەند پرسیارێك پێش ئەوە بکەین، ئەوجا بڕگەکان دابڕێژین، بۆ نموونە، لە یەکەم، ئەوترێ وەحدەیەکی سەکەنی یان پارچە زەویەك و مینحەی پێ بدرێ، هاوشان بەمە، چەند پەرلەمانتارێك پێشنیاری ئەوەیان کرد کە ئەوانەی کە لەکاتی بارودۆخی هەرێمی کوردستان خراپ بووە پارچە زەویان وەرگرتووە یان سوودمەند بوون، جارێکی تر وەربگیرێتەوە، من پرسیار لەبەڕێز وەزیری شەهیدان دەکەم، چەندن ئەوانەی کە سوودمەند بوون؟، چەندین ماوە سوودمەند ببن؟، بۆ ئەوەی بتوانین ئێمە لەکاتی داڕشتنی بڕگەکان بە شێوازێك ئەم بڕگەیە دابڕێژینەوە هەم لە توانای حکومەت بێ، هەمیش جۆرێك لە عەدالەتی تێدابێ، کاتێك کە بڕگەیەك دادەنێین یان دادەڕێژین، دواتر بڕیاری لەسەر دەدەین، بەجۆرێك بێت عەدالەت دەستەبەر بکات، نەوەك ببێتە هۆی

ئەوەی کەنایەکسانی دروست بکەین یان ناعەدالەتی دروست بکەین لەنێوان خانەوادەی شەهید و ئەنفال، بەهەمان شێوە لە بڕگەی (3) لە ئەوەلەن، نووسراوە (توزیع الراتب التقاعدی) ئەگەر ئێوە مەبەستتان هەموو مووچەکانی خانەنشینیە بکرێ بە رەواتب، وابزانم باشترە، خاڵی (ج) منیش هاوڕام لەگەڵ بەڕێز کاك عمر عبدالرحمن، باسی لەوە کرد ئەگەر باوك و دایك شەهید بن، نووسراوە یەك مووچەی تەقاعودیان پێ بدرێ، یان شەهیدانەیان پێ بدرێ، خۆی کۆستەکە یان ئەو کارەساتە ئەو کاتە گەورەترەکە دایك و باوك بەیەکەوە شەهید ببن، بۆیە ئەکرێت بەو شێوەیە بێ کە هەردووکیان بێت، یەعنی راتبی هەردووکیان بێ، نەوەك تەنها یەکیان، بۆ بڕگەی (د) بە هەمان شێوە پرسیارێك ئاراستەی بەڕێز وەزیر ئەکەم، ئەوەی کە پەیوەندیدارە بە بڕگەی (د) چەند کەس سوودمەند دەبن لەو بڕگەیە ئەگەر بەو شێوەیە دابڕێژرێتەوە، یەعنی ئەوانەی کە تەنها یەك وارس ماوەتەوە وە زیاتریش لە شەهیدێکیان هەیە، بۆ ئەوەی ئێمە بەشێوەیەك دایبڕێژین ئێمە ئەم بڕگەیە، بتوانین باشترین خزمەت بەو خانەوادانە یان بەو وارسانە بکەین، واتە ئێمە بەبێ داتا و بەبێ ئامار بڕیارێك نەدەین بۆ ئەوەی حەجمی تەعویزەکە بزانین، یان قەرەبووەکە یان خزمەتەکە، یان ماف و ئیمتیازەکە بزانین، بۆ ئەو خانەوادانە یان ئەو کەسانەی کە وارسن، یان ئەوەی کە حکومەتی هەرێمی کوردستان پێشکەشی ئەکات، خاڵی ئەخیرم تایبەتە بە پێدانی دەرماڵەیەکی تایبەت بە هاوسەر و منداڵی شەهید، من لەگەڵ ئەو داڕشتنەم کە بەڕێزان لە لیژنەی یاسایی دایانڕشتووە، بۆ؟، لەبەر ئەوەی ئێمە لێرە مرونەتێك بە دەست کراوەیی ئەدەین بە حکومەت یان دەسەڵاتی جێبەجێ کردن، بۆ ئەوەی لەگەڵ ئەو واقعەی کە خانەوادەکەی تێدایە، یان ئەو کەسەی تێدایە، بتوانێت هاوکاریان پێشکەش بکات، بۆ نموونە، منداڵەکە ئەگەر تەمەنی لە 15 ساڵ یان 20 ساڵ کەمتر بێ ئەکرێ مینحەکەی کەمتر بێ، یان بەشێوازێکی تر بڵێین، ئەگەر منداڵ لە خوێندنی سەرەتایی و بنەڕەتی و ئامادەیی بێ، ئەکرێ ئەو دەرماڵەیەی کە پێی ئەدرێ کەمتر بێ بە بەراورد لەوەی کە ئەگەر منداڵەکە منداڵی شەهید لە زانکۆ بێت یان لە خوێندنی باڵا بێ، بۆیە من لەگەڵ ئەوەم بەو شێوەیە دابڕێژرێت، هاوسەرو منداڵی شەهید بێ دەرماڵەیەکی تایبەتی پێ دەدرێ، بەڕێنمایی لە لایەن وەزارەتی داراییەوە دەست نیشان ئەکرێت وخەرج ئەکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

هاژە خان فەرمووو.

بەڕێز هاژە سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من پشتگیری لەو تەرحەی بەڕێز وەزیری کاروباری شەهیدان دەکەم بەپێدانی مینحەکە لەگەڵ پارچە زەویەکە، چونکە بەڕاستی وەکو هاوکارانیشم باسیان کرد، یەعنی بابەتەکە پێویستی بەوە هەیە مینحەکە لەگەڵ پارچە زەویەکە هەبێ، بەڵام ئەگەر وەحدەی سەکەنی بێ من پێموایە ئەوە مینحەکە ناکرێ، تەنها لەگەڵ پارچە زەویەکە ئەبێ بدرێ، دەربارەی خاڵی دووەم، ئەوەی کە هەندێ لە هاوکارانم

باسيان كرد، كه دەڵێ (اذا كان الشهيد متزوجاً باكثر من واحدة او واحد) ديارە نازانم پێموايە هەڵەيەك لێرە هەيە، دەكرێ شەهيد لە رابيتەی زەوجی دەكرێ دوو ژنی هەبێ، ئەوە بۆ پياو، بەڵام بۆ ژن، چونكە لێرە (واحد) كەباس كراوە، وابزانم بۆ ژنەكەيە، چونكە ناكرێ ئەو رابيتە زەوجيە كە ژن دوو مێردی هەبێ، يەعنی ئەو شتە وابزانم بە هەڵە هاتووە، منيش پشتگيری لەو هاوكارانەم ئەكەم كە باسی ئەوە ئەكەن، (يستلم الوالد والوالدة و الزوجة) (الزوجە)ی بۆ زياد بكرێ، بەڵام لێرە (مع مراعات حكم الفقره الفرعيه(3) لێرە ديارە لە فەقەرەی فەرعی سێيەمدا هاتووە باس (ابن) و (بنت) بنتەكە بە تەنيا هاتووە، لێرە كەباسی ئەولاد ئەكات، پێموايە (بنت) و (ابن) هەردوو ئەگرێتەوە، بۆيە وابزانم پێويست ناكات ئەوە لە كۆتايی دێرەكەدا ئەوەبمێنێتەوە، واتە (مع مراعات حكم الفقره الفرعيه(3) بە هەمان شێوە ئەوەی خاڵی ج كە زۆر لە هاوكارانم باسيان كرد، (اذا كان كلا الوالدين شهيدين) پێموايە ئەوە كە حەقی زياتر لە راتبێكی تەقاعودی هەيە، دەربارەی هێنانەوەی روفاتەكان، ديارە هاوكارانم بەڕێز كاك سالار و تاراخانيش پشتگيری كرد لە مەسەلەی هەڵدانەوەی گۆڕە بە كۆمەڵەكان، من پێم باشە بۆ دەوڵەمەند كردنی ئەو پڕۆژەيە، ئێمە ئيشارەتێك لێرە بەهەڵدانەوەی گۆڕە بە كۆمەڵەكان بكەين، كەلەسەر حكومەت بێ بە تەنسيق ياخود بەهاوكاری كردن لەگەڵ حكومەتی ناوەند، چونكە بەڕاستی ئەركی حكومەتی ناوەندە كە گۆڕە بە كۆمەڵەكان هەڵبداتەوە، وابزانم وەزارەتيش تاوەكو ئێستا بەو كارە هەڵساوە، هاوكاری ياخود تەنسيقی كردووە لەگەڵ حكومەت، بەڵام بۆ دەوڵەمەند كردنی پڕۆژەكە پێم باشە ئەوە ئيزافە بكرێ، دەربارەی پێشنياری كەس و كاری ئەنفال كراوەكان ئەوەی باسی مەسەلەی بابەتی تاقانە كرا، منيش پشتگيريان لێ ئەكەم بەڕاستی ئەوە جێگای خۆيەتی، دوای ئەوەی كە تاقانەكە خۆی لە ژيان نەمێنێ ئەو مووچەيە ياخود مينحەيە بۆ مناڵەكان بمێنێتەوە، لە فەقەرەی (6) لەسەرفی موخەسەساتی زەوجی من پێموايە ئەو تەعليماتەی كە دەردەچێ تەعليمات لە وەزارەتی شەهيدان خۆی دەربچێ نەوەك لە وەزارەتی ماليە، ئێمە باسمان لەوە كردووە كە ئەو ياسايە تايبەتە بە كەس و كاری شەهيدان و ئەنفال كراوان، بۆيە وا پێويست دەكات چونكە ئەوان زياتر ئاگادارن لە وەزعی كەس و كاری شەهيدو ئەنفال كراوان، ئيحسائيەيان لەبەردەستە هەموو شتێكيان لەبەر دەستە، بۆيە من پێم باشە كە ئەو تەعليماتە لە وەزارەتی شەهيدان ياخود بە هاوكاری كردن يان تەنسيق هەبێ لەنێوان هەردوو وەزارەتەكە دەربچێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

كاك لقمان فەرموو.

بەڕێز لقمان سليمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەرچی بكرێ بۆ كەس و كاری شەهيدان و ئەنفال كراوەكان بەڕاستی هەر كەمە، منيش وەكو هاوكارانم داوا ئەكەم كە چەند شەهيد و ئەنفال كراو هەيە لە خێزانێكدا، هەموويان مووچەی تەواويان بۆ ببڕدرێتەوە، من لەگەڵ ڕێژەكەدا نيم، پێشنيار ئەكەم كە مەدالياى ڕێزلێنان تايبەت بە ئەنفال كراوان و

شەهیدان دروست بكرێ، بدرێت بە كەس و كارەكانیان، هەروەها پێشنیار ئەكەم بۆ تاقانەكانی ئەنفال كە ژمارەیان كەمە گەڕەكێكیان بۆ دروست بكرێ، خانووی تایبەتیان بۆ دروست بكرێ وەكو سونبولێك كە شوێنیان دیار بێ، ئەمەش داوای تاقانەكانی ئەنفالە، هەروەها پشتگیری لە قسەكانی نەسرین خان دەكەم سەبارەت بەوەی دوای مردنی تاقانەكانی ئەنفال مووچەكانیان بمێنێتەوە بۆ منالەكانیان، چاو بخشێندرێتەوە بە مووچەی شەهیدان، شەهیدی وا هەیە پێشمەرگەی دانەبڕاوەو مووچەكەی كەمە، حەق وایە چاوی پێدابخشێندرێتەوە، حەقە دەزگایەك هەبێ بۆ توێژنەوەو لێكۆڵینەوە لە جۆینۆساید، هەندێك لەكەس و كاری ئەنفال كێشەی نفوسیان هەیەو ئێستا ماڵ و منالیان هەیە، لەم یاسایەدا ئەم كێشەیە چارەسەر بكرێ، لەم ڕووەوە پشتگیری لە قسەكانی پەیام خان ئەكەم، هەروەها داوا ئەكەم ئەو شەهیدانەی كە هاووڵاتی هەرێمن و لە شەڕی ڕزگاریخوازی پارچەكانی تری كوردستاندا شەهید بوون بەشەهیدی سەنگەر ئەژمار بكرێن، چونكە ئەوانیش حەقیان لەسەرمان هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

كاك محمد شارەزووری فەرموو.

بەڕێز محمد احمد شارەزووری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من سەرەتای قسەكانم بە دوو پرسیار لە جەنابی وەزیر دەست پێ دەكەم، حەز دەكەم وەكو لیژنەی پێشمەرگە و وەكو بەرپرسی لیژنە حەز دەكەم یەكەمجار جوابی ئێمە بداتەوە، چونكە بەڕاستی كۆمەڵێك شت ووروژا لەناو قاعە، مەسەلەی ئەو ڕێژەیە، من پرسیار لە جەنابی وەزیر ئەكەم، ئەوانەی ئەنفال و كیمیا باران بە تایبەت ئەوەندەی ئێمە بەدواداچوونمان بۆی كردووە وەكو لیژنەی پێشمەرگە بەسێ شەهید یەك مووچەتان داونەتێ، بەلام جەنابت ئەلێرە ئەڵێی حیسابمان بۆ كردوون، ئایا ڕاستە بەسێ كەس مووچەیەكتان داونەتێ یان هەركەس مووچەی خۆی وەرگرتووە ئەوانەی یەك وارسیان ماوە؟، چونكە لە لیژنە موناقەشەی ئەوەمان كرد بۆ ئەوەی زوڵمێك لەسەر كەس و كاری ئەوانە نەمێنێت، بۆیە ئێمە ئەو ڕێژەیەمان دانا، حەز دەكەم جەنابت وەلامی ئەو پرسیارەمان بدەیتەوە، ئەوانەی یەك وارسیان ماوە، چۆن مووچەتان بۆ تەوزیع كردوون، مەبەستم ئەنفال و كیمیا بارانە، دوو، لە بڕگەی (3) لەخاڵی (أ) لە پڕۆژەكەی جەنابتان هاتووە باوك و دایك و باسی ژنتان نەكردووە، حەز دەكەین ڕوونكردنەوەیەك بدەن، ئایا مەسەلەی ناونەهێنانی ژن شتێكی قانونی هەیە جەنابتان باستان نەكردووە؟، ئەوەی پێشنیارەكەشم ئێمە لە لیژنەی پێشمەرگە بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، دیارە ئەمە یاسایەكی تایبەتە دەرئەچێ بۆ كەس و كاری شەهیدان، ئێمە باسی موخەسەساتێكمان كردووە بدرێت بە كەس و كاری شەهیدان، بە ژن و مندالی شەهید بدرێ، بۆیە ڕێژەكەمان دیاری كردووە، گوتمان تایبەتمەندیەك بدرێ بە كەس و كاری شەهیدان، وەكو لیژنەی پێشمەرگە و شەهیدان ئەو بڕەمان دیاری كردووە بۆ ئەوەی كە هیچ نەبێ تۆزێك مووچەی كەس و كاری شەهید زیاد بكات، بۆیە ئێمە داوامان كردووە ژن 100 هەزار دیناری بۆ سەرف بكرێ، منال

25 هەزار دینار بەپێی ئەو تەعلیماتەی بۆ منداڵ ئێمە کردوومانە 100 هەزار بۆ ژن، ئەم یاسایەکی تایبەتە بۆ کەس و کاری شەهیدان تایبەتمەندیەك بدرێ بە کەس و کاری شەهیدان، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ئەگەر تێبینیت هەیە؟، ئەگەر وەڵامت بۆ قسەی پەرلەمانتارە بەڕێزەکان هەیە؟، یان ڕوونکردنەوەیەك؟، فەرموو.

بەڕێز صباح احمد(ئارام)/ وەزیری شەهیدان و ئەنفالکراوان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، بۆ هەموو ئەو گفتوگۆیە تێرو تەسەلە، کە جێگەی بایەخە، سەرەتا بەوە دەست پێ دەکەم تەئکید کردنەوەیەك لەوەی کە وەکو بەڕێزتان پێشنیارتان کرد ئەوەی مووچە کرا بە شەهیدانە(موستەحەقات) شەهیدانە ئەوە تەسبیت بوو، زۆر باش چارەسەر کرا، جێگەی سوپاسە، ئەوە زۆر کێشە چارەسەر دەکات، سەبارەت بە کێشەی زەوی، ئێمە ماوەیەك لەمەوبەر بەڕێنمایی ئەوەمان چارەسەر کرد ئەوەی کە زەویەکەی فرۆشتووەتەوە، بەڵام زەویەکی تری هەبێ، یان خانوویەکی تری هەبێ بۆ نۆژەنکرنەوە، بێت مینحەکە وەربگرێ، مینحەکەی بۆ دەردەچێ، ئەوە ئێستاکە پەیڕەو ئەکرێ، بەڵام سەبارەت بە بوونی زەوی، پەیوەندی بە زەویەوە هەیە، بەتایبەتی شەهیدانی سەنگەر زەویان وەرنەگرتووە لە شارەکان، لەهەولێر هەیە، لە سلێمانی هەیە، لە شوێنی تر ئەو کێشانە هەیە، لەو شارە گەورانە ئێستا زەوی کەم بۆتەوە، ماوەیەك لەمەوبەر لە یەکێك لەدانیشتنەکانی ئەنجومەنی وەزیران بە تێری باسی ئەوە کرا، پشتیوانی ئەوە کرا لە لایەن بەڕێز سەرۆکی حکومەت و وەزیری شارەوانیش گوتی دەبێ کار لەسەر ئەوە بکرێ، ئێمە لەگەڵ بەڕێز وەزیری شارەوانیش دانیشتین بۆ چارەسەر کردنی ئەوەی کە زەوی دابەش بکرێ، وتیان خۆیان وەکو وەزارەتی شارەوانی بەرنامەیەکیان هەیە، کاری لەسەر دەکەین و ئێستا لە موتابەعە کردنداین، هیواداریین زەوی پێویست هەبێ بۆ شەهیدانی سەنگەر لە هەموو لایەك، سەبارەت بە هێنانەوەی ڕوفاتەکان، بەراستی ئەوە یەکێکە لە کێشەکان یەعنی کارێکی ئاسان نیە، یەك، دیار نیە، دوو، دەسەلاتەکە، یاسایەکە هەیە، تاوەکو ئێستا هەر حکومەتی هەرێمی کوردستان پێیەوە خەریك بووە، سۆراغ ئەکەین، ئەمە یاسایەکە، یاسای عیراقی دەسەڵاتی داوە بە وەزارەتی مافی مرۆڤ، ئەوان دەسەڵاتیان هەیە دەسەڵاتی یاسایی، لە ڕووی جوگرافی و ئەمنیشەوە، ئێوە خۆتان ئەزانن هەیە لە بیابانەکان لەبەر دەستی ئێمە نیە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئێمە تیمەکانمان بە بەردەوامی لە سۆراغ کردنداین، ئێستا تیممان هەیە چووە بۆ بیابەکانی عیراق بڵاومان نەکردۆتەوە لە ڕاگەیاندنەکان، خەڵکمان ناردووە عەشایەر ڕامان سپاردووە بچێت پشکنین بکات، ڕامان نەگەیاندووە، بۆ؟، سیاسەتی ئێمە ئەوەیە بە گشتی خەم کەم بکرێتەوە زیاد نەکرێ، هەموو ڕۆژێك ئێمە باسی گۆڕی بەکۆمەڵ و ئەو خەمانە نەخەینەوە بەتایبەتی بۆ کەس و کاری شەهیدان، کە برینیان ئەکولێتەوە، کە لەگەڵیان قسەمان کردووە، ڕۆژەکانیان لێ تاڵ ئەکرێ، بەتایبەتی داوامان لە کەناڵەکانیش کردووە، بەڵام ئێمە جاری وا هەیە

تیمەکانمان کار دەکەن، ئەگەر شتێکی وا هەبێ ئێمە بلاَوی ئەکەینەوە، بەشێوەیەك کە ئەو مەسئولیاتەی کەم کردنەوەی خەم، ئێمە زۆر بە گرنگی ئەزانین، بەلاَم لەگەلَ ئەوەشدا ئەبێ کاری باشتر بکرێ، بۆ ئێمە گرنگە ئەو یاسایەی عێراق هەموار بکرێتەوە، کە دەسەلاَتی وەزارەتی شەهیدان و یان حکومەتی هەرێمی کوردستان زیاتر بکرێ، ئەوە هەموارێك پێشکەش کراوە ماوەیەکە، هێشتا لە پەرلەمانی عێراقی ئەوەی تەبەنی نەکردووە، سەبارەت بەوەی ئەو پێشنیارەی کە کراوە بەڕێزە، خۆی ئێمە کەدەستمان بەو یاسایە کرد ساڵێك زیاتری پێچووە، ئەو برادەرانە هەمووی ئەزانن، ئێمە کۆنفرانسێکمان گرت، بە هاوبەشی لەگەلَ کۆمەڵێك پەرلەمانتاری بەڕێز، بەتایبەتی لیژنەی شەهیدان و کەس و کاری شەهیدان، ئەوکاتە ئێمە یەکێك لەو خالاَنەی لامان گرنگ بوو پێداچوونەوەی پێدا بکرێ بۆ دادپەروەری زیاتر، وارسی شەهیدانی جینۆساید بوو، کە بەپێی ڕێنماییەکانی کۆن، دیارە هەر شتێك بۆ کات و شوێنی خۆی ئەگەڕێتەوە، حوکمەکەی، ئەو کاتە وا دیاری کراوە ئەوەی یەك شەهیدی هەیەمووچەیەك لە 100٪ وەرئەگرێ، ئەوەی چواری هەیە دوو مووچە وەرئەگرێ، بەلاَم لێرە ئەوەی دوو شەهیدی هەیە، سێ شەهیدی هەیە، پێنج، شەشی هەیە، ئەوە تۆزێك نا دادپەروەریەکی تیا بوو، ئێمە پێشنیارمان کرد ئەو کاتە ئینسافێك هەبێ، یەعنی تۆ ئەڵێی ئینساف بە توانای ئەو کاتە بیر ئەکەیتەوە، بیرمان کردەوە چۆن چارەسەری بکەین، بەلایەنی کەم ڕێژە، چونکە ئێمە گەیشتووینەتە ئەو قەناعەتەی لە هەل و مەرجی ئێستا هەر شەهیدێك مافێکی خۆی هەبێ، ئێستا ئەوانەی وارسی شەهیدانی سەنگەر وەری ئەگرن، هەر شەهیدێك، ئینجا شەهیدی جینۆساید ماوە، ئەوە سەبارەت بەوەی ئێستا پێمان وایە و قەناعەتمان وایە هەر شەهیدێك مافی خۆی هەبێ، سەبارەت بە سندوقی هاوکاری وەزارەتی کاروباری شەهیدان، حکومەتی هەرێمی کوردستان خۆی پشتیوانی ئەکات، ئەو هاوکاریە بە مانای هاوکاریەکە، هاوکاری تەندروستی هەیە، هاوکاری بابڵێین ئەوەی بەخێوکەر، ئەگەر بۆ خزمەتکردن بێ ناوەکەی بگۆڕدرێت، سندوقی هاوکاری هەیە دابەش ئەکرێ، ئەوەی جێگەی ئەو سندوقە بگرێتەوە، سەبارەت بە موخەسەساتی هاوسەرگیری و دەرماڵە، بەڕاستی ئێمە پێشنیارمان کرد لە ماددەکە لە بڕگەی (9) ڕێنمایی لە لایەن وەزارەتی شەهیدانەوە دەربکرێ، یەعنی کار ئەکەوێتە نێوان دوو، سێ وەزارەت و لایەنی جیا جیاو ئالۆزی زیادی تێئەکەوێ، کار دوا ئەکەوێ، بەلاَم ئەمە لەبەر ئەوەی وەکو ئیمتیازێکی تیایە، وەکو ئەوەی کاك شڤان باسی کرد، وەکو ئیمتیازێکە ئەبێ بکرێ بە ئیمتیاز، ئەگەر وەزارەتی شەهیدان بێ ئاسانتر و زووتر کارەکە جێبەجێ ئەکات، نەوەك ئێستا ئەو کێشەیە ماوەیەك کێشە کەوتە ئەو بڕیارەی کۆنتر دەرکراوە، سەبارەت بە تەندروستی دەروونی، ماوەیەکە چوار سەنتەر کراونەتە سەنتەری دەروونی، ئێمە ڕێکەوتنێکمان هەیە لەگەلَ وەزارەتی تەندروستی، کەستافی پێویست و شارەزا دابین بکەن بۆ ئەو سەنتەرانە، لە یەکێك لەوانە کراوە، ئەوەی شۆڕش، داوا کراوە لە شوێنەکانی تریش، ئەوەی بابڵێین شۆڕشە، کەلارە، بارزانە، لە بادینانیش هەیە، کە ستاف دابین بکەن بۆ ئەوەی ئەو لایەنە دەروونیە ڕەچاو بکەن، بەڕای ئێمە بەشی لایەنی دەروونی چاك کردنی باسی ماددیە، باری ماددی کە چاك بوو زۆر پەیوەندی بە لایەنی دەروونیەوە هەیە، لەگەلَ ئەوەشدا هەندێ

حاڵەت هەیە ئەوەی کە تووشی سەدمە ئەبێ، ئەوە پێویستی بە چاودێری تایبەت هەیە، ئەو ستافانە لەلایەن وەزارەتی تەندروستیەوە دابین بکرێ، سەبارەت بە دەرماڵەی خوێندن، تازە بۆیان دەرکراوە، ئێمە پێشنیارمان کرد هەم کرێی خوێندن کرایە 100٪، هەمیش دەرماڵەکەیان ئێستا بۆ دەرکراوە، لە بواری جێبەجێ کرندایە، بەلاّم لە یاسا کۆنەکەدا ئەوە خۆی دەست نیشان کراوە، یەکێك لە ئەرکەکان ئەوەیە مەسەلەی خوێندن دابین بکرێ بۆ کوڕ و کچی شەهید، لە چوارچێوەی یاسا کۆنەکە ئەوانە ئەکرێ جێبەجێ بکرێ، بۆ ئەوەی یارمەتی کوڕ و کچی شەهید بدرێ، سەبارەت بە تاقانەکان، هەڵبەتە تاقانەکان لە یاسا کۆنەکان ئیمتیازێکیان هەیە، ئێمە پێمان وایە لێرەش ئیمتیازێکیان هەبێ باشە، ئێستا کە ئەکرێ بە شەهیدانە ئەو ئیمتیازە کۆنەکەیان نامێنێ، بۆیە ئیمتیازی تازە سەبارەت بەوەی هەل ومەرجێکی زۆر تایبەتی هەیە، کەسانێکی دیارن، بەڕاستی موعاناتی زۆریان هەیە، ئێمەش پێمان باشە ئەو شەهیدانەیە بمێنێتەوە بۆ ئەو نەوەی کە هەیانە، پشتیوانی ئەوە ئەکەین، سەبارەت بە لۆجیکی دارایی، ئێمە پێمان وایە لەسەر دوو مەبدەئ مەسەلەی ماف و ئیمتیازات کاری لەسەر بکرێ، یەکیان یەکسانی و دادپەروەریەکەیە، ئەوەی تریان ئینسافە، یەعنی یەکسانی ئەوەیە بڵێین هەموو شەهیدانی سەنگەر یەك مووچەی بنەڕەتیان هەیە وەکو یەك، شەهیدانی جینۆساید بەیەکسانی یەك مووچەی بنەڕەتیان هەیە، شەهیدانی هاووڵاتی مووچەی یەکسانیان هەیە، یەکسانیەکە لەو پۆلەیە، بەلاّم مەسەلەی ئینساف ئەوەیە بابڵێین شەهیدی پێشمەرگە، پێشمەرگە پلەی هەیە، تێکۆشانی هەیە، ساڵانێکی زۆر خەباتی هەیە، بەشێك لە مووچەکەی یان ئەو شەهیدانەیە پەیوەندی بە مووچەی بنەڕەتیەوە نیە، پەیوەندی بە پێشمەرگایەتی هەیە، تەنانەت ئەگەر لە وەزارەتی پێشمەرگەش نەبێ، ئەو مافەی هەیە، بۆیە تێکەڵ نەکرێت، ئەوە شەهیدانە نیە، ئەوەی پلەکەی، ئەوەی ساڵانی پێشمەرگایەتیش ڕەچاو بکرێ باشە، یەکێ لەو پلانانەی ئێمە هەمانە ئێستا، بەرنامەیەکە لە ئەنجومەنی وەزیران ماوەیەکە بۆ ڕێکخستنەوەی پلەی شەهیدانە، هیوادارین ئەوە پەسەند بکرێ، بۆ ئەوەی ئێمە پێداچوونەوە بکەین بە پلەی شەهیدان، ئەو مافانەی هەیانە ڕێك بخرێتەوە، ئەو ئینسافەش لەوێ بەڕاستی بۆ ئەو پێشمەرگانە هەبێ، ئەوانە پێشمەرگەی دێرینن و ساڵانێکی زۆر خزمەتیان کردووە، سەبارەت بەو مافانەی کە بۆ شەهیدی سەنگەر و جینۆساید و هاووڵاتی، هەر لە دەقی یاسا کۆنەکە هاتووە، بەشێ لەو مەسەلەی زەوی بەتایبەتی، وا نووسراوە کە بەتەنیا بۆ شەهیدی سەنگەر و جینۆسایدە، ئەوەی مافی زەوی، ئەوە لەدەقە کۆنەکەی یاسادا هاتووە، ئێمە دیاریمان کردووە، سەربارەت بە وەزارەتی شەهیدان هەڵبەتە ئێوە دەزانن ئێمە ئاواتمان ئەوەیە موعاناتی ئێمە و ئەرکی ئێمە، ئێمە ئەرکمان هەیەو موعاناتیشمان هەیە، وەکو هەموو پیشەو هەموو کارێك، ئاواتی ئێمەیە باشترین خزمەتگوزاری پێشکەش بکرێ بە کەس و کاری شەهیدان، پێمان خۆشە وا دەست کراوە بین هەموو مافێك و هەموو موستەحەقاتێك بکەین، بەلاّم ئێوە خۆتان واقیعەکە ئەزانن، حکومەتی کوردستان، ئێمە پێمان وایە زۆر پێداگری بکەین لەوەی کە حکومەتی عیراق ئەو قەرەبوو کردنەوە دابین کرا، یەعنی بیکەین بە خواستێکی جەماوەری، پەرلەمانی، حکومی، گوشارێکی زۆر زۆر دروست بکەین، ئەمجارە باش بوو

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (15)
سێ شەممە ڕێکەوتی 2013/5/7

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2013/5/7 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆکی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبداللە سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (15)ی خولی سێیەم, ساڵی (2013) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (15)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2013/5/7 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوامبوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پێشنیاری یاسای هەموار کردنی سێیەمی یاسای ماف و ئیمتیازاتی کەسوکاری شەهیدو ئەنفالکراوەکان لە هەرێمی کوردستان.

2- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای پاراستنی تەندروستی دەروونی لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەکەین، پەرلەمانی کوردستان ـ عیراق، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی چوارەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (15)، ڕۆژی دانیشتن 2013/5/7، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی

ژمارە (15)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێری 11ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2013/5/7 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوامبوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پێشنیاری یاسای هەموار کردنی سێیەمی یاسای ماف و ئیمتیازاتی کەسوکاری شەهیدو ئەنفالکراوەکان لە هەرێمی کوردستان.

2- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای پاراستنی تەندروستی دەروونی لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیری شەهیدان و وەفدە یاوەرەکەی دەکەین، داوا لە لیژنەکانی پێشمەرگەو یاسایی دەکەین بفەرموون بۆ سەکۆی لیژنەکان. فەرموو کاک کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە ماوەی رابردوو بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ لە ماددەی (54) چەندین یاداشتمان داوەتە سەرۆکایەتی پەرلەمان، کەمترین وەڵامان وەرگرتووە بەشێوەیەکی فەرمی، یەکێك لەو یاداشتانەی کە لەو ماوەیە دامان وەکو فراکسیۆنەکانی ئۆپۆزسیۆن پەیوەندار بوو بە خستنە بەرنامەی کاری دە پرۆژە یاسا، کە پێمانوایە یاسای گرنگن، ئەگەر گرفتەکە لەسەر سازان، یان تەوافوق بێت، پێویستە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ ئەو پرۆژە یاسایانە بێنە بەرنامەی کار، یان بچنە لیژنەکان لەوێ گفتوگۆ لەسەر تەوافوق بکرێت، نەك نەخستنە بەرنامەی کار، نە پشتگوێ خستنی، بەڕاستی ئەوە ماوەیەکی دیارە رووبەڕووی ئەو کێشەیە دەبینەوە، پێمان خۆشە لێرە پەرلەمانتاران بەپێی پەیڕەو ئەم مەسەلەیە یەکلا بکەنەوە، لەبەرچی سەرۆکایەتی کە یاداشتەکە دەدەین بۆ ئەو پرۆژانەی ئەهمیەتیان هەیە بۆ رێکخستن، یان بۆ رێگرتن لەو کێشانەی کە هەن پەیوەندی بە ژیانی هاووڵاتی هەیە، بە سیستەمە سیاسیەکەی هەیە، نە بە رەسمی وەڵام دەداتەوە، نە دەیخاتە بەرنامەی کارو دواییش دەبیستینەوە کە گوایە پێویست بە سازانە، سازان لە شوێنێك دەکرێت کە گفتوگۆی لێ بکرێت، یان لەناو قاعە، یان لە ناو لیژنەکان، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

لەڕاستی دا ئەمە لە دەرەوەی بەرنامەی کارە ئێمە ناتوانین خاڵێکی کە جەنابت ئێستا تەرحی دەکەی بیخەینە بەرنامەی کار، بەڵام دەکرێ لەدوای ئەم کۆبوونەوە یان سبەی بەیانی جەنابشت لەگەڵ ئەم برادەرانەی کەوا سەرۆکی فراکسیۆنەکانن بفەرموونە سەرۆکایەتی پەرلەمان و وەڵامی خۆتان وەرگرنەوە، زۆر سوپاس، لیژنەی یاسایی بۆ سیاغە کردنی ماددەکە فەرموون.

کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لـه دانیشـتنی دوێنـێ ئەنـدامانی پەرلـەمان ڕاوبۆچـوونی خۆیـان سـەبارەت بـە ماددەکـە و پێشـنیارەکانیان پێشکەشی پەرلـەمان کـرد، لـە ئەنجامـدا لیژنـە ئـەو پێشـنیارانە کـە فیعلـەن پێشنیاری ڕێك و پێك بـوون مەبەسـتی ئـەوە بـوو یاسـایەکە دەوڵەمەنـد تـر بکرێـت، لـەو پێشـنیارانەش هەنـدێ بـرادەران بەڕاسـتی مولاحەزاتی باشیاندا، بە تایبەتی خوشکە ئاهەنگ خان کە مولاحەزەیەکی جوانیدا بەنیسبەت باب و دایك و چۆنیەتی ناو هێنانیان یان نەهێنانیان لە قانونەکەدا، هەندێ برادەرانـی تـریش بەهـەمان شـێوە، ئیجاب ناکات ناویان بێنین سوپاسی هەموویان دەکەین، لە ئەنجامی ئەو ڕاوبۆچوونانە، ئێمە سـیاغەی ماددەکـەمان بەم شێوەیە دارشتووە کە ئێستا دەیخوێنمەوە.

المادة 5:

اولا/ تعدل الفقرة اولا من المادة السابعة من القانون وكالاتى:

اولا/ يتمتع ذوي شهيد خندق النضال (سەنگەر) وضحايا الابادة الجماعية بالحقوق والامتيازات الاتية:

1/ يمنح زوج شهيد خندق النضال (سەنگەر) وضحايا الابادة الجماعية منحة مالية وقطعة ارض سكنية أو وحدة سكنية وعلى النحو الاتى:

أ/ الشهيد الاعزب: فتسجل الوحدة السكنية أو قطعة الارض باسم والديه أو بأسم احدهما فى حالة وفاة اي واحد منهما.

ب/ الشهيد الاعزب و والداه متوفيين فتسجل الوحدة السكنية أو قطعة الارض باسم اخوته واخواته.

ج/ الشهيد المتزوج اذا لم يكن لديه اولاد فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض باسم زوجه ووالديه او باسم احد الوالدين فى حالة وفاة اي واحد منهما.

د/ اذا كان الشهيد متزوجا ولديه اولاد فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض باسم زوجه واولاده.

2/ اذا كان الشهيد متزوجا باكثر من واحدة أو واحد فيكون لمن كان فى عصمة الشهيد وقت استشهاده و لاولادهم من الشهيد او لاولاد الشهيد من زوجه المتوفي قبل استشهاده او الغير الباقى على عصمته نفس الحقوق والامتيازات المقررة فى هذا القانون.

3/ اذا كان فى العائلة اكثر من شهيد يكون توزيع المستحقات الواردة فى هذا القانون على النحو الاتى:

أ/ يستلم الزوجة أو الزوج والاولاد والوالدة والوالد كل المستحقات مع مراعات احكام المادة الخامسة من هذا القانون.

ب/ يستلم كل من اخوة واخوات شهيد خندق النضال (سەنگەر) وشهيد المواطن المستحقات كل على حدة.

ج/ اذا كان كلا الوالدان شهيدين من شهداء خندق النضال (سەنگەر) أو شهيد المواطن فيمنح لاولاد الشهيد مستحقات الشهيد الواحد استثناءا من احكام المادة الخامسة من هذا القانون.

د/ بالاضافة الى ما وردت فى الفقرة ثالثة اعلا فاذا بقي فى العائلة مستحق واحد فيصرف له منحة الشهيد (شەهیدانە).

ثانيا/ يلغى البندان (الرابعة والثامنة) من الفقرة ثانياً من المادة ويحل محلهما مايلى ويعدل البند ثالثا منها ويضاف بند بتسلسل تاسعاً اليها وكالاتي.

3/ على الحكومة اعادة رفات الشهيد والمؤنفل من داخل الاقليم وخارجه الى محل اقامة عائلته، وتتحمل تكاليف ذلك.

4/ تخصص نسبة 5٪ من التعيين فى الوظائف العامة لاولاد الشهداء وفقا لقانون مجلس الخدمة العامة فى الاقليم.

9/ ينظم صرف المخصصات (الزوجية والاولاد) لزوجة وزوج واولاد الشهيد بتعليمات تصدرها الوزارة.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

پێش هەموو شتێك (اذا كان الشهيد متزوجا باكثر من واحدة او واحد) ئەو كەلیمەی واحد مومكینە ئەشكالاتێك دروست بكات، ئەندامانی پەرلەمانیش باسیان كرد، ئەو واحده حەلێكی بۆ ببیننەوە، یا بڵێین (اكثر من واحد)، تەعبیرەكە قەسدمان لە سیاغەكە باش نەهاتووە، كاك د.بشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو كەلیمەی (واحد) دەبێ لابچێ، لەبەرئەوەی دەكرێ (اكثر من واحد) ەی هەبێ، بەڵام ناكرێ لە حاڵەتێك ئافرەت (اكثر من واحد)ی هەبێ، ئەوە یەك، دوو/ دوێنێ زیاتر لە.... .

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

مەبەستی (اكثر من مرة)یە.

كاك د.بشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دوێنێ زیاتر لە چوار، پێنج ئەندام پەرلەمانی بەڕێز پێشنیاری ئەوەیان كرد كە لە حاڵەتێك ئەگەر هاتو شەهید ئافرەتەكەی مابوو و منداڵی نەبوو ئەم موستەحەقانە لە مابەینی ژنەكە و دایك و باوكی بە یەكسانی دابەش نەكرێ، لەبەرئەوەی موتەزەرری زیاتر ئافرەتەكەیە، بۆیە نیسبەیەكی زیاتر بۆ ژنەكەی بێ، نیسبەكەی دیكە بۆ دایك و باوكەكە بێ، ئێمە ئیقتراحمان كرد كە بەلای كەم 50٪ بۆ ژنەكە بێ، ئینجا لە 50٪ یەكەی دیكە بۆ دایك و باوكەكە بێ.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

پەیام خان فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئەمە چەند جارێکە ئەمە بەدی دەکەین، لەگەڵ ڕێزم بۆ لیژنەی هاوبەش، چەند کەسێك لە چوار کەس زیاتر، لە 10 کەس زیاتر پێشنیاری بابەتێکی کردووە، بەڵام بەداخەوە دوای ئەوەی کە سیاغەی دەکەن ئەوانەی تر ناخرێتە دەنگدانەوە ....

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

هێشتا نەچووەتە دەنگدانەوە، چ ئەشکالێك هەیە دەتوانن ئەندامانی پەرلەمان باسی پێشنیارەکەی خۆیان بکەن، پەیام خان فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەبێ هەموو پێشنیارەکانیان باسکردابایە، چەند کەس لە ئێمە باسمان کرد، لەگەڵ ڤیتعە ئەرزەکە مینحەیەك بوایە، چەند کەسێك باسی کردووە، ئەو مینحەیە دەبووایە بکرایە، بۆ تاقانەکان هیچ باسێك نەکراوە، تەقریبەن زۆربەی زۆرمان قسەمان کرد لەسەری، نا باس نەکراوە، موخەسەساتەکە بە پێی قسەی وەزیری دارایی ئەو وتی لە پەرلەمان بۆم دیاری بکرێ، چوار کەس و پێنج کەس زیاتر باسی ئەوەی کرد وتی بۆ خێزان 100 هەزار و بۆ مناڵ 25 هەزار بیخەنە دەنگەوە بزانین دەنگ دەهێنێ یان نا، دوای ئەوە ئەگەر یەکێك چەند شەهیدی هەبوو، یەعنی شەهیدەکان زیاتر بوون لێرە نیسبەکان پێشنیار کراوە، بەڵام لەوێ کە پێشنیاریش نەکراوە بۆمان دیاری بکرێ ئەگەر (اكثر من شهيد) چی بەسەر دێت، یەعنی ئەوانەی کە 4 شەهید و 5 شەهیدیان هەیە چۆن حساب دەکرێ؟، مووچەکان چۆن زیاد دەکرێ؟ دەبێ دیاری بکرێ، نەك بە نیسبەکان، چونکە ئێمە زۆر کەس دەیوت ئەو ....

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

پەیام خان ئەمەش حەل کراوە، ئەوەشی باس کرد، فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاخر بە وازحی نەهاتووە، یەعنی چۆن هین دەکرێ؟.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

مینحەکەی تێدایە، هەموو شەهیدێك موستەحەقاتی خۆی هەیە، ئەوەشی تێدایە، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا منیش پشتگیری قسەکانی پەیام خان دەکەم، پێویستە پێش ئەوەی ئەو بەڕێزانە لەسەر سیاغەیەك ڕێك بکەون پێشنیاری ئەندامان بخرێتە دەنگدانەوە، من تەئکید دەکەمەوە لەسەر هەندێك لەوانەی کە پەیام خان باسی کرد، بۆ نموونە تاقانەکان بەشێکی زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان باسیان کرد، دەرماڵەیەك بدرێ بە هاوسەر بە 100 هەزار، دەرماڵەکان 25 هەزار، ئەوەش بەشێکی زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان باسیان کردو و بەڕێز وەزیریش پشتگیری کرد، وەزیریش و چەند ئەندام پەرلەمانێك باسیان کرد مەسەلەی ئەوە بوو بڕگەیەك زیاد بکرێ، لە کاتی هەر زیاد کردنێك بۆ مووچە خۆرانی هەرێمی کوردستان نیسبەیەکیش بۆ شەهیدان زیاد بکرێ کە تا ئێستا ئەمە نەکراوە، بۆیە داوا دەکەین یەك، یەك ئەمانە بخرێنە دەنگدانەوە، دوایی ئەخیر سیاغە بخوێنرێتەوە، بە کوردیش، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

تیکرار نەبێ سیوەیل خان، باشە عەزیمە فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تێبینیم لەسەرئەوەی شەهیدی سەڵت هەیە، بە پێی سیاغەکەی ئەمان بێ کە لیژنەی یاسایی و لیژنەی مەعنی ئیشی لەسەر کردووە، یەعنی شەهیدی سەڵت تەنها بۆ دایك و باوك، ئەگەر دایك و باوك مرد بێ، یەعنی هیچ مینحەیەك یان پارچە زەویەکە نەوتراوە بۆ خوشك و برا، دەڵێ (احداهما)، یەعنی یان دایك یان باوك یان کێی تر؟ من وای تێ گەیشتم.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

عەزیمە خان ئەوەش هاتبوو، ئەمەش لە سیاغەکە هاتبوو، داوا دەکەین گوێتان لە تەوزیحەکان بێ بۆ ئەوەی تیکرار نەبێتەوە، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، بەش بە حاڵی خۆم مەسەلەی نەوە و ئەو شتانە من لەوەیا بیر کردنەوەیەکی جیاوازم هەیە، بۆیە حەز دەکەم ئەم بابەتانەی کە ئەو بەڕێزانە باسیان کرد کە بە عەرەبی خوێنراوەتەوە بەکوردیش بخوێنرێتەوە، ئەو بابەتانەی ئەوان باسیان کرد بیخەنە دەنگدانەوە بۆ ئەوەی مەسەلەکە ببڕێتەوە، زۆر ئاساییە.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

پەروین خان فەرموو.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە سێ کەس دوێنێ داوامان کرد کە موخەسەساتی مانگانە بۆ کوڕ و کچی شەهید ئەوانەی لە زانکۆ ئەهلیەکان دەخوێنن سەرف بکرێ، لە یاسای وەزارەتی شەهیدان ئاماژە بە تێچووی ساڵانەی خوێندنی کوڕ و کچی شەهید دەکات، ئاماژە بە موخەسەساتەکە ناکات، دوایی جەنابی وەزیر لە کاتی کۆبوونەوە گوتی ئێمە 200 هەزار دادەنێین بۆ ئەوەی کە هەم بۆ قسمی داخلیەکەی هەم بۆ موخەسەساتی مانگانە، نازانم هیچ ئاماژەی پێ نەکرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کاک عماد ئاخر کەس و لیژنەی یاسایی تکایە وەڵامی ئەوانە بدەنەوە، فەرموو.

بەڕێز عماد محمد حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵاهی بەس من تێبینم لەسەر فەقەرەی 3 (ب) هەیە، ئەگەر تەماشا بکەن دەڵێت (یستلم کل من اخوة واخوات شهید خندق النضال (سەنگەر) وشهید المواطن المستحقات کل علی حدە) باشە ئەگەر مەسەلەن ئەم موستەحەقاتە هی شەهید بێ، چەند خوشك و برا هەبێ، تۆ ئەو موستەحەقە دابەش دەکەی یان ژی هەر کەسەك لەوانە (علی حدە) وەربگریت، ئەم دەقە عەرەبیە بەڕاستی فەزاحەتە ئەگەر بەم شێوەیە بێ، جا داوا لە لیژنەی یاسایی دەکەم دووبارە تەماشای ئەم دەقە بکەن، سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی؟ کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان باسی ئەوە دەکەن کە مینحە، ئێمە مینحەمان تەسبیت کردووە لە ماددەکان ولە فەقەرەکان، لە بیدایەتی خوێندمەوە دووبارەی دەکەمەوە (یمنح زوج شهید خندق النضال (سەنگەر) وضحایا الابادة الجماعیة منحة مالیة) واتە ئەوە جێگیر بووە پێشتر کە تەقدیم کرا، سەبارەت بە چۆنیەتی دابەش کردنی موستەحەقاتەکان د.بشیر ئاماژەی پێی کرد ماددەیەکمان هەیە لە قانونەکە ماددەی دوایی لە ماددەی 6 فەقەرەی 1، (توزع الحقوق المالیه علی المستحقین بالتساوی) واتە ناتوانین ئێستا ئێمە لێرە یان دەبێ ئەویش هەموار بکەینەوە، یان ئەوەیە بەو شکلەیە ناتوانێ سیاغەیەکی ماددەیەکی بکەین تەعاروز بکات لەگەڵ ماددەی دیکە کە تەسبیتە و گۆڕانکاری لەسەر نەکراوە و داوای هەموارکردنیان بۆ نەکراوە، بە نیسبەت شووکردنی ژن، ژنێکی پێشمەرگە ئەگەر مێردەکەی شەهید بوو و دووبارەی شووی کردەوە ئەوە مافی خۆیەتی و کەس ڕێگر نیە لێی، مەبەستمان لە سیاغە کردنەکەی (لاکثر من واحد) هەر ئەوەیە، یەعنی ئەگەر هاتو شووی کردەوە بۆ جارێکی دیکە مێردی پێشووی ئەمری خوای کردبوو و شەهید بوو، موخەسەسات لە قانون ئەگەر دیاری بکرێ وابزانم زەرەری کەسوکاری شەهیدانە، چونکە موخەسەسات قابیلی گۆڕانکاریە، حکومەت بەین بەین خۆی ماوە ماوە بە گوێرەی زروف موخەسەسات زیاد دەکات، ئەو

مافـەمان داوەتـەوە حكومـەت كـە پێشـنیار كـرا تـەنها وەزارەتـی شـەهیدان و ئـەنفالكراوەكان ئـەوان مـافی ئەوەیان هەبێ تەعلیمات دەربكەن، تەعلیماتەكەش حەسر كرا لەسەر پێشنیارەكانی ئەندامانی پەرلەمان بە تایبـەتی وابـزانم ڤیـان خـان و كوێسـتان خـان بـوون ئـەو پێشـنیارەیان بـە نـەزەری ئیعتبـار وەرگـرت و تەسبیتمان كرد لە پرۆژەكە كە ئێستا خوێندمانەوە.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عونی ئەگەر تەحدید بكرێ، چونكە موخەسەساتێكی زەوجی ئیستسنائی هەیـە، یـەعنی مـەربوت نیـە بە راتب، جەنابی وەزیر موافقە لەسەر ئەوەی تەحدید بكرێ، پێشـتر قسـەت لـەو بابەتـە كـردووە، جـەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام) (وەزیری شەهیدان وئەنفالكراوان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەو خاڵەی موخەسەسات ئێمـە پێمـان باشـە، چـونكە ئـەوە ئیمتیازێكـە، بـەڵام لێـرە ئەگـەر هـەر شتێك تەبیعاتی دارایی هەبێ ئەبێ لەگەڵ وەزارەتی داراییش قسە بكرێ، یەعنی موافەقەتی ئـەوان بـزانین و توانای حكومەت لەم قۆناغەدا چەندە؟ وە دیاری كراوە كە وەزارەت كە ئێمە پێشنیارمان كرد كە وەزارەت ڕێنماییەكان دەربكات و بە پێی ڕێنمایی ئێمە لەگەڵ وەزارەتی دارایی دەتـوانین دابنیشـین و ئـەو داواكاریـە بخەینە بەرچاو، ئەوە سەبارەت بەو خاڵە.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

لەڕاسـتی دا خـۆی نـاكرێ، نـاكرێ، چـونكە ئـەو وەختـە پـرۆژەی ئـەو كەسـە نـامێنێ كەتەقـدیمی كـردووە، لەحاڵەتێك دا دەبێتە پرۆژەی ئەندامانی تر، لەو حاڵەتە پێویستە بە پرۆژەیەكی جیـاواز تەبعـەن تەقـدیم بكرێ، بۆیە دەكرێ لەسەر ئەسڵی ئەو تەعدیلەی كە ئێستا هـاتووە قسـە بكـرێ، هـیچ ئیزافـات و كـەمی بـۆ ناكرێ تەنها لەڕووی سیاغە و لەڕووی مەعناوە، كاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی كمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەنیسبەت تاقانە، تاقانە لە یاسایەكەدا معالەجە كراوە، لە فەقەرەی پێنجەم (یـؤول الاسـتحقاق الى الابـن او البنت طلیـة حیـاتهم اذا كـان ای منهمـا المسـتحق الوحیـد)، وابـزانم بـۆ موخەسەسـات جوابمـان داوە، گوتمـان ئەگەر هاتو تەحدید بكرێ رەقەمەكەی قابیلی گۆڕانكاری بـە گـوێرەی زروفـی مەعاشـی، بـەگوێرەی زروفـی ئیقتیصادی، ئەگەر هـاتو تەسـبیت كـرا گۆڕانكاریەكـەی دەبـێ قانونەكـە تەعـدیل بكـرێ، بـەڵام ئەگـەر ئـەو

مافەی بدەینە وەزارەت بە گوێرەی تەعلیماتی خۆی بەین بەینە زیادی دەکات ئەوە شتێکی باشترە لە مەسڵەحەتی کەسوکاری شەهیدانە.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام) (وەزیری شەهیدان وئەنفالکراوان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت هەندێ خاڵ کە باسکرا، ئێمە پێمان وایە ئەوەی کە تەبەعاتی مالی هەبێ، یەعنی ئێمە خۆ هەر تەوەقوعی ئەوەشمان کردووە، مەبدەئیەن ئێمە موافقین، بەڵام دەبێ ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی دارایی لەبەرئەوەی ئێستا بودجە تەتبیق کراوە، پرس و ڕا بەوانە بکرێ توانای مالیەکە بزانرێ، ئەو کاتە ساغ بکرێتەوە، یەعنی هەر شتێك کە تەبەعاتی مالی هەبێ، لە خاڵی (د) ئەوە تەبەعاتی مالی هەیە، ئەوەی موخەسەساتەکەش هەروا، سەبارەت بەوەی نێوان هاوسەر حاڵەتی وا هەیە، هاوسەر ئەگەر ژنیش و ئافرەت هەیە دوو مێردی هەبووە، بەڵام لە دوای یەك، یەعنی مێردەکەی شەهید بووە، دوایی شووی کردووەتەوە، مێردەکەی تریشی شەهید بووە، وەکو حاڵەت هەیە ئەوە بۆ بەرچاو ڕوونی، بۆ دابەش کردنی ئەوەی لایەنی ئینسافەکە هەبێ کە ژنەکە شووی کردەوە، ڕێگری لێ نەکرێ، حەوافزی مادديش هەبێ، هەروەها دایك و باوکەکەش زۆر زۆر گرنگە، ئێمە باسمان کرد پێشمەرگایەتی ئێمە چۆن بووە ئەو دایك و باوکانە زۆربەی زۆریان زۆربەی معاناتی منداڵەکان ئەوان بینیویانە، سجن کراون و دەربەردەر کراون و ئیشیان لەدەست چووە، خەم و خەفەتی مناڵیان هەبووە، یەعنی دەبێ ئینسافەکە بەرامبەر بە دایك و باوکیش هەبێ، حاڵەتێکی دیکە هەیە جاری واهەیە لەگەڵ هاوسەرەکەی کە شوو دەکاتەوە منداڵەکانی لەگەڵە یان لەگەڵی نیە، ئەوەش دەبێ ڕەچاو بکرێ، ببوورە ئەوەی دەرماڵەی خوێندن، یاسا کۆنەکە خۆی بڕگەیەکی تیایە بۆ ئەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کاك محمد فەرموو.

بەڕێز محمد احمد علی(شارەزووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە جەنابی وەزیر باسی دەکات تەبیعاتی مالی پێویستی بە پرس دەبێ، ئەم پرۆژەیە خۆی لە حکومەتەوە هاتووە، دیراسە کراوە، لە وەزارەتەوە چووەتە ئەنجومەنی وەزیران و موناقەشەی لەسەر کراوە و هاتووەتە ئێرە، یەعنی من نازانم تەبیعاتی مالی و جارێکی دیکە بیگەڕێنینەوە بۆ حکومەت، لەوەیان نازانم، باش ئەوەیە کە دەڵێم ئەم پرۆژەیە لە حکومەتەوە هاتووە و، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

موقتەرەحەکە چیە؟ فەرموو.

بەڕێز محمد شارەزووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەڵێم بخرێتە دەنگدانەوە، چونکە کەسوکاری شەهیدان یەك ساڵ و حەوت مانگە چاوەڕێی تەسدیقی ئەو پرۆژەیەن.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا وازحە زۆربەی ئەو شتانەی باستان کرد لەناو سیاغەکە داهەیە، بەکوردیەکەی بیخوێنەوە تکایە بابزانین، کاك عونی فەرمووو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها بە عەرەبی حازرە سیاغەکە.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ڤیان خان فەرمووو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چەند پەرلەمانتارێك هەستان، داوا دەکەین ئەو پێشنیارانەی کە پەرلەمانتاران کردوویانە یەکە یەکە بخرێتە دەنگدانەوە بۆ ئەوەی لە ڕێگەی دەنگدانەوە یەکلایی بێتەوە، کە ئەم پێشنیارانە تەسبیت دەبێ یان نا؟ پێشنیارەکان باس کراوە سێ پێشنیارە، ئەوەی دەرماڵەکە کە دیاری کراوە، بڕگەیەك بۆ زیادکردنی تاقانەکان، سێیەمیش زیاد کردنی بڕێك لە مووچە بۆ کەسوکاری شەهیدان، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عونی جارێکی تر بیخوێنەوە توخوا، فەرمووو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووبارە دەیخوێنمەوە، بەس پێم خۆشە ئەندامانی پەرلەمان بە دیقەت ئینتباهی لێ بکەن.

المادة 5:

اولا/ تعدل الفقرة اولا من المادة السابعة من القانون وتقرأ كالاتي:

اولا/ يتمتع ذو شهيد خندق النضال (سەنگەر) وضحايا الابادة الجماعية بالحقوق والامتيازات الاتية:

1/ يمنح زوج شهيد خندق النضال (سەنگەر) وضحايا الابادة الجماعية منحة مالية وقطعة ارض سكنية أو وحدة سكنية وعلى النحو الاتي:

أ/ الشهيد الاعزب فتسجل الوحدة السكنية أو قطعة الارض باسم والديه أو بأسم احدهما فى حالة وفاة اي واحد منهما.

ب/ الشهيد الاعزب و والداه متوفيين فتسجل الوحدة السكنية أو قطعة الارض باسم اخوته واخواته.

ج/ الشهيد المتزوج اذا لم يكن لديه اولاد فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض باسم زوجه ووالديه او باسم احد الوالدين فى حالة وفاة اي واحد منهما.

د/ اذا كان الشهيد متزوجا ولديه اولاد فتسجل الوحدة السكنية او قطعة الارض باسم زوجه واولاده.

2/ اذا كان الشهيد متزوجا باكثر من واحدة أو الشهيدة متزوجة اكثر من مرة، فيكون لمن كان فى عصمة الشهيد وقت استشهاده و ولاولادهم من الشهيد او لاولاد الشهيد من زوجه المتوفي قبل استشهاده او غير الباقي في عصمته نفس الحقوق والامتيازات المقررة فى هذا القانون.

3/ اذا كان في العائلة اكثر من شهيد يكون توزيع المستحقات الواردة فى هذا القانون على النحو الاتى:

أ/ يستلم الزوجة أو الزوج والاولاد والوالدة والوالد كل المستحقات مع مراعات احكام المادة الخامسة من هذا القانون.

ب/ يستلم كل من اخوة واخوات شهيد خندق النضال (سەنگەر) وشهيد المواطن المستحقات كل على حدة وفق الفقرة اولا من المادة سادساً من هذا القانون.

ج/ اذا كان كلا الوالدان شهيدين من شهداء خندق النضال (سەنگەر) أو شهيد المواطن فيمنح لاولاد الشهيد مستحقات الشهيد الواحد استثناءا من احكام المادة الخامسة من هذا القانون.

د/ بالاضافة الى ما وردت فى الفقرة ثالثاً اعلا فاذا بقية في العائلة مستحق واحد فيصرف له منحة الشهيد (شەهیدانە).

ثانيا/ يلغى البندان (الرابعة والثامنة) من الفقرة ثانياً من المادة ويحل محلهما مايلي ويعدل البند ثالثاً منها ويضاف بند بتسلسل تاسعاً اليها وكالاتي.

3/ على الحكومة اعادة رفاة الشهيد والمؤنفل من داخل الاقليم وخارجه الى محل اقامة عائلته، وتتحمل تكاليف ذالك.

4/ تخصص نسبة 5٪ من التعيين في الوظائف العامة لاولاد الشهداء وفقا لقانون مجلس الخدمة العامة في الاقليم.

9/ ينظم صرف المخصصات (الزوجية والاولاد) لزوجة وزوج واولاد الشهيد بتعليمات تصدرها الوزارة.

داوا لە سەرۆكايەتی پەرلەمان دەكەم، بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕەئی من وازحە دەیخەینە دەنگدانەوە، زۆر زۆر وازحە و هەموو پێشنیارەكانی تێدایە، تەحەمولی مەسوئلیەتیش دەكەم كە هەموو پێشنیارەكان كە كراون تێیدایەتی، بەو نەسەی كە هاتووە كێ لەگەڵ دایە

دەستی بەرز بکاتەوە؟ 62 ئەندام لەگەڵە، کێ لەگەڵ دانیە؟ بە کۆی دەنگ ئەم ماددەیە قبوڵ کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر، کاك صباح فەرموو.

بەڕێز صباح بيت الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السادسة

تعدل المادة الثامنة وتقرا كالاتي:

للوزير اصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز حسن محمد سوره/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەیەکی پرۆتۆکۆڵیە، بۆیە کێ لەگەڵە دەستی بەرز بکاتەوە؟ کێ لەگەڵ دانیە؟ 3 کەس موعارز بوو، بە زۆرینەی دەنگ قبوڵ کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر، جەنابی وەزیر پێشنیارێکی هەیە، فەرموو.

بەڕێز صباح احمد محمد (ئارام) (وەزیری شەهیدان وئەنفالکراوان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە دەقە کۆنەکە یەکێ لەو ئاماژانەی کرابوون کە بڵێین هەندێ موستەحەقاتی کەسوکاری جینۆساید بدرێ تاوەکو قەرەبوو دەکرێنەوە، ئەوە لابرا، ئێستا کە ئێمە هەم زەمینەکەشی ساز تر بووە پێشنیار دەکەین وەکو ماددەیەك زیادبکرێ کە هاوکاریە موستەحەقات و هاوکاری ئەوەی چی پێ دەوترێ لە ماف و ئیمتیازاتی شەهیدان بە جینۆساید و هەموو جۆرە شەهیدەکانەوە، زیندانی سیاسی و زیان لێ کەوتووانی هەموو تاوانەکانی ڕژێمە یەك لە دوای یەکەکانی عیراق بەرامبەر بە گەلی کوردستان بخرێتە سەر حکومەتی عیراق، ئەمە بە پێی دەستووری عیراقیش ماددەی 132 دەڵێ (اولا/ تكفل الدولة رعاية ذوي الشهداء والسجناء السياسين والمتضررين في الممارسات التعسفية للنظام الدكتاتوري البائد) یەعنی حکومەت خۆی لە دەستوورا ئەوەی چەسپاندووە کە دەوڵەت بە مەعنای دەوڵەتی عیراقی ئەو قەرەبوو کردنەوە، نەك هەر قەرەبوو کردنەوە کە دەڵێ ریعایە هەمووی دەگرێتەوە، ماددەی 2 دەڵێ (تكفل الدولة تعويض اسر الشهداء والمصابين نتيجة الاعمال الارهابية).

بەڕێز حسن محمد سوره/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

لەڕاستی دا پێشنیاری زیاد بۆ پرۆژەکە دەبێتە هۆی دەرچوون لە پەیڕەو، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیارەی کە جەنابی وەزیر ئاماژەی پێیدا ئێمە دوێنێ دەنگمان لەسەری دا، ماددەکەی فەقەرەی 6 سیاغەکەی بەو شکلە بوو (سادسا/ أ/ یستثنی اولاد واخوة واخوات ضحایا الابادة الجماعیة من الشرط الوارد فی ثانیا اعلا لحین التعویض من قبل الحکومة الاتحادیة، (ب) یستثنی أولاد شهید خندق النضال (سەنگەر) من الشرط الوارد فی اثنین من ثانیا اعلاه) واتە پێشنیارەکە دوێنێ دەنگی لەسەر درا و تەسبیت بووە وەکو فەقەرەیەکی قانونی لەو قانونەی کە ئێستا لەبەردەممانە بۆ موناقەشە کردن.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کەواتە لە پرۆژەکە هاتووە، بەڕێز سکرتێری پەرلەمان ئیزافەیەکی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد (سکرتێری پەرلەمان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا تەعقیبەکم هەیە لەسەر قسەی جەنابی وەزیر نە بەس سەنەدی قانونی یان دەستووری ئەوەیە نیە کە لە ماددەی 132 ی دەستوور هاتووە، لە دەستووری عیراقی کە حکومەتی ئیتحادی تەحەمولی تەعویزات و نەفەقات و موکافەئات و مینەحی شەهیدەکان و ئەوانەی زەرەریان دیت بێت لە سیاساتی حکومەتەکانی پێشوو، سەنەدی ڕەئیسی ئەوەیە ئەوەی لە ماددەی 104 یش هاتووە کە موئەسەسەی شەهیدیان دروست کردووە، مەربوتە بە مەجلسی وەزیرانی ئیتحادی، مەعنای ئەوەیە نەفەقات و مەساریفی ئەو موئەسەسەیە و مووچەی ئەو مووچانەی ئەوەی دەیداتە شەهیدەکانی عیراق لە نەفەقاتی سیادی دێتە وەرگرتن، یەعنی بە مەفهومەکی تر ئێمە تەحەمولی نەفەقاتی سیادی دەکەین بە نیسبەی 17٪ لەلایەك ئێمە نەفەقاتی شەهیدەکانی عیراق دەدەین، لەلایەکی تر بەخۆمان نەفەقاتی شەهیدەکانی خۆمان دەدەین، بۆ ئەوە مەفروزە حکومەت وابزانم ئەو وەفدەی چووە بەغدا ئەگەر غەڵەت نەبم تەرکیزی لەسەر ئەو نوقتەیە کردووە، کو حکومەتی ئیتحادی بە حوکمی دەستوور تەحەمولی ئەو نەفەقاتانە و ئەو تەعویزاتانە بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی بۆ ماددەیەکی تر، کاک صباح فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثامنة

لایعمل بای نص قانونی أو قرار یتعارض مع احکام هذا القانون.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ دایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ کێ لەگەڵ دانیە؟ بە کۆی دەنگ قبوڵ کرا، بۆ ماددەیەکی تر کاک صباح فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة التاسعة

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

كاك سالار نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، لەڕاستی دا وەكو لەسەرەتای ماددەكاندا كە ئێمە موناقەشەمان كرد، بەڕێز وەزیری شەهیدان بەناوی حكومەتی هەرێمی كوردستانەوە، باسی ئەوەی كرد ئەم ئیمتیازانە كە بۆ كەسوكاری شەهید و ئەنفالكراوەكان و بەدیوێكیش دا بۆ سەرجەم كۆمەڵانی خەڵكی كوردستانە، چونكە پەیوەندی بە مەسەلەی بە فەرمی ناساندنی جینۆسایدە، ئێمە هەوڵ بدەین ڕەهەندە نێودەوڵەتیەكەی مەسەلەی جینۆساید لەبەرچاو بگرین، بۆیە لەماددەكانی پێشوو كۆمەڵێك تەرح كرا زیاد لە 10 پەرلەمانتار بە تایبەتیش بڕگەیەك كە پەیوەندی بە مەسەلەی ئیلتزام كردنی حكومەتی هەرێمی كوردستان بۆ گەڕان و هەڵدانەوە و دۆزینەوەو هێنانەوەی ئێسك و پروسك و مەسەلەی گۆڕە بە كۆمەڵەكان، ئەگەربە ماددەیەكی ئیزافی جێی بكرێتەوە، كارێكی زۆر زۆر گرنگە، با یاساكە پڕ نەبێ، هەموو ماددەكانی كە تەبەعاتی مالی بەرجەستەی هەیە، بەڵكو ئەم تەبەعاتەی كە پەیوەندی بە ئیمتیازاتی مەعنەویەوە هەیە بۆ هەموو كۆمەڵانی خەڵكی كوردستان و مەسەلەیەكی جیهانیە، مەسەلەیەكی ئینسانیە، هیوادارم وەكو ماددەیەك جێی بكرێتەوە، سوپاستان دەكەم.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

دەست خۆش كاك سالار، بەس وەڵڵا وابزانم ئەو فەقەرەیە دەنگیشی هێنا، یەعنی تێیدایە، كاك صباح جارێكی تر ئەو ماددەیە بخوێنەوە، فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة التاسعة

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵ ئەو ماددەیە دەستی بەرز بكاتەوە؟ كێ لەگەڵ دانیە؟ بە كۆی دەنگ قبوڵ كرا، بۆماددەیەكی تر، فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة العاشرة

ينفذ هذا القانون اعتبارا من تاريخ نشره فى الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵە تكايە دەستی بەرز بكاتەوە؟ كێ لەگەڵ دانیە؟ بە كۆی دەنگ قبوڵ كرا، بۆ ئەسبابی موجبە، فەرمووو.

بەڕێز صباح بيت الله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

الاسباب الموجبة

بغية تسهيل وتأمين ايصال الحقوق الى المستحقين من ذوي الشهداء والمؤنفلين وضحايا الابادة الجماعية وتعويضهم ورفع الاذى عنهم فقد شرع هذا القانون.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

كێ دەیەوێ قسە بكات؟ ئاهەنگ خان و هاژە خان، ئاهەنگ خان فەرمووو.

بەڕێز ئاهەنگ عارف:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، من ئەگەر لێم قبوڵ بكەن یەك وشەم هەیە و زیادی دەكەم و دەڵێم (تسجيل وتأمين وتنظيم)، چونكە كە تەنزیم بۆ عەوائیلی شوهەدا دەكەی هیچ موشكیلەی لە دوا نامێنێ، ئەو قانونە ئەوەی باشترە، چونكە تەنزیمی موستەحەقاتەكەشی دەكا و ئەگەر لێم قبوڵ بكەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

هاژە خان فەرمووو.

بەڕێز هاژە سليمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من مولاحەزەم لەسەر ئەوە هەیە (رفع الاذى عنهم) یەعنی ئێمە ئیعتراف دەكەین كە ئەو خەڵكەمان ئەزیەت داوە، ئێستا هەڵدەستین كە ئەو ئەزیەتەیان لەسەر هەڵ دەگرین، یەعنی بەڕاستی بە عەرەبیەكە نازانم چۆن واهاتووە، ناكرێ لێرە بڵێین (رفع الاذى عنهم) یەعنی ئێمە ئەزیەتمان داون ئێستا ئەو ئەزیەتەیان لەسەر هەڵدەگرین، بۆیە بەڕاستی پێویست دەكات كە ئەوە هەڵبگیردرێ، دواتر (فقد شرع هذا القانون) دەبێ بڵێین (فقد عدل هذا القانون)، چونكە ئەوە تەعدیلی قانونەكەیە و زۆر سوپاس.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان: